Statistics Norway
Statistisk sentralbyrå

Tom Granseth (red.)

Norsk turisme

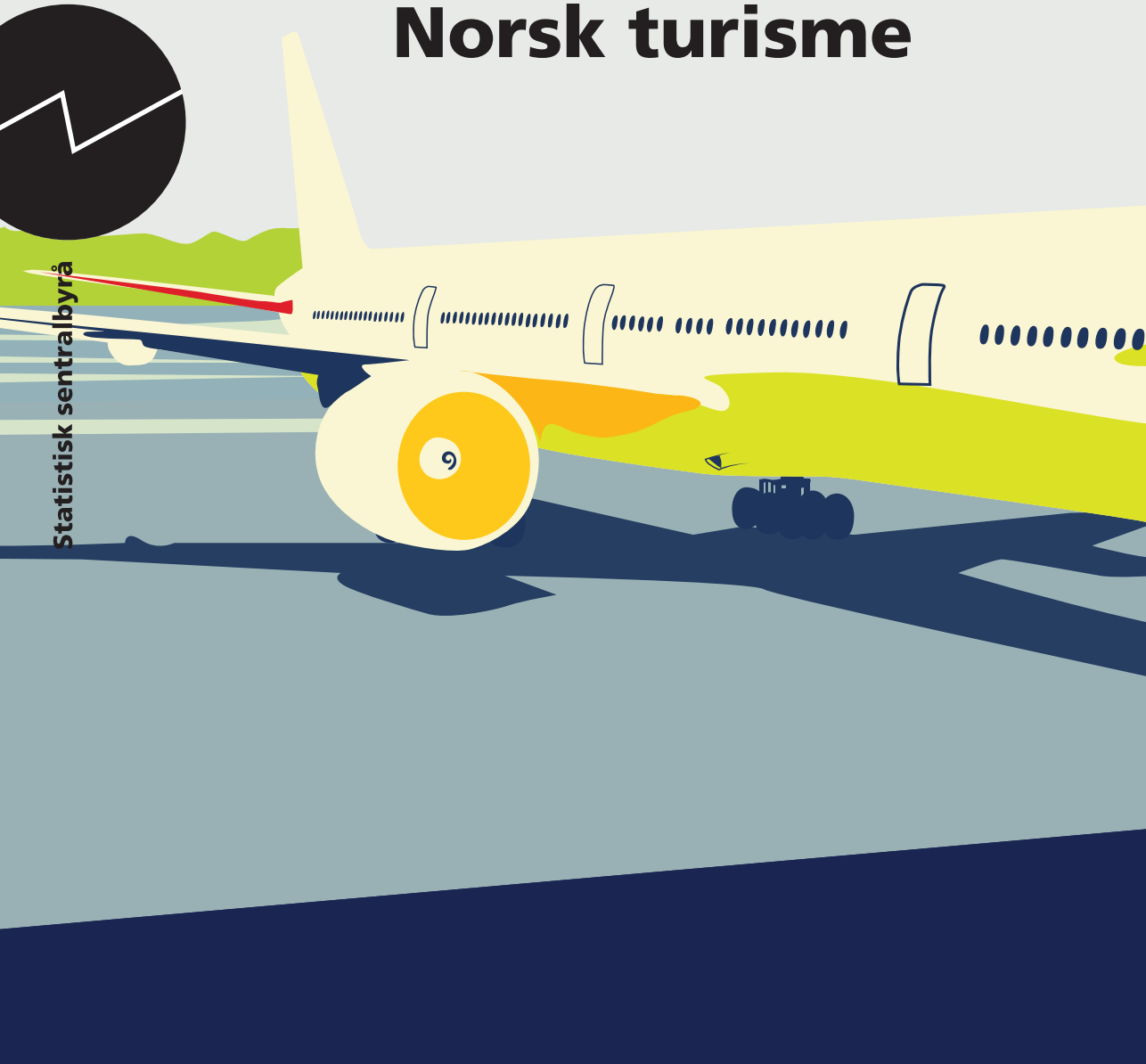

Norsk turisme

Tom Granseth (red.)

Statistisk sentralbyrå • Statistics Norway
Oslo–Kongsvinger

Statistiske analyser

I denne serien publiseres analyser av statistikk om sosiale, demografiske og økonomiske forhold til en bredere leserkrets. Fremstillingsformen er slik at publikasjonene kan leses også av personer uten spesialkunnskaper om statistikk eller bearbeidingsmetoder.

© Statistisk sentralbyrå
Publisert 17. januar 2012
Rettet versjon publisert 3. februar 2012.
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

ISBN 978-82-537-8275-1 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-8276-8 Elektronisk versjon
ISSN 0804-3321

Emnegruppe
10.11 og 00.02.20

Design: Siri Boquist
Trykk: Statistisk sentralbyrå

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	|

Forord

Statistisk sentralbyrå utarbeider flere statistikker på området reiseliv, som er lenket fra Statistisk sentralbyrås hjemmeside for reiseliv[1].

Publikasjonens tittel *Norsk turisme* henspiller på nordmenns turismeaktivitet, både deres reiser i Norge og i/til utlandet, og om utlendingers opphold på overnattingssteder i Norge.

En viktig målsetting med denne publikasjonen har vært å gi et så helhetlig bilde av reselivet som mulig. I publikasjonen er de enkelte reiselivsstatistikkene presentert på en annerledes måte, blant annet med litt mer detaljerte tall og med noen andre variabler og litt andre vinklinger enn det som er fortløpende publisert på Statistisk sentralbyrås hjemmesider.

Publikasjonen er utarbeidet ved Seksjon for transport-, reiselivs- og IKT-statistikk i Avdeling for næringsstatistikk. Tom Granseth har vært redaktør for rapporten og har vært forfatter av de fem første kapitlene samt avsnittet om regnskap i kapittel 5. Eyvind Ohm har skrevet avsnittet om de økonomiske korttidsstatistikkene i kapitlet om økonomi, og Anne Mari Auno ved seksjon for nasjonalregnskap har skrevet kapittel 6 om satellittregnskapet for turisme.

Statistisk sentralbyrå
Oslo/Kongsvinger, 27. november 2011

Hans Henrik Scheel

[1] http://www.ssb.no/reiseliv

Sammendrag

I kapittel 1 presenteres en del sentrale definisjoner innenfor fagfeltet turisme, blant annet med målsetting om å gi leseren et grunnlag for å forstå de utfordringer det er å lage en heldekkende statistikk for «næringen».

I kapittel 2 settes fenomenet reising inn i et historisk perspektiv. Reising for fornøyelsens skyld, i hvert fall for det brede lag av befolkningen, er et relativt nytt fenomen og dermed et nytt forskningsfelt. En del forutsetninger må være til stede for at folk flest skal reise. Disse forutsetningene er nærmere beskrevet i kapitel 3. Etter annen verdenskrig har turismen økt enormt, både i Norge og internasjonalt. Denne utviklingen belyses nærmere, og med kilde i annen litteratur og andre datakilder antydes noen årsaker til denne veksten.

I kapittel 3 er nordmenns reisevirksomhet de siste sju årene analysert. Vi reiser mer enn før, spesielt har antall utenlandsreiser økt mye siden 2004. Reisene har stadig lengre varighet. Sverige er vårt klart viktigste reisemål, etterfulgt av Danmark og Spania.

I kapittel 4 er overnattingstrafikken ved norske kommersielle overnattingsbedrifter analysert. Antall overnattinger har økt de siste årene. For hotellenes del har det også vært økning, samtidig som det har vært en viss dreining fra feriemotiverte til yrkesmotiverte opphold. Losjiprisene har økt mer enn konsumprisindeksen. På grunn av sterk utbygging av hotellkapasiteten er utnyttingen av sengekapasiteten gått ned de siste årene.

I kapittel 5 er det presentert økonomisk statistikk, både statistikk basert på Statistisk sentralbyrås årlige regnskapsstatistikk og statistikk basert på skattemyndighetenes merverdiavgiftsmanntall. Statistisk sentralbyrås kvartalsvise omsetningsindeks viser at omsetningen innenfor overnattingsnæringen har økt med 28 prosent siden 2005. Lønnsomheten for overnattingsnæringene som på begynnelsen av 2000-tallet var dårlig, til og med negativ, har bedret seg de siste årene og er per 2008 om lag på samme nivå som næringslivet generelt.

«Reiselivsnæringen» er ingen enkeltnæring i tradisjonell forstand. Med basis i Statistisk sentralbyrås satellittregnskap for turisme belyses i kapittel 6 turismens betydning for norsk økonomi. Disse beregningene viser at reiselivets betydning for norsk økonomi (andel av bruttonasjonalprodukt, BNP) er 3,3 prosent for året 2009.

Abstract

In chapter 1, a number of key definitions within the field of tourism are presented in order to give the reader a basis for understanding the challenges involved in creating complete statistics for the industry.

Chapter 2 puts the travelling phenomenon into a historical perspective. Travelling for pleasure, at least for the majority of the population, is a relatively new phenomenon and therefore a new field of research. A number of conditions must exist in order for ordinary people to be able to travel. These conditions are described in chapter 3. Tourism has increased substantially since World War II, both in Norway and internationally. This development is explained in more detail, and other literature and data sources are used to demonstrate some of the reasons for this growth.

In chapter 3 we analyse Norwegians' travel activity over the past seven years. We are travelling more than ever before, and foreign travel in particular has increased substantially since 2004. Trips are becoming longer and longer. Sweden is by far our most popular destination, followed by Denmark and Spain.

In chapter 4, the overnight traffic at commercial accommodation establishments in Norway is analysed. The number of overnight stays has increased in recent years. Hotels have also seen an increase, and there has been a certain slide from leisure stays to work-related stays. The price of a stay has increased more than the consumer price index. Due to a major expansion in the hotel capacity, the utilisation of bed capacity has fallen in recent years.

In chapter 5, economic statistics are presented; statistics based on Statistics Norway's annual accounting statistics and statistics based on the tax authority's VAT register. Statistics Norway's quarterly turnover index shows that the turnover within the overnight accommodation industry has increased by 28 per cent since 2005. The profitability for the overnight accommodation industry, which was negative at the start of the 2000s, has improved in recent years and in 2008 was on a par with the business sector in general.

"The travel industry" is not a single industry in the traditional sense. Based on Statistics Norway's tourism satellite accounts, chapter 6 explains tourism's significance for the Norwegian economy. These calculations show that tourism's significance for the Norwegian economy (share of GDP) is 3.3 per cent for 2009.

Innhold

Sammendrag **5**
Abstract **6**
1. Definisjoner **9**
2. Historikk **13**
3. Nordmenns reisevirksomhet **31**
4. Overnattingsvirksomhet **63**
5. Økonomi **113**
6. Satellittregnskapet for turisme **135**
Litteratur **147**
Figurregister **150**
Tabellregister **154**

Tom Granseth

1. Definisjoner

Å være turist er blant annet å reise bort fra hjemmet for en viss periode, enten med hensikt å koble av fra daglige gjøremål (drivkraft bort fra noe) eller å oppleve noe annet enn hva hverdagen har å by på (trekkes til noe).

I dette kapitlet defineres begrepene reisevirksomhet og turisme/turistreiser. For å skille en turistreise fra en annen reise anvendes nøkkelbegrepet «det vanlige bevegelsesområdet».

Videre defineres ulike former for turisme. Med ulike former for turisme menes hjemlig turisme, inngående turisme og internasjonal turisme. Av disse formene for turisme er det vanlig å avlede tre kategorier for turisme: turisme i Norge, nasjonal turisme og internasjonal turisme.

Folk som er på reise, etterspør ulike varer og tjenester. Disse varene og tjenestene er ofte produsert i mange ulike næringer. Det er altså ingen enkeltnæring som med rette kan kalles «reiselivsnæringen». Avslutningsvis i kapittel 1 kommer en inn på hvilke næringer det dreier seg om og den betydning disse næringene har for reiselivet.

1.1. Reisevirksomhet

World Tourism Organization og Eurostat[1] har definert «reisevirksomhet» som

> *«... reise og opphold i to eller flere land eller mellom to eller flere steder innenfor den reisendes hjemland.»*

«Reisevirksomhet» omfatter absolutt alle typer reiser, fra en tur til nærbutikken til tolv måneders jordomseiling, uansett reisemål, transportmåte eller formål med reisen. En legger også merke til at selve oppholdet på bestemmelsesstedet er en del av reisen.

[1] Den europeiske unions statistikkontor.

Figur 1.1.1. **Reisevirksomhet**

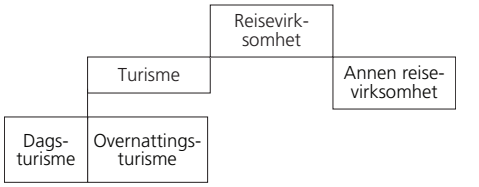

1.2. Turisme

Begrepet «reisevirksomhet» deles opp i «turisme» og «annen reisevirksomhet». «Annen reisevirksomhet» er for eksempel en tur i nærbutikken, henting og bringing av barn i barnehage og aktiviteter ellers, reiser til og fra arbeid/skole samt andre daglige reiser i nærmiljøet.

To viktige spørsmål er:
- Hva er en «turistreise»?
- Hva skiller en «turistreise» fra «andre reiser»?

Med «turistreise» menes …
- … reise til og opphold på 1) steder som er utenfor det området hvor den reisende til vanlig ferdes, hvor 2) reisen er sammenhengende og har varighet på under ett år.

Turistreiser er altså mer enn feriereiser. Reiser i forbindelse med arbeid, for eksempel på kurs, konferanser eller seminarer utenfor ordinært arbeidssted, er også turisme. Som definisjonen viser, er det heller ikke nødvendig å ha overnatting borte fra hjemmet for å være turist. En person på dagstur kan altså, under visse omstendigheter, også være turist.

Det ene forholdet er at en turistreise må gå til et sted som er utenfor det området den reisende vanligvis ferdes i. Området som vi vanligvis ferdes i, kalles «usual environment» eller «det vanlige bevegelsesområdet». Dette er et sentralt begrep innenfor fagfeltet turisme.

Avgrensningen av «det vanlige bevegelsesområdet» er todimensjonal, der avstand fra hjemmet til besøksstedet (målt enten i reisetid eller i kilometer) er den ene dimensjonen, og reisefrekvens (hvor ofte vi reiser dit) er den andre.

I figur 1.2.1 nedenfor vises fire typer reiser, reiser med kort eller lang avstand til besøkelsesstedet og reiser som foregår hyppig eller sjelden. Reiser en på en kort tur ofte, er det opplagt at reisen går innenfor «det vanlige bevegelsesområdet», og at den reisende således ikke er turist på reisen. Reiser en person på en av sine sjeldne langturer, er det like opplagt en turistreise.

Figur 1.2.1. **Hva er turisme?**

Avstand til besøkelsesstedet	Reisefrekvens til besøkelsesstedet	
	Hyppig	Sjelden
Kort	Ikke turisme	Turisme?
Lang	Turisme?	Turisme

En kartlegging av dagsturisme krever imidlertid at begrepet «det vanlige bevegelsesområdet» er nøyaktig definert, det vil si at begrepene hyppig/sjelden og kort/lang er konkretisert. Eurostat ønsker at medlemslandene skal kartlegge omfanget av dagsturisme. De har i den forbindelse nedsatt en ekspertgruppe som skal drøfte begrepene og foreslå en praktisk anvendbar definisjon. Ekspertgruppen har foreløpig ikke kommet fram til en anvendelig definisjon.

For å gjøre det enda mer komplisert vil «det vanlige bevegelsesområdet» variere over tid for en og samme person, nettopp fordi den enkeltes reisevaner endres over tid. Det vil si at det som var turistreise i fjor, ikke nødvendigvis trenger å være turistreise i år.

Det andre forholdet er at en turistreise må ha kortere varighet enn ett år. Ved lengre opphold enn ett år blir en i statistikksammenheng betraktet som fastboende på det stedet en reiser til.

Viktige unntak er:
- Hovedformålet med reisen er annet enn å få arbeidet lønnet på bestemmelsesstedet. Her er det viktig å merke seg rekkefølgen på ordene «… arbeid lønnet …», som ikke må forveksles med «… lønnet arbeid …». Er en på arbeid på et fremmed sted og mottar lønn fra en bedrift på stedet, er en ikke turist. Er en på arbeid på samme stedet, men mottar lønn fra arbeidsstedet hjemme, er en turist.

- Reise til og opphold på sykehus foreskrevet av lege, er ikke turisme. Reise til og opphold på for eksempel spa og annen behandling er derimot en form for turisme, helseturisme.

- Utplasserte militære styrker, diplomater og ambassadepersonell, personer som krysser landegrenser på veg til og fra arbeid, nomader og flyktninger, besetning på fly/tog som krysser grenser, samt transittpassasjerer.

Overnattingsturisme
Av figur 1.1.1 går det fram at turisme videre deles i «overnattingsturisme» og «dagsturisme».

Alle typer overnattingsformer nyttet på turen dekkes, både kommersielle og ikke-kommersielle. Overnatting …
- hos slekt og venner
- i lånte hytter/fritidshus
- i skog og mark
- i egen seil-/motorbåt utenfor båthavn
- i egen/leid/lånt bobil utenfor campingplass

… er eksempler på ikke-kommersielle overnattingsformer.

Kommersielle overnattingsformer er …
- hoteller, campingplasser, hyttegrender, fjellstuer, vandrerhjem
- leide private hytter, leid både gjennom privatpersoner og kommersielle formidlere
- tog, ferge, herunder cruise, samt overnatting i egen seil-/motorbåt på leid plass i båthavn og så videre

Kommersiell overnattingsturisme er relativt enkel å kartlegge, forutsatt at det finnes gode registre over overnattingsbedriftene. Overnattingsstatistikk er derfor grunnlaget i de aller fleste lands turismestatistikker. Kartlegging av ikke-kommersiell turisme (for eksempel overnatting i private hjem), er mer utfordrende, fordi en ikke har oversikt over privatpersoner som tar i mot overnattingsgjester.

Dagsturisme
Også på turer uten overnatting borte fra hjemmet er den reisende turist, gitt de forutsetninger nevnt ovenfor. I grensehandelsundersøkelsen kartlegges nordmenns dagsturer til utlandet. Nordmenns dagsturer i eget land (innenlandsk dagsturisme) er ikke kartlagt. Årsaken til det er i hovedsak de utfordringer det er å skille ut turistturer fra andre daglige turer i nærområdet.

1.3. Ulike former for turisme
Det er tre former for turisme. For Norge gjelder:

- Hjemlig turisme (domestic tourism) er nordmenns reiser, opphold og aktiviteter på andre steder i Norge som er utenfor den reisendes «vanlige bevegelsesområde».

- Inngående turisme (inbound tourism) er utlendingers reiser, opphold og aktiviteter i Norge, hvor stedet i Norge er utenfor deres «vanlige bevegelsesområde». For svensker bosatt nær grensen mot Norge kan det nære grenseområdet i Norge i enkelte tilfeller være «innenfor det vanlige bevegelsesområdet». Krysser en person en landegrense, er ikke denne personen nødvendigvis turist. Det er ikke uvanlig med daglig arbeidspendling fra Sverige til Norge, og verken disse internasjonale dagpendlere eller andre dagpendlere er definert som turister.

- Utgående turisme (outbound tourism) er nordmenns reiser, opphold og aktiviteter utenfor Norge og som er utenfor deres «vanlige bevegelsesområde». For nordmenn som bor nær grensen til Sverige eller Finland, kan det nære grenseområdet i Sverige eller Finland være

«innenfor det vanlige bevegelsesområdet». Disse nordmennene er ikke turister ved besøk der.

Disse tre formene for turisme kan kombineres for å avlede tre kategorier av turisme:

- Turisme i Norge (internal tourism) er summen av hjemlig og inngående turisme, altså nordmenns reiser i eget land og innkomne utlendingers reiser i Norge.
- Nasjonal turisme (national tourism) er summen av hjemlig og utgående turisme, altså nordmenns reiser i Norge og nordmenns reiser ut av Norge. Dette beskriver turismen som angår nordmenn.
- Internasjonal turisme (international tourism) er summen av inngående og utgående turisme, eller nordmenns reiser ut av Norge og utlendingers reiser til og i Norge.

Figur 1.3.1. **Ulike former for turisme**

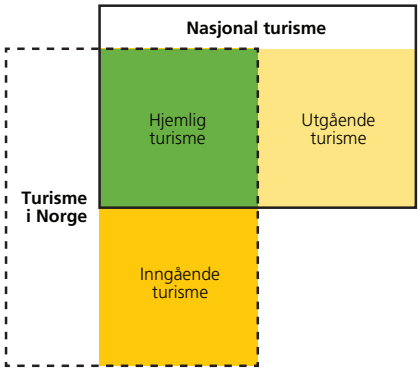

1.4. Reiselivsnæringene

Personer som er på reise, etterspør ulike varer og tjenester. Denne etterspørselen er sammensatt av varer og tjenester som er produsert i mange ulike næringer. Hvilke næringer det dreier seg om, identifiseres ut fra deres avhengighet av og/eller betydning for turisme. Det er derfor ingen enkeltnæring som med rette kan kalle seg reiselivsnæring. Ettersom det er snakk om flere næringer, er det riktigere å si reiselivsnæringene. Nedenfor følger noen eksempler på reiselivsnæringer:

- Den kommersielle overnattingsbransjen (hoteller, camping og så videre) er en viktig leverandør av tjenester til reiselivet, og deres tjenester etterspørres i hovedsak av turister.
- Transportnæringen lufttransport, samt formidlingsvirksomhet til transport (reisebyråer og turoperatører), selger trolig hele sin tjenesteproduksjon til turister. Rutebiltransport og jernbanetransport leverer trolig bare en del av sine tjenester til reiselivet.
- For næringen sjøfart og kysttrafikk vil turismeandelen trolig variere rederiene imellom avhengig av hvilken fergestrekning rederiet opererer på.
- Serveringsnæringene leverer delvis sine tjenester til turister og delvis til de fastboende på stedet.
- Varehandelen selger trolig det meste av sine varer til lokalbefolkningen. Her er det imidlertid trolig store regionale forskjeller.

Hvis en ønsker å beregne hva reiselivet betyr for norsk økonomi, må en holde den lokale etterspørselen etter varer og tjenester utenfor beregningene. Slike beregninger er gjort, og de kalles satellittregnskapet for turisme, eller TSA etter det engelske uttrykket Tourism Satellite Account. Satellittregnskapet for turisme er nærmere omtalt i kapittel 6.

Tom Granseth

2. Historikk

I dette kapitlet settes fenomenet reising inn i et historisk perspektiv. Tidligere tiders reising hadde alt annet enn rekreasjon som formål. Reising for fornøyelsens skyld, i hvert fall blant folk flest, er nemlig av relativt ny dato.

En del forutsetninger må være til stede for at vi skal reise på ferie og rekreasjon. Folk må ha muligheter til å reise, og vi må ha råd og tid til å reise. En kommer inn på viktige samferdselspolitiske milepæler i norsk historie, som gav betydelig heving av standarden på infrastrukturen. Dessuten kommer en inn på viktige arbeidstidsreformer, som gav mer fritid for folk flest. Med kilde i annen statistikk i Statistisk sentralbyrå viser en at folk flest har mye bedre råd enn tidligere.

Avslutningsvis i kapitlet settes norsk statistikkproduksjon inn i et historisk lys.

2.1. Reising i historisk perspektiv

Folk har reist og forflyttet seg til alle tider. Historiebøkene forteller om folkevandringer, korstog og pilegrimsferder. Drivkreftene bak disse reisene var trolig utferdstrang, nød og krig, nysgjerrighet, handel eller religiøse motiver. En del av vikingenes tokter på 800- og 1000-tallet var handelsmotiverte, selv om deres plyndringstokter trolig er mest kjent for ettertiden. Korstogene på 1100- og 1200-tallet var i historisk forstand en serie felttog med religiøse motiv. De store oppdagelsesreisene på 1400- og 1500-tallet var i hovedsak begrunnet med nysgjerrighet. Innvandringen av finner til Sverige og videre østlandsområdet i Norge på begynnelsen av 1600-tallet, kom blant annet av krig og nød i hjemlandet samt at finnene trengte mer plass til sitt «svedjebruk». Mange av dem som utvandret fra Norge til USA i siste halvdel av 1800-tallet, led nød og hadde trolig så dårlige framtidsutsikter at de valgte å ta farvel med familie og kjære. Det er derfor fristende å påstå at tidligere tiders reiser i liten grad hadde ferie og rekreasjon som formål.

Feriereiser, i hvert fall for allmuen, er et relativt nytt fenomen. Før i tiden hadde folk flest trolig verken tid eller råd og kanskje heller ikke lyst til å reise for fornøyelsens skyld. Karsten Alnæs skriver i sin bok *Historien om Europa, bind III*, om begrepet fritid. I det gamle bondesamfunnet fantes det ikke forskjell på arbeid og fritid. Ferie, fritid og hvile var ikke definert som noe spesielt. Også de som arbeidet i industrien eller i varehandelen, opplevde lange arbeidsdager med krav til punktlighet og

arbeidsmoral. Vanlige folk var nok mest opptatt av «å få endene til å møtes». Det var lite tid til fornøyelser.

Fornøyelsesreiser var på den tiden forbeholdt de velstående. Allerede på 1700-tallet bygde britiske aristokrater lystslott og jakthytter, eller de reiste rundt i Europa. Begrepet turisme er for øvrig fra siste halvdel av 1700-tallet, da diverse fredsavtaler ble inngått som sikret trygg ferdsel gjennom et krigsherjet Europa.

De første feriereisene var dannelsesreiser. De unge guttene, for det var ofte gutter det var snakk om, skulle lære språk og kultur. Formålet med reisene ble etter hvert helse og jakt på opplevelser i uberørt natur. Den britiske overklassen oppdaget etter hvert hva Norge kunne by på av nettopp vakker og uberørt natur. «Anten er han spikande galen, elder so er han engelskmand», er for øvrig et gammelt uttrykk om de første ferieturistene som kom til Norge. Uttrykket sier kanskje litt om hvilken status fornøyelsesreisen hadde blant vanlige folk.

Store norske leksikon skriver at utviklingen av reiselivet primært må sees i sammenheng med to faktorer, nemlig den allmenne forbedring av samferdselsmidlene og den økonomiske og sosiale utvikling. Utviklingen i samferdselsmidlene i Norge er omtalt i kapittel 2.2 nedenfor, mens den store velstandsøkningen i Norge som skjedde spesielt etter annen verdenskrig, er omtalt i kapittel 2.3.

Boks 2.1.1. Pakketurer
Forløperen til dagens pakketurer var venturinosystemet. De italienske venturinene organiserte transport av passasjerer og bagasje, overnatting og bespisning. Ifølge turistene var de notorisk uærlige, men deres kunder ble sjelden overfalt av banditter. I Italia var det derfor få dannelsesreiser som ikke benyttet turoperatør, i hvert fall på deler av reisen.

Kilde: Jacobsen og Viken, *Turisme. Fenomen og næring*.

2.2. Bedret infrastruktur

Overnattingssteder

Ulike former for overnattingssteder har eksistert lenge i Norge, blant annet i klostre og på skysstasjoner. Opprinnelsen til statens fjellstuer kan vi føre tilbake til de hus Øystein Magnusson, konge av Norge 1103-1123, oppførte på Dovrefjell. Den katolske kirke følte et ansvar for pilegrimene og bygget herberger på flere fjelloverganger.

Flere overnattingssteder i Norge har sine aner tilbake til 1600-tallet. Bransjetidsskriftet *Hotell, Restaurant og Reiseliv* hadde en artikkel i nr. 2/2009 om hvilket overnattingssted som var Norges eldste. Der nevnes at da Bolkesjø Hotell ble åpnet i 1881, hadde det vært drevet som skysstasjon siden 1624[1]. Om Bolkesjø er Norges eldste kommersielle overnattingssted, er derimot uvisst.

Den Norske Turistforening ble stiftet i 1868 og Norske Ungdomsherberger (senere Norske Vandrerhjem) ble stiftet i 1930. Overnattingskjedene ble etablert av litt forskjellige grunner, men begge bidro sterkt til å legge forholdene til rette for turisme.

Jernbane

Norges første jernbanestrekning ble åpnet 1. september 1854, en 67,8 kilometer lang strekning fra Oslo til Eidsvoll. Ytterligere 37 nye jernbanestrekninger ble åpnet innen århundreskiftet. Mange av de store løftene innenfor jernbaneutbygging i Norge ble imidlertid sluttført etter århundreskiftet.

[1] «Vertskap i Norge – norsk hotell- og restaurantvirksomhet gjennom tidene», Sverre Thon (1999).

Boks 2.2.1. Andre jernbanestrekninger
Kongsvingerbanen ble åpnet 3. oktober 1862, mens Rørosbanen ble åpnet for ordinær drift 13. oktober 1877. Solørbanen ble åpnet i to etapper, første del Kongsvinger-Flisa i 1893, mens den resterende delen Flisa-Elverum ble åpnet 4. desember 1910.

Dovrebanen ble åpnet 17. september 1921, mens Sørlandsbanen ble sluttført av tyske okkupasjonsmyndigheter under annen verdenskrig og offisielt åpnet 1. mai 1944.

Første del av Nordlandsbanen, fra Trondheim til Hell, ble åpnet allerede den 17. oktober 1881, mens siste del ble fullført over 80 år senere. 1. februar 1962 ble den 54,5 kilometer lange strekningen fra Fauske til Bodø åpnet.

Byggingen av Bergensbanen er trolig Norges største samferdsels- og industriprosjekt noen gang. Prosjektet hadde kostet et helt statsbudsjett da banen ble åpnet den 27. november 1909. Banen var Nord-Europas høyestliggende jernbanestrekning. Linjen måtte legges i en region uten veger og der det på vinterstid var flere meter med snø. Et eksempel på hvilke ekstraordinære utfordringer en ble møtt med, var byggingen av den 5,3 kilometer lange Gravhalstunnelen. Det ble arbeidet i tre skift daglig i en periode på seks år for å få tunnelen ferdig. For å skaffe kraft til utbyggingen ble det bygget et kraftverk i Gangdalsfossen vest for tunnelen og et i Kjosfossen øst for tunnelen.

Veg

Ved inngangen til 1800-tallet hadde Norge et 11 500 kilometer langt vegnett som best egnet seg til ridning om sommeren og kjøring med slede om vinteren. Flere har skildret sine reiser i Norge på den tiden. Den britiske feministen, forfatterinnen og filosofen Mary Wollstonecraft[2] (1759-1797) reiste rundt på Østlandet i 1795 og den engelske mineralogen Edward Daniel Clarke (1769-1822) reiste gjennom store deler av det kjørbare Norge i 1799[3].

Synspunkter på standarden på det norske vegnettet kom tydelig fram i deres skildringer. På visse steder var det direkte uframkommelig, og vegnettet kunne skremme selv den modigste vegfarende. Som Clarke skriver:

> *«The roads were very bad, and at this season of the year (October) rendered almost impassable by the depth of the mud which covered them.»*

Fra Oslo til Trondheim kunne en reise foregå med en fart på sju kilometer per time, altså litt raskere enn vanlig gangfart. Heller ikke Oslos gater slapp unna kritikk.

Etter hvert kom det et press i retning av bedre veger i Norge. Vanlige folk var ofte selvforsynte med livsnødvendigheter og hadde mindre behov for å reise. Presset på bedre veger kom i stedet fra embetsstanden og fra forsvarsmakten. Mer kjørbare veger gav nemlig en mer effektiv administrasjon av landet vårt.

Presset munnet muligens ut i vegloven av 1824 som blant annet omorganiserte vegadministrasjonen. Loven hadde bestemmelser om vegbredde og hadde også de første trafikkregler. Etter hvert som vegloven av 1824 fikk tid til å virke, ble det mer fart i vegbyggingen og store vegprosjekter ble ferdigstilt.

[2] «Letters Written During a Short Residence in Sweden, Norway, and Denmark» – «Min nordiske reise» på norsk.

[3] «Travels in Various Countries» bind III.

I boka En reise i Norge i 1857 beskriver den amerikanske globetrotteren Bayard Taylor (1825-1878) blant annet standarden på vegene i Norge. Mange steder var vegene ganske dårlige, med bratte opp- og nedstigninger. For å sitere Taylor:

> *«Det er ikke her – eller på noen andre norske veger vi reiste på – gjort noe forsøk på å redusere stigningen ved å la vegen gå i svinger. Den går rett utfor, uansett hvor halsbrekkende skråningen er.»*

På andre steder, for eksempel langs vestsiden av Mjøsa mellom Gjøvik og Lillehammer, var det anlagt en ny veg, som i følge Taylor var en

> *«... virkelig utmerket veg, bred og perfekt makadamisert[4].»*

Taylor beskriver skyssystemet i Norge, som visstnok adskilte seg noe fra det svenske. På de faste skysstasjonene stod det hester og ventet på den reisende, men slike skysstasjoner var det få av i Norge. På de fleste skysstasjonene (tilsigelsesstasjoner) måtte hester skaffes fra lokale bønder som var pålagt skyssplikt, som i mange tilfeller kunne ta flere timer. Lange ventetider på skysstasjoner hørte altså med. Mange karjoler manglet dessuten fjæring, så komforten for den reisende kunne være ganske dårlig. Taylor skriver dessuten om bedragerske kusker som ofte krevde betaling utover lovlig takst, om den slette servicen og den elendige og dyre maten han ble servert på flere av stedene han besøkte.

Blant de store vegprosjektene som ble ferdigstilt, var blant annet mellomriksveger over Kornsjø, over Ørje samt Karl Johans veg fra Nord-Trøndelag til Jämtland. Dag Bjørnland skriver i Vegdirektoratets bok til 125-årsjubileet i 1989, *Vegen og samfunnet*, at i 1914 hadde vi et godt utbygd vegnett for hest og vogn. I SSBmagasinet *Fra kjerre- til motorvei*, http://www.ssb.no/magasinet/fire_hjul/ er utviklingen i vegnettets lengde og standard nærmere beskrevet (Wethal 2001).

Bjørnland nevner tre viktige forutsetninger for den store veksten i vegtrafikken:

- Egenskaper ved kjøretøyene. Flere forbedringer ved kjøretøyene gav betydelig bedre kjørekomfort. En tilsynelatende detalj som innføring av luftringer med

Boks 2.2.2. Vegene
Norge hadde i 1840 i alt 15 290 kilometer veg, et tall som har steget til 93 519 kilometer per 31. desember 2010.

Bygging av tunneler og broer har bidratt til å redusere antall kilometer veg. Lengden på vegnettet i 1840 og 2010 er derfor ikke uten videre sammenlignbare størrelser på hvor effektivt vegnettet er for transport av varer og personer.

Boks 2.2.3. De første kjøreturene
Det var et betydelig byråkrati knyttet til de første bilturene. For hver kjøretur måtte bilføreren innhente tillatelse av fylkesmannen. Søknaden skulle inneholde bilens tekniske data, hensikten med turen og opplysninger om de veger som skulle brukes.

Boks 2.2.4. Regulering av bilimporten
Etter annen verdenskrig var Norges valutabeholdning svekket. Flere politikere betraktet bilen som en unødvendig luksusgjenstand, og den fikk dermed lav prioritet når den begrensede valutaen skulle brukes til å kjøpe varer fra utlandet. Resultatet ble regulering av bilimporten. Ettersom Norge ikke hadde egen bilproduksjon, ble det vanskelig for folk flest å skaffe seg bil.

[4] En måte for konstruksjon av veger, utviklet av den skotske ingeniøren John Loudon McAdam på 1820-tallet, der blant annet fundamenteringen med knust stein i stadig mindre størrelse var viktig.

stort volum gav bedre bekvemmelighet for sjåfør, mindre slitasje på vegnettet og økning i kjøretøyets levetid.

- Institusjonelle forhold og serviceapparat. Kongelig Norsk Automobilklub (KNA) ble dannet i 1907 og Norges Automobilforbund (NAF) ble dannet i 1924. Begge foreningene har som formål å lage best mulig vilkår for bilistene. Tidlig på 1920-tallet ble den første bensinpumpen satt opp i Oslo. Tidligere måtte bensin kjøpes i fargehandelen. Like før annen verdenskrig fantes det over 3 800 utsalgssteder for bensin rundt om i landet, et antall som er nær halvert siden den gang.

- Inntekts- og prisutvikling samt opphevelse av rasjoneringsordningen etter annen verdenskrig, som gjorde det mulig for folk flest å skaffe seg bil.

I 1900 var det tre biler i Norge, et antall som hadde steget til 480 i 1910 og til 1 000 i 1913. I løpet av 1967 passerte Norge 500 000 registrerte personbiler. Ni år senere, i 1976, var det en million biler. I 2010 finnes om lag 2,6 millioner personbiler, langt flere enn antall husholdninger i Norge. En kan trygt si at personbilen med årene har blitt allemannseie, noe som absolutt har underlettet folks muligheter til å reise. Bilparkens vekst og utbredelse er omtalt i SSBmagasinet *På fire hjul*, http://www.ssb.no/magasinet/fire_hjul/(Monsrud 2001).

Sjø

På grunn av dårlig framkommelighet på land var det ofte naturlig å bruke kysten og de største innsjøene i Norge til å transportere gods og folk. Etter hvert som framkommeligheten på land ble bedre, og etter hvert som transport med fly ble mer vanlig, ble behovet for sjøtransportens tjenester redusert. Flere rederier fant nye inntektskilder i form av turisme.

I 1838 ble den organiserte kystfarten mellom Sør-Norge og Nord-Norge etablert med dampskipet «Prins Gustav», som gikk mellom Trondheim og Tromsø på sommerstid. Etter hvert ble det flere skip som trafikkerte kysten, og ruten ble forlenget. I 1857 ble det besluttet at private rederier kunne komme inn på markedet. Det var imidlertid et problem at ingen rederier ville seile om vinteren. (Kilde: Hurtigrutemuseet. http://hurtigrutemuseet.no/historien/)

Statens dampskipskonsulent August Kriegsman Gran i Indredepartementet, som postverket hørte til, relanserte en gammel tanke i 1891 om en hurtigere rute mellom Sør-Norge og Nord-Norge, som også kunne seile vinterstid. 2. juli 1893 gikk «Vesteraalen» ut fra Trondheim på sin første tur. Kaptein ombord var Richard With, som i ettertid regnes som Hurtigrutens far.

Boks 2.2.5. Øvrig sjøfart

På Norges største innsjø, Mjøsa, gikk det tidligere flere båter i trafikk. Den mest berømte er uten tvil Skibladner som hadde sin jomfrutur den 2. august 1856. Opprinnelig var Skibladner bygget for frakt av post og transport av passasjerer. I dag nyttes Skibladner først og fremst til transport av turister og til turistarrangement.

På Norges tredje største innsjø, Femunden, har det vært regulær båttrafikk siden 1887. Trafikkgrunnlaget har endret seg med årene. Tømmersleping og godstrafikk var tidligere en vesentlig inntektskilde for båtselskapet, men i dag er det persontrafikken som utgjør hovedinntektskilden.

Norsjø–Skienkanalen ble åpnet i 1861 og i 1892 ble Bandak–Norsjøkanalen åpnet. I dag kalles kanalene med sluseanlegg for Telemarkskanalen og brukes hovedsakelig til å transportere turister.

Ruten var ukentlig til å begynne med. Den tok 67 timer og hadde ni anløp mellom Trondheim og Hammerfest. Folk langs kysten ble knyttet sammen også vinterstid, og postgangen fra Trondheim til Hammerfest som vinterstid kunne ta fem måneder, ble med Hurtigruten redusert til noen få dager. Hurtigruten er i dag en reiselivsaktør med internasjonalt ry.

Luft

De to første tiårene av 1900-tallet er betegnet som flyets pionertid. Flyet var mest brukt til oppvisninger. Flyet var langt fra noe nyttig kommunikasjonsmiddel, heller et middel til publisitet for våghalser og eventyrere, står det å lese på luftfartsmuseets hjemmeside på Internett.

På slutten av 1910-tallet ble de første regelmessige flyruter åpnet. Til å begynne med var flyrutene av typen kortere innenlandsruter, men etter hvert ble det også fløyet utenlands. En av de første internasjonale flyrutene skal ha vært Aircraft Transport and Travels rute fra London til Paris, som ble åpnet den 25. august 1919.

Under begge verdenskrigene gjennomgikk flyteknologien en rivende utvikling. Denne nye kunnskapen fra den militære flytrafikken samt utvikling av jetmotoren satte flyfabrikkene i stand til å bygge de store passasjerjetflyene som ble grunnlaget for 1960-tallets vekst i den sivile luftfarten.

I de siste fire tiårene av 1900-tallet var passasjertallet både med charterfly og fly i ordinær rutetrafikk mangedoblet. I 1968 reiste i underkant av 47 000 charterpassasjerer fra norske flyplasser, hovedsakelig til Spania. I 1959 kostet det en månedslønn å komme seg til Mallorca. Etter hvert ble prisene mer overkommelige. 1980-årene er tiåret da «sydenreiser» ble vanlig. I 2009 var det bortimot en million passasjerer som reiste med charterfly fra norske flyplasser.

Avslutning

Bedre kommunikasjoner både på veg, jernbane og i lufta og ikke minst det faktum at bilen etter hvert ble allemannseie, la grunnlag for oppsving i turisttrafikken i siste halvdel av 1900-tallet. Viktigheten av

Boks 2.2.6. Milepæler innen flytrafikken[1]

Den 17. desember 1903 gjennomførte de amerikanske brødrene Wilbur og Orville Wright historiens første bemannede flygning med en motorisert flygemaskin.

Den franske ingeniøren og oppfinneren Louis Blériot (1872-1936) gjennomførte den første lengre flygningen over åpent vann, da han krysset Den engelske kanal 25. juli 1909.

30. juli 1914 fløy Jens Tryggve Herman Gran (1889-1980) som den første over Nordsjøen. Turen tok fire timer og ti minutter fra Cruden Bay i Skottland til Revtangen på Jæren.

18. juni 1934 tok et femseters Waco Cabin sjøfly fra Widerøe av fra Ingierstrand i Oslofjorden med kurs for Haugesund via Kristiansand og Stavanger. Turen tok snaut tolv timer tur-retur, og var både passasjer- og postrute. Konsesjonen fra myndighetene var klar bare tre dager tidligere.

I juni 1959 satte 35 charterturister seg på flyet Convair 240 fra Fornebu til Mallorca. De reiste i et propellfly som tidligere hadde vært i dronning Elizabeths eie. Det tok sju og en halv time å komme seg til «syden», med innlagt mellomlanding i Genève. Dette var den første chartertur fra Norge til «syden».

Kilde: *Charter – 50 år til Syden*, av Frøy Lode Wiig.

[1] Kilde: Wikipedia.

samspill mellom infrastruktur og turisme kommer også til uttrykk i Næringslivets Hovedorganisasjons (NHO) dokument Reiselivets samferdselsløft (desember 2010). NHO påpeker i dokumentet viktigheten av at reiselivets behov må integreres i norsk samferdselspolitikk.

En annen hendelse som var viktig for turismens senere utbredelse, var at etterkrigstiden startet med en arbeidstidsreform, nemlig lovfesting av tre ukers ferie (se boks 2.3.1) for en stor del av landets arbeidstakere.

2.3. Turismens vekst

Innledning

Turismen har hatt enorm vekst etter annen verdenskrig og er kanskje den «næringen» som har hatt størst vekst av alle. World Tourism Organization, WTO, har anslått at internasjonal turisme i perioden 1950-2010, hadde en årlig vekst på 6,3 prosent. Etter WTOs beregninger var det i 1950 25 millioner reisende, et tall som i 2005 hadde steget til over 800 millioner. WTO anslår videre at antall reisende i 2010 vil passere en milliard, og innen 2020 vil antall reisende antagelig være om lag 1,6 milliarder.

Overnattingsstatistikken ved hotellene er eneste datakilde som viser utvikling i Norge over så lang tid som 50 år. Hotellstatistikken viser at fra 1960 til 2010 økte antall overnattinger med 185 prosent, nesten en tredobling. Dette er en økning på gjennomsnittlig 2,1 prosent per år.

Figur 2.3.1. viser at veksten stort sett har vært jevn i løpet av perioden, men med enkelte perioder med nedgang. Blant annet var perioden mot slutten av 1980-årene preget av tilbakegang. 2000-tallet har også vært preget av utflatning og enkelte år også tilbakegang.

Årsaker til veksten

Det er vanskelig å si noe sikkert om hva som kan være årsak til den store veksten i reiseaktivitet etter annen verdenskrig. Jacobsen og Viken skriver i boken *Turisme. Fenomen og næring* at moderne turisme blant annet forutsetter fritid, et fungerende transportsystem og visse språkkunnskaper både blant verter og gjester.

Som omtalt i punkt 2.2. har det skjedd en klar bedring de siste hundre år i vårt transportsystem. Dessuten har bilen blitt allemannseie. Begge disse faktorene har

Figur 2.3.1. **Antall overnattinger ved norske hoteller. 1960-2010. Millioner**

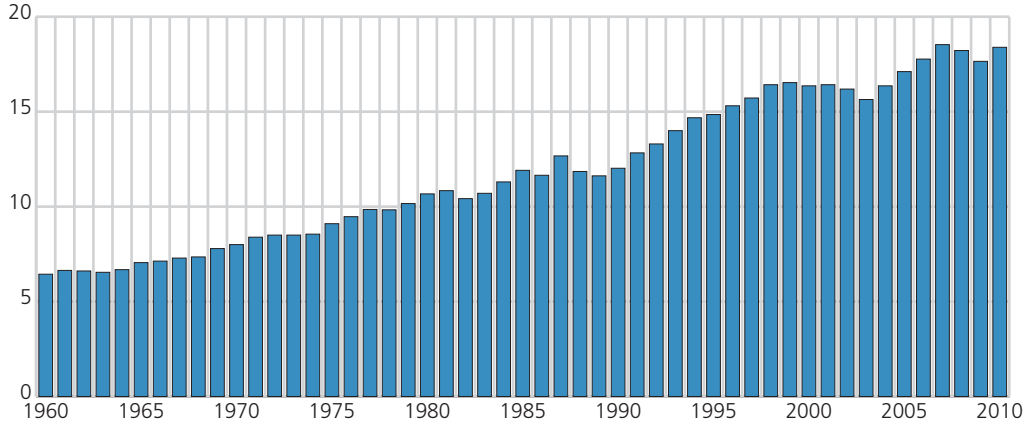

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

medført at folk i dag har gode muligheter til å reise.

Utover det er det tre viktige forutsetninger som må være til stede for at folk faktisk skal velge å reise på ferietur. Folk må ha tid, de må ha råd til å reise, og de må framfor alt ha lyst til å reise.

Mer fritid

Etter annen verdenskrig er det gjennomført flere arbeidstidsreformer i Norge, som har hatt betydning for folk flest. I 1947 ble det lovfestet tre ukers ferie for 900 000 av landets 1,4 millioner yrkesaktive. Retten og mulighetene til ferie og fritid har blitt gradvis utvidet etter den tid.

Mange arbeidstakere har fleksibel arbeidstid i dag. Arbeidsmiljøloven gir nemlig arbeidstaker rett til fleksibel arbeidstid dersom dette kan gjennomføres uten vesentlig ulempe for virksomheten. Denne ordningen gjør det mulig for arbeidstakeren å arbeide mer i deler av året, som kan tas ut i fritid i andre perioder. Ut fra dette må en kunne fastslå at *vi har mer fritid i dag enn vi hadde tidligere*.

Boks 2.3.1. Viktige arbeidstids- og pensjonsreformer i Norge

1947: Lovfesting av tre ukers ferie med lønn, fra ferieåret 1948.

1964: Lovfesting av fire ukers ferie med lønn, fra ferieåret 1965.

1976: Retten til en ukes ekstra ferie for arbeidstakere over 60 år.

1981: Stortinget vedtok å innføre den femte ferieuken etappevis. Det ble forutsatt at utvidelsen var forsvarlig ut fra landets totale økonomiske stilling. Bare en feriedag av denne uken ble innført, «Grodagen» i 1983.

1988: I forbindelse med lønnsoppgjøret dette året ble ordningen med avtalefestet pensjon (AFP) etablert. Formålet var å gi ansatte i tariffbundne bedrifter muligheten til å kunne gå av med førtidspensjon før de nådde pensjonsalderen i folketrygden (67 år).

2000: Tariffavtalt rett til fem ukers ferie, med to dager i 2001 og resten i 2002.

2008: Ekstra ferie for personer over 62 år.

Bedre råd

Bruttonasjonalprodukt (BNP)[5] per innbygger er et ofte brukt mål på den materielle velstanden i et land. BNP i Norge er nesten sjudoblet etter annen verdenskrig, og Norge er blant verdens aller rikeste land målt per innbygger. Figur 2.3.2 viser at BNP i 1946 var på litt over 50 000 kroner per innbygger, som har steget til over 360 000 kroner i 2009. BNP er her målt i faste 2000-priser. Etter annen verdenskrig er altså BNP per innbygger nesten sjudoblet. Figuren viser også at BNP per innbygger gikk ned fra 2008 til 2009, et av meget få år med nedgang fra året før. Nedgang kom trolig som en følge av den internasjonale finanskrisen.

I artikkelen «Vekst og velstand gjennom 50 år», som er basert på Statistisk sentralbyrås forbruksundersøkelse, se http://www.ssb.no/magasinet/slik_lever_vi/art-2008-02-25-01.html vises at norske husholdninger i gjennomsnitt økte sitt totalforbruk fra 11 100 kroner i 1958 til 343 500 kroner i 2006. Forbruket i 1958, omregnet til 2006-kroner, tilsvarer 115 600 kroner. Det betyr at nordmenns forbruk målt i faste priser, er nesten tredoblet fra 1958 til 2006.

En kan konkludere med at utviklingen i norsk økonomi de siste 50 årene, har medført at folk flest har fått bedre råd.

[5] BNP er en indikator for samlet verdiskaping i et land og er her definert som verdien av samlet innenlandsk produksjon av ferdige varer og tjenester, verdsatt til markedspriser, i løpet av et år.

Figur 2.3.2. **BNP per innbygger i faste 2000-priser. 1946-2009**

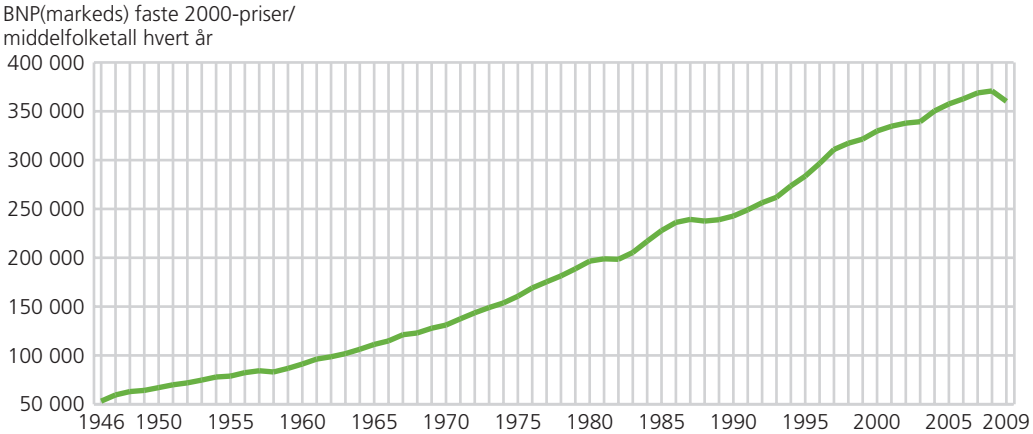

Kilde: Statistisk sentralbyrås nasjonalregnskap.

Mer reiselyst?
Det har vist seg at denne økte økonomiske velstanden har ført til en relativt sterkere vekst i etterspørsel etter reiselivstjenester enn etter mange andre varer og tjenester. I 1958 brukte en gjennomsnittlig husholdning nesten 6 prosent av husholdningsbudsjettet på typiske reiselivsprodukter som reiser, bruk av transportmidler, forbruk på restauranter, hoteller og på selskapsreiser. I 2006 var denne andelen økt til 8,2 prosent. *Vi har mer reiselyst enn tidligere!*

Andre årsaker
Økt etterspørsel etter reiselivsprodukter fører til utvikling av nye reisemål. Den offentlige reiselivsinnsatsen[6] i mange land har antagelig ført til en raskere framvekst av reiselivstilbud enn vi ellers ville ha hatt, kanskje fordi innsatsen gir positive effekter på økonomien i det enkelte land. Reisemålene blir mer tilgjengelig for stadig flere mennesker takket være bedre, raskere og billigere transport. Utvikling av nye reisemål vil også føre til at konkurransen om kundene blir ytterligere skjerpet, med enda lavere priser som resultat.

Det blir også påpekt at folk i dag ...
- … har bedre helse enn tidligere, som har medført at spesielt pensjonistene i dag reiser mer før
- … er mer språkmektige enn tidligere. Engelsk har blitt et mer anvendelig språk fordi både verter og gjester kan språket.
- … lettere kan reise enn tidligere, ved at kunden på en enkel måte kan bestille reiser selv via Internett.

2.4. Statistikkens historie i Norge

Innledning
Tidligere tiders statistiske framstillinger var ofte verbale beskrivelser av veger, naturforhold, topografi, styresett, levevis og så videre. Anton Martin Schweigaards verk «Norges Statistik» fra 1840 er et verk med en slik framstillingsform. Det var få tallopplysninger, og de tallopplysningene som fantes, var gjerne underordet den verbale beskrivelsen.

Tallmessige oppgaver ble riktignok innhentet på en rekke områder, men tallene

[6] Stortingsmelding nr. 15 (1999-2000), Lønnsomme og konkurransedyktige reiselivsnæringer.

var et resultat av en administrativ rapportering. Oppgaver over skipsfart og handel ble rapportert til Finansdepartementet av hensyn til tollregnskapene. Bergverkene var eid av staten, og utførlige regnskaper ble rapportert inn. Bergverksstatistikken var noe av de mest pålitelige næringsopplysninger som fantes.

Opplysninger om befolkningens størrelse, sammensetning og bevegelse ble innhentet i Norge ganske tidlig. Det ble for eksempel gjennomført telling av alle menn i bygdene i 1664-1666 og i 1701. Formålet med tellingene var å skaffe oversikt over den mannlige befolkningen, til bruk i skatteinnkreving og til disponering av militært personell.

Den første fullstendige folketellingen ble gjennomført i 1769, og fra 1801 ble folketellingene gjennomført regelmessig, stort sett hvert tiende år fra og med 1815. Det var ikke alltid like viktig å få publisert resultatene. Tellingen i 1825 ble for eksempel ikke publisert, fordi Stortinget ikke bevilget den nødvendige sum på 300 til 400 speciedaler til trykking og spredning av resultatene.

I Norge ble tanken om et eget tabellkontor tatt opp i Stortinget allerede i 1814. Norge var en fattig stat på den tiden, og andre oppgaver ble prioritert. Først i 1832 ble Tabellkontoret opprettet. Det var statsadministrasjonens minste kontor, med tre ansatte ledet av en fullmektig. Kontoret ble i 1837 utvidet med flere ansatte og fra 26. oktober 1843 ble det tilsatt byråsjef som leder av kontoret.

Tabellkontoret hadde en viss vekst i aktiviteten utover 1850-tallet. Byråsjefens viktigste oppgave var å purre på de oppgavepliktige embetsmenn, kontrollere og revidere innkomne oppgaver samt ansette nye assistenter etter hvert som de sluttet. Arbeidet var visstnok «særdeles trættende». Ansettelsen av Anders Nicolai Kjær som byråsjef i 1867 ble et vendepunkt.

En av Kjærs første embetsgjerninger var å endre navn på kontoret. I 1868 skiftet Tabellkontoret navn til Det Statistiske Kontor. Navneskiftet hadde ingen konsekvenser for bemanning eller funksjoner, men som Lie skriver i *Faktisk talt. Statistikkens historie i Norge*:

> *«... markerer navneskiftet et hovedtrekk ved utviklingen i statistikkens historie. Statistikk var nå blitt redusert til fortolkningen av tabeller, til analyse av tallmessige oversikter over samfunnsmessige forhold.»*

En embetsgjerning med enda større konsekvens, var utskillelsen av Det Statistiske Kontor fra å være et kontor i Indredepartementet til et eget selvstendig direktorat. Det skjedde den 1. juli 1876. Dermed var Det statistiske Centralbureau opprettet, med Kjær som byråets første direktør.

I de nærmeste årene etter 1876 fikk Statistisk Sentralbyrå i oppdrag å utarbeide en del statistikk som tidligere hadde ligget under de enkelte departementer. Statistikken om Norge omfattet etter hvert alle sider av statens økonomiske og sosiale liv. Den første norske lov om statistikk ble vedtatt i 1907, lov om tilveiebringelse av oppgaver til den offisielle statistikk av 25. april 1907. Loven gav Statistisk Sentralbyrå hjemmel for å innhente opplysninger direkte fra publikum, http://www.ssb.no/emner/historisk_statistikk/hs1994/tabeller/kap01.html.

Reiselivsstatistikk

Den første reiselivsstatistikk som ble utarbeidet av Statistisk sentralbyrå, var utlendingers innreise til Norge. Det var i 1923. Byråkrati kan ha sine fordeler. Det

gav i dette tilfellet et godt grunnlag for registrering av grensepasserende.

Overnattingsstatistikk for hoteller ble etter hvert grunnlag for reiselivsstatistikken i Statistisk sentralbyrå, der hotellenes resepsjon ble naturlige tellepunkter. Overnattingsstatistikk er fortsatt grunnlaget i Norges og mange andre lands turismestatistikker.

Etter hvert ble det utarbeidet statistikk over nordmenns reisevaner, innhentet fra etterspørselssiden, det vil si fra dem som etterspør reiselivstjenestene. Utvalgsundersøkelser rettet mot utlendinger på besøk i Norge gjennomføres for øvrig av Transportøkonomisk institutt, gjesteundersøkelsen.

Verken statistikk over kommersiell overnattingstrafikk, nordmenns reisevaner eller regnskapsstatistikk for næringer med en varierende turismerelevans tar mål av seg til å vise turismens totale omfang. I 1997 ble satellittregnskapet for turisme publisert for første gang, et forsøk på å beregne turismens økonomiske betydning for norsk økonomi.

Innreisestatistikk

Allerede i 1923 ble det, som nevnt, utarbeidet en statistikk som viste antall utenlandske turister innreist til Norge. Innreisetallene var fordelt etter turistenes nasjonalitet. I begynnelsen omfattet innreisestatistikken bare utenlandske turister som overnattet i Norge, og som hadde ferie og rekreasjon som formål med reisen. Fra og med 1937 ble også yrkesreisende regnet med. Statistikken gjaldt inntil 1930 bare sommermånedene juni, juli og august, og fra og med 1931 alle årets måneder. Etter 1957 ble statistikken utvidet til også å gjelde *dagsturister*.

Passkontrollen ved grensepassering innenfor Norden ble opphevet i 1958. Dermed falt mye av grunnlaget for en fullstendig innreisestatistikk bort. En form for innreisestatistikk ble likevel utarbeidet fram til 1983. Den gjaldt utlendinger ankommet Norge med fly eller båt fra ikke-nordiske land, basert på rapporter fra politiet. Planer om en månedlig overnattingsstatistikk for hotellene medførte at innreisestatistikken ble lagt ned fra og med 1984.

Fra 1939 til 1962 ble det utarbeidet en annen innreisestatistikk, statistikk over inn- og utpasserte motorkjøretøyer, basert på Tollvesenets data.

Overnattingsstatistikk

Hoteller

Statistisk sentralbyrå har utarbeidet overnattingsstatistikk for hoteller siden 1950. Til å begynne var statistikken basert på månedlige oppgaver innhentet av Hotell- og turistdirektoratet. Den gjaldt kun godkjente hoteller etter godkjenningsordningen i datidens hotellov.

Fra 1974 startet Statistisk sentralbyrå med å innhente overnattingsrapporter for andre overnattingsbedrifter, det vil si overnattingsbedrifter i næringsgruppen «herbergevirksomhet ellers» etter den tids standard for næringsgruppering[7]. Unøyaktig avgrensning mot andre næringsgrupper, dårlig dekning ved at en del mindre bedrifter uten servering manglet, samt dårlig svarinngang, førte til en statistikk med dårlig kvalitet.

Etter at godkjenningsordningen i hotelloven ble opphevet fra 1984, ble tidligere ikke-godkjente overnattingssteder tatt inn i hotellstatistikken. Statistikkomfanget ble

[7] International Standard for Industrial Classification (ISIC).

mer enn fordoblet, fra noe under 500 til om lag 1 100 overnattingsbedrifter.

Ikke alle overnattingsbedriftene ble pålagt statistikkplikt. For månedene i sommersesongen var det kun hoteller med en sengekapasitet på minst 20 senger som hadde statistikkplikt. I vinter- og høstsesongen var tilsvarende kapasitetsgrense 50 senger eller mer. Omfanget ble endret i 1987 til å gjelde 20 senger eller mer for alle årets tolv måneder, en avgrensning som fortsatt gjelder.

Overnattingene fordeles etter gjestenes nasjonalitet (hjemland). Listen over nasjonaliteter er utvidet flere ganger, blant annet i 1990 med Italia, Spania og Sveits. I 1995 kom alle de nye EU-medlemmer etter utvidelsen av EU i 1994 og i 2005 ble Russland, Kina og Sør-Korea spesifisert i den norske overnattingsstatistikken.

I en periode midt på 1980-tallet var det ikke uvanlig å innkvartere asylsøkere og flyktninger på norske hoteller. Antagelig var omfanget av dette lite i 1985 og 1986, men vokste i 1987 til et nivå på anslagsvis 400 000 overnattinger. Ifølge den internasjonale definisjonen av turisme skal ikke asylsøkere og flyktninger regnes som internasjonale turister. Det var heller ikke nødvendig med bevilling etter datidens hotellov for å drive asylmottak. Etter at en ble klar over problemet, ble alle overnattingsbedrifter som innkvarterte asylsøkere og flyktninger, tatt ut av statistikken. Dette skjedde fra og med 1988.

Nevnte utvidelser og endringer i statistikkomfanget medfører at tallene for perioden 1950 til i dag ikke uten videre er sammenlignbare. I *Sosialøkonomiske studier 77, Norsk hotellnæring 1950-1990* har Jan-Erik Lystad analysert de langsiktige utviklingslinjene i norsk hotellnæring. En viktig del av studien var «å bygge bro» over det store bruddet i sammenlignbarhet i 1984.

Ved forskrift 15. desember 2006 nr. 1454 ble virkeområdet for lov 16. juni 1989 nr. 54 om offisiell statistikk og Statistisk sentralbyrå utvidet til å gjelde for Svalbard. Fra og med januar 2010 ble det publisert en egen overnattingsstatistikk for Svalbard.

Camping

Overnattingsstatistikk for leirplasser ble utarbeidet for første gang av Statistisk sentralbyrå i 1968. Statistikken omfattet de plasser som var godkjent av lokale helsemyndigheter og klassifisert av Reiselivsdirektoratet. Statistikken ble samlet inn av Reiselivsdirektoratet, der Statistisk sentralbyrå stod for kvalitetssikring og publisering. Statistikken gjaldt imidlertid kun de plasser som sendte inn oppgave, og det ble ikke beregnet overnattinger for leirplasser som ikke sendte inn oppgave. Statistikken svingte derfor mer eller mindre i takt med svarinngangen og var således ikke helt sammenlignbar fra år til år. Statistikken gjaldt fra starten i 1968 kun sommermånedene juni, juli og august, men ble i 1976 utvidet til å gjelde alle årets måneder.

I 1982 ble leirplasstatistikken endret, blant annet skifte av navn til campingstatistikk. Oppgaver over enhetsdøgn (telt-, campingvogn- og hyttedøgn) med nasjonalitetsfordeling ble innhentet fra alle campingplassene. I tillegg ble det trukket et utvalg på 100 campingplasser som i tillegg skulle gi opplysninger om tallet på perso-

Boks 2.4.1. Kapasitet ved campingplasser

Innekapasitet er kapasitet i hytter eller rom. Utekapasitet er plass for bobil, telt eller campingvogn. Totalkapasitet er summen av inne- og utekapasitet.

ner per enhet/reisefølge som delte hytte/vogn. Resultatene fra tilleggsundersøkelsen gjorde det mulig med omregning fra antall enhetsdøgn til antall overnattinger.

Reiselivsseksjonen i Samferdselsdepartementet hadde ansvaret for det praktiske arbeidet med datainnhentingen, mens Statistisk sentralbyrå stod for kvalitetssikring og publisering. Rapporteringsmånedene var igjen sommermånedene juni, juli og august.

I 1987 ble det bygget opp et fullstendig register over campingplassene i Norge med informasjon blant annet om plassenes kapasitet og hvilke måneder i året plassen var åpen. Østlandsforskning stod for arbeidet med oppbygging av registeret etter oppdrag for Reiselivsseksjonen i Næringsdepartementet. Det nye registeret gav muligheter til å beregne tall for de plasser som ikke gav oppgave, noe som også ble gjort fra og med 1988.

Mange campingplasser er små og har få overnattinger. Statistikkomfanget ble derfor avgrenset til de største enhetene, det vil si campingplasser med en kapasitet på minst åtte hytter/rom. For å få begrep om de store plassenes andel overnattinger i forhold til det totale overnattingsvolum ble overnattingstrafikken ved alle plassene kartlagt, også de aller minste. Østlandsforskning gjennomførte arbeidet med datainnhenting og -bearbeiding av oppgavene for de små plassene.

I 1988 ble dessuten sesongen utvidet med randmånedene mai og september, slik at campingsesongen falt sammen med det som regnes som sommersesong i hotellstatistikken.

I 1998 fikk campingstatistikken flere utvidelser av betydning:

1. Statistikkomfanget ble kraftig utvidet. Statistikkplikt kun for plasser med innekapasitet på åtte hytter eller mer medførte at mange campingplasser med stor utekapasitet falt utenfor. Alle plasser med en totalkapasitet på minst 50 enheter (sum av antall oppstillingsplasser for telt, vogn, bobil og hytter/rom) fikk statistikkplikt, dog slik at plasser med minst åtte hytter/rom ble dekket, selv om deres totale kapasitet var mindre enn 50 enheter.

2. Utover på 1990-tallet ble det mer vanlig at campingplassene leide ut plass for campingvogn for hele eller deler av sesongen, der leieprisen var uavhengig av hvor mye vogna var i bruk. Overnattinger i slike sesongutleide vogner ble inkludert i statistikken fra og med 1998.

3. Campingstatistikken ble inntil 1997 publisert årlig etter endt sommersesong. Fra og med 1998 ble alle tolv måneder dekket og med løpende månedlig publisering i løpet av året.

4. Antall spesifiserte nasjonaliteter for gjestene ble utvidet i 1998 og i 2005, i samsvar med internasjonale krav, se omtale for hotellene ovenfor.

Hyttestatistikk

I 1998 ble den norske statistikkporteføljen for reiseliv utvidet med en overnattingsstatistikk for hyttegrender. Statistikken for hyttegrender er stort sett en parallell til campingstatistikken. Nedre grense for statistikkplikt for den enkelte hyttegrend er kapasitet på minst tre hytter.

Fra 1999 ble det også etablert en statistikk over overnattinger i private hytter formidlet gjennom hytteformidlere.

Norske Vandrerhjem
Norske Vandrerhjem er en medlemsorganisasjon som er en del av det internasjonale nettverket Hostelling International. Norske Vandrerhjem henter månedlig inn overnattingsrapporter for sine norske medlemsbedrifter og oversender en månedlig samlerapport til Statistisk sentralbyrå, som publiserer tallene hver måned sammen med overnattingstall for de andre bedriftsgruppene.

Reiseundersøkelsene
I 1968 gjennomførte Statistisk sentralbyrå den første undersøkelsen av nordmenns feriereisevaner, ferieundersøkelsen. Ferieundersøkelsen var årlig og dekket nordmenns feriereiser med minst fire overnattinger de siste tolv måneder. Undersøkelsen ble gjentatt i 1970 og ble publisert hvert 4. år til og med 1992 da den etter det ble publisert årlig, til og med 2007.

Først i 2002 ble reiseundersøkelsen etablert. Den dekker alle typer overnattingsreiser som nordmenn har. I tillegg til lange feriereiser, som ble dekket i ferieundersøkelsen, dekket den også korte feriereiser samt korte og lange yrkesreiser. Den er kvartalsvis og er publisert hvert kvartal siden 2002.

Ettersom ferieundersøkelsen og reiseundersøkelsen var delvis overlappende, ble variabelinnholdet i reiseundersøkelsen tilpasset ferieundersøkelsen, og ferieundersøkelsen ble lagt ned fra og med 2008.

I 2004 ble det etablert en statistikk over nordmenns dagsturer til utlandet og deres handel på disse turene, grensehandelsundersøkelsen. Sammen med reiseundersøkelsen gir den informasjon om hvor mye norske husholdninger handler for i utlandet, som blant annet er viktig informasjon for Statistisk sentralbyrås utenriksregnskap.

Økonomisk statistikk

Regnskapsstatistikk
I 1985 publiserte Statistisk sentralbyrå sin første økonomiske statistikk for næringsområdet hotell- og restaurantvirksomhet. Den viste antall bedrifter, omsetning og sysselsetting og var basert på opplysninger fra Det sentrale bedrifts- og foretaksregister i Statistisk sentralbyrå.

Året etter ble den første regnskapsstatistikken for næringsområdet publisert. Den var basert på innhenting av regnskapsopplysninger for alle større foretak i næringen og gav de mest sentrale poster fra resultat- og balanseregnskapet samt noen utvalgte regnskapsmessige nøkkeltall.

Etter hvert ble den avløst av en mer generell økonomisk statistikk som dekket flere næringer, strukturstatistikken. Strukturstatistikken ble publisert første gang for årgangen 1998.

Statistisk sentralbyrå utarbeider også en egen regnskapsstatistikk for aksje- og allmennaksjeselskaper. Statistikken bygger blant annet på næringsoppgave 2, som dokumenterer inntekter og kostnader overfor skattemyndighetene, i vedlegg til selvangivelsen i forbindelse med ligning av aksjeselskapene.

Fra og med regnskapsåret 2005 er det supplert med data fra foretakenes offisielle årsoppgjør innsendt til regnskapsregisteret i Brønnøysund for foretak hvor næringsoppgaven ikke var tilgjengelig.

Økonomisk kortidsstatistikk
Fra 1996 til 2001 utarbeidet Statistisk sentralbyrå en terminvis omsetningsstatistikk for serveringsnæringen[8].

Statistikken var basert på de omsetningsoppgavene som alle merverdiavgiftspliktige virksomheter er forpliktet til å rapportere til fylkesskattekontorene hver annen måned (termin). Omsetning for overnatting var den gang utenfor merverdiavgiftslovens virkeområde. Det var således bare omsetningen fra servering i næringsgruppen drift av hoteller, pensjonater og moteller med restaurant som ble dekket i statistikken.

Etter publisering av tall for 1. termin 2001 ble statistikken lagt ned og etter hvert erstattet av en kvartalsvis omsetningsindeks for hele hotell- og restaurantnæringen, det vil si næringsgruppene hotellvirksomhet, annen overnatting, restaurantvirksomhet, drift av barer samt kantine- og cateringvirksomhet.

En slik indeks viser kun utviklingen i omsetningen i bransjen, ikke omsetningens størrelse. Omsetningsindeksen er også basert på de samme terminvise omsetningsoppgaver fra merverdiavgiftsregisteret som den tidligere omsetningsstatistikken var. Omsetningen er regnet om fra to måneders terminer til kvartaler fordi det pålegges rapportering av kvartalstall til Eurostat.

Fra og med 5. termin 2006 ble merverdiavgiftsloven endret på flere punkter. En av endringene var at overnattingsvirksomhet ble pålagt 8 prosent merverdiavgift. Dette medførte at også overnattingsbedriftene måtte rapportere overnattingsomsetning til fylkeskattekontorene. Inntil 2006 hadde en i arbeidet med omsetningsindeksen benyttet andre datakilder for å beregne utviklingen innenfor overnattingsnæringene.

Satellittregnskap for turisme
Det kan ikke settes likhetstegn mellom produksjonen i reiselivsnæringene og reiselivets betydning for norsk økonomi, da disse reiselivsnæringene ikke selger sine produkter eksklusivt til turister. I 1997 ble det for første gang forsøkt å beregne den økonomisk betydningen turismen har for norsk økonomi, gjennom satellittregnskapet for turisme, se nærmere omtale i kapittel 6.

Satellittregnskapet for turisme er basert på internasjonale definisjoner, og Norges regnskap skal derfor være sammenlignbart med andre lands regnskap. Regnskapet skal også være sammenlignbart og konsistent med andre deler av økonomien beskrevet av nasjonalregnskapet.

Resultater, definisjoner tallgrunnlag og beregningsopplegg fra satellittregnskapet for turisme er publisert i Statistisk sentralbyrås publikasjonsserie Rapporter:

- 97/22 *Turismens økonomiske betydning for Norge. Belyst ved nasjonalregnskapets satellittregnskap for turisme* (Evensen og Sørensen 1997). http://www.ssb.no/histstat/rapp/rapp_199722.pdf

- 99/21 *Turismens betydning for Norsk økonomi. Satellittregnskap for turisme 1988-1995* (Evensen 1999). http://www.ssb.no/emner/09/01/rapp_9921/rapp_9921.pdf

- 2009/32 *Norsk reiselivs økonomiske rolle. En analyse basert på satellittregnskapet for turisme* (Auno og Sørensen 2009), http://www.ssb.no/emner/09/01/rapp_200932/rapp_200932.pdf

[8] Drift av hoteller, pensjonater og moteller med restaurant samt næringsundergruppen drift av restauranter og kafeer, etter datidens næringsstandard.

- 2011/37 Fylkesfordelt satellittregnskap for turisme 2007 (Auno 2011), http://www.ssb.no/emner/09/01/rapp_201137/rapp_201137.pdf

Internasjonalt samarbeid

Statistisk sentralbyrå er gjennom statistikkloven pålagt å ha det norske hovedansvaret for internasjonalt statistisk samarbeid. Samarbeidet skjer gjennom internasjonale organer som Den europeiske union (EU/Eurostat), Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), Forente nasjoner (FN) og Det internasjonale valutafondet (IMF). Det er også et nært samarbeid mellom de nordiske landene.

Utviklingen av felles standarder, prinsipper, definisjoner og metoder er en viktig forutsetning for å skape sammenlignbar statistikk på tvers av landegrensene. Det krever betydelig arbeid å tilpasse det norske statistikksystemet til EU-rettsakter og andre internasjonale standarder, krav og forpliktelser. Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS) utgjør klart den mest omfattende delen av det internasjonale statistiske samarbeidet Norge er med i.

Europeisk statistisk samarbeid fikk gjennom EØS-avtalen en helt dominerende plass med hensyn til krav til innhold og kvalitet i offisiell statistikk. Samarbeidet er basert på rettsakter som er vedtatt av EU, og gjort bindende for Norge gjennom EØS-avtalen. (Kilde: Årsmelding 2007. Internasjonalt samarbeid.)

I siste halvdel av 1980-tallet finansierte Nordisk ministerråd et nordisk prosjekt med formål å kartlegge hva slags turismestatistikk som lages i de enkelte land. Videre planer var å lage turismestatistikker som var sammenlignbare de nordiske landene imellom. Dette arbeidet ble etter hvert avsluttet til fordel for det europeiske samordningsarbeidet, i regi av Eurostat.

Dette europeiske samordningsarbeidet har munnet ut i flere direktiv og forordninger som gjelder på området reiseliv:

- Rådsdirektiv 95/57/EF av 23. november 1995 om innhenting av statistiske opplysninger om turisme, turismedirektivet
- Rådsforordning nr. 58/97 av 20. desember 1996 om strukturstatistikk for foretak i næringslivet, strukturforordningen
- Rådsforordning (EF) nr. 1165/98 av 19. mai 1998 om korttidsstatistikk, kortidsforordningen

Gjennom disse rettsaktene knyttet til EØS-avtalen er Norge forpliktet til å rapportere turismestatistikk og turismerelatert økonomisk statistikk til Eurostat.

Med tre års overgangsperiode, har Norge siden 1998 vært underlagt turismedirektivet. Turismedirektivet er output-harmonisert, som betyr at direktivet kun bestemmer hvilke variabler (med definisjoner) som skal rapporteres til Eurostat. Det er altså ikke fastsatt regler verken for metodene i statistikkproduksjonen eller variabelinnholdet i den hjemlige publiseringen. Blant annet henter Statistisk sentralbyrå inn flere variabler som kun publiseres i Norge.

Videre utbyggingsbehov

Til tross for stor utvidelse av reiselivsstatistikkporteføljen de siste ti årene er det fortsatt behov for videre utbygging av statistikken. Behovene går på:

- Overnatting i de aller minste overnattingsstedene, de som er under nedre grense for opplysningsplikt.

- Innenlandsk dagsturisme. Reiseundersøkelsen dekker nordmenns overnattingsreiser, og grensehandelsundersøkelsen dekker nordmenns dagsturer til utlandet. Det er imidlertid ingen statistikk over innenlandsk dagsturisme.

- Rorbuer er ikke en egen bedriftsgruppe i Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikker. Noen rorbuer dekkes i hotellstatistikken, mens andre dekkes i hyttegrendsstatistikken. Hvis Statistisk sentralbyrå kjenner til hvilke bedrifter som regnes som rorbu, kan det på oppdrag lages egne tabeller over nettopp rorbuer.

- Gårdsturisme er heller ingen bedriftsgruppe, og det lages heller ingen statistikk som belyser nivå og utvikling for gårdsturisme. Enkelte av aktørene har imidlertid opplysningsplikt basert på at kapasiteten og driftsformen passer med for eksempel hyttegrender eller camping, men mange slike gårdsanlegg faller imidlertid utenfor Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikker.

Tom Granseth

3. Nordmenns reisevirksomhet[4]

Statistisk sentralbyrå kartlegger omfanget av nordmenns reisevirksomhet i to undersøkelser, grensehandelsundersøkelsen[1] og reiseundersøkelsen[2]. Inntil 2007 ble nordmenns feriereisevaner kartlagt i ferieundersøkelsen[3]. Den er nå slått sammen med reiseundersøkelsen.

Reiseundersøkelsen viser at vi nordmenn hadde nesten 23 millioner overnattingsreiser i 2010. Det vil si at hver person har om lag seks reiser hver i løpet av året. Om lag hver tredje overnattingsreise gikk til utlandet. Det har vært økning i reisevirksomheten siden 2004, der antall utenlandsreiser har økt mest.

Mange reiser ikke. Årsakene til at folk ikke reiser på lang ferietur i løpet av året varierer mye, både mellom kjønn og mellom aldersgrupper.

Sverige er det mest besøkte landet for oss nordmenn, etterfulgt av Danmark og Spania. Turene våre til Sverige er i hovedsak dagsturer, men på de turene vi overnatter, er hotell mest benyttet. De aller fleste reisene til Sverige er feriereiser. Det er gjennomført tilsvarende analyser for noen andre av de mest besøkte utenlandske reisemålene for oss nordmenn.

Om sommeren reiser om lag halvparten av oss på lang ferietur. I påsken velger om lag en av sju å ta en overnattingsreise.

Grensehandelsundersøkelsen viser at vi vanligvis har nesten 6,5 millioner dagsturer til utlandet, og at vi grensehandler for om lag 10 milliarder kroner hvert år. Hver nordmann har i gjennomsnitt 1,8 dagsturer til utlandet og har handlet for om lag 2 600 kroner hver. Her er det imidlertid store regionale forskjeller. På disse grensehandelsturene handler vi mest matvarer.

---

[1] http://www.ssb.no/grensehandel/

[2] http://www.ssb.no/reise/

[3] http://www.ssb.no/ferie/

[4] Rettet versjon 3. februar 2012.

Boks 3.1. Sammenslåtte og originale data
Grensehandels- og reiseundersøkelsen er basert på et felles representativt utvalg på 2 000 nordmenn i aldersgruppen 16-79 år. Ettersom undersøkelsene kun dekker et utvalg av totalpopulasjonen den skal si noe om, er resultatene usikre. Jo mer detaljert statistikk en presenterer, jo større blir den relative utvalgsusikkerheten i tallene. I utvalgsundersøkelser er det derfor begrenset hvor detaljerte tall med særlig pålitelighet som kan publiseres.

Kvartalene (1. kvartal 2004-4. kvartal 2010) for reiseundersøkelsen er derfor slått sammen for å gi mer detaljer. Det samme er gjort med grensehandelsundersøkelsen der handlebeløpene for årene 2004 til 2009 er omregnet til 2010-kroner. Etter sammenslåingen av kvartalene kan de sju årgangene ses på som *én* årgang med sju ganger så stort utvalg. Dette kalles heretter for de *sammenslåtte* data.

De sammenslåtte data vil ikke gjelde et spesielt kvartal eller år, men er heller et veid gjennomsnitt for kvartalene eller årene for denne perioden. Det kan imidlertid ikke gis tidsserier basert på de sammenslåtte dataene. Tabeller med tidsserier presentert i dette kapitlet er derfor basert på de *originale* dataene.

Påsken 2007 og 2010 falt delvis i 1. og delvis i 2. kvartal. I analysen av nordmenns påskereiser er ikke disse to årene med i de *sammenslåtte* dataene.

Boks 3.2. Dagsturer i Norge
Det er to årsaker til at det ikke utarbeides statistikk over dagsturer i Norge. For det første er det store utfordringer i å skille dagsturer i turismesammenheng fra andre daglige småturer, se punkt 1.2. For det andre er det både vanskelig å huske og byrdefullt å oppgi alle småturer den intervjuede, IO, måtte ha hatt, noe som mest sannsynelig gir betydelige målefeil i resultatene.

3.1. Oversikt

Tabell 3.1.1 viser at nordmenn gjennomførte 22,85 millioner overnattingsreiser i 2010. Tilsvarende tall for 2004 var 20,76 millioner. Dette er en økning på 10,1 prosent. Bortsett fra nedgang fra 2006 til 2007 (6,2 prosent) og fra 2008 til 2009 (4,1 prosent) har det vært jevn økning i reisevolumet. Nedgangen fra 2008 til 2009 gjaldt både reiser i Norge og til utlandet. Fra bransjehold er det påpekt at den internasjonale finanskrisen som rammet oss på slutten av 2008 og i 2009, kan være én årsak til nedgangen.

Antall reiser innenlands økte fra 14,80 millioner i 2004 til 15,27 millioner i 2010. Antall utenlandsreiser økte også i perioden,

Tabell 3.1.1. **Antall reiser, etter reisens formål og reisemål. 2004-2010**

	I alt			Ferie			Yrke		
	I alt	Innen-lands	Uten-lands	I alt	Innen-lands	Uten-lands	I alt	Innen-lands	Uten-lands
					Millioner				
2004	20,76	14,80	5,96	16,41	11,59	4,82	4,35	3,21	1,14
2005	21,31	15,15	6,16	16,60	11,81	4,79	4,71	3,34	1,36
2006	21,99	15,20	6,79	17,31	11,94	5,37	4,68	3,26	1,42
2007	20,63	13,51	7,11	15,77	10,00	5,78	4,83	3,50	1,34
2008	22,09	14,50	7,60	16,80	10,90	5,90	5,29	3,59	1,70
2009	21,19	14,53	6,64	16,83	11,31	5,51	4,34	3,22	1,12
2010	22,85	15,27	7,60	17,55	11,51	6,03	5,31	3,76	1,55
					Endring i prosent				
2004-2010	10,1	3,2	27,5	6,9	-0,7	25,1	22,1	17,1	36,0
2004-2009	2,1	-1,8	11,4	2,6	-2,4	14,3	-0,2	0,3	-1,8
2009-2010	7,8	5,1	14,5	4,3	1,8	9,4	22,4	16,8	38,4

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Originale data, se boks 3.1.

med 27,5 prosent. Utenlandsreisenes andel av det totale antallet reiser var 29 prosent i 2004. I 2010 var denne andelen steget til 33 prosent. Det vil si at en av tre reiser gikk til utlandet i 2010, mot to av sju i 2004.

Av de 22,85 millioner reiser som ble gjennomført i 2010, var 17,55 millioner reiser med ferie som formål, og 5,31 millioner reiser hadde yrkesformål. Sammenlignet med 2004 har antall feriereiser totalt økt med 6,9 prosent. Nordmenns feriereiser til *utlandet* har økt med 25,1 prosent, mens antall feriereiser i Norge derimot er redusert i omfang.

Antall yrkesreiser økte i perioden med 22,1 prosent. Yrkesturene våre til *utlandet* økte med hele 36,0 prosent, mens yrkesturene i *Norge* økte noe mindre, med 17,1 prosent. Figur 3.1.3 viser at antall yrkesreiser har gått litt opp og ned i perioden, men hovedinntrykket er økt yrkesreiseaktivitet både i Norge og til utlandet i perioden. Økningen er spesielt stor fra 2009 til 2010.

3.2. Hvem reiser?

Tredje kvartal er «sommerkvartalet» og selve «reisekvartalet», der om lag 2,8 millioner nordmenn er på overnattingsreise. Det var 3,66 millioner bosatte personer i Norge i aldersgruppen 16-79 år i 2010, noe som betyr at 77,6 prosent av oss er på en eller annen form for reise med overnatting i 3. kvartal.

Antall reisende varierer fra kvartal til kvartal. I 1. og i 4. kvartal er om lag 2,1 millioner av oss på reise, noe som representerer henholdsvis 56,3 til 56,8 prosent av befolkningen. Andel reisende i 2. kvartal er 63,7 prosent.

Tabell 3.2.1 viser at noe større andel kvinner enn menn reiser. Det gjelder faktisk alle fire kvartaler, med minst forskjell i 1. kvartal.

Figur 3.1.1. **Antall reiser, etter reisemål. 2004-2010. Millioner**

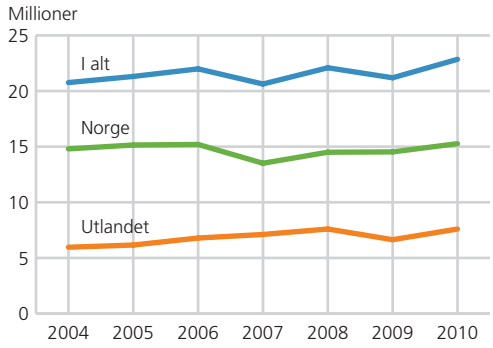

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse Originale data, se boks 3.1.

Figur 3.1.2. **Antall feriereiser, etter reisemål. 2004-2010. Millioner**

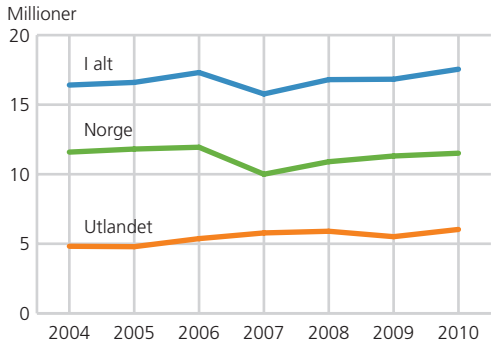

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse Originale data, se boks 3.1.

Figur 3.1.3. **Antall yrkesreiser, etter reisemål. 2004-2010. Millioner**

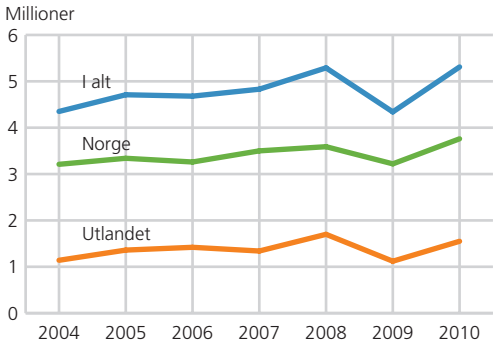

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse Originale data, se boks 3.1.

Tabell 3.2.1. **Antall personer på reise, etter reisemål, avreisekvartal og den reisendes kjønn**

	Antall bosatte[1]	Andel av befolkningen med reise	I alt	Personer med reiser		
				Kun innenlands	Kun utenlands	Både innenlands og utenlands
	Millioner	*Prosent*	*Millioner*	*Prosent*		
1. kvartal i alt	**3,49**	**56,4**	**1,97**	**54,2**	**29,1**	**16,7**
Menn	1,75	56,5	0,99	52,8	28,8	18,4
Kvinner	1,74	56,3	0,98	55,6	29,4	15,0
2. kvartal i alt	**3,49**	**63,8**	**2,23**	**44,8**	**32,8**	**22,3**
Menn	1,75	62,2	1,09	44,8	34,2	21,0
Kvinner	1,74	65,0	1,13	44,9	31,4	23,6
3. kvartal i alt	**3,49**	**77,9**	**2,72**	**40,7**	**30,9**	**28,4**
Menn	1,75	76,4	1,34	39,9	32,1	28,0
Kvinner	1,74	79,3	1,38	41,5	29,7	28,8
4. kvartal i alt	**3,49**	**57,0**	**1,99**	**51,0**	**32,5**	**16,5**
Menn	1,75	56,5	0,99	50,2	33,1	16,7
Kvinner	1,74	57,5	1,00	51,8	31,9	16,3

[1] Antall bosatte personer i Norge i aldersgruppen 16-79 år per 1. januar 2007.

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Boks 3.2.1. Antall reisende personer etter reisemål

I tabell 3.2.1 er antall nordmenn på reise delt i tre grupper, om de har vært på en eller flere reiser som bare har gått til reisemål i Norge, om de har vært på en eller flere reiser kun til utlandet, eller om de har vært både på innenlands- og utenlandsreise i løpet av respektive kvartaler.

For å finne ut hvor mange nordmenn som har vært på utenlandsreise i løpet av kvartalet, må en summere de personer som kun har vært på utenlandsreise (0,58 millioner), og de som både har vært på innenlands- og på utenlandsreise i løpet av kvartalet (0,33 millioner). Det betyr 0,91 millioner nordmenn har vært på minst en overnattingstur til utlandet, i dette tilfellet 1. kvartal.

Boks 3.2.2. Bostedslandsdel

I enkelte tabeller er det inndelinger etter den intervjuedes bostedslandsdel;

Oslo og Akershus består av fylkene
Oslo og Akershus

Hedmark og Oppland består av fylkene
Hedmark og Oppland

Østlandet ellers består av fylkene
Østfold, Buskerud, Vestfold og Telemark

Agder og Rogaland består av fylkene
Aust-Agder, Vest-Agder og Rogaland

Vestlandet består av fylkene
Hordaland, Sogn og Fjordane og
Møre og Romsdal

Trøndelag består av fylkene
Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag

Nord-Norge består av fylkene
Nordland, Troms og Finnmark

Tabell 3.2.2. **Antall personer på reise, etter reisemål, avreisekvartal og den reisendes alder**

	Antall bosatte[1]	Andel av befolkningen med reise	I alt	Personer med reiser		
				Kun innenlands	Kun utenlands	Både innenlands og utenlands
	Millioner	*Prosent*	*Millioner*	*Prosent*		
1. kvartal i alt	**3,49**	**56,4**	**1,97**	**54,2**	**29,1**	**16,7**
16-24 år	0,52	59,3	0,31	62,2	24,6	13,2
25-44 år	1,32	61,4	0,81	54,7	26,5	18,8
45-64 år	1,18	57,4	0,68	52,4	29,6	18,0
65-79 år	0,47	38,5	0,18	45,0	46,4	8,6
2. kvartal i alt	**3,49**	**63,8**	**2,23**	**44,8**	**32,8**	**22,3**
16-24 år	0,52	63,1	0,33	47,8	35,4	16,8
25-44 år	1,32	66,0	0,87	43,4	33,0	23,6
45-64 år	1,18	65,9	0,78	43,0	31,9	25,1
65-79 år	0,47	51,3	0,24	51,9	31,4	16,7
3. kvartal i alt	**3,49**	**77,9**	**2,72**	**40,7**	**30,9**	**28,4**
16-24 år	0,52	74,6	0,39	37,8	38,2	24,0
25-44 år	1,32	81,9	1,08	38,3	30,3	31,3
45-64 år	1,18	80,2	0,95	40,5	30,0	29,5
65-79 år	0,47	64,2	0,30	53,5	26,4	20,1
4. kvartal i alt	**3,49**	**57,0**	**1,99**	**51,0**	**32,5**	**16,5**
16-24 år	0,52	53,5	0,28	62,2	22,2	15,6
25-44 år	1,32	61,4	0,81	52,1	31,7	16,2
45-64 år	1,18	59,1	0,70	45,9	35,7	18,4
65-79 år	0,47	42,8	0,20	48,7	38,5	12,8

[1] Antall bosatte personer i Norge i aldersgruppen 16-79 år per 1. januar 2007.

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Boks 3.2.3. Antall personer på årsbasis

Det er faglig ukorrekt ut fra en kvartalsvis undersøkelse der nytt utvalg trekkes hvert kvartal, å summere «antall personer» som har vært på reise per kvartal, i den hensikt å få *antall personer* som har vært på reise på årsbasis. En slik summering tar ikke hensyn til den intervjuedes øvrige reisevirksomhet i løpet av året og gir dermed altfor høye tall. Ved å trekke nytt utvalg hvert kvartal mangler en nettopp opplysninger om reisevanene i de øvrige kvartalene i året.

«Antall personer» som har vært på lang feriereise siste år, er derfor kartlagt ved en ekstra spørresekvens til reiseundersøkelsene for 4. kvartal i 2008, 2009 og i 2010. Intervjuede personer som ikke hadde vært på slik ferietur i løpet av året, ble stilt et oppfølgende spørsmål om hva årsaken til dette var, etter en sjudelt inndeling: økonomiske grunner, mangel på tid av familiære årsaker, mangel på tid på grunn av arbeidssituasjonen, helsegrunner, har ikke lyst til å reise på ferie, sikkerhetsgrunner og andre grunner.

«Mangel på tid av familiære årsaker» og «mangel på tid på grunn av arbeidssituasjonen» er i tabellene slått sammen til mangel av tid». «Sikkerhetsgrunner» og «andre grunner» er slått sammen til «andre grunner».

Tabell 3.2.3. **Antall personer på reise, etter reisemål, avreisekvartal og den reisendes bostedslandsdel[1]**

	Antall bosatte[2]	Andel av befolkningen med reise	I alt	Personer med reiser		
				Kun innenlands	Kun utenlands	Både innenlands og utenlands
	Millioner	*Prosent*	*Millioner*	*Prosent*		
1. kvartal i alt	**3,49**	**56,4**	**1,97**	**54,2**	**29,1**	**16,7**
Oslo og Akershus	0,80	62,4	0,50	41,5	37,3	21,3
Hedmark og Oppland	0,28	53,7	0,15	58,7	26,5	14,8
Østlandet ellers	0,68	48,9	0,33	49,5	34,7	15,8
Agder og Rogaland	0,49	54,7	0,27	51,5	28,6	19,9
Vestlandet	0,60	58,8	0,35	62,8	23,0	14,2
Trøndelag	0,30	62,6	0,19	64,5	23,1	12,4
Nord-Norge	0,35	55,0	0,19	69,3	18,1	12,6
2. kvartal i alt	**3,49**	**63,8**	**2,23**	**44,8**	**32,8**	**22,3**
Oslo og Akershus	0,80	69,9	0,56	30,3	38,4	31,2
Hedmark og Oppland	0,28	57,3	0,16	47,5	30,4	22,1
Østlandet ellers	0,68	56,3	0,38	41,6	40,5	17,9
Agder og Rogaland	0,49	64,8	0,32	44,5	33,3	22,2
Vestlandet	0,60	65,5	0,39	56,1	25,7	18,2
Trøndelag	0,30	69,1	0,21	52,6	26,5	20,9
Nord-Norge	0,35	60,8	0,21	58,8	24,9	16,3
3. kvartal i alt	**3,49**	**77,9**	**2,72**	**40,7**	**30,9**	**28,4**
Oslo og Akershus	0,80	78,6	0,63	31,0	33,5	35,5
Hedmark og Oppland	0,28	71,6	0,20	46,7	27,3	26,0
Østlandet ellers	0,68	71,1	0,48	37,5	35,7	26,8
Agder og Rogaland	0,49	83,1	0,41	38,3	31,8	29,9
Vestlandet	0,60	80,7	0,48	45,0	30,7	24,3
Trøndelag	0,30	82,3	0,25	52,7	21,9	25,4
Nord-Norge	0,35	78,2	0,27	49,4	26,3	24,3
4. kvartal i alt	**3,49**	**57,0**	**1,99**	**51,0**	**32,5**	**16,5**
Oslo og Akershus	0,80	59,9	0,48	36,2	43,4	20,3
Hedmark og Oppland	0,28	46,5	0,13	59,3	27,4	13,3
Østlandet ellers	0,68	51,8	0,35	43,3	40,2	16,5
Agder og Rogaland	0,49	60,8	0,30	48,4	33,7	17,8
Vestlandet	0,60	58,8	0,35	61,8	23,2	14,9
Trøndelag	0,30	62,6	0,19	60,9	23,9	15,1
Nord-Norge	0,35	55,0	0,19	71,7	16,8	11,5

[1] Bostedslandsdel er definert i boks 3.2.2.
[2] Antall bosatte personer i Norge i aldersgruppen 16-79 år per 1. januar 2007.

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Det er imidlertid tydeligere forskjeller i reisevirksomheten aldergruppene i mellom enn mellom kjønn. Personer i yrkesaktiv alder, i dette tilfellet aldersgruppene 25-44 år og 45-64 år, reiser noe mer enn de yngre og de eldre. En grunn til det er høyst sannsynlig at de unge og de eldre ikke deltar i arbeidslivet på samme måte, og har derfor få eller ingen yrkesreiser.

Tabell 3.2.3 viser at det er forskjeller i reiseaktiviteten vår, litt avhengig av hvor i landet vi bor. I 1. kvartal er om lag halvparten av befolkningen i Hedmark og Oppland på reise. Trønderne ser ut til å ha mest reiselyst i dette kvartalet, der nesten to av tre trøndere vanligvis er på reise.

I 3. kvartal er nesten seks av sju sørlendinger og trøndere (82 prosent) på reisefot, mens om lag fire av fem nordlendinger og vestlendinger (80 prosent) reiser i dette kvartalet. Lavest andel reisende har landsdelen «Østlandet ellers», der bare litt over sju av ti er på overnattingsreise.

Tabell 3.2.4. **Andel som ikke har vært på ferietur, i grupper av befolkningen**

	Prosent
I alt	**20,2**
Kjønn	21,7
Menn	18,8
Kvinner	
Aldersgruppe	
16-24 år	23,9
25-44 år	15,9
45-64 år	18,7
65-79 år	31,6
Bostedslandsdel[1]	
Oslo og Akershus	13,9
Hedmark og Oppland	28,4
Østlandet ellers	24,1
Agder og Rogaland	18,3
Vestlandet	20,0
Trøndelag	18,7
Nord-Norge	26,0

[1] Bostedslandsdel er definert i boks 3.2.2.

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Tilleggsspørsmål til 4. kvartalsundersøkelsene i 2008, 2009 og 2010.

Hvem reiser ikke på ferie?

I forbindelse med reiseundersøkelsene i 4. kvartal de siste årene er det gjennomført en ekstra spørresekvens for å kartlegge dels antallet som ikke reiser på lang ferietur i året som gikk, og dels grunnene for dette, se boks 3.2.3.

Tabell 3.2.4 viser at 20 prosent av befolkningen i aldersgruppen 16-79 år ikke har vært på ferietur med minst fire overnattinger i «året som gikk».

- Denne andelen varierer litt kjønnene imellom. Det er litt høyere andel menn som ikke reiser på ferie. Om lag 22 prosent av mennene oppgir at de ikke har vært på reise i året som gikk, mens tilsvarende andel blant kvinner er 19 prosent.

- Variasjonene i reiseomfang aldersgruppene imellom er litt tydeligere enn for kjønn. Litt over en av tre eldre reiser vanligvis ikke på lang ferietur. Dette er om lag dobbelt så høy andel som i de øvrige tre aldersgruppene.

- Bosatte i innlandsfylkene Hedmark og Oppland og i Nord-Norge har høyest andel ikke-reisende.

Hvorfor reiser ikke folk på ferie?

Figur 3.2.1 viser at grunnene til ikke å reise på ferie er jevnt fordelt blant de grunnene undersøkelsen la opp til. Ofte oppgitte grunner til ikke å reise på ferie, er «mangel på tid», som 22,0 prosent av de spurte oppgav, mens nesten 23,2 prosent av oss ikke hadde lyst til å reise. Som også tabell 3.2.5 viser, er dette de to vanligste oppgitte grunnene i undersøkelsen.

Figur 3.2.1. **Grunner for ikke å reise på ferie**

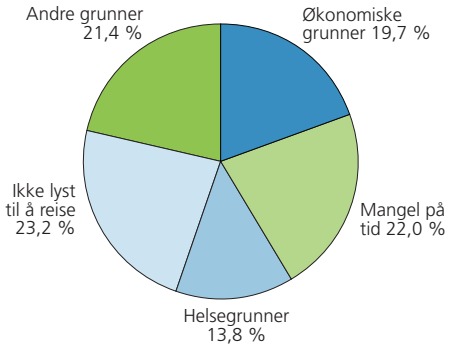

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Tilleggsspørsmål til 4. kvartalsundersøkelsene i 2008, 2009 og 2010.

Figur 3.2.2. **Grunner for ikke å reise på ferie. Menn**

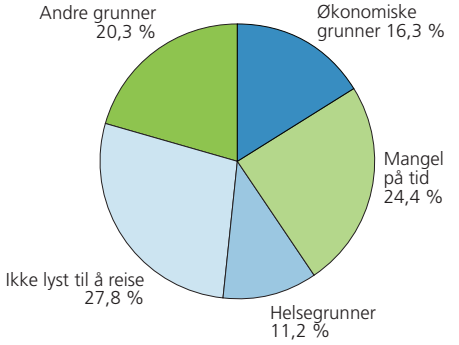

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Tilleggsspørsmål til 4. kvartalsundersøkelsene i 2008, 2009 og 2010.

Figur 3.2.3. **Grunner for ikke å reise på ferie. Kvinner**

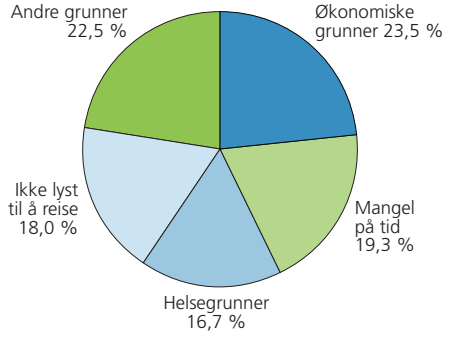

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Tilleggsspørsmål til 4. kvartalsundersøkelsene i 2008, 2009 og 2010.

Kvinner og menn oppgir litt ulike grunner for ikke å reise på lang ferietur.

- Menn har tilsynelatende dårligere tid. Omlag 24 prosent av mennene oppgir nettopp «mangel på tid». Andelen kvinner som oppgir samme grunn, er 19 prosent.

- Kvinner ser ut til å ha mer reiselyst. I hvert fall oppgir flere menn at de ikke har lyst til å reise. Andelen er 27,8 prosent av mennene og 18,0 prosent av kvinnene.

- Har kvinner dårligere råd? Den vanligste oppgitte årsaken for ikke å reise på ferietur for kvinner er «økonomiske grunner», der andelen er 23,5 prosent. Færre av mennene, 16,3 prosent, oppgir dette som årsak.

Det er tydeligere aldersmessige forskjeller i årsakene til ikke å reise på ferie.

- De unge har muligens dårligere råd enn de eldre. I hvert fall er «økonomiske grunner» en årsak som de unge ofte oppgir. Dette er en årsak som avtar med stigende alder.

- De unge har tydeligvis dårligere tid enn de eldre. «Mangel på tid» er en årsak som tilhører den mer yrkesaktive del av befolkningen, og er en årsak som også avtar med stigende alder. Svært liten andel blant de eldste oppgir «mangel på tid» som grunn for ikke å reise på ferie.

- Ingen av de yngre oppgir dårlig helse som årsak, en årsak som ikke overraskende er hyppig oppgitt blant de eldste.

- «Ikke lyst til å reise» er en årsak som øker med stigende alder, og blir oppgitt av en av tre av de eldste. Nesten en av seks av de unge og 16,9 prosent av dem i aldersgruppen 25-44 år oppgir denne grunnen.

Figur 3.2.4. **Grunner for ikke å reise på ferie. 16-24 år**

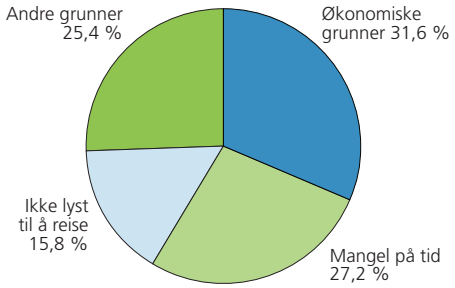

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Tilleggsspørsmål til 4. kvartalsundersøkelsene i 2008, 2009 og 2010.

Figur 3.2.5. **Grunner for ikke å reise på ferie. 25-44 år**

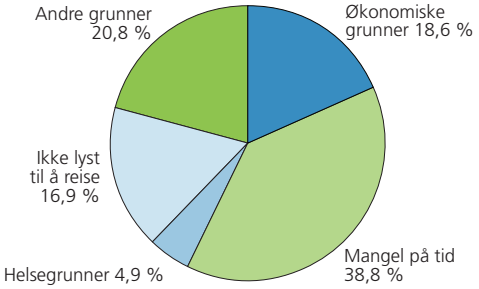

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Tilleggsspørsmål til 4. kvartalsundersøkelsene i 2008, 2009 og 2010.

Figur 3.2.6. **Grunner for ikke å reise på ferie. 45-64 år**

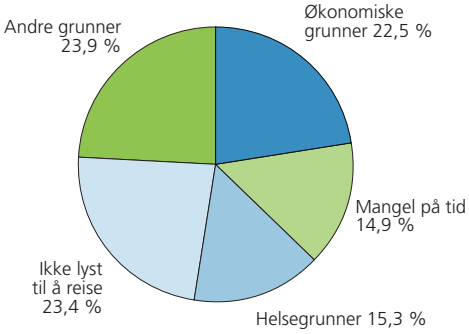

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Tilleggsspørsmål til 4. kvartalsundersøkelsene i 2008, 2009 og 2010.

Figur 3.2.7. **Grunner for ikke å reise på ferie. 65-79 år**

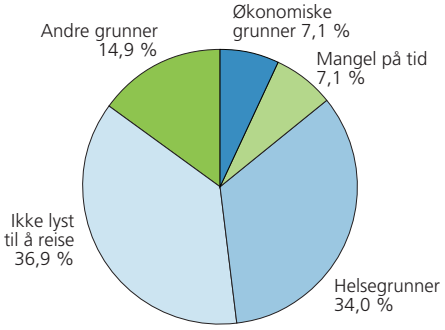

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Tilleggsspørsmål til 4. kvartalsundersøkelsene i 2008, 2009 og 2010.

Tabell 3.2.5. **Grunner for ikke å reise på ferie, i grupper av befolkningen**

	I alt	Økonomiske grunner	Mangel på tid	Helse-grunner	Ikke lyst til å reise	Andre grunner
			Prosent			
I alt	**100,0**	**19,7**	**22,0**	**13,8**	**23,2**	**21,4**
Kjønn						
Menn	100,0	16,3	24,4	11,2	27,8	20,3
Kvinner	100,0	23,5	19,3	16,7	18,0	22,5
Aldersgruppe						
16-24 år	100,0	31,6	27,2	0,0	15,8	25,4
25-44 år	100,0	18,6	38,8	4,9	16,9	20,8
45-64 år	100,0	22,5	14,9	15,3	23,4	23,9
65-79 år	100,0	7,1	7,1	34,0	36,9	14,9
Bostedslandsdel[1]						
Oslo og Akershus	100,0	24,3	21,4	8,7	18,5	27,2
Hedmark og Oppland	100,0	10,1	29,0	18,8	21,7	20,3
Østlandet ellers	100,0	23,3	14,7	15,3	20,0	26,7
Agder og Rogaland	100,0	15,2	20,7	12,0	27,2	25,0
Vestlandet	100,0	17,7	29,2	17,7	23,0	12,4
Trøndelag	100,0	35,2	16,7	7,4	27,8	13,0
Nord-Norge	100,0	12,7	25,3	13,9	29,1	19,0

[1] Bostedslandsdel er definert i boks 3.2.2.

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Tilleggsspørsmål til 4. kvartalsundersøkelsene i 2008, 2009 og 2010.

3.3. Utenlandsreiser

Reiseundersøkelsen og grensehandelsundersøkelsen dekker til sammen nordmenns utenlandsreiser på en fullstendig måte, i motsetning til innenlandsreiser, der informasjon om omfanget av dagsturer mangler. Utenlandsreiser er derfor viet et eget kapitel.

I 2004 var nordmenn på 12,53 millioner reiser til utlandet. Av disse var 6,57 millioner dagsturer, og 5,96 millioner var reiser med overnatting. Siden 2004 har antall dagsturer til utlandet gått ned, mens antall overnattingsreiser til utlandet har økt.

Figur 3.3.1 viser at 2010 er toppåret. Antall utenlandsreiser totalt har i perioden 2004 til 2010 økt med 11,1 prosent. Bare i perioden 2009-2010 økte antall utenlandsreiser med 8,1 prosent.

For dagsturene var 2008 selve bunnåret. Nivået i 2008 var for eksempel 11 prosent lavere enn i 2004. Fra 2008 til 2010 økte antall dagsturer med 8,4 prosent, men fortsatt ligger antall dagsturer i 2010 3,8 prosent under nivået for 2004.

Når det gjelder overnattingsreiser, var 2008 sammen med 2010 selve toppårene. Nivået i 2008 lå hele 27,5 prosent høyere enn nivået i 2004. Fra 2008 til 2009 gikk antall overnattingsreiser ned med 12,6 prosent, men steg tilsvarende fra 2009 til 2010 slik at antallet overnattingsreiser i 2010 er nesten på samme nivå som i 2008.

En vridning i reisemønsteret med flere overnattingsreiser og færre dagsturer på denne måten har medført at i 2010 var flertallet av utenlandsreisene av typen med overnatting, med en andel på 54,6 prosent. I 2004 var denne andelen på 47,6 prosent.

Figur 3.3.1. **Antall utenlandsreiser. 2004-2010. Millioner**

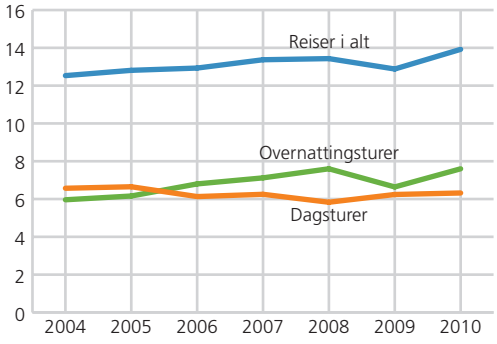

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Originale data, se boks 3.1.

Stadig lengre utenlandsreiser

Våre reiser til utlandet varer stadig lenger. En gjennomsnittlig utenlandsreise med overnatting varte i 6,5 overnattinger i 2004. I 2010 var gjennomsnittslengden økt til 7,1 overnattinger.

De korteste reisene var helt dominerende i 2004. Om lag tre av fire reiser hadde en varighet på inntil tre overnattinger, mot to av tre i 2010.

Som tabell 3.3.1 viser, har andelen korte turer (0-3 overnattinger) gått ned fra 73,7 til 66,2 prosent.

Tabell 3.3.1. **Antall utenlandsreiser, etter reisens varighet. 2004-2010**

	I alt	Reisens varighet (Antall overnattinger)			
		0-3	4-6	7-13	14-
	Millioner	*Prosent*			
2004	12,53	73,7	9,6	9,9	6,9
2005	12,81	73,0	9,8	10,5	6,8
2006	12,93	70,2	11,2	10,9	7,7
2007	13,37	69,7	11,3	11,4	7,6
2008	13,43	68,4	12,1	11,4	8,2
2009	12,88	69,3	11,0	12,2	7,5
2010	13,92	66,2	12,2	13,3	8,2

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse og grensehandelsundersøkelse. Originale data, se boks 3.1.

Reiser med varighet på minst fire overnattinger har derimot økt. Andelen reiser med fire til seks overnattinger økte fra 9,6 prosent i 2004 til 12,2 prosent i 2010, til tross for en nedgang fra 2008 til 2009, etterfulgt av en tilsvarende økning fra 2009 til 2010.

Reiser med varighet sju til 13 overnattinger har også hatt en jevn økning i perioden, fra nesten 10 prosent i 2004 til en andel på 13,3 prosent i 2010.

Andelen av de aller lengste reisene har økt i perioden.

Grensehandel

Størrelsen på norsk grensehandel har vært ganske stabil over flere år, på et nivå på om lag 9 milliarder kroner. Etter 2008 har imidlertid grensehandelen økt med nesten 18 prosent, til et nivå på 10,5 milliarder kroner, i 2010. Hele perioden sett under ett har grensehandelen økt med nesten 20 prosent.

Antall grensehandelsturer har derimot gått ned med 4 prosent i perioden, fra 6,57 millioner turer i 2004 til 6,32 millioner i 2010. Dette er en nedgang på 3,8 prosent. Færre turer og mer handel betyr at vi handler mer per tur i 2010 enn vi gjorde i 2004. Tabell 3.3.2. viser at vi handlet for 1 339 kroner per tur i 2004. I 2010 var handelen per tur økt til 1 666 kroner.

Det sammenslåtte materialet, se boks 3.1, viser at nordmenn gjennomsnittlig har 6,33 millioner dagsturer til utlandet hvert år, og at vi handler for 10,1 milliarder på disse turene. Om lag ni av ti dagsturer går til Sverige, og ni av ti grensehandelskroner legges igjen i Sverige. På en gjennomsnittlig grensehandelstur til Sverige handler vi for 1 574 kroner.

Tabell 3.3.4 viser at folk bosatt i hovedstadsområdet Oslo og Akershus grensehandler for 2,83 milliarder kroner i året. Landsdelen hadde 800 000 innbyggere i aldersgruppen 16-79 år i 2007. Det betyr at folk i denne regionen årlig handler for 3 633 kroner hver på dagstur til utlandet. Mange grensehandler ikke i det hele tatt, og nevnte gjennomsnittstall gjelder alle uansett om de har vært på dagstur til utlandet eller ikke. Bosatte i hovedstadsområdet har i gjennomsnitt 1,91 turer hver per år, og de handler for 1 902 kroner per tur.

Tabell 3.3.2. **Antall dagsturer til utlandet og grensehandel**

	Antall turer	Grense-handel	Grense-handel per tur
	Millioner	*Milliarder*	*Kroner*
2004	6,57	8,80	1 339
2005	6,65	8,73	1 313
2006	6,13	8,77	1 432
2007	6,26	9,18	1 468
2008	5,83	8,93	1 533
2009	6,24	10,33	1 657
2010	6,32	10,53	1 666
	Endring i prosent		
2004-2010	-3,8	19,7	24,4
2004-2008	-11,3	1,5	14,5
2008-2010	8,4	17,9	8,7

Kilde: Statistisk sentralbyrås grensehandelsundersøkelse. Originale data se boks 3.1.

Tabell 3.3.3. **Antall dagsturer til utlandet og grensehandel, etter handlested**

	Antall turer	Grense-handel	Grense-handel per tur
	Millioner	*Milliarder*	*Kroner*
I alt	**6,33**	**10,09**	**1 594**
Sverige	5,73	9,02	1 574
Finland	0,32	0,35	1 094
Danmark	0,24	0,57	2 375
Andre land	0,04	0,15	3 750

Kilde: Statistisk sentralbyrås grensehandelsundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

De som grensehandler mest, er folk bosatt på Sør-Østlandet, som grensehandler for 3,93 milliarder i året. Landsdelen har 680 000 innbyggere, som betyr at sørøstlendingene handler hvert år for nesten 6 000 kroner hver på dagsturer til utlandet. Sørøstlendingene reiser ofte over grensen (3,93 turer per person) og handler for 1 517 kroner per tur.

Trøndere handler for nesten 540 millioner hvert år. Landsdelen har 300 000 innbyggere, som betyr at trønderne handler årlig for nesten 1 800 kroner hver på dagstur til

Tabell 3.3.4. **Antall dagsturer til utlandet og grensehandel, etter IOs bostedslandsdel[1]**

	Antall bosatte[2]	Antall turer	Grense-handel	Antall turer per person	Grense-handel per tur	Grense-handel per person. Alle
	Millioner		*Milliarder*	*Kroner*		
I alt	**3,49**	**6,33**	**10,09**	**1,81**	**1 594**	**2 889**
Oslo og Akershus	0,80	1,53	2,91	1,91	1 902	3 633
Hedmark og Oppland	0,28	0,79	1,12	2,83	1 418	4 009
Sør-Østlandet	0,68	2,65	4,02	3,93	1 517	5 954
Agder, Rogaland og Vestlandet	1,09	0,27	0,63	0,25	2 333	579
Trøndelag	0,30	0,41	0,54	1,35	1 317	1 778
Nord-Norge	0,35	0,68	0,87	1,97	1 279	2 520

[1] Bostedslandsdel er definert i boks 3.2.2.
[2] Antall bosatte personer i Norge i aldersgruppen 16-79 år per 1. januar 2007.

Kilde: Statistisk sentralbyrås grensehandelsundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Boks 3.3.1. Varer og tjenester
Grensehandel er i denne sammenheng definert som handel i utlandet i forbindelse med dagstur dit.

Matvarer er kjøttvarer, meieriprodukter, frukt og grønnsaker, kaffe/te/kakao og annet.

Mineralvann er alkoholfritt øl og alkoholfri vin, brus, alkoholsvak og alkoholfri sider samt saft.

Øl er kun alkoholholdig øl som er avgiftsbelagt, for eksempel folkøl som kan kjøpes i dagligvareforretninger i Sverige, samt sterkøl som kun kan kjøpes på Systembolaget.

Vin er kun alkoholdig vin, som er avgiftsbelagt.

Brennevin er drikker med alkoholinnhold på 22 til 60 volumprosent. Drikker med høyere alkoholinnhold enn 60 volumprosent er ulovlig å bringe inn i Norge.

Tobakk er også sigaretter, sigarettpapir, sigarer, snus og skråtobakk.

Tjenester er service på bil og optikertjenester, frisør, tannlege og så videre. Også bespisning på restaurant regnes som «tjenester».

Andre varer er varer som ikke er nevnt annet sted, for eksempel møbler, bildeler, hageutstyr, kjøkkenredskap, redskaper, motorer, elektriske varer, TV, radio, apotekvarer, klær, babyartikler, skotøy, såpe, sjampo, tannkrem og andre hygieniske artikler, blader, aviser, magasiner og blomster.

Nesten alt av det som er innkjøpt av øl, vin, brennevin og tobakk på dagsturene, er avgiftsbelagt i innkjøpslandet. Det er to grunner til det:

For det første er det lite tilbud av avgiftsfrie varer på den vanlige dagstur til utlandet. Unntaket er dagsturer med fly til for eksempel Stockholm eller København. For det andre er det ulovlig å innføre avgiftsfrie varer til Norge i forbindelse med utenlandsreiser som varer mindre enn 24 timer.

utlandet. Trønderne har 1,35 turer hver per år.

De som grensehandler sjeldnest, er ikke unaturlig de som bor i regionen Agder, Rogaland og Vestlandet. De handler riktignok mer enn trøndere, 630 millioner hvert år, men de er sjelden på dagstur til utlandet. Kun hver fjerde person i denne regionen reiser på dagstur til utlandet. Regionen har 1,09 millioner innbyggere, som betyr at de grensehandler årlig for 579 kroner hver. Når de først er på dagstur til utlandet, er de mest handlelystne, da handler de for 2 333 kroner per tur.

I 2009 og 2010 ble det også kartlagt hva folk handler når de er på dagstur til utlandet. Vare- og tjenestegruppene er nærmere definert i boks 3.3.1.

Tabell 3.3.5 viser at 47,3 prosent av det vi grensehandler, er mat. Hver sjuende krone går til alkoholholdige drikkevarer, mens 13 prosent av våre handlekroner i utlandet blir brukt på tobakk og tobakksvarer.

Det viser seg at menn har litt andre grensehandlevaner enn kvinner. Blant annet står kvinnene i større grad enn menn for innkjøp av mat, mens mennene står for innkjøp av alkoholholdige drikkevarer og mineralvann. Fordelingen av kjøp av tjenester og kjøp av tobakk er noenlunde lik.

Tabell 3.3.5. **Grensehandel, etter varegrupper, og den reisendes kjønn**

	I alt	Menn	Kvinner
		Prosent	
I alt	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Mat	47,3	45,0	49,7
Mineralvann	5,4	6,0	4,9
Alkohol	15,4	18,1	12,7
Tobakk	13,1	13,7	12,6
Tjenester	3,5	3,8	3,3
Annet	15,2	13,4	16,9

Kilde: Statistisk sentralbyrås grensehandelsundersøkelse. Originale data for 2009 og 2010, se boks 3.1.

De enkelte reisemål

I denne delen av kapitlet presenteres noe mer detaljert statistikk for våre overnattingsreiser til noen få utvalgte utenlandske reisemål. I hovedsak er de største landene valgt ut – Sverige, Danmark, Spania og Tyskland.

Sverige er vårt mest besøkte utenlandske reisemål, med 1,4 millioner reiser. Danmark er på annen og Spania på tredje plass. Tyskland som er det fjerde landet som er analysert, er det femte største reisemålet for oss nordmenn. Disse landene har nesten tre fjerdedeler av nordmenns utenlandsreiser der overnatting inngår.

Sverige er mest besøkt også for mellomlange reiser (4-6 overnattinger), men på reiser som varer en uke eller mer, er imidlertid Spania vårt mest besøkte reisemål.

Boks 3.3.2. Regioner i utlandet
Det kartlegges ikke regioner som reisemål på utenlandsreiser i reiseundersøkelsen, kun land. For oss nordmenn har regionen Fastlands-Spania inkludert Balearene og regionen Kanariøyene trolig helt ulike feriesesonger. Kanariøyene er nok vanligere reisemål sent på høsten og på vinteren, mens Fastlands-Spania inkludert Balearene har høysesong på våren, sommeren og tidlig på høsten. Denne forskjellen kommer ikke fram i analysen.

Boks 3.3.3. Fast eiendom i utlandet
I selvangivelsen skal nordmenn blant annet opplyse om de eier fast eiendom i utlandet, opplysninger som Statistisk sentralbyrå har fått tilgang til fra skattemyndighetene, og som er nyttet til å utarbeide statistikk.[4]

Statistikken viser at antall norske eiendommer i utlandet totalt har økt fra i underkant av 8 000 i 2001 til 46 000 i 2010. Til hvert reisemål omtalt nedenfor er denne utviklingen i respektive land omtalt i egne bokser.

[4] http://www.ssb.no/selvangivelse/

Tabell 3.3.6. **Antall utenlandsreiser, etter reisemål og reisens varighet**

Reisemål	I alt	Reisens varighet (overnattinger)			
		1-3	4-6	7-13	14-
	Millioner	*Prosent*			
I alt	**6,77**	**42,5**	**21,2**	**21,8**	**14,5**
Sverige	1,41	71,0	15,6	8,9	4,5
Danmark	1,03	64,1	19,7	12,3	3,9
Spania	0,71	7,8	19,4	42,1	30,7
Storbrit.	0,47	53,3	31,6	10,8	4,2
Tyskland	0,41	61,5	22,7	11,3	4,4
Frankrike	0,29	27,6	30,5	26,8	15,1
Hellas	0,25	1,8	18,3	51,0	28,9
Italia	0,24	25,7	31,9	29,8	12,6
USA	0,18	10,0	22,3	35,6	32,0
Tyrkia	0,13	5,0	19,2	41,3	34,5
Neder-land	0,11	61,2	25,8	9,0	4,0
Finland	0,11	67,5	17,8	6,0	8,7
Polen	0,09	35,3	32,9	19,6	12,2
Thailand	0,08	7,6	3,1	21,8	67,5
Tsjekkia	0,08	50,7	37,1	11,7	0,5
Portugal	0,07	13,0	25,5	42,1	19,4
Bulgaria	0,04	1,9	15,5	42,8	39,9
Andre	1,05	24,4	20,9	30,2	24,5

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.7. **Antall overnattingsreiser til Sverige, etter reisens varighet og avreisekvartal**

	I alt	Reisens varighet (overnattinger)			
		1-3	4-6	7-13	14-
	1 000	*Prosent*			
I alt	**1 408,1**	**71,0**	**15,6**	**8,9**	**4,5**
1. kvartal	239,5	83,8	10,6	4,8	0,8
2. kvartal	370,7	76,8	13,8	7,1	2,2
3. kvartal	560,7	57,6	19,8	13,2	9,4
4. kvartal	237,2	80,7	13,4	5,6	0,3

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Figur 3.3.2. **Andel overnattingsreiser til Sverige, etter reisens varighet**

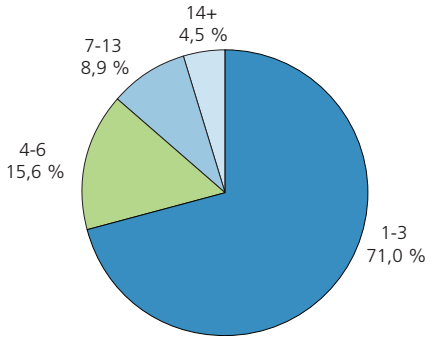

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Sverige

Våre overnattingsreiser til Sverige er som regel ganske korte. Det overnattes mest på hotell, og turene har stort sett ferie og rekreasjon som formål.

Nordmenn har i gjennomsnitt 1,41 millioner reiser med overnatting til Sverige hvert år. Som nevnt tidligere er Sverige, kanskje ikke overraskende, det mest besøkte landet for oss nordmenn.

... korte reiser

Mer en 70 prosent av overnattingsturene til Sverige er av typen kort reiser. Gjennomsnittlig oppholdslengde av overnattingsturene til Sverige er 3,78 overnattinger. Kun 4,5 prosent av svensketurene varer i 14 dager eller mer, og slike lange reiser foregår helst i sommerkvartalet.

... hoteller

Når vi reiser til Sverige, overnatter vi oftest på hotell (40 prosent). «Annen kommersiell overnatting», som inkluderer blant annet overnatting i campingvogner og i hytter på campingplass, er også ofte valgt som overnattingsform, spesielt på de korte turene og i sommerkvartalet.

På de lengre reisene til Sverige, er andelen «privat overnatting» høyere enn på de kortere turene. Stadig flere nordmenn eier egne fritidshus i Sverige, og når vi bruker fritidshusene våre, er vi gjerne i Sverige lengre perioder av gangen.

Tabell 3.3.8. **Antall overnattingsreiser til Sverige, etter overnattingsmåte og reisens varighet**

	I alt	Overnattingsmåte		
		Hoteller	Andre kommersielle overnattingssteder	Privat
	1 000	*Prosent*		
I alt	**1 408,1**	**40,4**	**27,4**	**32,2**
1-3	999,9	48,3	23,0	28,7
4-6	219,5	29,0	32,7	38,3
7-13	125,3	15,2	39,2	45,6
14-	63,4	5,4	55,8	38,8

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.9. **Antall overnattingsreiser til Sverige, etter overnattingsmåte og avreisekvartal**

	I alt	Overnattingsmåte		
		Hoteller	Andre kommersielle overnattingssteder	Privat
	1 000	*Prosent*		
I alt	**1 408,1**	**40,4**	**27,4**	**32,2**
1. kvartal	239,5	45,1	23,1	31,8
2. kvartal	370,7	37,8	30,4	31,8
3. kvartal	560,7	37,3	31,1	31,6
4. kvartal	237,2	47,0	18,5	34,5

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.10. **Antall overnattingsreiser til Sverige, etter reisens formål og avreisekvartal**

	I alt	Reisens formål	
		Ferie	Yrke
	1 000	*Prosent*	
I alt	**1 408,1**	**82,6**	**17,4**
1. kvartal	239,5	76,7	23,3
2. kvartal	370,7	82,8	17,2
3. kvartal	560,7	88,4	11,6
4. kvartal	237,2	74,2	25,8

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.11. **Antall overnattingsreiser til Sverige, etter reisens formål og varighet**

	I alt	Reisens formål	
		Ferie	Yrke
	1 000	*Prosent*	
I alt	**1 408,1**	**82,6**	**17,4**
1-3	999,9	78,1	21,9
4-6	219,5	90,6	9,4
7-13	125,3	94,9	5,1
14-	63,4	100,0	0,0

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Boks 3.3.4. Fast eiendom i Sverige
Antall norske fritidseiendommer i Sverige har økt fra 2 936 i 2001 til 15 299 i 2010.

Figur 3.3.3. **Antall reiser til Sverige, etter reisens formål og avreisemåned**

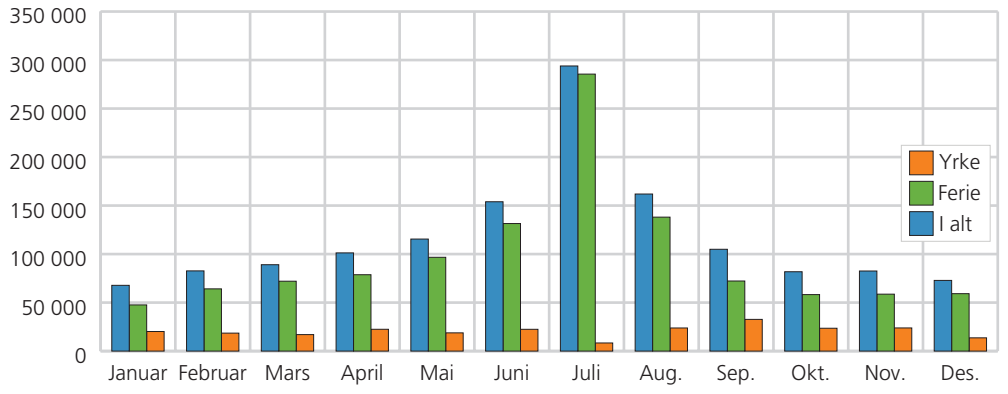

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

På de lengste turene overnatter vi nesten ikke på hotell i det hele tatt.

… ferie
De fleste reiser til Sverige har ferie og rekreasjon som formål, (83 prosent). Jo lengre turen er, jo større andel av reisene har ferieformål. På de aller lengste Sverige-turene våre er det kun ferie som er formålet.

… fordeling over året
Figur 3.3.3 viser hvordan overnattingsturene til Sverige fordeler seg på årets tolv måneder. Mens feriereisene har en klar topp i juli måned, er yrkesreisene mer jevnt fordelt gjennom året, dog med et ikke overraskende bunnivå nettopp i feriemåneden juli.

Danmark
Vi har 1,03 millioner reiser til Danmark hvert år, noe som gjør Danmark til det nest mest besøkte landet for oss nordmenn. Våre reiser til Danmark er ganske korte, vi overnatter mest på hotell, og ferie og rekreasjon er stort sett formålet med våre reiser til Danmark.

… korte reiser
Nesten to av tre reiser til Danmark er av typen korte reiser. Gjennomsnittlig oppholdslengde på overnattingsturene til Danmark er 3,92 overnattinger. De korte turene fordeler seg ganske jevnt over årets fire kvartaler. Kun 4 prosent av reisene er av minst to ukers varighet. Som for turene til Sverige foregår de lange Danmarks-turene nesten utelukkende i «sommerkvartalet».

… hoteller
Vi velger som oftest å bo på hotell når vi først reiser til Danmark. Nesten 48 prosent av turene til Danmark har hotell som overnattingsform. «Annen kommersiell overnatting», som inkluderer sommerhus, er også mye brukt.

Tabell 3.3.12. **Antall overnattingsreiser til Danmark, etter reisens varighet og avreisekvartal**

	I alt	Reisens varighet (overnattinger)			
		1-3	4-6	7-13	14-
	1 000	*Prosent*			
I alt	**1 032,5**	**64,1**	**19,7**	**12,3**	**3,9**
1. kvartal	171,0	78,6	15,4	4,5	1,5
2. kvartal	276,3	69,8	18,3	9,8	2,1
3. kvartal	392,8	46,9	23,7	21,4	8,0
4. kvartal	192,4	78,1	17,3	4,4	0,2

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.13. **Antall overnattingsreiser til Danmark, etter overnattingsmåte og reisens varighet**

	I alt	Overnattingsmåte		
		Hoteller	Andre kommersielle overnattingssteder	Privat
	1 000	*Prosent*		
I alt	**1 032,5**	**47,7**	**32,6**	**19,7**
1-3	661,8	52,0	38,0	10,0
4-6	203,0	53,5	15,1	31,4
7-13	127,5	24,9	31,8	43,4
14-	40,2	20,1	34,3	45,3

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.14. **Antall overnattingsreiser til Danmark, etter overnattingsmåte og avreisekvartal**

	I alt	Overnattingsmåte		
		Hoteller	Andre kommersielle overnattingssteder	Privat
	1 000	*Prosent*		
I alt	**1 032,5**	**47,7**	**32,6**	**19,7**
1. kvartal	171,0	39,8	42,0	18,2
2. kvartal	276,3	54,7	29,9	15,4
3. kvartal	392,8	47,3	28,6	24,2
4. kvartal	192,4	45,7	36,1	18,2

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Figur 3.3.4. **Andel overnattingsreiser til Danmark, etter reisens varighet**

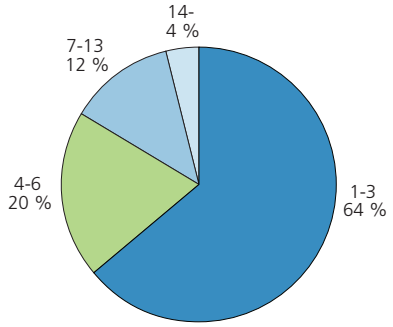

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Figur 3.3.5. **Andel overnattingsreiser til Danmark, etter overnattingsmåte**

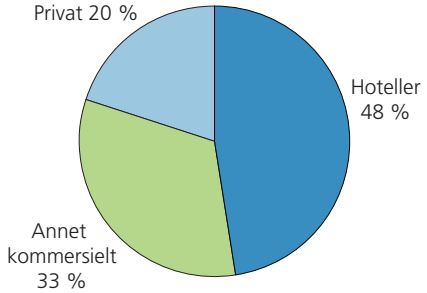

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.15. **Antall overnattingsreiser til Danmark, etter reisens formål og avreisekvartal**

	I alt	Reisens formål	
		Ferie	Yrke
	1 000	*Prosent*	
I alt	**1 032,5**	**80,2**	**19,8**
1. kvartal	171,0	73,3	26,7
2. kvartal	276,3	74,1	25,9
3. kvartal	392,8	88,7	11,3
4. kvartal	192,4	77,8	22,2

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.16. **Antall overnattingsreiser til Danmark, etter reisens formål og varighet**

	I alt	Reisens formål	
		Ferie	Yrke
	1 000	*Prosent*	
I alt	**1 032,5**	**80,2**	**19,8**
1-3	661,8	73,0	27,0
4-6	203,0	90,0	10,0
7-13	127,5	97,8	2,1
14-	40,2	93,8	6,2

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Boks 3.3.5. Fast eiendom i Danmark
Antall norske fritidseiendommer i Danmark har økt fra 456 i 2001 til 1 575 i 2010.

Figur 3.3.6. **Antall reiser til Danmark, etter reisens formål og avreisemåned**

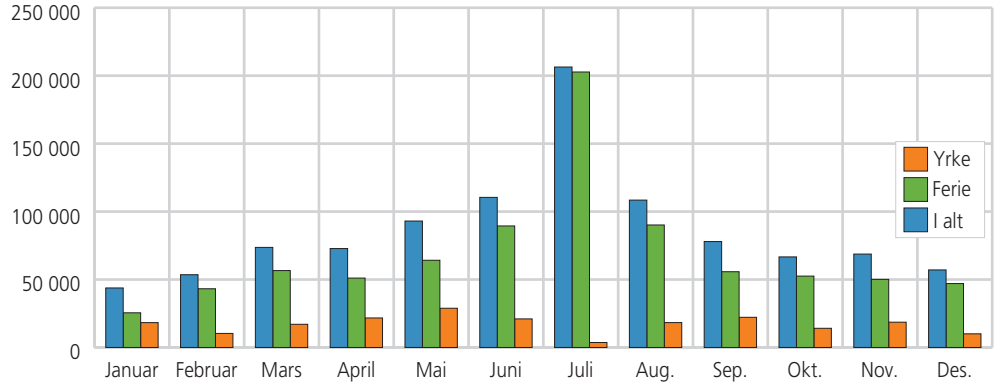

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

På de lengste dansketurene våre overnatter vi faktisk mest privat. Dette henger trolig sammen med at nordmenn i stadig større grad eier egne fritidshus i Danmark, og når vi bruker disse fritidshusene, er vi gjerne i Danmark i lengre perioder av gangen.

… ferie
På fire av fem reiser til Danmark er ferie og rekreasjon formålet med reisen. I likhet med reisene til Sverige gjelder at jo lenger reisene er, jo større andel har ferie som formål. Hele 94 prosent av reisene med minst to ukers varighet har ferie som formål med reisen.

… fordeling over året
Figur 3.3.6 viser hvordan turene til Danmark fordeler seg i løpet av året. Reisene våre i Danmark har om lag samme månedlige fordeling som reisene til Sverige, med en klar topp i juli måned. Yrkesreisene til Danmark er mer jevnt fordelt over året, dog med en bunn i feriemåneden juli.

Spania
Våre reiser til Spania varer som regel minst en uke. Vi bor mest på hotell, og ferie og rekreasjon er stort sett formålet med reisene våre.

Vi har 709 000 reiser til Spania hvert år. Dette gjør Spania til det tredje mest besøkte landet for oss nordmenn, altså bare slått av våre nærmeste nordiske naboer, Sverige og Danmark. Tabell 3.3.17 viser hvordan disse reisene fordeler seg etter avreisekvartal og etter varighet på reisen. Som figur 3.3.9 kanskje viser på en bedre måte, er reisevirksomheten til Spania ganske jevnt fordelt over året, i hvert fall jevnere fordelt enn reisene våre til Sverige og Danmark.

… lange reiser
Tabell 3.3.17 viser også at de fleste Spaniareisene varer minst en uke. Spania er som nevnt innledningsvis vårt mest besøkte

Tabell 3.3.17. **Antall overnattingsreiser til Spania, etter reisens varighet og avreisekvartal**

	I alt	Reisens varighet (overnattinger)			
		1-3	4-6	7-13	14-
	1 000	*Prosent*			
I alt	**709,3**	**7,8**	**19,3**	**42,1**	**30,7**
1. kvartal	198,6	5,7	18,2	41,5	34,5
2. kvartal	162,8	12,2	23,0	42,7	22,1
3. kvartal	186,1	6,8	15,3	41,6	36,2
4. kvartal	161,8	7,1	21,7	42,7	28,5

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.18. **Antall overnattingsreiser til Spania, etter overnattingsmåte og reisens varighet**

	I alt	Overnattingsmåte		
		Hoteller	Andre kommersielle overnattingssteder	Privat
	1 000	*Prosent*		
I alt	**709,3**	**71,9**	**2,5**	**25,6**
1-3	55,4	87,4	0,0	12,6
4-6	137,2	75,5	2,5	22,1
7-13	298,6	72,2	2,7	25,1
14-	218,1	65,2	2,9	31,9

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.19. **Antall overnattingsreiser til Spania, etter overnattingsmåte og avreisekvartal**

	I alt	Overnattingsmåte		
		Hoteller	Andre kommersielle overnattingssteder	Privat
	1 000	*Prosent*		
I alt	**709,3**	**71,9**	**2,5**	**25,6**
1. kvartal	198,6	77,8	2,2	19,9
2. kvartal	162,8	68,5	3,9	27,6
3. kvartal	186,1	64,8	3,1	32,0
4. kvartal	161,8	76,1	0,7	23,2

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Figur 3.3.7. **Andel overnattingsreiser til Spania, etter reisens varighet**

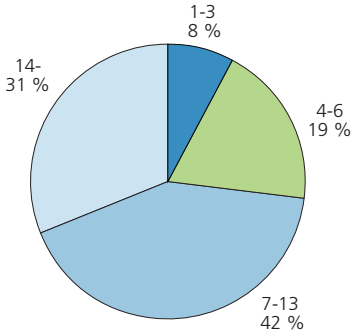

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Figur 3.3.8. **Andel overnattingsreiser til Spania, etter overnattingsmåte**

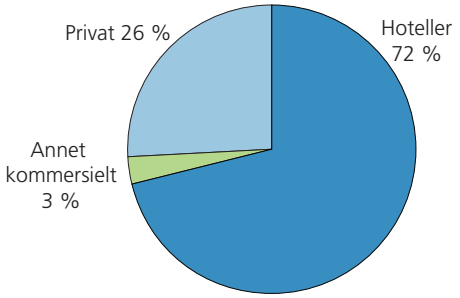

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.20. **Antall overnattingsreiser til Spania, etter reisens formål og avreisekvartal**

	I alt	Reisens formål	
		Ferie	Yrke
	1 000	*Prosent*	
I alt	**709,3**	**93,4**	**6,6**
1. kvartal	198,6	94,3	5,7
2. kvartal	162,8	90,2	9,8
3. kvartal	186,1	94,1	5,9
4. kvartal	161,8	94,7	5,3

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.21. **Antall overnattingsreiser til Spania, etter reisens formål og varighet**

	I alt	Reisens formål	
		Ferie	Yrke
	1 000	*Prosent*	
I alt	**709,3**	**93,4**	**6,6**
1-3	55,4	60,1	39,9
4-6	137,2	87,3	12,7
7-13	298,6	98,3	1,7
14-	218,1	99,0	1,0

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Boks 3.3.6. Fast eiendom i Spania
Antall norske fritidseiendommer i Spania har økt fra 2 800 i 2001 til 12 848 i 2010.

Figur 3.3.9. **Antall overnattingsreiser til Spania, etter reisens formål og avreisemåned**

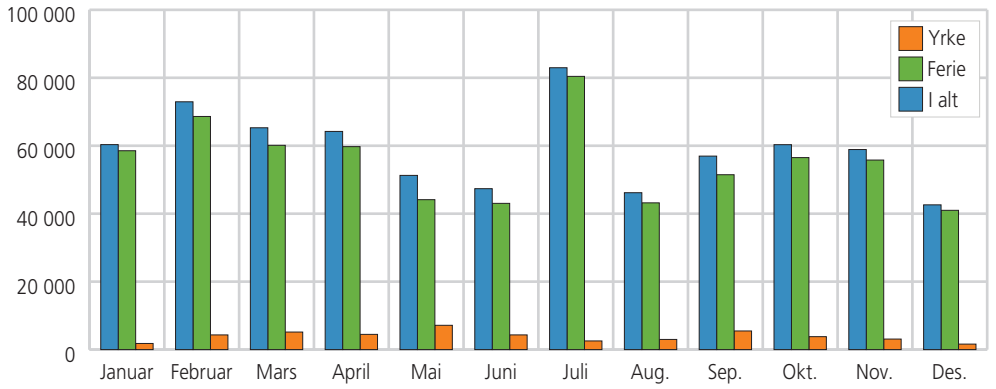

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

ferieland når det gjelder reiser med minst en ukes varighet.

Gjennomsnittlig oppholdslengde på overnattingsturene til Spania er 10,81 overnattinger. Reisene med en ukes varighet eller mer står for 73 prosent av Spania-reisene totalt. Nesten 31 prosent av reisene er av minst to ukers lengde. Svært få, 8 prosent, er korte reiser.

… *hotell*
På de få kortturene vi har til Spania, er hotell den mest benyttede overmattingsmåten og brukt på 87 prosent av reisene. Hotell dominerer forresten som overnattingsmåte, uansett hvor lenge Spania-reisen varer. Men på de aller lengste turene er privat overnattingsform noe mer betydningsfull. Dette henger trolig sammen med at nordmenn eier egne fritidshus i Spania, og når de først benytter disse fritidshusene, velger de å feriere der lengre perioder av gangen.

… *ferie*
Ikke overraskende har de fleste reiser til Spania ferie og rekreasjon som formål. Hele 93 prosent av reisene til Spania er i feriesammenheng. På de aller korteste turene (1-3 overnattinger), er yrkesandelen på 40 prosent, en andel som faller ned til 1 prosent på de aller lengste reisene.

… *fordeling over året*
Figur 3.3.9 viser hvordan overnattingsturene til Spania fordeler seg over året. Selv om det er visse månedlige svingninger i reiseaktiviteten til Spania, er reisene dog mer jevnt fordelt over året enn våre reiser til Sverige og Danmark. Som nevnt i boks 3.3.2 kartlegges ikke regioner som reisemål på utenlandsreiser. For oss nordmenn har regionen Fastlands-Spania og regionen Kanariøyene trolig helt ulike feriesesonger. Denne ulikheten kommer ikke fram i figuren. Figur 3.3.9 viser tydelig yrkesreisenes beskjedne andel.

Tyskland

Nordmenns reiser til Tyskland er typiske korturer, vi bor mest på hotell, og de fleste tysklandsturene har ferie og rekreasjon som formål.

Nordmenn foretar 414 500 reiser til Tyskland hvert år, noe som gjør Tyskland til det femte mest besøkte landet for oss nordmenn.

… *korte reiser*

Ifølge tabell 3.3.22 har 61,5 prosent av tysklandsreisene våre en varighet på 1-3 overnattinger. Gjennomsnittlig oppholdslengde av overnattingsturene til Tyskland er 4,36 overnattinger, altså noe lengre enn reisene til Sverige og Danmark. Kun 4,4 prosent av reisene til Tyskland varer 14 dager eller mer.

… *hoteller*

På 53 prosent av reisene våre til Tyskland er hotell brukt som overnattingsmåte. På de aller korteste turene er hotell benyttet på 49 prosent av turene.

«Andre kommersielle overnattingssteder» er også ofte benyttet. Mange reiser på fergetur til Kiel. Dette er reiser som varer 1-3 overnattinger og med overnatting nettopp på båten.

På de aller lengste turene er imidlertid privat overnatting mest benyttet som overnattingsmåte.

… *ferie*

På to av tre overnattingsreiser til Tyskland er ferie og rekreasjon reiseformål. På de aller korteste turene (1-3 overnattinger), er ferieandelen kun på 57 prosent, en andel som øker til 96 prosent på de aller lengste reisene.

… *fordeling over året*

Figur 3.3.12 viser antall tysklandsreiser etter formål med reisen og etter avreisemåned. September er den måneden der nordmenn har flest reiser til Tyskland.

Tabell 3.3.22. **Antall overnattingsreiser til Tyskland, etter reisens varighet og avreisekvartal**

	I alt	Reisens varighet (overnattinger)			
		1-3	4-6	7-13	14-
	1 000	*Prosent*			
I alt	**414,5**	**61,5**	**22,7**	**11,3**	**4,4**
1. kvartal	88,6	77,0	17,8	4,7	0,5
2. kvartal	86,1	56,2	25,7	14,8	3,3
3. kvartal	125,6	53,9	23,1	13,5	9,6
4. kvartal	114,3	61,9	23,8	11,6	2,7

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.23. **Antall overnattingsreiser til Tyskland, etter overnattingsmåte og reisens varighet**

	I alt	Overnattingsmåte		
		Hoteller	Andre kommersielle overnattingssteder	Privat
	1 000	*Prosent*		
I alt	**414,5**	**53,3**	**32,1**	**14,6**
1-3	255,1	49,2	45,8	4,9
4-6	94,1	71,7	6,7	21,6
7-13	47,0	47,9	11,1	41,1
14-	18,3	29,0	25,7	45,9

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.24. **Antall overnattingsreiser til Tyskland, etter overnattingsmåte og avreisekvartal**

	I alt	Overnattingsmåte		
		Hoteller	Andre kommersielle overnattingssteder	Privat
	1 000	*Prosent*		
I alt	**414,5**	**53,3**	**32,1**	**14,6**
1. kvartal	88,6	54,5	36,9	8,6
2. kvartal	86,1	56,2	29,6	14,2
3. kvartal	125,6	57,6	26,4	16,0
4. kvartal	114,3	45,4	36,4	18,2

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Figur 3.3.10. **Andel overnattingsreiser til Tyskland, etter reisens varighet**

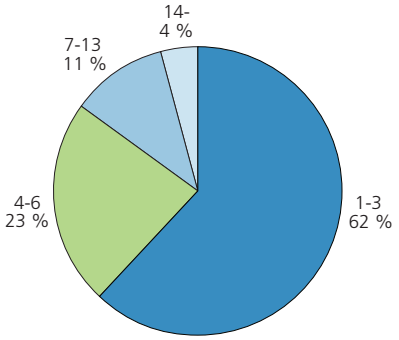

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Figur 3.3.11. **Andel overnattingsreiser til Tyskland, etter overnattingsmåte**

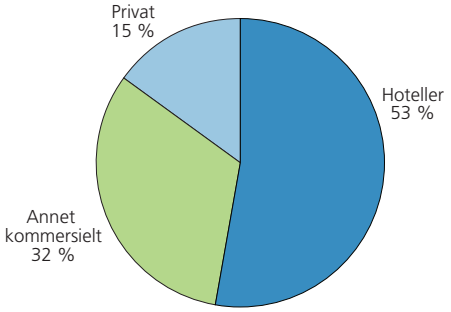

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.25. **Antall overnattingsreiser til Tyskland, etter reisens formål og avreisekvartal**

	I alt	Reisens formål	
		Ferie	Yrke
	1 000	*Prosent*	
I alt	**414,5**	**66,9**	**33,1**
1. kvartal	88,6	57,4	42,6
2. kvartal	86,1	63,9	36,0
3. kvartal	125,6	71,1	28,9
4. kvartal	114,3	71,9	28,1

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.3.26. **Antall overnattingsreiser til Tyskland, etter reisens formål og varighet**

	I alt	Reisens formål	
		Ferie	Yrke
	1 000	*Prosent*	
I alt	**414,5**	**66,9**	**33,1**
1-3	255,1	58,1	41,9
4-6	94,1	74,3	25,7
7-13	47,0	88,7	11,5
14-	18,3	95,6	4,4

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Boks 3.3.7. Fast eiendom i Tyskland
Antall norske fritidseiendommer i Tyskland har økt fra 200 i 2005 til 566 i 2010.

Figur 3.3.12. **Antall overnattingsreiser til Tyskland, etter reisens formål og avreisemåned**

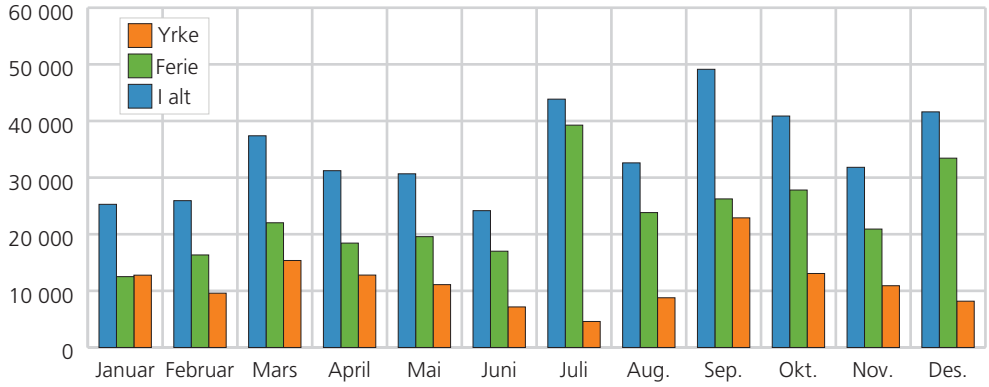

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

3.4. Reiser i høytider og sesonger

Tradisjonelt er sommeren den perioden hvor flest av oss velger å ta en ferietur. Tall fra Statistisk sentralbyrås tidligere ferieundersøkelse viser at om lag 65 prosent av oss hadde *lang* ferietur i sommersesongen mai til august, og om lag 10-12 prosent av oss var på lang ferietur i påsken. Disse andelene har vært relativt stabile over tid. Om høsten og i julen har det imidlertid vært noe økt reisevirksomhet de siste årene. I dette kapitlet presenteres statistikk over nordmenns reiser i noen viktige feriesesonger og høytider, hvor reiseundersøkelsen er kilde.

Boks 3.4.1. Påskereise

Påskereise er her definert som overnattingsreise som starter i tidsrommet fredag før palmesøndag til 1. påskedag. Reise som starter 2. påskedag, er altså ikke regnet som påskereise i denne analysen.

Årene 2007 og 2010 er ikke med i de sammenslåtte dataene for analysen av påsken. I disse to årene falt påsken delvis i 1. kvartal og delvis i 2. kvartal, og datamaterialet for påskereisene er således delt mellom to undersøkelser.

Figur 3.4.1. **Andel personer på ferietur, etter sesong. 1992-2007. Prosent**

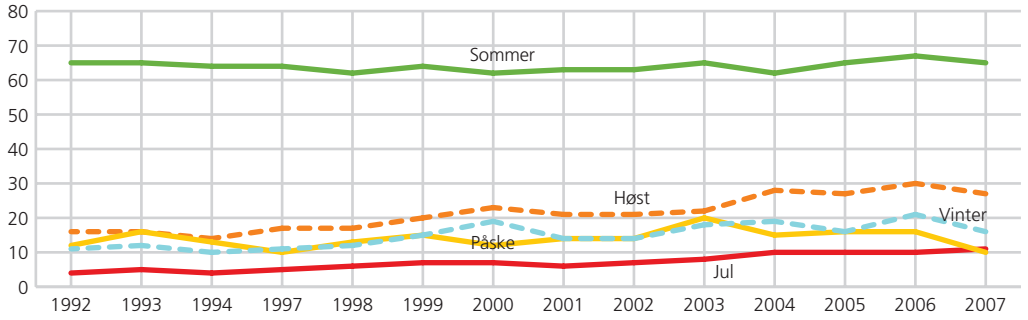

Kilde: Statistisk sentralbyrås Ferieundersøkelse, se boks 3.1.

Figur 3.4.2. **Andel overnattingsreiser i påsken, etter reisens formål**

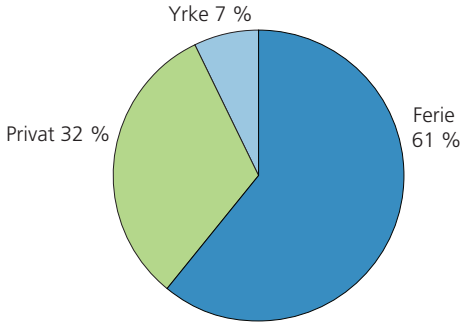

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Figur 3.4.3. **Andel feriereiser i påsken, etter reisemål**

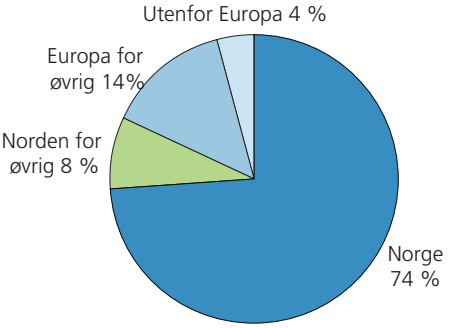

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Påsken

Nordmenn har 856 400 reiser i påsken hvert år. Figur 3.4.2 og tabell 3.4.1 viser at kun en liten andel av påskereisene har yrke som formål. Om lag 271 000 er private reiser blant annet av typen hjemreise for studenter. Størstedelen av reisene, 521 300, eller 61 prosent, er de tradisjonelle feriereisene. Det er disse feriereisene som analyseres i dette kapitlet om påskereiser.

Tabell 3.4.2 viser at 14,9 prosent av oss (eller om lag 1 av 7 nordmenn) er på ferietur i påsken hvert år. Det er noe forskjell kjønnene i mellom, 16,1 prosent av kvinnene og 13,8 prosent av mennene reiser nemlig på påskeferie.

Personer i aldersgruppene 25-44 og 45-64 reiser noe mer på påsketur enn de unge og de eldre. Bare 12,4 prosent av de unge har feriereise i påsken, mens andelen eldre som reiser på påskeferie, er om lag 10 prosent. Årsaken til at de eldre i mindre grad reiser på påskeferie, er trolig at denne aldersgruppen har anledning til å reise ellers i året. Dessuten gir mange hoteller i perioder i året med liten gjestetrafikk, tilbud nettopp til pensjonister, et tilbud som trolig benyttes.

Om lag 20 prosent av personer bosatt i hovedstadsregionen og 19 prosent av trønderne reiser på påskeferie. Dette er en vesentlig høyere andel enn personer bosatt i andre deler av landet.

I påsken ferierer vi i vårt eget land. Nesten tre fjerdedeler, av feriereisene våre i påsken har Norge som reisemål.

Tabell 3.4.3 viser at på 306 500 av 521 300, eller 57 prosent av påskereisene, overnattes det på kommersielt overnattingssted. Overnatting i egen hytte (inkludert leie på åremål og «timeshare») skjer på 72 000 av påsketurene, som er en andel

Tabell 3.4.1. **Antall overnattingsreiser i påsken, etter reisemål og reisens formål**

	I alt	Reisemål	
		Norge	Utlandet
	1 000	*Prosent*	
I alt	**856,4**	**77,2**	**22,8**
Ferie	521,3	73,6	26,4
Privat	271,0	86,5	13,5
Yrke	64,1	66,6	33,5

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.4.2. **Antall personer på reise i påsken, i grupper av befolkningen**

	Antall bosatte[1]	Andel av befolkningen med reise	Antall personer på reise
	Millioner	*Prosent*	*Tusen*
I alt	**3,49**	**14,9**	**521,3**
Kjønn			
Menn	1,75	13,8	241,2
Kvinner	1,74	16,1	280,1
Aldersgruppe			
16-24 år	0,52	12,4	64,6
25-44 år	1,32	17,1	226,0
45-64 år	1,18	15,4	182,6
65-79 år	0,47	10,3	48,0
Bostedslandsdel[2]			
Oslo og Akershus	0,80	20,2	162,2
Hedmark og Oppland	0,28	11,4	31,9
Østlandet ellers	0,68	13,8	93,4
Agder og Rogaland	0,49	12,0	59,0
Vestlandet	0,60	13,7	81,3
Trøndelag	0,30	19,4	58,9
Nord-Norge	0,35	10,0	34,6

[1] Antall bosatte personer i Norge i aldersgruppen 16-79 år per 1. januar 2007.
[2] Bostedslandsdel er definert i boks 3.2.2.

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

på 14 prosent av påsketurene. På en del påskereiser overnattes det vederlagsfritt i slektningers/venners feriebolig. Lar en også denne overnattingsmåten inngå i begrepet «hyttetur», kan en si at 41 prosent av påsketurene våre er«hytteturer».

Når vi reiser til utlandet i påsken, overnattes det helst på kommersielt overnattingssted. De utenlandsreisene der det overnattes privat, går trolig til de ferieboligene vi nordmenn eier i utlandet.

Tabell 3.4.4 viser at vi har 3,02 millioner overnattinger i forbindelse med ferieturene i påsken. Med 521 300 reiser betyr det at en gjennomsnittlig påsketur varer 5,8 overnattinger. Norgesturene varer i gjennomsnitt 5,4 overnattinger, mens utenlandsturene i påsken varer i gjennomsnitt sju overnattinger. Selv om kun 26 prosent av påsketurene går til utlandet, er andelen «påskeovernattinger» i utlandet av den grunn høyere, 32 prosent.

Sommeren

Nordmenn har 5,05 millioner reiser i løpet av sommermånedene juli og august. De aller fleste av disse reisene har feriemotiv (69 prosent). Regnes også private reiser, det vil si hjemreiser til foreldre, som feriereiser, blir andelen på hele 91 prosent. Ikke overraskende er det få yrkesreiser i feriemånedene juli og august.

Tabell 3.4.4. **Antall overnattinger på ferietur i påsken, etter reisemål i grupper av befolkningen**

	I alt	Reisemål	
		Norge	Utlandet
	1 000	*Prosent*	
I alt	**3 022,0**	**68,3**	**31,7**
Kjønn			
Menn	1 484,6	66,8	33,2
Kvinner	1 537,3	69,8	30,2
Aldersgruppe			
16-24 år	331,2	70,4	29,7
25-44 år	1 231,9	71,6	28,3
45-64 år	1 161,0	65,1	34,9
65-79 år	297,9	65,0	34,9
Bosteds-landsdel[1]			
Oslo og Akershus	959,8	64,6	35,4
Hedmark og Oppland	161,9	65,1	34,8
Østlandet ellers	483,5	66,9	33,1
Agder og Rogaland	368,9	66,1	33,9
Vestlandet	473,5	74,6	25,4
Trøndelag	344,9	89,1	11,0
Nord-Norge	229,4	48,5	51,5

[1] Bostedslandsdel er definert i boks 3.2.2.

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.4.3. **Antall feriereiser i påsken, etter reisemål og overnattingsmåte**

	I alt	Reisemål				
		Norge	Utlandet i alt	Norden for øvrig	Europa for øvrig	Utenfor Europa
	1 000	*Prosent*				
I alt	**521,3**	**73,6**	**26,4**	**8,4**	**13,9**	**4,0**
Kommersiell overnatting	306,5	65,5	34,5	12,2	17,5	4,8
Privat hytte	72,6	88,2	11,8	3,3	7,7	0,8
Annen privat overnattingsmåte	142,1	83,7	16,3	2,9	9,5	3,9

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.4.6 viser at 1,75 millioner nordmenn, eller om lag halvparten av befolkningen, er på minst en lang sommerferiereise i løpet av juli eller august. Disse personene har ifølge samme tabell 2,24 millioner reiser. Det betyr at de som reiser i juli eller august, i gjennomsnitt har 1,28 feriereiser hver.

Tabell 3.4.7 viser at kvinner i noe større grad enn menn er på feriereise som sommeren. I tillegg har de kvinner som faktisk reiser, flere reiser per person enn mennene har.

Den aldersgruppen som har høyest andel reisende, er aldersgruppen 25-44 år, med en andel på 56,1 prosent. Også aldergruppen 45-64 år har en relativt høy andel, 52,3 prosent. Lavest andel har de eldre, der bare i underkant en av tre velger å reise på ferietur i sommermånedene juli og august.

Det er visse regionale forskjeller i feriereiseaktivitet. Om lag 57 prosent av de bosatte i hovedstadsregionen (Oslo og Akershus) er på lang feriereise i løpet av juli og august. De har flest reiser per person (1,39) og flest antall overnattinger per person borte fra hjemmet, noe som gir flest antall overnattinger per feriereise.

Bare 43 prosent av personene bosatt på Østlandet er på sommerreise hvert år. Disse har om lag 1,3 reiser per reisende person, som er om lag lik gjennomsnittet for befolkningen som helhet.

Bosatte i Innlands-Norge ser ut til å være de mest hjemmekjære, på den måten at de har færrest antall «overnattinger» borte

Figur 3.4.4. **Andel overnattingsreiser om sommeren, etter reisemål og reisens varighet**

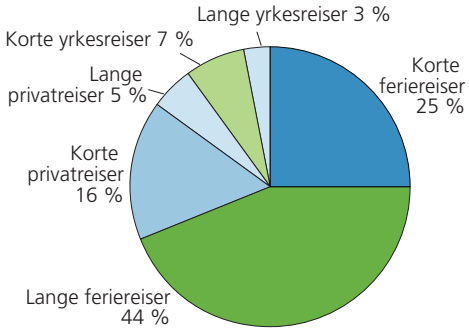

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.4.5. **Antall reiser om sommeren, etter varighet og reisens formål**

	I alt	Varighet (overnattinger)	
		1-3	4-
	Millioner	*Prosent*	
I alt	**5,05**	**47,7**	**52,3**
Ferie	3,49	35,8	64,2
Privat	1,09	76,1	23,9
Yrke	0,47	72,3	27,7

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Boks 3.4.2. Sommer og sommerreise

Sommeren er definert som månedene juli og august. Denne definisjonen avviker dermed fra den som er nyttet i Statistisk sentralbyrås ferieundersøkelse, der sommersesongen ble definert som perioden mai-august.

Grunnen til at mai og juni ikke er inkludert i sommersesongen, er at opplysningene om sommerreiser ellers måtte hentes fra to forskjellige undersøkelser. Med dagens faglige opplegg er det ikke mulig å telle reisende *personer* basert på to ulike undersøkelser, se boks 3.2.3.

Til orientering foregår 73 prosent av sommerferiereisene i perioden juli-august, og en har dermed dekket de aller fleste sommerreisene gjennom en avgrensning til månedene juli og august.

Sommerreise er definert som ferietur med varighet på minst fire overnattinger.

fra hjemmet (10,04). Personene bosatt i Innlands-Norge har dessuten færrest antall overnattinger per reise (8,62).

På sommerreisene våre (se definisjon i boks 3.4.2) har 23,36 millioner overnattinger. Med 2,24 millioner reiser er gjennomsnittsreisen på 10,4 overnattinger. Norgesreisene er noe kortere, med en varighet på 9,66 overnattinger, mens utenlandsreisene er noe lengre, en varighet på 11,24 overnattinger.

Det er nesten ingen forskjell på gjennomsnittlig lengde på sommerferiereisen, verken etter kjønn eller etter aldersgruppe.

På sommerferieturene våre overnatter vi helst på kommersielt overnattingssted. På 60 prosent av turene er denne typen overnattingsmåten valgt. Når vi reiser i Norge, er riktignok privat overnatting valgt i flertallet av reisene, andel på 52 prosent, men på utenlandsreisene er kommersiell overnattingsmåte foretrukket på nesten tre av fire reiser.

Som nevnt tidligere går om lag 48 prosent av feriereisene om sommeren til utlandet. Om lag 37 prosent av utenlandsreisene har reisemål til våre naboland i Norden. Og når vi reiser dit, velger vi i nesten sju av ti tilfeller å overnatte på kommersielle overnattingssteder.

Tabell 3.4.6. **Reisevirksomhet om sommeren, i grupper av befolkningen**

	Antall bosatte[1]	Andel av befolkningen med reise	Antall personer på reise	Antall reiser	Antall reiser per person
	Millioner	*Prosent*	*Millioner*		
I alt	**3,49**	**50,1**	**1,75**	**2,24**	**1,28**
Kjønn	1,75	47,9	0,84	1,06	1,26
Menn	1,74	51,7	0,90	1,19	1,32
Kvinner					
Aldersgruppe	0,52	45,9	0,24	0,29	1,21
16-24 år	1,32	56,1	0,74	0,95	1,28
25-44 år	1,18	52,3	0,62	0,80	1,29
45-64 år	0,47	32,1	0,15	0,20	1,33
65-79 år					
Bostedslandsdel[2]	0,80	57,4	0,46	0,64	1,39
Oslo og Akershus	0,28	43,0	0,12	0,15	1,25
Hedmark og Oppland	0,68	43,0	0,29	0,37	1,28
Østlandet ellers	0,49	48,6	0,24	0,31	1,29
Agder og Rogaland	0,60	52,1	0,31	0,38	1,23
Vestlandet	0,30	49,4	0,15	0,19	1,27
Trøndelag	0,35	49,2	0,17	0,20	1,18
Nord-Norge	0,35	49,2	0,17	0,20	1,18

[1] Antall bosatte personer i Norge i aldersgruppen 16-79 år per 1. januar 2007.
[2] Bostedslandsdel er definert i boks 3.2.2.

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Om lag halvparten av utenlandsreisene våre om sommeren, går til andre europeiske land enn de nordiske. Kommersiell overnatting velges i 77 prosent av disse reisene.

Reiser til områder utenfor Europa står for 11 prosent av utenlandsreisene våre. Kommersiell overnatting er den boformen som velges hyppigst, i 73 prosent av tilfellene. En ser imidlertid at ved reiser til «utenfor Europa» er privat overnatting brukt på 27 prosent av reisene. USA er det største reisemål i «utenfor Europa». Mange nordmenn har familie og slektninger der, og besøk og overnatting hos dem er trolig ofte benyttet overnattingsform.

Tabell 3.4.7. **Reisevirksomhet om sommeren, etter reisemål og i grupper av befolkningen**

	Feriereiser			Overnattinger		
	I alt	Reisemål		I alt	Reisemål	
		Norge	Utlandet		Norge	Utlandet
	Millioner	*Prosent*		*Millioner*	*Prosent*	
I alt	**2,24**	**51,8**	**48,2**	**23,36**	**48,0**	**52,0**
Kjønn						
Menn	1,06	49,7	50,3	11,08	45,3	54,7
Kvinner	1,19	53,6	46,4	12,28	50,3	49,7
Aldersgruppe						
16-24 år	0,29	37,8	62,2	3,01	33,1	66,9
25-44 år	0,95	50,7	49,3	9,80	46,4	53,6
45-64 år	0,80	54,1	45,9	8,38	51,0	49,0
65-79 år	0,20	67,1	32,9	2,18	64,1	35,9
Bostedslandsdel[1]						
Oslo og Akershus	0,64	52,7	47,3	7,09	49,1	50,9
Hedmark og Oppland	0,15	56,6	43,4	1,33	49,5	50,5
Østlandet ellers	0,37	50,2	49,8	3,58	48,3	51,7
Agder og Rogaland	0,31	48,3	51,7	3,28	45,2	54,8
Vestlandet	0,38	48,9	51,1	3,96	43,4	56,6
Trøndelag	0,19	58,8	41,2	1,84	56,4	43,6
Nord-Norge	0,20	52,1	47,9	2,28	48,0	52,0

[1] Bostedslandsdel er definert i boks 3.2.2.

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.4.8. **Antall feriereiser om sommeren, etter reisemål og overnattingsmåte**

	I alt	Reisemål				
		Norge	Utlandet i alt	Norden ellers	Europa ellers	Utenfor Europa
	Millioner	*Prosent*				
I alt	**2,24**	**51,8**	**48,2**	**17,7**	**25,1**	**5,4**
Kommersiell overnatting	1,32	40,7	59,3	20,5	32,1	6,7
Privat hytte	0,22	80,0	20,0	9,5	8,9	1,5
Annen privat overnattingsmåte	0,70	63,8	36,2	15,1	17,0	4,1

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Julen

Vanligvis er 547 000 av oss på minst en overnattingsreise i juleperioden. Disse personene har 842 200 reiser. Det vil si at litt i underkant 16 prosent av oss er på reise i jula, og at vi har litt over 1,5 reiser hver.

Tabell 3.4.9 viser at 404 500 av disse har ferie som formål. Det er disse feriereisene som analyseres her.

Tabell 3.4.10 viser at 7,8 prosent av kvinnene er på feriereise i jula. De reiser noe mer enn menn.

Tabellen viser videre at eldre reiser mindre i jula enn de andre aldersgruppene. Personer i aldersgruppen 25-44 år har høyest andel, tett fulgt av de unge. De unges reisevaner i jula er i stor grad av typen private reiser hjem til familien og kommer ikke med i denne analysen.

Tabell 3.4.11 viser at om lag tre av fem feriereiser med overnatting i jula går til reisemål i Norge. Nesten 12 prosent av julereisene våre går til våre nordiske naboer, mens i underkant av 20 prosent av reisene har reisemål «Europa ellers».

På 73 prosent av innenlandsreisene våre i jula foretrekker vi privat overnatting. På utenlandsreisene er kommersiell overnattingsmåte mest benyttet. Andelen kommersiell overnatting på utenlandsreiser i jula er på 57 prosent.

Boks 3.4.3. Juletur
Juletur er definert som overnattingsreise med avreisedato i perioden 10.-31. desember, i tråd med den definisjonen Statistisk sentralbyrå har brukt ved tidligere publiseringer av reising i julen.

Tabell 3.4.9. **Antall reiser i julen, etter reisemål og reisens formål**

	I alt	Reisemål	
		Norge	Utlandet
	1 000	*Prosent*	
I alt	**842,2**	**72,0**	**28,0**
Ferie	404,5	60,1	39,9
Privat	317,6	85,7	14,3
Yrke	120,1	75,6	24,3

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Figur 3.4.5. **Andel overnattingsreiser i julen, etter reisens formål**

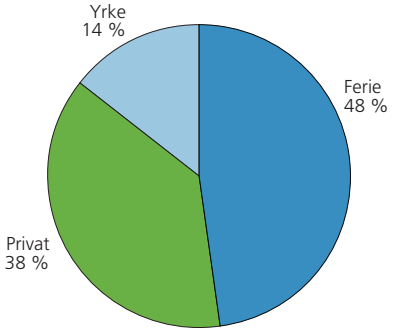

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.4.10. **Reisevirksomhet i julen, i grupper av befolkningen**

	Antall bosatte[1]	Andel av befolkningen med reise	Antall personer på reise	Antall reiser	Antall reiser per person
	Millioner	*Prosent*	*1 000*		
I alt	**3,49**	**7,5**	**260,4**	**404,5**	**1,55**
Kjønn					
Menn	1,75	7,2	125,5	192,7	1,54
Kvinner	1,74	7,8	134,9	211,8	1,57
Aldersgruppe					
16-24 år	0,52	8,3	43,3	71,6	1,65
25-44 år	1,32	8,9	117,1	182,6	1,56
45-64 år	1,18	6,5	76,8	117,4	1,53
65-79 år	0,47	5,0	23,2	32,9	1,42
Bostedslandsdel[2]					
Oslo og Akershus	0,80	10,4	83,6	137,8	1,65
Hedmark og Oppland	0,28	5,7	16,0	24,9	1,56
Østlandet ellers	0,68	5,8	39,4	64,9	1,65
Agder og Rogaland	0,49	8,2	40,6	57,4	1,41
Vestlandet	0,60	5,2	30,7	46,0	1,50
Trøndelag	0,30	8,8	26,8	41,3	1,54
Nord-Norge	0,35	6,7	23,3	32,2	1,38

[1] Antall bosatte personer i Norge i aldersgruppen 16-79 år per 1. januar 2007.
[2] Bostedslandsdel er definert i boks 3.2.2.

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tabell 3.4.11. **Antall feriereiser i julen, etter reisemål og overnattingsmåte**

	I alt	Reisemål				
		Norge	Utlandet i alt	Norden ellers	Europa ellers	Utenfor Europa
	1 000	*Prosent*				
I alt	**404,5**	**60,1**	**39,9**	**11,9**	**19,9**	**8,2**
Kommersiell overnatting	158,9	41,8	58,1	15,4	30,3	12,6
Privat hytte	34,5	76,5	23,5	9,9	11,3	2,0
Annen privat overnattingsmåte	211,2	71,1	28,9	9,5	13,5	5,9

Kilde: Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse. Sammenslåtte data, se boks 3.1.

Tom Granseth

4. Overnattingsvirksomhet[2]

Datagrunnlag er Statistisk sentralbyrås månedlige overnattingsstatistikk[1]. Opplysningene hentes inn direkte fra bedriftene, altså fra produsentleddet. I tillegg samler organisasjonen Norske Vandrerhjem inn opplysninger fra sine medlemsbedrifter som blir videresendt til Statistisk sentralbyrå hver måned.

Statistikken viser at etter årtusenskiftet har overnattingsbransjen totalt hatt en positiv utvikling i overnattingsvolumet, med en økning på 17,6 prosent. For hotellenes del har økningen vært på 12,4 prosent, med en vridning fra ferie- til mer yrkesrelatert trafikk.

Hotellprisene har også jevnt over økt de siste 20 årene. Losjiomsetning både per tilgjengelig rom (RevPAR) og per utleid rom (rompris) har økt sterkere enn den generelle økningen i prisnivået, vist ved konsumprisindeks.

På grunn av sterkere vekst i overnattingskapasitet enn i gjestetrafikk har kapasitetsutnyttingen av senger gått ned. Nevnte vridning fra ferie- til mer yrkesrelatert trafikk har gitt en stor etterspørsel etter enkeltrom, som har medført at kapasitetsutnyttingen av rom har økt.

[1] http://www.ssb.no/overnatting/

[2] Rettet versjon 3. februar 2012.

4.1. Avgrensninger og variabelinnhold

Tabell 4.1.1 viser at det er forskjeller i hvilke variabler det samles inn opplysninger om for hver av de fire bedriftsgruppene. Antall variabler for hotellene er flere enn for de tre andre bedriftsgruppene. Losjiomsetning er et slikt eksempel. Dessuten samles det inn mer detaljerte opplysninger om hotellenes overnattingskapasitet. Dette utvidede variabelinnholdet åpner for bedre analysemuligheter for hotellene. Hotellene er analysert særskilt i kapitel 4.5.

Tabell 4.1.1. **Innsamlede variabler, etter bedriftsgruppe**

Variabler	Hotell-er	Camping-plasser	Hytte-grender	Norske Vandrer-hjem
Overnattinger etter gjestenes nasjonalitet	Ja	Ja	Ja	Ja
Overnattinger etter formål med oppholdet	Ja	Nei	Nei	Ja, ikke publisert
Overnattinger etter overnattingsmåte	Nei	Ja	Nei	Nei
Ankomne gjester	Ja	Nei	Nei	Ja, ikke publisert
Losjiomsetning	Ja	Nei	Nei	Ja, ikke publisert
Utleide rom/enheter	Ja	Ja	Ja	Ja, ikke publisert
Dager åpent per måned	Ja	Nei	Nei	Nei

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 4.1.1. Definisjoner
Kommersiell overnatting er overnatting mot betaling. Hoteller, campingplasser, hyttegrender og vandrerhjem er eksempler på bedrifter som tilbyr overnattingsmuligheter på kommersiell basis, og som dermed regnes som *kommersielle* overnattingsbedrifter.

Boks 4.1.2. Omfang
Alle *større* overnattingsbedrifter er pålagt å rapportere tall over overnattingsomfanget til Statistisk sentralbyrå. Med begrepet *større* menes

1. hoteller med en kapasitet på minst 20 senger
2. campingplasser som har minst åtte hytter eller en totalkapasitet på minst 50 utleieenheter
3. hyttegrender med minst tre hytter
4. alle medlemsbedrifter av Norske Vandrerhjem

Boks 4.1.3. Dekningsgrad
Ikke all overnattingsturisme dekkes i Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk. Tall fra andre kilder, som Statistisk sentralbyrås reiseundersøkelse og Transportøkonomisk institutts gjesteundersøkelse, viser at bare fire av ti overnattinger i forbindelse med turistreiser i Norge foregår på et kommersielt overnattingssted. Ikke-kommersielle turer er besøk på egen hytte, turer til familie, venner og kjente, turer i bobil der overnatting skjer utenfor det kommersielle tilbudet. Slike overnattinger står for 60 prosent av overnattingsomfanget. Antall overnattinger i forbindelse med reiser i Norge er derfor betydelig større enn de nevnte 28,5 millioner, kanskje så mye som 70 millioner.

Denne dekningsgraden varierer fra landsdel til landsdel. Mange vinterdestinasjoner har mye overnattingsturisme utenfor det kommersielle tilbudet, for eksempel på private hytter som ofte finnes på slike steder. Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk har begrenset verdi som indikator på omfanget av turismen på slike steder. Trolig er overnattingsstatistikken bedre egnet til å måle turismen i de større byene, der de store kommersielle overnattingsbedriftene dekker en større del av overnattingstilbudet.

4.2. Oversikt

Som nevnt innledningsvis økte antall overnattinger totalt med 17,6 prosent i perioden, fra 24,27 millioner overnattinger i 2000 til 28,54 millioner i 2010. Utviklingen vises i figur 4.2.1. I første del av perioden, fra 2000 til og med 2003, gikk antall overnattinger ned med 1,9 prosent. I perioden fra 2003 til 2007 kom all trafikkveksten, mens fra 2007 til 2010 var det en liten nedgang på 0,4 prosent.

I 2000 var 67,4 prosent på hoteller. I 2010 var tilsvarende andel for hotellene sunket

Figur 4.2.1. **Antall overnattinger. 2000-2010. Millioner**

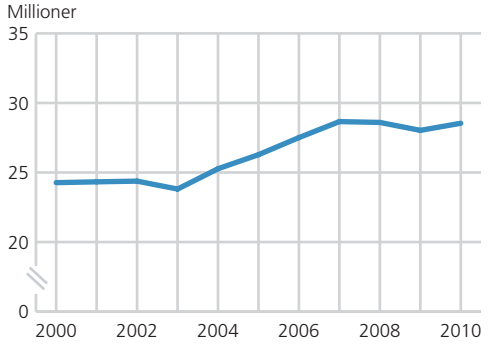

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Boks 4.2.1. Gjestetrafikk

Begrepet *gjestetrafikk* er i denne sammenhengen en samlebetegnelse for volumet av overnattingsgjester til overnattingsbedriftene. Gjestetrafikk kan måles på tre måter, ved antall …

… overnattinger. Ved denne måten å måle gjestetrafikk på tar en hensyn til antall personer i reisefølget som deler et rom, og også gjestenes oppholdstid ved bedriften.

… utleide rom. Her tar en kun hensyn til reisefølgets oppholdstid ved overnattingsbedriften, men ikke hensyn til antall personer i reisefølget som deler rom.

… ankomne gjester. En ankommet gjest telles bare ved ankomst til hotellet. Det tas hensyn til størrelsen på reisefølget som deler rom, men ikke til gjestens oppholdstid.

Tabell 4.2.1. **Antall overnattinger, etter bedriftsgruppe. 2000-2010. Millioner**

	I alt	Hoteller	Camping	Hyttegrender	Norske Vandrerhjem
			Millioner		
2000	24,27	16,36	7,15	0,40	0,36
2001	24,33	16,42	7,12	0,46	0,34
2002	24,38	16,19	7,38	0,48	0,33
2003	23,81	15,64	7,25	0,60	0,32
2004	25,27	16,36	7,65	0,92	0,34
2005	26,28	17,11	7,76	1,08	0,33
2006	27,51	17,77	8,12	1,27	0,35
2007	28,66	18,53	8,41	1,38	0,35
2008	28,60	18,22	8,63	1,41	0,33
2009	28,03	17,65	8,54	1,52	0,32
2010	28,54	18,39	8,27	1,53	0,34
			Endring i prosent		
2000-2010	17,6	12,4	15,7	283,2	-4,9
2000-2003	-1,9	-4,4	1,4	50,0	-11,1
2003-2007	20,4	18,5	16,0	130,0	9,4
2007-2010	-0,4	-0,7	-1,6	11,1	-2,2

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

til 64,4 prosent. Hotellene er altså fortsatt den største bedriftsgruppen i overnattingsbransjen, med om lag to tredjedeler av overnattingene.

Denne reduserte betydningen av hotellene har trolig sammenheng med at enkelte hoteller tidligere også kunne tilby utleie av hytter i tilegg til de ordinære hotellrom. Utover 2000-tallet ble noe av denne hyttevirksomheten omklassifisert fra hotell til hyttegrend i Statistisk sentralbyrås bedriftsregister. Dette forklarer også noe av den store økningen i antall overnattinger ved hyttegrendene, som har økt fra 400 000 i 2000 til over 1,5 millioner i 2010, og som vises i tabell 4.2.1.

Figur 4.2.2. **Andel overnattinger, etter bedriftsgruppe. 2010. Prosent**

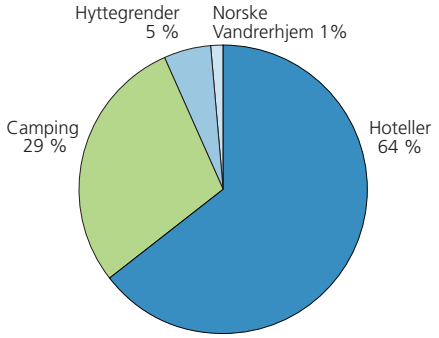

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

4.3. Kapasitet

I dette kapitlet analyseres utviklingen i kapasiteten i overnattingsnæringen. Datakilder er dels oversikt over overnattingsbedriftene, med kilde Statistisk sentralbyrås sentrale bedriftsregister, og dels bedriftenes egne rapporteringer av månedlige åpningstider samt månedlig senge- og romkapasitet.

Overnattingskapasitet kan måles på flere måter, som kan gi forskjellig utvikling over tid. Dette er nærmere forklart i boks 4.3.1.

I figur 4.3.1 er årlig utvikling for variablene bedrifter, rom og romdøgn vist som en indeks, der basisår er 2000.

Boks 4.3.1. Kapasitet

Ved måling av årlig kapasitet telles de bedrifter som har vært åpne minst en måned i løpet av året. Tabell 4.3.1 viser at antall bedrifter på årsbasis er gått ned.

En annen måte å måle overnattingskapasitet på er å telle bedriftenes tilgjengelige rom for overnatting. Tabell 4.3.1 viser at antall rom i disse bedriftene tvert imot har økt i perioden. En slik ulik utvikling skyldes naturligvis at bedriftene i gjennomsnitt har blitt større, enten ved at eksisterende bedrifter er utvidet, eller ved at bedrifter legges ned og erstattes av nye og større bedrifter.

Det kan tenkes at åpningstiden til disse bedriftene har endret seg over årene, for eksempel ved at bedrifter holder åpent flere måneder i løpet av året. Bransjen er nemlig meget sesongbetont. Ved den tredje måten å måle kapasitet på tar en nettopp hensyn til endringer i åpningssesong. Det viser seg at antall åpne bedrifter i måneder utenfor høysesong (vinter-/vår- samt høstsesong) har økt mer enn i høysesong.

En fjerde måte å måle kapasitet på er å telle «romdøgn», se definisjon i boks 4.3.1. Metoden er best fordi den også tar hensyn til bedriftens åpningstid i form av antall dager åpent i måneden. Hotellene er den eneste bedriftsgruppen som har informasjon om «romdøgn». Den videre analysen av «romdøgn» er derfor kun basert på bedriftsgruppen «hoteller og andre overnattingsbedrifter».

Det har vært en nedgang i antall bedrifter på 3,5 prosent hele perioden sett under ett. Nedgangen var særlig sterk fra 2000 til 2004, med 7,5 prosent. Fra 2004 til 2005 økte antall hotellbedrifter, etterfulgt av en periode med om lag konstant antall.

Antall rom har hatt en jevn økning i perioden, til tross for nedgang i antall hoteller. Det betyr at gjennomsnittlig antall rom per bedrift har økt. Fra 2004 til 2005 økte antall hoteller prosentvis mer enn antall rom. Dette betyr at de nyetableringer som skjedde i 2004, trolig var mindre bedrifter, som trakk gjennomsnittlig størrelse ned.

Figur 4.3.1. **Hoteller. Utvikling i overnattingskapasitet. Indeks 2000=100**

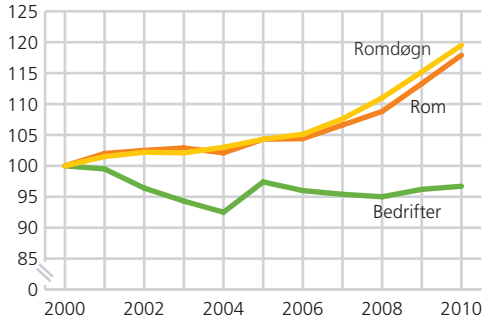

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Utviklingen i romdøgn er om lag lik utviklingen i rom.

Overnattingsnæringen er preget av store månedlige variasjoner i tilgjengelig kapasitet, med et toppnivå i den varme sesongen. Årsaken til variasjonene i kapasitet er

Tabell 4.3.1. **Overnattingskapasitet. 2000-2010**

	Antall bedrifter	Antall rom	Gjennomsnittlig størrelse
2000	2 375	157 388	66
2001	2 356	157 588	67
2002	2 271	155 032	68
2003	2 217	154 029	69
2004	2 176	152 441	70
2005	2 257	155 758	69
2006	2 280	155 361	68
2007	2 265	157 382	69
2008	2 290	158 840	69
2009	2 294	162 152	71
2010	2 293	163 841	71
	Endring i prosent		
2000-2010	-3,5	4,1	7,8
2000-2003	-6,7	-2,1	4,8
2003-2009	3,5	5,3	1,7
2009-2010	0,0	1,0	1,1

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk. Bedrifter med statistikkplikt, se boks 4.1.1 Definisjoner.

Tabell 4.3.2. **Overnattingskapasitet, etter måned. 2000 og 2010**

	Bedrifter			Rom		
	2000	2010	Endring	2000	2010	Endring
	Antall		*Prosent*	*Antall*		*Prosent*
Januar	1 254	1 372	9,4	81 875	98 027	19,7
Februar	1 323	1 425	7,7	84 788	101 114	19,3
Mars	1 399	1 492	6,6	89 318	103 960	16,4
April	1 472	1 600	8,7	93 751	110 769	18,2
Mai	1 742	1 908	9,5	122 511	139 966	14,2
Juni	2 240	2 199	-1,8	150 782	157 322	4,3
Juli	2 291	2 223	-3,0	152 783	158 050	3,4
August	2 290	2 226	-2,8	153 149	158 134	3,3
September	1 775	1 849	4,2	116 577	127 823	9,6
Oktober	1 360	1 476	8,5	90 658	104 308	15,1
November	1 284	1 381	7,6	87 808	102 268	16,5
Desember	1 291	1 357	5,1	86 835	101 288	16,6

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

blant annet de klimatiske forhold som er i Norge. To av tre campingplasser og to av fem hyttegrender har nemlig stengt i den kaldeste sesongen.

Selv i hotellnæringen er det sesongvariasjoner. I 2010 var det 917 åpne hotellbedrifter i januar og 908 i desember. I sommermånedene var 1 073 bedrifter åpne i juni, 1 081 bedrifter i juli og 1 091 bedrifter i august. Det vil si av en av seks hotellbedrifter stenger i den kalde sesongen, kanskje nødvendigvis ikke på grunn av klimaet isolert, men mer trolig på grunn manglende etterspørsel. Figurene 4.3.2 og 4.3.3 viser disse variasjonene nærmere. Figur 4.3.2 viser også, som tabell 4.3.2, at sesongvariasjonene er mindre i 2010 enn i 2000.

Boks 4.3.2. Romdøgn
Romdøgn er antall rom i et hotell multiplisert med antall dager som hotellet har holdt åpent i den perioden tallene skal si noe om, og deretter summert for alle hoteller.

Figur 4.3.2. **Antall bedrifter, etter måned. 2000 og 2010**

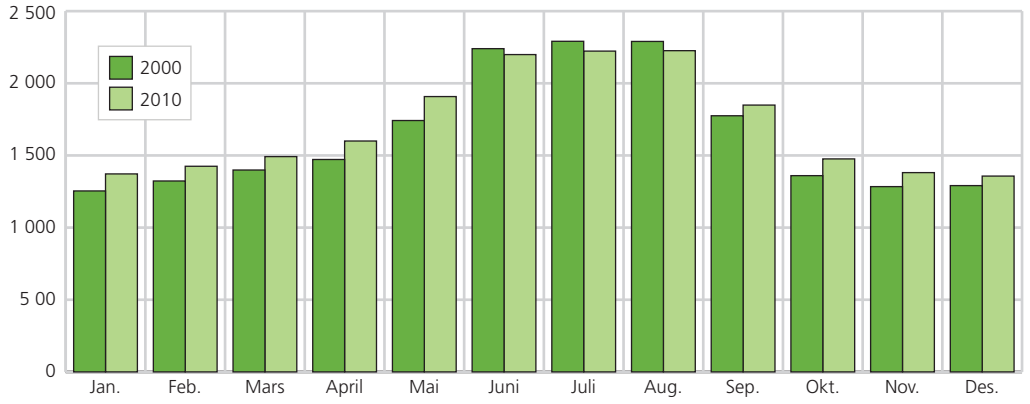

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.3.3. **Antall rom, etter måned. 2000 og 2010**

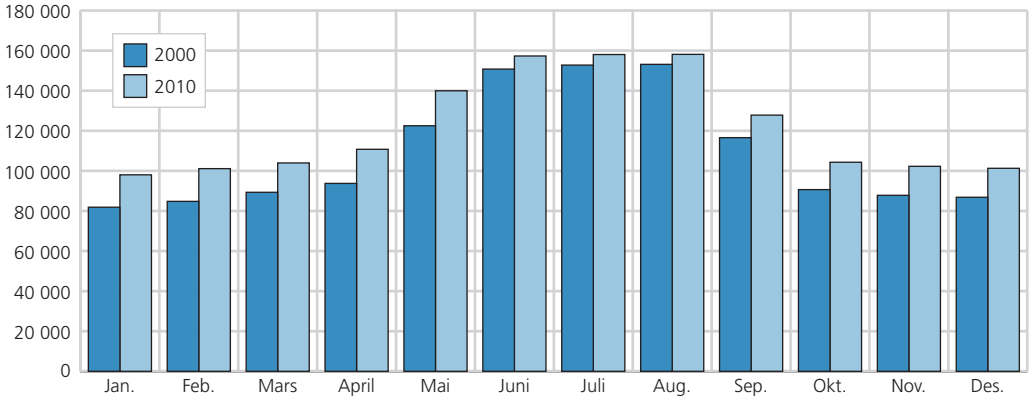

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

4.4. Noen viktige markeder

4.4.1. Innledning

Nedenfor, i dette kapitlet, analyseres noen av de viktigere utenlandske markedene for norsk overnattingsnæring, nemlig Tyskland, Sverige, Danmark, Nederland, USA og Asia. Hvert enkelt av disse markedene er analysert med hensyn på hvilke sesonger, overnattingsformer og reisemål i Norge som gjestene fra hvert av markedene har valgt.

Betydningen av disse fem viktige markedene er redusert de siste ti årene. Til sammen stod de for 70,0 prosent av antall utenlandske overnattinger i 2000, en andel som var redusert til 63,3 prosent i 2010. Alle markedene, med unntak av Sverige og Nederland, har da også fått redusert betydning i perioden, se tabell 4.4.1.

Når mange av de store utenlandsmarkedene har sviktet Norge de siste tiårene, er spørsmålet hvilke nye markeder som har gjort sitt inntog i Norge? Antall markeder som er spesifisert i statistikken, er utvidet i perioden fra 2000 til 2010. Det blir dermed vanskelig å gi noe godt svar. «Europa ellers» som består av mange av landene fra Øst-Europa, er det markedet som har økt mest. Det har økt fra 145 000 i 2000 til 522 000 i 2010, eller 261 prosent.

Polen er det enkeltmarked som har økt mest. Antall overnattinger fra Polen har økt med 217 prosent de siste ti årene. Økningen fra Polen blir av mange forklart med tilstrømmingen av polske gjestearbeidere til Norge. Om disse gjestearbeiderne bor på kommersielt overnattingssted ved

Boks 4.4.1. Sesonger

Vinter-/vårsesongen er januar, februar, mars og april.

Sommersesongen er mai, juni juli og august.

Høstsesongen er september, oktober, november og desember.

Tabell 4.4.1. **Antall overnattinger, etter gjestenes nasjonalitet. 2000-2010. Millioner**

	I alt	Norge	Utlandet i alt	Av dette					
				Tyskland	Sverige	Danmark	Nederland	USA	Asia
					Millioner				
2000	24,28	16,80	7,47	1,78	0,94	1,08	0,68	0,43	0,32
2001	24,34	17,01	7,33	1,73	0,91	1,03	0,65	0,40	0,32
2002	24,38	17,11	7,27	1,70	0,88	1,00	0,67	0,37	0,29
2003	23,81	16,85	6,96	1,70	0,76	0,90	0,71	0,32	0,23
2004	25,27	17,83	7,44	1,65	0,83	1,05	0,79	0,34	0,29
2005	26,28	18,63	7,65	1,75	0,87	1,07	0,77	0,33	0,36
2006	27,51	19,57	7,94	1,67	0,87	1,02	0,77	0,34	0,39
2007	28,66	20,34	8,33	1,70	0,91	1,01	0,87	0,33	0,38
2008	28,60	20,45	8,15	1,69	0,95	1,00	0,85	0,31	0,35
2009	28,03	20,50	7,53	1,59	0,91	0,95	0,83	0,26	0,32
2010	28,54	20,64	7,90	1,64	0,96	0,91	0,80	0,32	0,38
					Endring i prosent				
2000-2010	17,6	22,8	5,7	-7,8	1,5	-15,7	18,2	-26,2	16,2
2000-2003	-1,9	0,3	-6,9	-4,4	-19,2	-17,4	5,7	-25,6	-27,8
2003-2007	20,4	20,7	19,7	0,3	19,6	12,4	22,2	4,0	63,6
2007-2010	-0,4	1,5	-5,1	-3,9	5,0	-9,2	-8,5	-4,6	-1,6

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

arbeidsoppholdet i Norge og dermed bidrar til den økte tilstrømmingen av polske turister, har Statistisk sentralbyrå dessverre ikke kartlagt nærmere.

Figur 4.4.1. **Andel overnattinger fra de viktigste markedene. 2000-2010. Prosent**

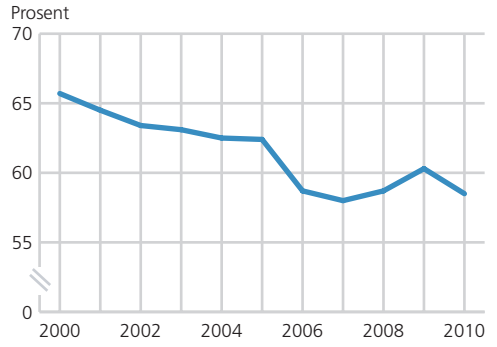

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tyskland

Tyskland er det største utenlandsmarkedet i Norge. Hovedtendensen siden 2000 er et fallende tysk marked i Norge. Tyskerne besøker Norge helst i sommersesongen, de bor like gjerne på campingplass som hotell, og de besøker helst Vestlandet og Kyst-Norge.

Omfang

Det største utenlandsmarkedet i Norge, Tyskland, hadde i 2010 1,64 millioner overnattinger på hoteller, campingplasser, hyttegrender og Norske Vandrerhjem til sammen. Hovedtendensen siden 2000 er et fallende tysk marked i Norge, dog med en økning fra 2009 til 2010. Nedgangen, hele perioden samlet, er på 7,8 prosent.

Figur 4.4.3 viser utviklingen i tyske overnattinger siden 2000. Mens det tyske

Figur 4.4.2. **Antall overnattinger fra de viktigste markedene. 2000-2010**

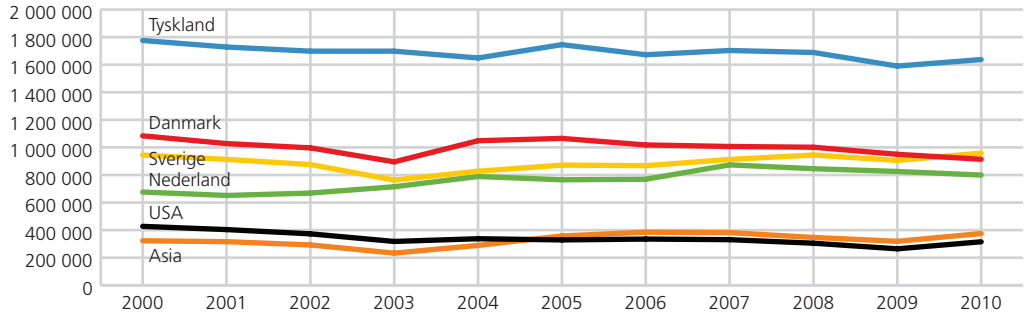

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.3. **Andel overnattinger fra de viktigste markedene. 2000-2010. Prosent**

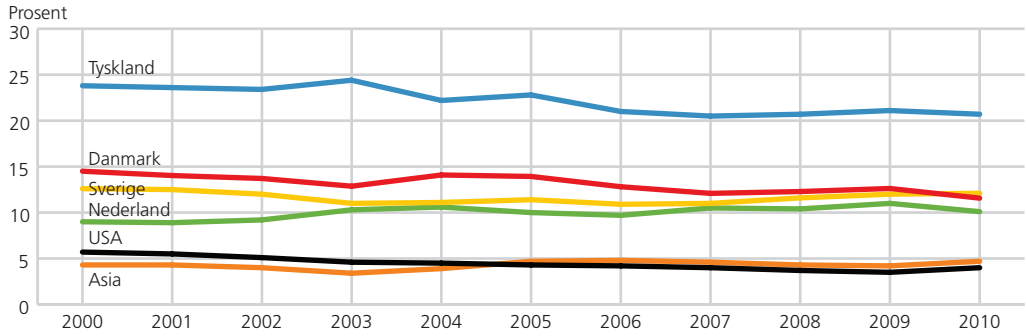

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

markedet har falt de siste ti årene, har det totale utenlandsmarked økt med 5,7 prosent. Det betyr at Tysklands betydning for norsk turisme er redusert over tid. I toppåret 2003 var nesten hver fjerde utenlandske overnatting av en tysk turist. Etter en nedgang fra 2003 til 2006 har andelen tyske overnattinger siden den gang vært stabil. I 2010 var om lag hver femte utenlandske turistovernatting av en tysk gjest.

Sesong

Når tyskerne velger å reise til Norge, foretrekker de sommersesongen. I 2000 var mer enn 80 prosent av de tyske overnattingene i sommermånedene juni, juli og august. I 2010 var tilsvarende andel 73 prosent.

Tabell 4.4.2 viser at nedgang i tyske overnattinger i Norge utelukkende har kommet i sommersesongen. Sammenlignet med 2000 har antall sommerovernattinger gått ned med 16,2 prosent. Resten av året har antall tyske overnattinger økt, med henholdsvis 25,1 prosent i vinter-/vårsesongen og 28,2 prosent i høstsesongen. En kan konkludere med at Tyskland fortsatt er et sommermarked for norsk turisme, men sommersesongens dominans er redusert de siste årene.

Tabell 4.4.2. **Antall tyske overnattinger, etter sesong. 2000-2010**

	I alt	Vinter/ vår	Sommer	Høst
2000	1 775 772	216 582	1 423 710	135 480
2001	1 728 323	216 945	1 363 467	147 911
2002	1 698 255	220 052	1 336 509	141 694
2003	1 698 072	226 406	1 328 708	142 958
2004	1 648 841	234 157	1 269 967	144 717
2005	1 745 501	270 912	1 309 697	164 892
2006	1 672 301	258 661	1 238 908	174 732
2007	1 703 050	264 742	1 260 204	178 104
2008	1 688 603	290 263	1 227 831	170 509
2009	1 590 172	261 189	1 155 352	173 631
2010	1 637 206	270 894	1 192 575	173 737
		Endring i prosent		
2000-2010	-7,8	25,1	-16,2	28,2
2000-2003	-4,4	4,5	-6,7	5,5
2003-2009	-6,4	15,4	-13,0	21,5
2009-2010	3,0	3,7	3,2	0,1

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Overnattingsmåte

Tyskerne velger hoteller og campingplasser i omtrent like stor grad. I 2000 var 47,2 prosent av de tyske overnattingene på hoteller, og 45,5 prosent på campingplasser. I løpet av tiårsperioden fram til 2010 har antall tyske overnattinger på hoteller gått ned med 15,5 prosent, og antall tyske campingovernattinger har også gått ned,

Figur 4.4.4. **Antall tyske overnattinger, etter sesong. 2000-2010**

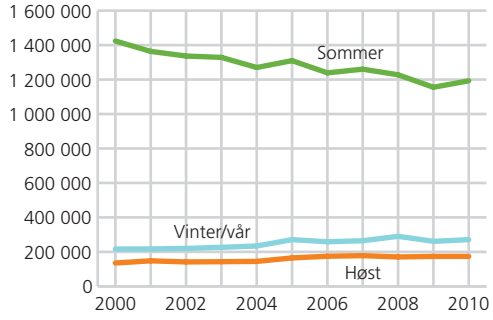

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.5. **Antall tyske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010**

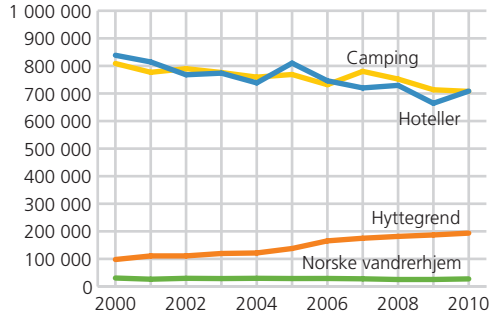

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

men med «bare» 12,5 prosent. Dette har medført at det har vært en liten endring i tyske preferanser når det gjelder overnattingsform ved norgesbesøk.

Mens antall tyske overnattinger på hoteller, camping og i Norske Vandrerhjem har gått ned, er deres overnattinger i hyttegrender nær blitt fordoblet fra 2000 til 2010.

Tabell 4.4.3. **Antall tyske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010**

	I alt	Hotell	Camping	Hyttegrend	Norske Vandrerhjem
2000	1 775 773	838 595	808 773	97 794	30 611
2001	1 728 322	814 352	776 775	110 839	26 356
2002	1 698 254	767 787	790 025	110 869	29 573
2003	1 698 072	773 724	776 009	119 661	28 678
2004	1 648 841	738 372	759 341	121 501	29 627
2005	1 745 501	810 092	768 892	137 697	28 820
2006	1 672 301	746 031	731 842	165 385	29 043
2007	1 703 050	720 138	780 188	174 945	27 779
2008	1 688 603	729 381	752 341	181 599	25 282
2009	1 590 172	664 459	713 482	186 868	25 363
2010	1 637 206	708 652	707 581	193 486	27 487
			Endring i prosent		
2000-2010	-7,8	-15,5	-12,5	97,9	-10,2
2000-2003	-4,4	-7,7	-4,1	22,4	-6,3
2003-2009	-6,4	-14,1	-8,1	56,2	-11,6
2009-2010	3,0	6,7	-0,8	3,5	8,4

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.4. **Antall tyske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010**

	I alt	Oslo og Akershus	Hedmark og Oppland	Sør-Østlandet	Agder og Rogaland	Vest-landet	Trønde-lag	Nord-Norge
2000	1 775 774	197 506	249 163	187 574	235 871	516 262	121 721	267 677
2001	1 728 321	191 758	236 101	184 681	225 263	512 968	116 214	261 336
2002	1 698 254	171 431	236 897	158 855	260 049	503 612	121 607	245 803
2003	1 698 072	161 237	226 302	164 305	255 190	522 865	110 078	258 095
2004	1 648 840	199 296	214 993	142 179	218 294	516 649	105 795	251 634
2005	1 745 501	209 401	225 798	158 585	248 064	519 986	106 049	277 618
2006	1 672 301	217 463	201 661	136 398	249 798	511 108	123 189	232 684
2007	1 703 050	204 242	199 441	144 475	260 460	537 516	114 633	242 283
2008	1 688 603	197 755	198 959	146 395	258 222	526 428	115 553	245 291
2009	1 590 172	190 106	183 975	145 155	227 502	506 226	109 836	227 372
2010	1 637 206	229 164	177 254	133 935	241 413	496 256	109 574	249 610
				Endring i prosent				
2000-2010	-7,8	16,0	-28,9	-28,6	2,3	-3,9	-10,0	-6,7
2000-2003	-4,4	-18,4	-9,2	-12,4	8,2	1,3	-9,6	-3,6
2003-2009	-6,4	17,9	-18,7	-11,7	-10,8	-3,2	-0,2	-11,9
2009-2010	3,0	20,5	-3,7	-7,7	6,1	-2,0	-0,2	9,8

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Landsdel

Tyskerne ser ut til å foretrekke Vestlandet og Kyst-Norge når de først velger Norge som reisemål. I 2010 hadde tyskerne nesten 500 000 overnattinger på Vestlandet. Dette er mer enn 30 prosent av de tyske overnattingene totalt i Norge. Sammen med andre populære landsdeler som Sørlandet (Agder og Rogaland) og Nord-Norge har disse landsdelene totalt over 60 prosent av det tyske markedet i Norge.

Tyskerne liker tydeligvis de norske fjordene, og den norske kysten. I 2010 var nesten åtte av ti tyske overnattinger i kommuner med kystlinje, og denne andelen har vært jevnt stigende siden 2000.

Antall overnattinger i kystkommunene har økt med 2,5 prosent og har ligget på et nivå på 1,2 til 1,3 millioner overnattinger i hele perioden. Antall tyske overnattinger i Innlands-Norge gikk derimot ned med 32,5 prosent, fra 520 000 overnattinger i

Tabell 4.4.5. **Antall tyske overnattinger, etter region. 2000-2010**

	I alt	Kysten	Innlandet
2000	1 775 772	1 253 909	521 863
2001	1 728 321	1 233 094	495 227
2002	1 698 255	1 249 775	448 480
2003	1 698 071	1 267 956	430 115
2004	1 648 840	1 246 293	402 547
2005	1 745 501	1 331 572	413 929
2006	1 672 301	1 300 889	371 412
2007	1 703 050	1 330 848	372 202
2008	1 688 603	1 301 018	387 585
2009	1 590 172	1 244 553	345 619
2010	1 637 206	1 285 044	352 162
	Endring i prosent		
2000-2010	-7,8	2,5	-32,5
2000-2003	-4,4	1,1	-17,6
2003-2009	-6,4	-1,8	-19,6
2009-2010	3,0	3,3	1,9

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.6. **Antall tyske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010**

	I alt	Stor-byene	Resten av landet
2000	1 775 773	302 975	1 472 798
2001	1 728 321	300 922	1 427 399
2002	1 698 255	320 107	1 378 148
2003	1 698 071	315 891	1 382 180
2004	1 648 840	342 834	1 306 006
2005	1 745 501	368 307	1 377 194
2006	1 672 301	380 630	1 291 671
2007	1 703 050	377 625	1 325 425
2008	1 688 603	357 923	1 330 680
2009	1 590 172	335 865	1 254 307
2010	1 637 206	382 378	1 254 828
	Endring i prosent		
2000-2010	-7,8	26,2	-14,8
2000-2003	-4,4	4,3	-6,2
2003-2009	-6,4	6,3	-9,3
2009-2010	3,0	13,8	0,0

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.6. **Antall tyske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010**

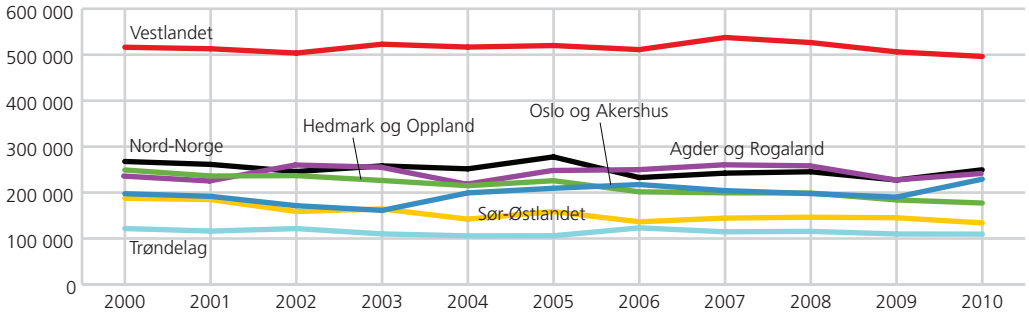

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

2000 til 352 000 i 2010. Hver tredje tyske overnatting i Innlands-Norge har dermed blitt «borte» siden 2000.

Oslo og Bergen er de to mest populære enkeltkommunene for tyskerne, der Trondheim og Stavanger er nummer sju og åtte på denne listen, se tabell 4.4.7. Selv om fire av storbyene er på en topp-10-liste over populære kommuner, er likevel ikke tyskerne særlig opptatt av å besøke norske storbyer. I 2010 var 382 000 av 1,64 millioner tyske overnattinger i en av de seks norske storbyene. Dette er en andel på 23,4 prosent.

Tilsvarende andel i 2000 var 17,1 prosent, så en kan si at eventuelle preferanser for norske storbyer i hvert fall er stigende. Antall overnattinger i storbyene har økt med 26,2 prosent i perioden, mens antall tyske overnattinger i resten av landet tvert i mot har gått ned, med 14,8 prosent.

Tabell 4.4.7. **Tyske overnattinger. De ti mest besøkte norske kommunene. Gjennomsnitt 2000-2010**

	Prosent
Oslo	9,7
Bergen	5,1
Stryn	2,1
Stranda	2,1
Vågan	2,0
Lillehammer	1,8
Trondheim	1,7
Stavanger	1,5
Hol	1,4
Strand	1,4

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.7. **Antall tyske overnattinger, etter region. 2000-2010**

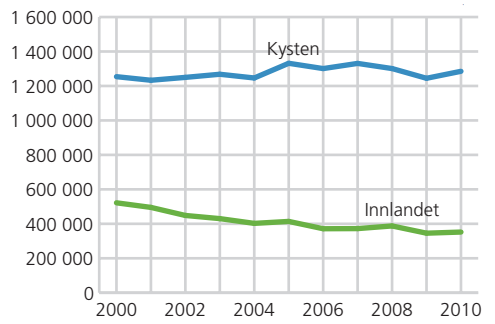

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.8. **Antall tyske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010**

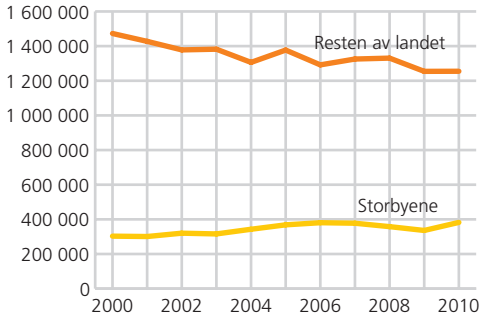

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Boks 4.4.2. Landsdeler og regioner

Oslo og Akershus er, naturlig nok, fylkene Oslo og Akershus.
Hedmark og Oppland er, like opplagt, fylkene Hedmark og Oppland.
Sør-Østlandet er fylkene Østfold, Buskerud, Vestfold og Telemark.
Agder og Rogaland er fylkene Aust-Agder Vest-Agder og Rogaland.
Vestlandet er fylkene Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal.
Trøndelag er fylkene Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag.
Nord-Norge er fylkene Nordland, Troms og Finnmark.
Kystregionen er alle kommuner i Norge med kystlinje.
Storbyer er Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø.

Danmark

Danmark har vært det nest største utenlandsmarkedet i Norge, men er forbigått av Sverige i 2010. Hovedtendensen siden 2000 er et fallende dansk marked i Norge. Danskene besøker helst Norge i vintersesongen, og de bor helst på hotell. De besøker helst Østlandet, der mange av de store vinterdestinasjonene finnes.

Omfang

Danmark har tradisjonelt vært det nest største utenlandsmarkedet i Norge, men ble i 2010 forbigått av Sverige og er dermed det tredje største utenlandsmarkedet. Etter en klar nedgang fra 2000 til 2003, på 17,4 prosent, steg det danske markedet fra 2003 til 2004 med 19,0 prosent. I 2005 var nivået nesten på samme nivå som i 2000. Fra 2005 til 2010 har det danske markedet sviktet, med en nedgang på 14,2 prosent. Figur 4.4.2 viser denne utviklingen nærmere.

Det danske markedet har falt siden 2000, mens det totale utenlandsmarkedet tvert imot har økt. Som Tyskland er dermed Danmarks betydning for norsk turisme redusert siden 2000. Da var andelen danske overnattinger 14,5 prosent, en andel som har sunket til 11,6 prosent i 2010. Det betyr at om lag hver niende utenlandske turistovernatting i Norge var dansk i 2010, mot hver sjuende i 2000.

Sesong

Danmark er, og har vært, et typisk vinter-/vårmarked. Om lag 55-60 prosent av danskenes overnattinger i Norge er i den kalde sesongen. Etter en kraftig nedgang i vinter-/vårtrafikken fra 2000 til 2003 på 22,8 prosent, som for øvrig raskt ble tatt igjen fra 2003 til 2005, har det vært ganske jevn nedgang i antall danske overnattinger. Hele perioden sett under ett, har vinter-/vårtrafikken gått ned med 12,4 prosent.

I 2000 var om lag hver tredje danske overnatting i Norge om sommeren, som i løpet av den siste tiårsperioden har falt til 28,9 prosent. Antallet sommerovernattinger er redusert fra 355 000 i 2000 til 264 000 i 2010. Dette er en nedgang på 25,6 prosent.

Figur 4.4.9. **Antall danske overnattinger, etter sesong. 2000-2010**

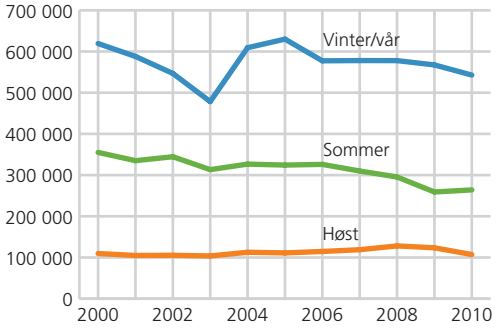

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.8. **Antall danske overnattinger, etter sesong. 2000-2010**

	I alt	Vinter/vår	Sommer	Høst
2000	1 084 034	619 309	355 045	109 680
2001	1 027 898	587 967	335 003	104 928
2002	996 723	546 780	344 578	105 365
2003	895 403	478 372	313 238	103 793
2004	1 048 552	609 181	326 689	112 682
2005	1 065 423	629 973	324 312	111 138
2006	1 017 941	577 343	325 962	114 636
2007	1 006 816	577 954	309 944	118 918
2008	1 001 359	577 817	295 415	128 127
2009	949 983	567 402	259 032	123 549
2010	914 053	542 777	264 066	107 210
		Endring i prosent		
2000-2010	-15,7	-12,4	-25,6	-2,3
2000-2003	-17,4	-22,8	-11,8	-5,4
2003-2005	19,0	31,7	3,5	7,1
2005-2010	-14,2	-13,8	-18,6	-3,5

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Høstsesongen er av relativt liten betydning og har andelsmessig ligget på fra 10,1 prosent i 2000 til 13,0 prosent i 2009 og 11,7 prosent i 2010.

Overnattingsmåte

Danmark var et typisk «hotellmarked». I 2000 var det 813 000 danske hotelloverna-ttinger i Norge. Det betyr at tre av fire danske overnattinger var på hotell dette året. Etter en kraftig nedgang med 36 prosent, til et nivå på 519 000, var den danske hotellandelen sunket til 56,8 prosent. Figur 4.4.10 viser utviklingen i danske overnattinger i Norge etter overnattingsmåte.

Bare 15,8 prosent av overnattingene var på campingplass i 2010, en del lavere andel enn i 2000, da 18,2 prosent av de danske overnattingene var på campingplass. Som for tyskerne er overnattingene i hyttegrender blitt mangedoblet, fra 53 000 hytteovernattinger i 2000 til 241 000 overnattinger i 2010. Dette er en økning på 357,8 prosent. Tabell 4.4.9 gir flere detaljer.

Figur 4.4.10. **Antall danske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010**

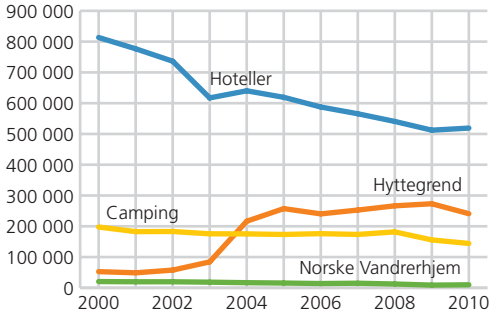

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Landsdel

Danskene foretrekker helt klart østlandsfylkene når de er på reise i Norge. Mer enn 70 prosent av danske overnattinger er i dette området. Danmark er som tidligere omtalt, et typisk norsk vintermarked, og flere av de store vintersportsstedene i Norge ligger jo nettopp på Østlandet.

I 2010 var 280 000 danske overnattinger i kommuner med kystlinje og 634 000 danske overnattinger i Innlands-Norge, som er en andel på 69,4 prosent.

Danske overnattinger i Kyst-Norge har gått ned med 4,6 prosent fra 2000 til 2010. Danskene har også sviktet Innlands-Norge, der antall overnattinger har gått ned med 19,8 prosent sammenlignet med 2000.

Danskene er ikke mest opptatt av å besøke norske storbyer. I 2010 var 110 000 av 914 000 danske overnattinger i en av de norske storbyene, noe som er en andel på

Figur 4.4.11. **Antall danske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010**

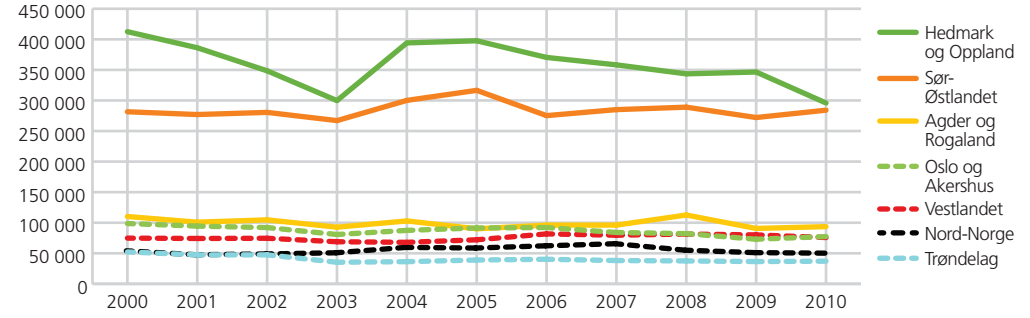

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.9. **Antall danske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010**

	I alt	Vinter/vår	Sommer	Høst
2000	1 084 034	619 309	355 045	109 680
2001	1 027 898	587 967	335 003	104 928
2002	996 723	546 780	344 578	105 365
2003	895 403	478 372	313 238	103 793
2004	1 048 552	609 181	326 689	112 682
2005	1 065 423	629 973	324 312	111 138
2006	1 017 941	577 343	325 962	114 636
2007	1 006 816	577 954	309 944	118 918
2008	1 001 359	577 817	295 415	128 127
2009	949 983	567 402	259 032	123 549
2010	914 053	542 777	264 066	107 210
	Endring i prosent			
2000-2010	-15,7	-12,4	-25,6	-2,3
2000-2003	-17,4	-22,8	-11,8	-5,4
2003-2005	19,0	31,7	3,5	7,1
2005-2010	-14,2	-13,8	-18,6	-3,5

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.11. **Antall danske overnattinger, etter region. 2000-2010**

	I alt	Kysten	Innlandet
2000	1 084 034	293 535	790 499
2001	1 027 898	292 504	735 394
2002	996 724	295 787	700 937
2003	895 404	269 048	626 356
2004	1 048 551	287 857	760 694
2005	1 065 423	292 494	772 929
2006	1 017 941	311 412	706 529
2007	1 006 816	307 552	699 264
2008	1 001 359	311 597	689 762
2009	949 983	276 101	673 882
2010	914 053	280 082	633 971
	Endring i prosent		
2000-2010	-15,7	-4,6	-19,8
2000-2003	-17,4	-8,3	-20,8
2003-2005	19,0	8,7	23,4
2005-2010	-14,2	-4,2	-18

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.10. **Antall danske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010**

	I alt	Oslo og Akershus	Hedmark og Oppland	Sør-Østlandet	Agder og Rogaland	Vest-landet	Trønde-lag	Nord-Norge
2000	1 084 035	98 691	412 512	281 508	110 179	74 818	52 266	54 061
2001	1 027 897	94 468	386 223	276 958	100 921	74 260	47 422	47 645
2002	996 722	92 093	348 484	280 485	104 699	74 581	47 450	48 930
2003	895 404	80 773	299 791	267 044	92 728	68 867	35 373	50 828
2004	1 048 551	87 464	394 121	300 110	102 944	67 947	36 316	59 649
2005	1 065 423	91 466	397 617	316 529	90 073	72 088	39 018	58 632
2006	1 017 941	92 121	370 392	275 195	96 048	81 719	40 239	62 227
2007	1 006 816	84 054	358 236	285 016	96 115	79 570	38 163	65 662
2008	1 001 359	82 153	343 514	289 022	112 615	81 484	37 510	55 061
2009	949 983	73 003	346 534	272 094	90 660	80 108	36 496	51 088
2010	914 053	77 350	295 862	284 088	93 641	75 778	37 101	50 233
				Endring i prosent				
2000-2010	-15,7	-21,6	-28,3	0,9	-15	1,3	-29,0	-7,1
2000-2003	-17,4	-18,2	-27,3	-5,1	-15,8	-8,0	-32,3	-6,0
2003-2005	19,0	13,2	32,6	18,5	-2,9	4,7	10,3	15,4
2005-2010	-14,2	-15,4	-25,6	-10,2	4,0	5,1	-4,9	-14,3

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

12,1 prosent. Denne andelen har vært ganske stabil i perioden, kanskje med unntak av året 2003. Tabell 4.4.12 viser at antall danske overnattinger i norske storbyer har gått ned med 4,3 prosent i perioden, og antall overnattinger i resten av landet har gått ned med 17,0 prosent. Blant de ti mest besøkte norske kommunene er det mange typiske vintersportskommuner, se tabell 4.4.13.

Figur 4.4.12. **Antall danske overnattinger, etter region. 2000-2010**

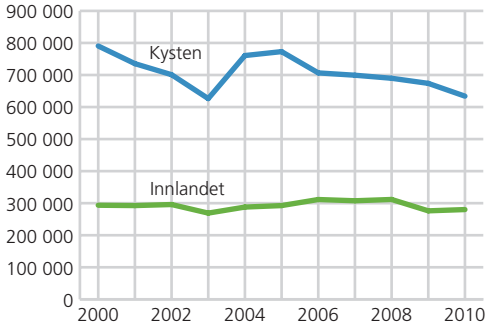

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.13. **Antall danske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010**

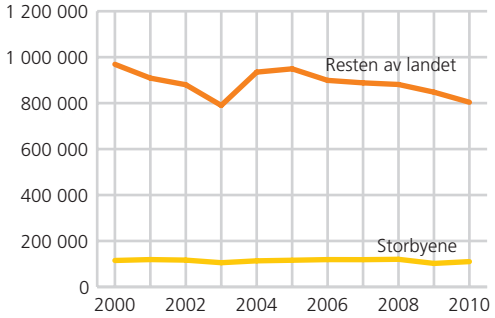

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.12. **Antall danske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010**

	I alt	Stor-byene	Resten av landet
2000	1 084 035	115 129	968 906
2001	1 027 898	119 058	908 840
2002	996 724	116 684	880 040
2003	895 404	105 412	789 992
2004	1 048 552	113 575	934 977
2005	1 065 423	116 152	949 271
2006	1 017 941	118 955	898 986
2007	1 006 816	118 638	888 178
2008	1 001 359	120 196	881 163
2009	949 983	102 292	847 691
2010	914 053	110 219	803 834
	Endring i prosent		
2000-2010	-15,7	-4,3	-17,0
2000-2003	-17,4	-8,4	-18,5
2003-2009	19,0	10,2	20,2
2009-2010	-14,2	-5,1	-15,3

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.13. **Danske overnattinger. De ti mest besøkte norske kommunene. Gjennomsnitt 2000-2010**

	Prosent
Hemsedal	9,1
Trysil	8,3
Oslo	6,1
Øyer	4,9
Hol	4,0
Gausdal	3,8
Bykle	3,6
Kviteseid	3,1
Sør-Fron	3,1
Vinje	2,8

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Sverige

Sverige har vært det tredje største utenlandsmarkedet i Norge i nesten hele perioden, men gikk forbi Danmark i 2010, og er nå det nest største. Hovedtendensen siden 2000 er et stigende svensk marked i Norge. Svenskene har ingen klare preferanser når det gjelder sesongen, de bor helst på hotell, og de besøker helst Østlandet.

Omfang

Sverige har vanligvis vært det tredje største utenlandsmarkedet i Norge. Det svenske markedet økte, og det danske gikk ned fra 2009 til 2010, og – uttrykt med sportsterminologi – gikk Sverige forbi Danmark i 2010 og inntok andreplassen.

Etter en klar nedgang fra 2000 til 2003 på 19,2 prosent har det svenske markedet steget ganske jevnt etter det. I 2008 var antall svenske overnattinger i Norge på samme nivå som i 2000. Etter en nedgang fra 2008 til 2009 har det svenske markedet økt med 5,9 prosent fra 2009 til 2010. Hele perioden sett under ett har antall svenske overnattinger i Norge økt med 1,5 prosent. Figur 4.4.2 viser denne utviklingen nærmere.

Tabell 4.4.14. **Antall svenske overnattinger, etter sesong. 2000-2010**

	I alt	Vinter/vår	Sommer	Høst
2000	944 583	339 128	426 923	178 532
2001	913 226	339 054	406 482	167 690
2002	875 560	334 540	379 671	161 349
2003	763 343	263 524	353 353	146 466
2004	827 373	324 833	345 724	156 816
2005	871 881	352 435	356 211	163 235
2006	867 354	340 555	349 572	177 227
2007	912 915	359 048	363 576	190 291
2008	945 097	366 666	378 568	199 863
2009	905 520	339 341	369 193	196 986
2010	958 838	361 057	380 794	216 987
		Endring i prosent		
2000-2010	1,5	6,5	-10,8	21,5
2000-2003	-19,2	-22,3	-17,2	-18,0
2003-2009	18,6	28,8	4,5	34,5
2009-2010	5,9	6,4	3,1	10,2

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Det totale utenlandsmarked økte mer, (5,7 prosent) enn det svenske, noe som betyr at Sveriges andel eller betydning for norsk turisme likevel er noe redusert. I 2000 var andelen svenske overnattinger 12,6 prosent, mot 12,1 prosent i 2010. Det vil si at om lag hver åttende utenlandske overnatting i Norge er av en svensk gjest.

Sesong

Sverige er per 2010 om lag et like stort vinter-/vårmarked som sommermarked for norsk turisme, med 39,7 prosent av antall svenske overnattinger i sommermånedene og 37,7 prosent om vinteren/våren.

Sammenlignet med 2000 har antall sommerovernattinger gått ned med 10,8 prosent. Resten av året har antall svenske overnattinger økt, med henholdsvis 6,5 prosent i vinter-/vårsesongen og hele 21,5 prosent i høstsesongen. Som for det tyske markedet har altså nedgangen i svenske overnattinger utelukkende kommet i sommersesongen.

Figur 4.4.14. **Antall svenske overnattinger, etter sesong. 2000-2010**

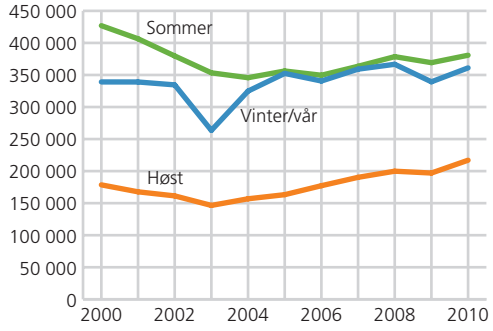

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Overnattingsmåte

Nesten to av tre svenske overnattinger i Norge, eller 65,0 prosent, var på hotell i 2000. Det har trolig sammenheng med at mye av gjestetrafikken fra Sverige er om vinteren/våren, altså en sesong der hotellene tradisjonelt har hatt fortrinn framfor campingplasser og hyttegrender.

Etter en nedgang på 22,6 prosent fra 2000 til 2003 har det siden vært jevn økning i hotelltrafikken fra Sverige. Men nivået i 2010 ligger 2 prosent under nivået i 2000. Ettersom det svenske markedet totalt har økt i perioden, har hotellandelen sunket, til 62,8 prosent i 2010.

Figur 4.4.15. **Antall svenske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010**

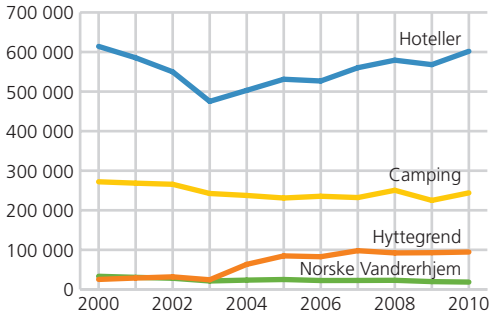

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Mens svenske overnattinger på hoteller, camping og i Norske Vandrerhjem har gått ned sammenlignet med 2000, har svenske overnattinger i hyttegrender økt med hele 274,6 prosent, fra 25 000 hytteovernattinger i 2000 til nesten 95 000 overnattinger i 2010.

Landsdel

Svenskene foretrekker østlandsfylkene når de besøker Norge. Vestlandet og Kyst-Norge synes i mindre grad å friste «søta bror». I 2010 var nesten to av tre svenske overnattinger på Østlandet, det vil si Oslo og Akershus, Hedmark og Oppland og Sør-Østlandet. Årsaken til at svenskene foretrekker østlandsregionen, er trolig dels kort veg fra Sverige, og dels er svenskene, omtrent som danskene, mer typiske vinterturister i Norge.

Tabell 4.4.15. **Antall svenske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010**

	I alt	Hotell	Camping	Hyttegrend	Norske Vandrerhjem
2000	944 583	614 172	272 015	25 231	33 165
2001	913 226	585 433	268 516	28 787	30 490
2002	875 561	549 930	265 675	31 762	28 194
2003	763 343	475 234	242 433	24 356	21 320
2004	827 373	503 087	237 453	63 312	23 521
2005	871 881	531 157	231 013	84 686	25 025
2006	867 354	526 764	235 456	82 650	22 484
2007	912 915	560 289	232 124	97 857	22 645
2008	945 097	579 329	250 548	92 197	23 023
2009	905 520	568 062	224 941	92 777	19 740
2010	958 838	601 797	243 989	94 525	18 527
			Endring i prosent		
2000-2010	1,5	-2,0	-10,3	274,6	-44,1
2000-2003	-19,2	-22,6	-10,9	-3,5	-35,7
2003-2009	18,6	19,5	-7,2	280,9	-7,4
2009-2010	5,9	5,9	8,5	1,9	-6,1

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

I 2010 var om lag seks av ti overnattinger i kommuner med kystlinje, og denne andelen har vært jevnt stigende i hvert fall fra 2003.

Det trenger nødvendigvis ikke være noen motsetning mellom det faktum at svenskene foretrekker østlandsområdet, og det faktum at de også foretrekker kystregionen. 34 kommuner i Østfold, Akershus, Oslo, Buskerud, Vestfold og Telemark har nemlig kystlinje, og mange av disse kommunene er betydelige turistkommuner i sommersesongen.

Nesten 300 000 av 959 000 svenske overnattinger er i en av de norske storbyene, noe som er en andel på 31,2 prosent. Oslo er den desidert mest besøkte kommunen, med Bergen på fjerde og Trondheim på femte plass. Tabell 4.4.18 viser ellers at overnattingene i storbyene har økt med 11,1 prosent i perioden, mens antall overnattinger i resten av landet har gått ned med 2,3 prosent.

Figur 4.4.16. **Antall svenske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010**

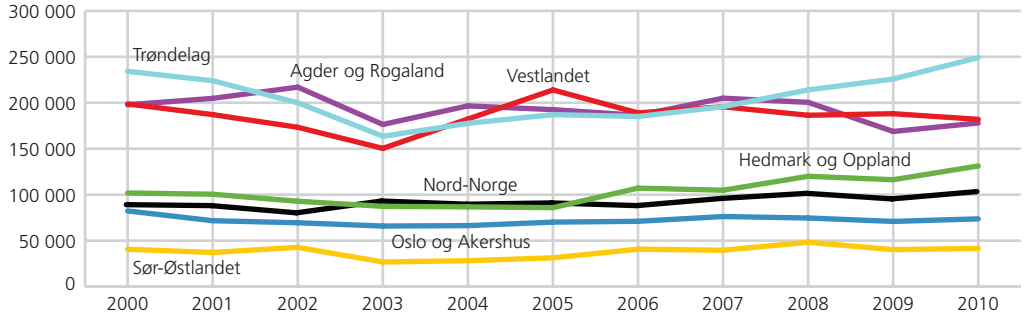

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.16. **Antall svenske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010**

	I alt	Oslo og Akershus	Hedmark og Oppland	Sør-Østlandet	Agder og Rogaland	Vest-landet	Trønde-lag	Nord-Norge
2000	944 584	234 170	198 754	197 811	40 590	101 831	82 293	89 135
2001	913 224	223 986	187 112	204 807	37 117	100 467	71 661	88 074
2002	875 561	200 020	173 329	217 005	42 683	92 840	69 443	80 241
2003	763 342	163 546	150 373	176 387	26 766	87 308	65 878	93 084
2004	827 375	177 629	182 309	196 628	28 130	86 722	66 324	89 633
2005	871 881	187 095	213 954	192 508	31 291	85 879	70 137	91 017
2006	867 354	185 063	188 971	186 377	40 681	107 138	71 030	88 094
2007	912 915	195 728	195 642	204 998	39 562	104 829	76 215	95 941
2008	945 097	213 983	186 412	200 452	48 196	119 993	74 621	101 440
2009	905 520	225 857	188 112	168 789	40 207	116 270	70 890	95 395
2010	958 838	249 111	181 970	178 002	41 511	131 217	73 673	103 354
				Endring i prosent				
2000-2010	1,5	6,4	-8,4	-10,0	2,3	28,9	-10,5	16,0
2000-2003	-19,2	-30,2	-24,3	-10,8	-34,1	-14,3	-19,9	4,4
2003-2009	18,6	38,1	25,1	-4,3	50,2	33,2	7,6	2,5
2009-2010	5,9	10,3	-3,3	5,5	3,2	12,9	3,9	8,3

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.17. **Antall svenske overnattinger, etter region. 2000-2010**

	I alt	Kysten	Innlandet
2000	944 582	545 530	399 052
2001	913 225	526 459	386 766
2002	875 561	497 359	378 202
2003	763 343	436 385	326 958
2004	827 374	456 588	370 786
2005	871 881	474 047	397 834
2006	867 354	496 271	371 083
2007	912 915	533 831	379 084
2008	945 097	573 281	371 816
2009	905 520	558 206	347 314
2010	958 838	597 940	360 898
	Endring i prosent		
2000-2010	1,5	9,6	-9,6
2000-2003	-19,2	-20,0	-18,1
2003-2009	18,6	27,9	6,2
2009-2010	5,9	7,1	3,9

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.17. **Antall svenske overnattinger, etter region. 2000-2010**

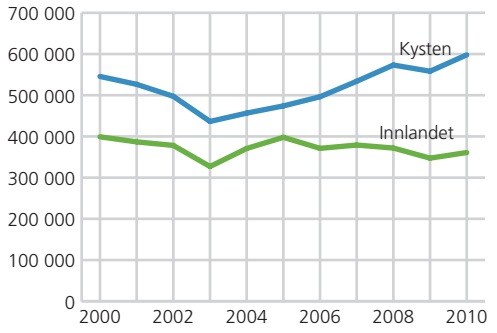

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.18. **Antall svenske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010**

	I alt	Stor-byene	Resten av landet
2000	944 582	269 744	674 838
2001	913 225	252 425	660 800
2002	875 561	231 609	643 952
2003	763 343	191 114	572 229
2004	827 374	211 123	616 251
2005	871 881	218 438	653 443
2006	867 354	222 102	645 252
2007	912 915	227 424	685 491
2008	945 097	256 817	688 280
2009	905 520	267 875	637 645
2010	958 838	299 642	659 196
	Endring i prosent		
2000-2010	1,5	11,1	-2,3
2000-2003	-19,2	-29,1	-15,2
2003-2009	18,6	40,2	11,4
2009-2010	5,9	11,9	3,4

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.18. **Antall svenske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010**

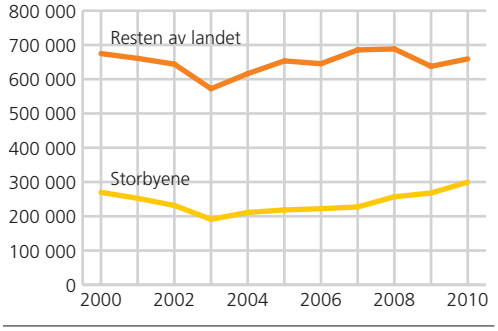

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.19. **Svenske overnattinger. De ti mest besøkte norske kommunene. Gjennomsnitt 2000-2010**

	Prosent
Oslo	18,8
Hemsedal	7,6
Trysil	5,2
Bergen	2,7
Trondheim	2,7
Hol	2,1
Gol	1,8
Øyer	1,6
Gausdal	1,4
Lom	1,4

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Nederland

Nederland er det fjerde største utenlandsmarkedet i Norge. Hovedtendensen siden 2000 er et stigende nederlandsk marked i Norge. Nederlenderne foretrekker sommersesongen, og de bor helst på campingplass. Flest nederlandske overnattinger er i vestlandsfylkene.

Omfang

Nederland er det fjerde største utenlandsmarkedet i Norge og hadde 800 000 overnattinger på overnattingsstedene i 2010. Antall nederlandske overnattinger økte fra 2000 til 2007, og etter det har det vært jevn nedgang. Hele perioden sett under ett har imidlertid antall nederlandske overnattinger i Norge økt med 18,2 prosent. Nederland er, sammen med Sverige, de to større markedene som har hatt vekst siden 2000.

Tabell 4.4.20. **Antall nederlandske overnattinger, etter sesong. 2000-2010**

	I alt	Vinter/vår	Sommer	Høst
2000	676 186	76 491	559 851	39 844
2001	651 532	66 374	544 313	40 845
2002	668 708	80 274	539 710	48 724
2003	714 754	71 079	596 733	46 942
2004	789 172	79 315	657 492	52 365
2005	765 287	82 254	636 282	46 751
2006	769 103	78 571	635 017	55 515
2007	873 342	84 628	731 735	56 979
2008	845 503	95 136	692 869	57 498
2009	825 584	92 598	674 033	58 953
2010	799 515	89 276	653 938	56 301
	Endring i prosent			
2000-2010	18,2	16,7	16,8	41,3
2000-2003	16,7	3,7	17,4	31,4
2003-2009	10,7	6,7	11,3	8,8
2009-2010	-8,5	5,5	-10,6	-1,2

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Til tross for noen svingninger i løpet av perioden har betydningen av det nederlandske turistmarkedet i Norge økt de siste ti årene, fra 9,0 prosent av det totale antallet utenlandske overnattinger i 2000 til 10,1 prosent i 2010.

Sesong

Nederland er, og har vært, et typisk sommermarked. Om lag fem av seks nederlandske overnattinger har vært i sommermånedene juni, juli og august, en andel som har vært ganske stabil i hele perioden.

Økningen i antall nederlandske overnattinger har kommet i alle tre sesongene. Sammenlignet med 2000 har antall sommerovernattinger økt med 16,8 prosent, vinter-/vårsesongen har økt med 16,7 prosent, mens antall nederlandske overnattinger i høstsesongen har økt med 41,3 prosent.

Overnattingsmåte

Nederlenderne foretrekker å overnatte på campingplasser når de er i Norge. I 2010 var 52,4 prosent av deres overnattinger på campingplass, mens andelen overnattinger på hotell var 35,8 prosent. I 2000 var disse andelene for camping og for hotell mer like, men i løpet av tiårsperioden fram til 2010 har altså nederlenderne mer og mer foretrukket camping.

Figur 4.4.19. **Antall nederlandske overnattinger, etter sesong. 2000-2010**

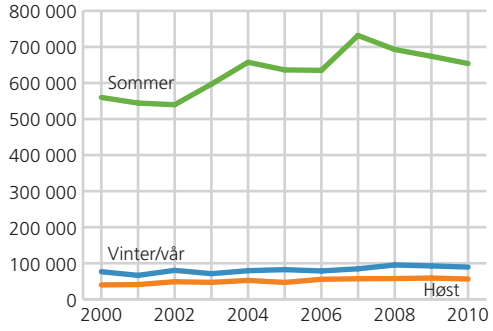

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Sammenlignet med 2000 har antall campingovernattinger økt med 22,9 prosent, mens antall hotellovernattinger har tvert i mot gått ned med 10,0 prosent. Ellers legger en merke til den store økningen i antall hyttegrendsovernattinger fra Nederland, på 660 prosent.

Figur 4.4.20. **Antall nederlandske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010**

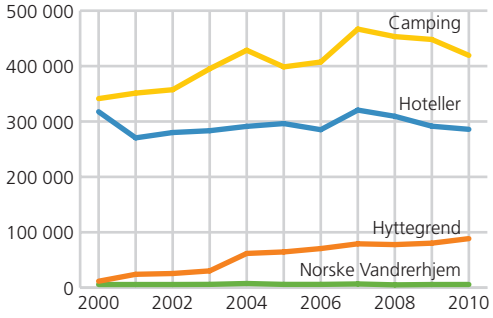

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Landsdel

Om nederlenderne foretrekker Vestlandet, er ikke så godt å si, men Vestlandet er i hvert fall den landsdelen som har flest nederlandske overnattinger. I 2010 var 241 000 av 800 000 overnattinger, eller 30,2 prosent, i ett av tre av vestlandsfylkene, en andel som har økt siden 2000.

Liker man Vestlandet, liker man kysten. Antall overnattinger i kystregionen har økt mye siden 2000, fra 348 000 til nesten 489 000 overnattinger i 2010. Dette er en økning på 40,2 prosent. I 2010 var 61,1 prosent av de nederlandske overnattingene i kommuner med kystlinje, og denne andelen har vært jevnt stigende fra 51,5 prosent i 2000.

En kan vel neppe si at nederlenderne er opptatt av norske storbyer, i hvert fall om man skal legge besøkstall ved overnattingssteder i norske storbyer til grunn. I 2010 var en av seks nederlandske overnattinger i en av disse norske storbyene.

Tabell 4.4.21. **Antall nederlandske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010**

	I alt	Hotell	Camping	Hyttegrend	Norske Vandrerhjem
2000	676 186	317 572	341 291	11 650	5 673
2001	651 531	270 452	351 237	24 134	5 708
2002	668 707	280 081	357 353	25 561	5 712
2003	714 754	283 355	395 125	30 317	5 957
2004	789 173	291 182	428 647	61 792	7 552
2005	765 287	296 252	398 580	64 530	5 925
2006	769 103	285 178	407 387	70 611	5 927
2007	873 342	320 576	466 834	79 184	6 748
2008	845 503	309 379	453 271	77 754	5 099
2009	825 584	291 484	448 072	80 330	5 698
2010	799 515	285 860	419 340	88 543	5 772
			Endring i prosent		
2000-2010	18,2	-10,0	22,9	660,0	1,7
2000-2004	16,7	-8,3	25,6	430,4	33,1
2004-2007	10,7	10,1	8,9	28,1	-10,6
2007-2010	-8,5	-10,8	-10,2	11,8	-14,5

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tilsvarende andel i 2000 var noe lavere, så kanskje er interessen for byene våre stigende i Nederland? Antall overnattinger i storbyene har nemlig økt med hele 55,9 prosent i perioden, fra beskjedne 85 700 til 124 700. Antallet overnattinger i resten av landet økte noe mindre, med 12,8 prosent.

Tabell 4.4.25 viser at Oslo er kommunen i Norge som har flest nederlandske overnattinger. Også Bergen er en populær by å overnatte i for nederlendere. 10-på-topp-oversikten i tabell 4.4.25 inneholder for øvrig mange vestlandskommuner.

Figur 4.4.21. **Antall nederlandske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010**

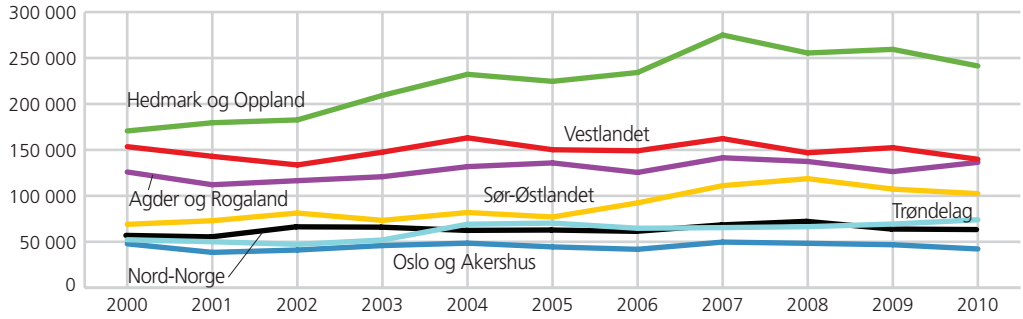

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.22. **Antall nederlandske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010**

	I alt	Oslo og Akershus	Hedmark og Oppland	Sør-Østlandet	Agder og Rogaland	Vest-landet	Trønde-lag	Nord-Norge
2000	676 186	52 271	153 514	125 970	69 029	170 624	47 792	56 986
2001	651 529	50 069	143 000	112 098	72 942	179 563	38 498	55 359
2002	668 706	47 229	133 632	116 517	81 309	182 645	41 065	66 309
2003	714 755	51 966	147 524	120 830	73 323	209 282	45 892	65 938
2004	789 173	69 129	163 150	131 801	81 879	232 239	48 539	62 436
2005	765 287	70 364	150 193	135 845	77 008	224 588	44 463	62 826
2006	769 103	64 732	149 018	125 499	92 371	234 236	41 847	61 400
2007	873 342	65 443	162 271	141 438	111 115	275 008	49 690	68 377
2008	845 503	66 453	146 872	137 393	118 700	255 440	48 365	72 280
2009	825 584	69 324	152 431	126 398	107 347	259 395	46 804	63 885
2010	799 515	73 968	139 790	136 447	102 402	241 348	42 231	63 329
				Endring i prosent				
2000-2010	18,2	41,5	-8,9	8,3	48,3	41,5	-11,6	11,1
2000-2003	16,7	32,3	6,3	4,6	18,6	36,1	1,6	9,6
2003-2009	10,7	-5,3	-0,5	7,3	35,7	18,4	2,4	9,5
2009-2010	-8,5	13,0	-13,9	-3,5	-7,8	-12,2	-15,0	-7,4

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.23. **Antall nederlandske overnattinger, etter region. 2000-2010**

	I alt	Kysten	Innlandet
2000	676 186	348 400	327 786
2001	651 531	352 592	298 939
2002	668 706	380 193	288 513
2003	714 754	406 708	308 046
2004	789 173	448 269	340 904
2005	765 287	443 289	321 998
2006	769 103	456 200	312 903
2007	873 342	519 975	353 367
2008	845 503	516 636	328 867
2009	825 584	509 856	315 728
2010	799 515	488 618	310 897
	Endring i prosent		
2000-2010	18,2	40,2	-5,2
2000-2003	16,7	28,7	4,0
2003-2009	10,7	16,0	3,7
2009-2010	-8,5	-6,0	-12,0

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.24. **Antall nederlandske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010**

	I alt	Stor-byene	Resten av landet
2000	676 186	85 739	590 447
2001	651 531	86 656	564 875
2002	668 707	90 811	577 896
2003	714 755	100 374	614 381
2004	789 174	124 893	664 281
2005	765 287	124 046	641 241
2006	769 103	114 863	654 240
2007	873 342	128 921	744 421
2008	845 503	129 536	715 967
2009	825 584	127 690	697 894
2010	799 515	133 696	665 819
	Endring i prosent		
2000-2010	18,2	55,9	12,8
2000-2003	16,7	45,7	12,5
2003-2009	10,7	3,2	12,1
2009-2010	-8,5	3,7	-10,6

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.25. **Nederlandske overnattinger. De ti mest besøkte norske kommunene . Gjennomsnitt 2000-2010**

	Prosent
Oslo	6,9
Hemsedal	4,0
Bergen	3,7
Stryn	3,2
Hol	2,8
Lillehammer	2,5
Oppdal	2,1
Stranda	1,9
Aurland	1,9
Luster	1,8

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.22. **Antall nederlandske overnattinger, etter region. 2000-2010**

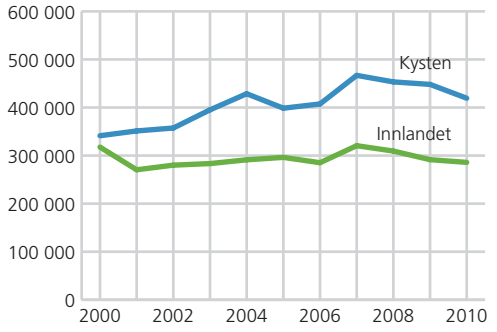

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.23. **Antall nederlandske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010**

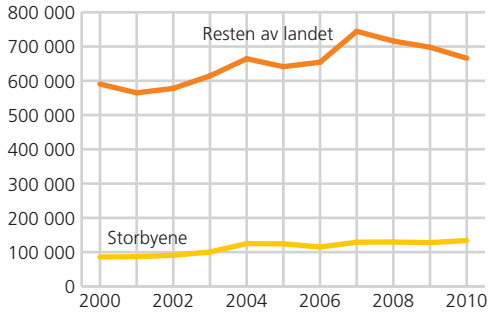

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

USA

USA er det åttende største utenlandsmarkedet i Norge. Hovedtendensen siden 2000 er nedgang, men stigning fra 2009 til 2010. Amerikanerne foretrekker sommersesongen, og de bor helst på hotell. Amerikanerne foretrekker hovedstadsområdet samt vestlandsfylkene.

Omfang

USA var det åttende største utenlandsmarkedet i Norge med 315 000 overnattinger i 2010. Hovedtendensen er nedgang, men med en markant økning fra 2009 til 2010 på 19,3 prosent. Likevel har antall amerikanske overnattinger i Norge gått ned med 26,2 prosent i hele perioden sett under ett. Det vil si at hver fjerde amerikaner har «forsvunnet» fra norske overnattingssteder siden 2000.

I 2000 hadde det amerikanske markedet en andel på 5,7 prosent av det totale utenlandsmarkedet. Etter 2000 har markedsandelen blitt redusert fra 5,7 til 4,0 prosent.

Tabell 4.4.26. **Antall overnattinger fra USA, etter sesong. 2000-2010**

	I alt	Vinter/vår	Sommer	Høst
2000	427 283	76 512	279 011	71 760
2001	403 882	79 947	256 762	67 173
2002	373 073	75 962	230 170	66 941
2003	317 856	66 370	184 261	67 225
2004	337 657	73 018	198 229	66 410
2005	328 921	71 199	193 590	64 132
2006	335 088	73 145	192 336	69 607
2007	330 727	77 026	178 169	75 532
2008	305 184	75 972	158 108	71 104
2009	264 339	66 678	133 798	63 863
2010	315 436	65 041	173 944	76 451
	Endring i prosent			
2000-2010	-26,2	-15,0	-37,7	6,5
2000-2003	-25,6	-13,3	-34,0	-6,3
2003-2009	-16,8	0,5	-27,4	-5,0
2009-2010	19,3	-2,5	30,0	19,7

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Sesong

USA foretrekker sommersesongen når de besøker Norge. I 2000 var nesten to av tre amerikanske overnattinger i sommersesongen. Nedgangen i antall amerikanske overnattinger har imidlertid kommet i sommersesongen. Sammenlignet med 2000 har antall sommerovernattinger gått ned med 37,7 prosent. Andel overnattinger i sommersesongen ble derfor redusert i løpet av siste tiårsperiode. Det amerikanske markedet kan fortsatt betraktes som et sommermarked.

Trafikken i vinter-/vårsesongen gikk ned med 15,0 prosent, mens antall overnattinger i høstsesongen tvert i mot økte.

Overnattingsmåte

Amerikanerne foretrekker helt klart å bo på hotell i Norge. I 2010 var 95,8 prosent av deres overnattinger på hotell, en andel som har vært stabil siden 2000. Tabell 4.4.27 viser at i løpet av perioden har hotellovernattingene gått ned med 25,8 prosent. De andre overnattingsformene er marginale og har alle, bortsett fra hyttegrender, gått ned.

Figur 4.4.24. **Antall overnattinger fra USA, etter sesong. 2000-2010**

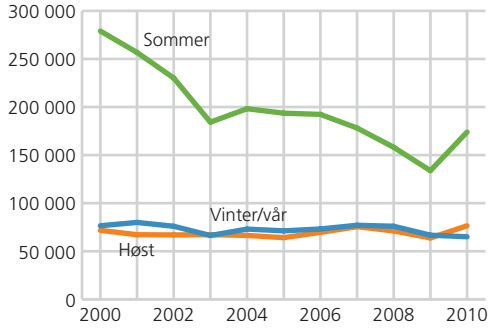

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Landsdel

Amerikanerne foretrekker hovedstadsregionen og Vestlandet. Nesten tre av fire amerikanske overnattinger var i disse to landsdelene i 2010. Tabell 4.4.31 viser at over halvparten av de amerikanske overnattingene var i Oslo eller Bergen.

Nesten alle landsdelene spesifisert i tabell 4.4.28 hadde svikt i gjestetrafikken fra USA. Hedmark og Oppland hadde nedgang på nesten 61,7 prosent i perioden. Unntaket var Agder og Rogaland, der det tvert imot var vekst på 43,7 prosent.

Figur 4.4.25. **Antall overnattinger fra USA, etter overnattingsmåte. 2000-2010**

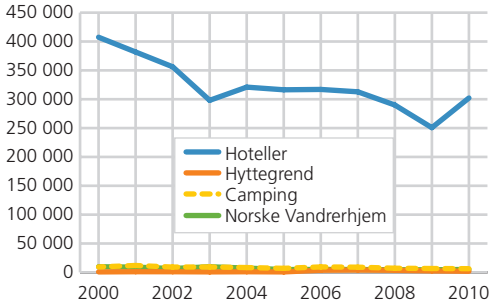

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.29 viser at mesteparten av de amerikanske overnattingene i Norge var i kommuner med kystlinje. Andelen var på 88 prosent, en andel som har vært ganske konstant de siste ti årene. Begge regionene spesifisert i tabellen har imidlertid hatt stor nedgang siden 2000.

I 2010 var nesten 211 000 av 315 000 amerikanske overnattinger i de norske storbyene. Dette er en andel på 66,8 prosent. Oslo og Bergen er de to mest besøkte kommunene i Norge, og deres andel alene er på 53,6 prosent.

Tabell 4.4.30 viser at antall overnattinger i norske storbyer har gått ned med 17,6 prosent siden 2000, og overnattingene i resten av landet har gått ned med 38,9 prosent.

Tabell 4.4.27. **Antall overnattinger fra USA, etter overnattingsmåte. 2000-2010**

	I alt	Hotell	Camping	Hyttegrend	Norske Vandrerhjem
2000	427 282	407 426	9 365	778	9 713
2001	403 882	381 837	11 897	1 116	9 032
2002	373 072	356 227	9 155	1 072	6 618
2003	317 858	298 081	9 306	796	9 675
2004	337 658	320 953	8 292	1 052	7 361
2005	328 921	316 340	6 972	766	4 843
2006	335 088	316 954	9 390	3 712	5 032
2007	330 727	312 855	8 967	4 023	4 882
2008	305 184	289 944	7 149	3 602	4 489
2009	264 339	250 686	6 635	2 565	4 453
2010	315 436	302 146	6 365	1 888	5 037
			Endring i prosent		
2000-2010	-26,2	-25,8	-32,0	142,7	-48,1
2000-2004	-25,6	-26,8	-0,6	2,3	-0,4
2004-2007	-16,8	-15,9	-28,7	222,2	-54,0
2007-2010	19,3	20,5	-4,1	-26,4	13,1

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.26. **Antall overnattinger fra USA, etter landsdel. 2000-2010**

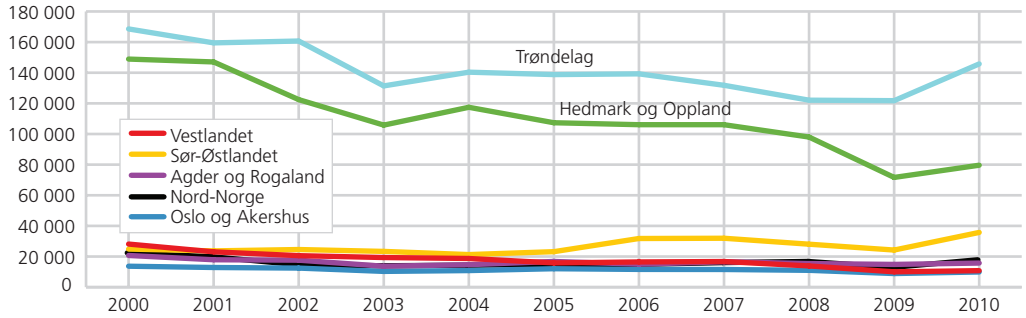

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.28. **Antall overnattinger fra USA, etter landsdel. 2000-2010**

	I alt	Oslo og Akershus	Hedmark og Oppland	Sør-Østlandet	Agder og Rogaland	Vest-landet	Trønde-lag	Nord-Norge
2000	427 282	168 596	28 140	20 693	24 862	148 915	13 681	22 395
2001	403 882	159 487	23 075	17 896	23 694	147 047	12 845	19 838
2002	373 073	160 707	20 570	17 617	24 576	122 459	12 453	14 691
2003	317 857	131 400	19 347	13 677	23 351	105 809	10 297	13 976
2004	337 658	140 363	18 722	14 683	21 279	117 442	10 832	14 337
2005	328 921	138 791	15 835	16 784	23 179	107 346	12 042	14 944
2006	335 088	139 262	16 472	15 024	31 769	106 074	11 591	14 896
2007	330 727	131 799	16 746	16 590	31 940	106 071	11 542	16 039
2008	305 184	122 076	13 860	15 419	28 057	97 998	10 992	16 782
2009	264 339	121 767	10 013	14 857	24 239	71 648	8 890	12 925
2010	315 436	145 755	10 789	15 743	35 737	79 618	9 911	17 883
				Endring i prosent				
2000-2010	-26,2	-13,5	-61,7	-23,9	43,7	-46,5	-27,6	-20,1
2000-2003	-25,6	-22,1	-31,2	-33,9	-6,1	-28,9	-24,7	-37,6
2003-2009	-16,8	-7,3	-48,2	8,6	3,8	-32,3	-13,7	-7,5
2009-2010	19,3	19,7	7,7	6,0	47,4	11,1	11,5	38,4

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.29. **Antall overnattinger fra USA, etter region. 2000-2010**

	I alt	Kysten	Innlandet
2000	427 282	370 947	56 335
2001	403 881	356 518	47 363
2002	373 072	327 981	45 091
2003	317 858	280 247	37 611
2004	337 658	297 476	40 182
2005	328 921	288 972	39 949
2006	335 088	297 621	37 467
2007	330 727	292 767	37 960
2008	305 184	269 732	35 452
2009	264 339	233 328	31 011
2010	315 436	278 193	37 243
	Endring i prosent		
2000-2010	-26,2	-25,0	-33,9
2000-2003	-25,6	-24,5	-33,2
2003-2009	-16,8	-16,7	-17,5
2009-2010	19,3	19,2	20,1

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.30. **Antall overnattinger fra USA, etter urbanitet. 2000-2010**

	I alt	Storbyene	Resten av landet
2000	427 281	255 550	171 731
2001	403 882	247 588	156 294
2002	373 072	233 890	139 182
2003	317 857	203 125	114 732
2004	337 658	213 874	123 784
2005	328 921	211 261	117 660
2006	335 088	211 849	123 239
2007	330 727	206 683	124 044
2008	305 184	193 310	111 874
2009	264 339	178 296	86 043
2010	315 436	210 586	104 850
	Endring i prosent		
2000-2010	-26,2	-17,6	-38,9
2000-2003	-25,6	-20,5	-33,2
2003-2009	-16,8	-12,2	-25,0
2009-2010	19,3	18,1	21,9

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.31. **Overnattinger fra USA. De ti mest besøkte norske kommunene . Gjennomsnitt 2000-2010**

	Prosent
Oslo	37,0
Bergen	16,6
Stavanger	4,9
Balestrand	2,7
Trondheim	2,7
Ullensaker	2,6
Lillehammer	2,2
Voss	2,1
Aurland	2,0
Stranda	1,9

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.27. **Antall overnattinger fra USA, etter region. 2000-2010**

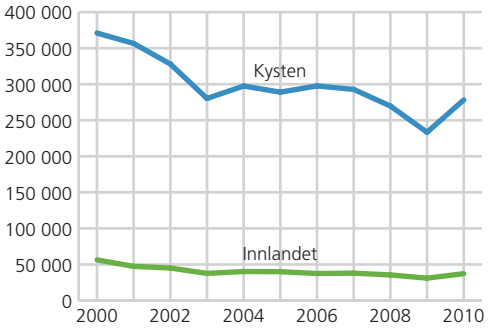

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.28. **Antall overnattinger fra USA, etter urbanitet. 2000-2010**

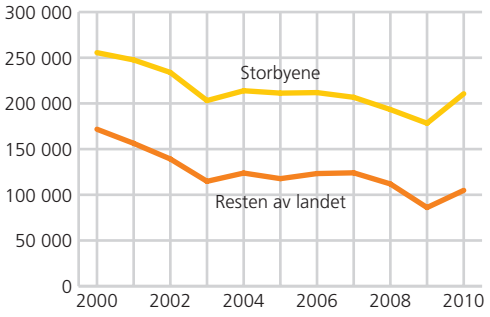

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Asia

Det asiatiske markedet, i den grad man kan kalle det et enkeltmarked, er også et ganske betydelig utenlandsmarked for norsk overnattingsnæring og norsk turisme. Dessuten har det asiatiske markedet vært av de få større med vekst de siste ti årene. Fra 2000 til 2010 økte antall asiatiske overnattinger med 16 prosent. Asiatene foretrekker sommersesongen, og de bor oftest på hotell. Asiatene foretrekker Vestlandet og hovedstadsområdet.

Omfang

Antall overnattinger fra asiatiske land var 375 000 i 2010. Til tross for både opp- og nedgang i perioden er hovedtendensen økning. Økningen var særlig markant fra 2003 til 2006, men også fra 2009 til 2010 var det økt turisme fra Asia.

Tabell 4.4.32. **Antall overnattinger fra Asia, etter sesong. 2000-2010**

	I alt	Vinter/vår	Sommer	Høst
2000	322 902	47 323	221 061	54 518
2001	316 175	53 714	208 251	54 209
2002	292 678	49 496	184 113	59 069
2003	233 170	39 430	129 938	63 802
2004	289 300	48 661	181 757	58 882
2005	357 652	70 899	202 549	84 204
2006	385 081	75 224	218 464	91 393
2007	381 534	74 278	218 835	88 421
2008	346 953	81 120	197 636	68 197
2009	318 927	63 840	175 880	79 207
2010	375 331	72 192	218 676	84 463
	Endring i prosent			
2000-2010	16,2	52,6	-1,1	54,9
2000-2003	-27,8	-16,7	-41,2	17,0
2003-2006	65,2	90,8	68,1	43,2
2006-2009	-17,2	-15,1	-19,5	-13,3
2009-2010	17,7	13,1	24,3	6,6

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

I 2000 hadde det asiatiske markedet en andel på 4,3 prosent av det totale utenlandsmarkedet. Etter 2000 har markedsandelen økt til 4,7 prosent.

Sesong

Asiatene foretrekker sommersesongen når de besøker Norge. I 2000 var mer enn to tredjedeler av asiatiske overnattinger i sommersesongen. Nevnte økning de siste ti årene har utelukkende kommet i utenom sommersesongen, så andelen asiatiske overnattinger i Norge om sommeren er redusert. Det asiatiske markedet kan fortsatt betraktes som et sommermarked.

Overnattingsmåte

Asiatene foretrekker helt klart å bo på hotell i Norge. I 2010 var 94,3 prosent av deres overnattinger på hotell, en andel som har vært stabil siden 2000. Tabell 4.4.33 viser at i løpet av perioden har de asiatiske hotellovernattingene i Norge økt med 15,8 prosent. De andre overnattingsformene har også økt, der en særlig legger merke til hyttegrendene der den asiatiske overnattingstrafikken nær er firdoblet siden 2000.

Landsdel

Asiatene foretrekker dels Vestlandet og dels hovedstadsregionen. Om lag 75-80 prosent av asiatiske overnattinger er i disse

Figur 4.4.29. **Antall overnattinger fra Asia, etter sesong. 2000-2010**

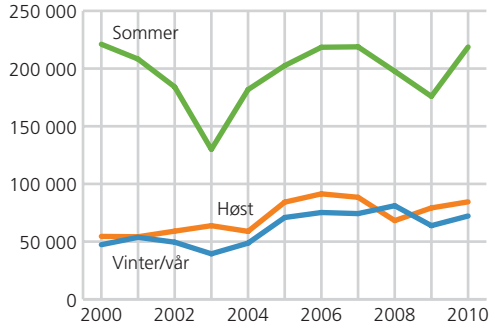

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

to landsdelene. Nesten halvparten av asiatiske overnattinger var i Oslo eller Bergen, se tabell 4.4.37.

Nesten alle landsdelene spesifisert i tabell 4.4.34 hadde økning i gjestetrafikken fra Asia. Unntaket var Vestlandet og Nord-Norge. Sør-Østlandet hadde for eksempel mer enn en fordobling av overnattingene sammenlignet med 2000.

Figur 4.4.30. **Antall overnattinger fra Asia, etter overnattingsmåte. 2000-2010**

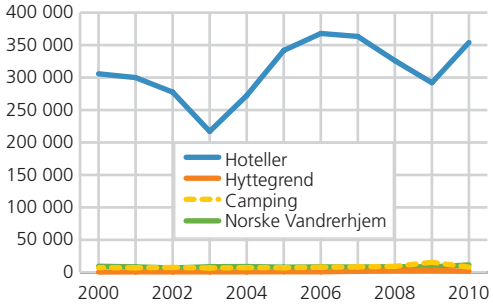

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.35 viser at mesteparten av de asiatiske overnattingene i Norge var i kommuner med kystlinje. Andelen var på 89 prosent i 2000 og 80 prosent i 2010. Begge regionene, spesifisert i tabellen, har hatt økning siden 2000, men det er innlandet som har økt mest.

I 2010 var nesten 210 000 av 375 000 asiatiske overnattinger utenfor de norske storbyene. Dette er en andel på 56,0 prosent. Likevel er Oslo og Bergen er de to mest besøkte kommunene i Norge, og deres andel alene er på 42,6 prosent.

Tabell 4.4.36 viser at antall asiatiske overnattinger utenfor norske storbyer har økt med 25,0 prosent siden 2000, mens overnattingene i storbyene har økt noe mindre, med 6,7 prosent.

Tabell 4.4.33. **Antall overnattinger fra Asia, etter overnattingsmåte. 2000-2010**

	I alt	Hotell	Camping	Hyttegrend	Norske Vandrerhjem
2000	322 902	305 778	7 255	457	9 412
2001	316 175	299 975	7 054	687	8 459
2002	292 678	277 594	7 593	671	6 820
2003	233 170	217 050	6 729	742	8 649
2004	289 300	272 297	7 263	771	8 969
2005	357 652	341 706	7 074	897	7 975
2006	385 081	367 923	7 906	815	8 437
2007	381 534	363 333	8 393	1 671	8 137
2008	346 953	326 078	9 258	2 900	8 717
2009	318 927	292 009	15 448	2 939	8 531
2010	375 331	354 037	8 063	1 824	11 407
			Endring i prosent		
2000-2010	16,2	15,8	11,1	299,1	21,2
2000-2003	-27,8	-29,0	-7,3	62,4	-8,1
2003-2006	65,2	69,5	17,5	9,8	-2,5
2006-2009	-17,2	-20,6	95,4	260,6	1,1
2009-2010	17,7	21,2	-47,8	-37,9	33,7

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.31. **Antall overnattinger fra Asia, etter landsdel. 2000-2010**

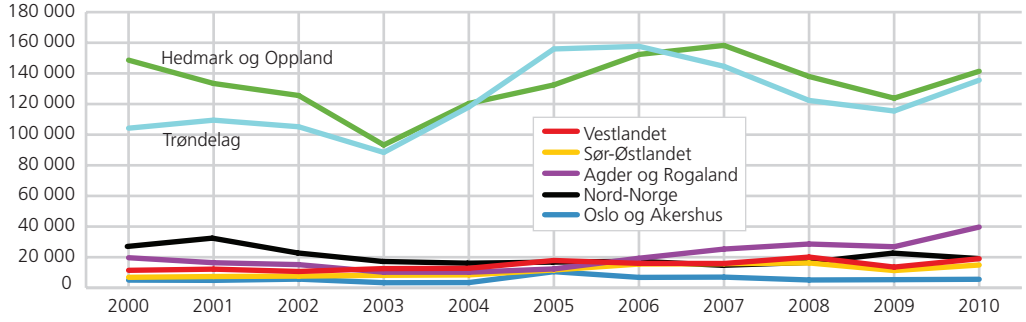

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.34. **Antall overnattinger fra Asia, etter landsdel. 2000-2010**

	I alt	Oslo og Akershus	Hedmark og Oppland	Sør-Østlandet	Agder og Rogaland	Vest-landet	Trønde-lag	Nord-Norge
2000	322 902	104 226	11 438	19 657	6 869	148 654	5 044	27 014
2001	316 175	109 472	12 199	16 391	7 377	133 414	4 881	32 442
2002	292 678	105 157	10 684	15 148	7 653	125 564	5 682	22 790
2003	233 170	88 398	12 568	10 193	8 188	93 262	3 338	17 224
2004	289 300	118 021	12 744	10 200	8 445	120 373	3 425	16 091
2005	357 652	155 966	17 864	12 337	11 667	132 491	10 543	16 784
2006	385 081	157 681	15 981	19 320	15 535	152 378	6 819	17 367
2007	381 534	144 613	15 901	25 308	15 741	158 274	7 000	14 697
2008	346 953	122 339	20 081	28 607	16 243	137 980	5 126	16 577
2009	318 927	115 443	13 551	26 839	11 278	123 825	5 332	22 659
2010	375 331	135 589	19 023	39 682	14 900	141 402	5 587	19 148
				Endring i prosent				
2000-2010	16,2	30,1	66,3	101,9	116,9	-4,9	10,8	-29,1
2000-2003	-27,8	-15,2	9,9	-48,1	19,2	-37,3	-33,8	-36,2
2003-2006	65,2	78,4	27,2	89,5	89,7	63,4	104,3	0,8
2006-2009	-17,2	-26,8	-15,2	38,9	-27,4	-18,7	-21,8	30,5
2009-2010	17,7	17,5	40,4	47,9	32,1	14,2	4,8	-15,5

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.35. **Antall overnattinger fra Asia, etter region. 2000-2010**

	I alt	Kysten	Innlandet
2000	322 902	286 781	36 122
2001	316 175	279 820	36 355
2002	292 678	258 491	34 187
2003	233 170	202 736	30 434
2004	289 300	256 180	33 120
2005	357 652	305 842	51 810
2006	385 081	337 369	47 712
2007	381 534	322 127	59 407
2008	346 953	284 812	62 141
2009	318 927	261 539	57 388
2010	375 331	300 503	74 828
	Endring i prosent		
2000-2010	16,2	4,8	107,2
2000-2003	-27,8	-29,3	-15,7
2003-2006	65,2	66,4	56,8
2006-2009	-17,2	-22,5	20,3
2009-2010	17,7	14,9	30,4

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.36. **Antall overnattinger fra Asia, etter urbanitet. 2000-2010**

	I alt	Stor-byene	Resten av landet
2000	322 902	154 748	168 154
2001	316 175	158 997	157 177
2002	292 678	145 936	146 742
2003	233 170	115 149	118 021
2004	289 300	152 628	136 672
2005	357 652	185 795	171 857
2006	385 081	191 293	193 788
2007	381 534	179 255	202 279
2008	346 953	162 547	184 406
2009	318 927	143 935	174 992
2010	375 331	165 135	210 196
	Endring i prosent		
2000-2010	16,2	6,7	25,0
2000-2003	-27,8	-25,6	-29,8
2003-2006	65,2	66,1	64,2
2006-2009	-17,2	-24,8	-9,7
2009-2010	17,7	14,7	20,1

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.4.37. **Overnattinger fra Asia. De ti mest besøkte norske kommunene. Gjennomsnitt 2000-2010**

	Prosent
Oslo	26,7
Bergen	15,7
Bærum	5,1
Lærdal	4,2
Stranda	4,1
Hol	3,0
Voss	2,8
Aurland	2,5
Tromsø	2,2
Stavanger	1,9

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.32. **Antall overnattinger fra Asia, etter region. 2000-2010**

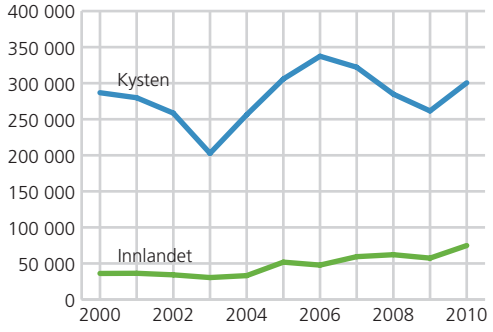

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.4.33. **Antall overnattinger fra Asia, etter urbanitet. 2000-2010**

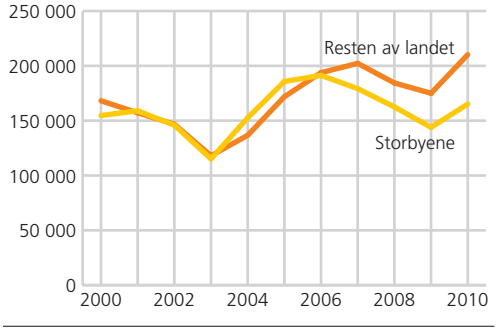

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

4.5. Hotellene

Det er samlet inn flere variabler for bedriftsgruppen hoteller enn for de tre andre bedriftsgruppene. Variabelinnholdet i de fire bedriftsgruppene er vist i tabell 4.1.1. Blant annet er det samlet inn mer detaljerte opplysninger om hotellkapasitet og åpningstider. Videre finnes det opplysninger om tallet på ankomne gjester til hotellene, samt opplysninger om hotellbedriftenes losjiomsetning. Dessuten fordeles hotellovernattingene etter gjestenes formål med hotelloppholdet.

Dette utvidede variabelinnholdet gir bedre analysemuligheter for hotellene. Blant annet kan en beregne utnyttelse av senge- og romkapasiteten, samt beregne to enkle økonomiske indikatorer som rompris og RevPAR. Tallet på ankomne gjester gir sammen med tallet på overnattinger muligheter til å beregne gjennomsnittlig oppholdstid ved hotellene. Dette er bakgrunnen for at det er utarbeidet en egen analyse for hotellene.

Hotellstatistikken har historie lengre tilbake i tid enn campingplassene og hyttegrendene. Variabelen losjiomsetning ved hotellene er imidlertid innhentet kun fra og med januar 1992. Perioden som analyseres i dette hotellkapitlet, er derfor 1992-2010.

Gjestenes formål

De siste 20 årene har det vært en viss dreining i retning av mer yrkestrafikk på hotellene. I 1992 var 54,9 prosent av hotelloverna ttingene ferie- og fritidsmotiverte. Andelen i 2010 var 48,5 prosent.

Tabell 4.5.1. **Antall overnattinger, etter formål. 1992-2010. Millioner**

	Overnattinger i alt	Ferie/fritid	Yrke
	Millioner		
1992	13,30	7,30	6,00
1993	14,00	7,84	6,16
1994	14,68	8,19	6,49
1995	14,85	8,27	6,58
1996	15,31	8,42	6,89
1997	15,72	8,40	7,31
1998	16,42	8,56	7,85
1999	16,53	8,67	7,86
2000	16,36	8,79	7,58
2001	16,42	8,82	7,59
2002	16,19	8,72	7,47
2003	15,64	8,37	7,27
2004	16,36	8,71	7,65
2005	17,11	8,71	8,40
2006	17,77	8,66	9,11
2007	18,53	8,75	9,77
2008	18,22	8,36	9,87
2009	17,65	8,36	9,30
2010	18,39	8,91	9,48
	Endring i prosent		
1992-2010	38,3	22,1	58,0
1992-1999	24,3	18,8	31,0
1999-2003	-5,4	-3,5	-7,5
2003-2008	16,5	-0,1	35,8
2008-2010	0,9	6,6	-4,0

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Boks 4.5.1. Definisjon av formål

Yrke er i denne sammenheng en sammenslåing av de publiserte formålsinndelingene kurs/konferanser – offentlige og private – samt yrkes-, forretnings- eller tjenestereiser. For å regnes som yrkesformål må hotellgjesten være på hotellet i yrkessammenheng, uavhengig av om kurset, konferansen eller møtet arrangeres på selve hotellet eller på andre steder i området. Dersom yrkesreisende har med familiemedlemmer, regnes også deres overnattinger som yrkesformål.

Ferie, fritid er overnattinger til gjester som har ferie og fritid som formål med hotelloppholdet. Familiemedlemmer til kurs- og konferansegjester eller til yrkes-, forretnings- eller tjenestereisende regnes under respektive formål selv om familiemedlemmenes egentlige formål med oppholdet er ferie og fritid.

Antall ferie- og fritidsovernattinger økte med 22,1 prosent fra 1992 til 2010, og antall yrkesovernattinger økte med hele 58,0 prosent. Perioden 2003-2008 var spesiell, der ferieovernattingene gikk ned med 0,1 prosent, mens yrkesovernattingene økte med 35,8 prosent. Utviklingen vises i figur 4.5.1.

Det er sesongvise forskjeller i formålsfordeling av overnattingene. De måneder der folk har fri fra arbeidet, har naturlig nok lavere andel yrkesovernattinger på hotellene enn ellers i året. Juni, juli og august er de tre månedene der ferieovernattingene dominerer. I juli 2010 var for eksempel 74,0 prosent av overnatingene ferie- og

Figur 4.5.1. **Antall overnattinger, etter formål. 1992-2010. Millioner**

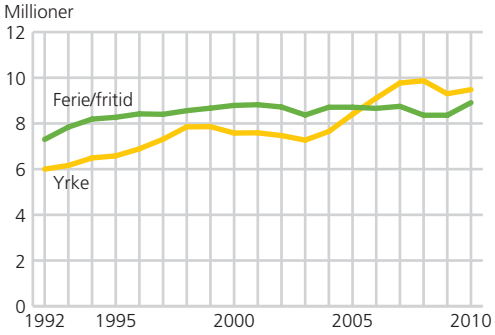

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.5.2. **Andel ferie- og fritidsovernattinger. 1992-2010. Prosent**

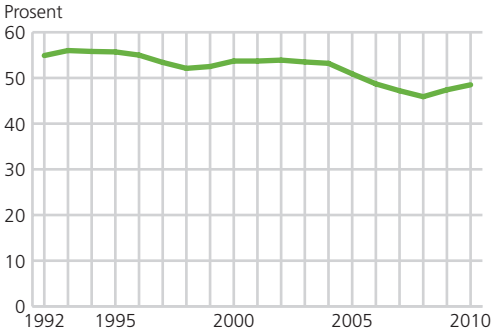

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.5.2. **Andel ferie- og fritidsovernattinger, etter måned. 1992-2010. Prosent**

	Januar	Februar	Mars	April	Mai	Juni	Juli	August	September	Oktober	November	Desember
						Prosent						
1992	44,3	53,8	45,3	52,4	39,1	63,6	84,2	69,1	41,2	29,5	26,8	51,8
1993	44,7	53,1	46,5	53,6	42,6	62,8	85,5	70,5	43,6	31,3	27,8	50,6
1994	48,4	53,4	53,3	43,0	43,1	63,5	85,7	68,5	44,0	28,5	27,3	50,2
1995	47,4	53,9	48,9	54,3	38,9	63,8	85,9	68,2	43,4	28,8	27,1	53,6
1996	43,7	53,8	49,1	49,4	40,9	63,1	86,4	68,7	42,0	28,0	29,4	48,6
1997	43,5	53,1	58,9	33,0	39,3	60,3	83,9	69,3	40,5	28,2	29,3	48,0
1998	42,6	48,2	42,3	47,4	39,2	60,5	83,8	68,2	40,3	29,5	25,9	46,6
1999	41,2	48,5	48,6	41,8	40,0	58,0	83,6	67,5	41,9	31,7	26,7	48,0
2000	44,2	48,6	48,2	50,1	36,6	62,6	83,3	67,1	44,0	30,6	27,8	51,5
2001	41,9	51,4	47,5	51,8	36,4	61,4	83,2	67,2	43,1	30,6	30,3	51,9
2002	40,6	52,7	56,9	36,5	41,3	60,0	84,3	68,2	42,9	30,7	32,2	48,9
2003	39,9	51,1	47,2	50,7	38,9	59,5	83,4	69,5	42,8	32,4	33,1	48,5
2004	41,4	52,4	44,3	50,8	43,8	57,9	82,4	67,2	42,4	33,9	30,9	47,3
2005	41,1	50,8	54,5	34,5	39,6	56,4	80,4	64,6	40,7	32,2	27,1	44,9
2006	36,5	46,1	39,8	46,9	36,3	56,2	78,0	63,4	40,8	29,5	26,9	43,9
2007	34,6	44,9	41,6	42,9	35,4	53,3	75,9	61,8	38,4	29,2	28,1	43,0
2008	34,4	43,8	49,3	30,5	37,9	52,1	74,7	58,0	37,1	28,8	28,0	42,3
2009	37,3	42,7	38,7	44,1	38,2	50,9	74,4	61,5	39,4	33,3	30,4	44,5
2010	38,8	45,6	44,4	40,8	40,4	51,1	74,0	60,8	40,3	36,6	32,2	45,2

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

fritidsmotiverte. Tabell 4.5.2 viser at i en «arbeidsmåned» som november var kun en av tre overnattinger feriemotivert i 2010.

Det er store regionale forskjeller. I Hedmark og Oppland hadde to av tre overnattinger feriemotiv i 2010, mens i Agder og Rogaland var kun en av tre overnattinger ferierelatert. Til tross for at Oslo er et mye besøkt reisemål for ferierende turister, er andelen ferie- og fritidsovernattinger likevel kun 35-40 prosent.

Tabell 4.5.3. **Andel ferie- og fritidsovernattinger, etter landsdel. 1992-2010. Prosent**

	Oslo og Akershus	Hedmark og Oppland	Sør-Østlandet	Agder og Rogaland	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge
				Prosent			
1992	35,7	74,9	65,6	43,5	56,4	48,0	43,2
1993	35,9	76,1	65,4	42,5	58,0	51,6	45,5
1994	35,0	75,7	68,5	42,6	57,6	49,6	47,1
1995	33,3	77,9	65,9	43,9	56,9	49,8	48,1
1996	34,4	77,3	63,6	44,2	58,0	49,1	46,2
1997	32,9	76,6	64,2	41,2	57,0	46,2	46,3
1998	33,1	73,7	62,3	38,1	55,7	47,8	47,4
1999	33,3	73,7	65,2	36,8	56,2	45,8	47,7
2000	36,2	76,1	65,4	41,6	55,0	45,5	47,6
2001	36,8	76,3	66,2	42,1	54,6	45,8	47,0
2002	37,6	75,6	65,8	44,0	54,7	45,7	48,4
2003	37,3	78,5	65,9	41,3	54,4	45,3	47,6
2004	38,8	76,8	67,6	37,9	55,8	43,2	46,9
2005	36,3	75,2	64,6	38,2	53,8	42,0	43,9
2006	35,0	73,2	62,4	33,4	52,6	42,0	44,8
2007	34,9	72,7	60,0	31,1	51,4	38,5	43,4
2008	34,2	70,7	59,1	29,2	48,4	40,0	43,3
2009	37,5	70,5	57,9	34,0	48,9	42,6	44,8
2010	38,7	67,7	59,6	33,6	52,1	43,8	48,6

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.5.4. **Andel ferie- og fritidsovernattinger, etter landsdel og måned. 2010. Prosent**

	Oslo og Akershus	Hedmark og Oppland	Sør-Østlandet	Agder og Rogaland	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge
				Prosent			
Januar	29,5	58,5	58,8	20,1	30,1	34,2	33,3
Februar	31,1	71,5	68,5	22,2	32,8	41,6	31,9
Mars	30,0	70,0	65,8	22,3	34,1	36,8	33,3
April	32,1	64,6	59,0	25,9	36,8	33,8	29,9
Mai	34,2	55,3	44,9	29,9	48,6	37,2	40,6
Juni	38,3	67,6	56,3	35,2	59,9	50,0	58,9
Juli	64,3	83,3	76,0	64,1	78,3	70,8	81,8
August	51,7	79,1	65,1	41,5	70,0	52,4	64,6
September	34,1	60,9	45,5	28,8	47,2	36,1	31,5
Oktober	36,1	48,2	42,6	26,6	38,9	35,4	29,7
November	30,6	48,4	39,5	22,1	33,4	30,4	28,0
Desember	37,9	64,4	66,4	26,7	38,7	42,6	40,6

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Oppholdstid

I 2010 var det i alt 11,20 millioner ankomne gjester og nesten 18,39 millioner overnattinger ved hotellene. Det betyr at hotellgjestene i gjennomsnitt hadde 1,64 overnattinger på hvert hotell de besøkte i 2010. Tabell 4.5.5 viser også at norske gjester er noe kortere tid per hotell enn de utenlandske gjestene. I 2010 hadde norske hotellgjester seg 1,61 overnattinger per hotell, mot 1,76 overnattinger per hotell for de utenlandske.

Tabell 4.5.5. **Gjennomsnittlig oppholdstid, etter gjestenes nasjonalitet. 1992-2010**

	I alt	Nordmenn	Utlendinger
1992	1,71	1,68	1,80
1993	1,69	1,65	1,78
1994	1,70	1,66	1,78
1995	1,61	1,56	1,73
1996	1,67	1,60	1,84
1997	1,71	1,64	1,86
1998	1,69	1,63	1,83
1999	1,68	1,63	1,82
2000	1,67	1,62	1,78
2001	1,67	1,62	1,79
2002	1,69	1,63	1,84
2003	1,66	1,61	1,79
2004	1,66	1,61	1,80
2005	1,65	1,60	1,79
2006	1,62	1,58	1,73
2007	1,63	1,59	1,75
2008	1,65	1,60	1,80
2009	1,64	1,59	1,77
2010	1,64	1,61	1,76
	Endring i prosent		
1992-2010	-4,3	-3,9	-2,2
1992-2003	-3,3	-4,0	-0,3
2003-2007	-1,4	-1,0	-2,6
2007-2010	0,4	1,0	0,7

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Oppholdstiden er altså redusert siden 1992. Oppholdstiden for norske gjester er redusert med 3,9 prosent i perioden, mens oppholdstiden for utlendingene er redusert med 2,2 prosent. Figur 4.5.3 og tabell 4.5.5 viser utviklingen i perioden 1992-2010.

Sommermånedene juni, juli og august er kanskje sesongen for å se seg mest mulig

Figur 4.5.3. **Gjennomsnittlig oppholdstid, etter gjestenes nasjonalitet. 1992-2010**

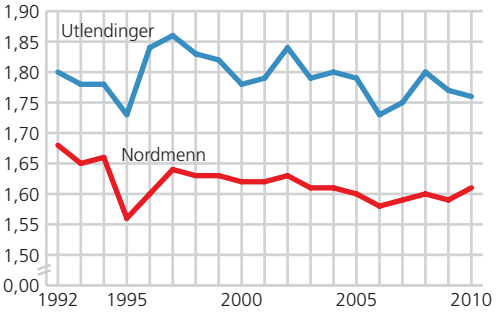

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Boks 4.5.2. Ankomne gjester

En «ankommet gjest» telles ved ankomst til hotellet uavhengig av om gjesten overnatter en flere ganger på hotellet.

Gjesten blir registrert en gang ved hvert hotell som gjesten overnatter på. Ettersom mange utenlandske gjester er på rundreise og sjekker inn på flere hoteller under Norges-besøket, er tallet på «ankomne utenlandske gjester» ikke det samme som «ankomne gjester» til Norge, på samme måte som utlendingenes gjennomsnittlige oppholdstid gjelder per hotell og ikke har noe med gjennomsnittlig oppholdstid i Norge å gjøre.

I statistikken fordeles «ankomne gjester» på nordmenn og på utlendinger totalt. Det er altså ingen fordeling etter gjestenes nasjonalitet slik som for variabelen «overnatting».

Gjennomsnittlig oppholdstid er antall overnattinger dividert på antall ankomne gjester.

omkring på Norges-reisen. I hvert fall er gjestenes oppholdstid per hotell kortest om sommeren. Ellers i året, og spesielt i vinter-/vårsesongen, er oppholdstiden vesentlig lengre enn om sommeren.

På hotellene i innlandsfylkene Hedmark og Oppland er oppholdstiden noe lengre enn i flere av de andre landsdelene. Hedmark og Oppland har mange store vinterdestinasjoner, hvor gjestene både i vinterferien og påskeferien tydeligvis oppholder seg på samme hotell i lengre tid av gangen. Det er nemlig i vinter-/vårsesongen en ser lange oppholdstider. For eksempel bodde hver utenlandsk gjest i gjennomsnitt fem overnattinger per hotell i Hedmark og Oppland. Dette er betydelig mer enn i andre landsdeler og i andre sesonger i løpet av året.

Ellers viser tabell 4.5.6 at oppholdstiden …

… er upåvirket av hotellets størrelse.

... er kortere tid på hotellene i de store byene enn på hotellene ellers i landet.

... er kortere på kysthotellene enn på innlandshotellene.

Tabell 4.5.6. **Gjennomsnittlig oppholdstid, etter gjestenes nasjonalitet. 1992 og 2010**

	1992			2010		
	I alt	Nordmenn	Utlendinger	I alt	Nordmenn	Utlendinger
I alt	**1,71**	**1,68**	**1,80**	**1,64**	**1,61**	**1,76**
Vinter/Vår	1,99	1,78	2,81	1,77	1,65	2,33
Sommer	1,53	1,60	1,45	1,55	1,59	1,49
Høst	1,69	1,63	2,00	1,63	1,58	1,90
-49 rom	1,78	1,65	2,15	1,72	1,65	2,05
50 - 99 rom	1,81	1,76	1,93	1,66	1,63	1,80
100- rom	1,61	1,64	1,55	1,62	1,59	1,70
Storbyer	1,63	1,65	1,61	1,65	1,62	1,73
Resten av landet	1,75	1,69	1,91	1,64	1,60	1,79
Oslo og Akershus	1,58	1,55	1,62	1,54	1,50	1,63
Hedmark og Oppland	2,11	1,91	2,69	1,96	1,87	2,27
Sør-Østlandet	1,95	1,79	2,51	1,87	1,78	2,29
Agder og Rogaland	1,80	1,70	2,22	1,68	1,61	2,08
Vestlandet	1,54	1,56	1,51	1,57	1,54	1,64
Trøndelag	1,55	1,54	1,57	1,60	1,58	1,75
Nord-Norge	1,43	1,58	1,16	1,48	1,52	1,38
Kysten	1,56	1,58	1,50	1,59	1,57	1,67
Innlandet	2,03	1,84	2,64	1,79	1,71	2,10

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.5.7. **Gjennomsnittlig oppholdstid, etter gjestenes nasjonalitet, sesong og landsdel. 2010**

	Vinter/vår	Sommer	Høst
Oppholdstid for nordmenn			
Hele landet	1,78	1,60	1,63
Oslo og Akershus	1,55	1,60	1,51
Hedmark og Oppland	2,17	1,74	1,86
Sør-Østlandet	1,98	1,67	1,71
Agder og Rogaland	1,75	1,71	1,62
Vestlandet	1,64	1,48	1,56
Trøndelag	1,63	1,44	1,55
Nord-Norge	1,67	1,46	1,58
Oppholdstid for utlendinger			
Hele landet	2,81	1,45	2,00
Oslo og Akershus	1,77	1,52	1,72
Hedmark og Oppland	5,02	1,59	3,25
Sør-Østlandet	3,43	1,79	2,44
Agder og Rogaland	2,75	1,98	2,06
Vestlandet	2,06	1,42	1,73
Trøndelag	2,02	1,36	2,27
Nord-Norge	1,42	1,11	1,48

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.5.8. **Kapasitetsutnytting. 1992-2010. Prosent**

	Kapasitetsutnytting	
	Senger	Rom
	Prosent	
1992	36,0	47,5
1993	37,2	49,6
1994	37,5	50,6
1995	36,7	49,7
1996	37,3	50,5
1997	37,7	51,7
1998	39,0	53,7
1999	38,8	53,1
2000	37,5	51,3
2001	37,0	50,7
2002	36,3	49,5
2003	35,5	48,2
2004	37,0	50,0
2005	38,1	52,1
2006	38,9	54,6
2007	39,5	56,8
2008	37,8	55,3
2009	34,8	50,7
2010	34,8	50,9

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Kapasitetsutnytting

I 2010 var snaut 35 prosent av sengene og nesten 51 prosent av rommene belagt med gjester. Det vil si at to av tre hotellsenger og hvert annet hotellrom i gjennomsnitt var ledige til enhver tid.

Kapasitetsutnyttingen av senger er redusert de siste årene, fra 36,0 prosent i 1992 til 34,8 prosent i 2010. Kapasitetsutnyttingen av rom har derimot økt i samme periode, med 3,4 prosentenheter, fra 47,5 prosent i 1992 til 50,9 prosent i 2010. Figur 4.5.4 viser også hvordan utnyttingen av senger og rom har utviklet seg i perioden.

Boks 4.5.3. Kapasitetsutnyting

Kapasitetsutnytting av senger (sengebelegg) for et hotell er antall overnattinger i prosent av antall tilgjengelige senger (kalt sengedøgn), der sengedøgn er antall senger multiplisert med antall åpningsdager i løpet av den perioden tallene skal si noe om.

Kapasitetsutnytting av rom (rombelegg) er antall utleide rom i prosent av antall tilgjengelige rom (kalt romdøgn), der romdøgn er antall rom multiplisert med antall åpningsdager i den perioden tallene skal si noe om.

Rom og *senger* er to ulike mål på kapasiteten ved hotellene, fordi rommene i ulik grad nyttes som enkelt- eller dobbeltrom. Et hotell med for eksempel bare dobbeltrom kan ha 100 prosent utnytting av rommene, mens sengene bare er utnyttet til 50 prosent. *Kapasitetsutnytting av senger og rom* viser som regel ulikt nivå og kan også vise ulik utvikling fra en periode til en annen.

Et interessant spørsmål er om den generelle nedgangen i kapasitetsutnytting skyldes nedgang i gjestetrafikk og/eller økning i hotellkapasitet?

Hotellkapasiteten har økt de siste årene. Antall hotellbedrifter har riktignok gått ned, men det er introdusert mange nye hotellrom og hotellsenger, enten i form av utvidelser av eksisterende hoteller og/eller at nedlagte hoteller er erstattet av nye og større bedrifter. Dessuten er det økt kapasitet ved at åpningssesongen i gjennomsnitt har blitt lengre. Antall romdøgn og sengedøgn, som er de variablene som best måler kapasitet, økte med henholdsvis 38,4 og 43,0 prosent fra 1992 til 2010.

Samtidig med denne kapasitetsøkningen i hotellbransjen har gjestetrafikken også økt. Gjestetrafikken målt ved antall utleide rom økte med 48,3 prosent. Antall utleide rom økte dermed mer enn tilgjengelig kapasitet målt ved romdøgn, noe som gir økt utnytting av romkapasiteten.

Gjestetrafikken målt ved antall overnattinger økte med 38,3 prosent sammenlignet med 1992. Antall overnattinger økte derimot mindre enn tilgjengelig sengekapasitet (sengedøgn). Dermed har kapasitetsutnyttingen av senger gått ned i perioden.

Årsaken til denne ulike utvikling i kapasitetsutnyttingen er trolig nevnte vridning i etterspørselen fra ferie- til mer hotelloppholds i yrkessammenheng. Yrkesgjester foretrekker i større grad enn feriegjester å bo alene på rommet, noe som dermed bidrar til en god utnytting av romkapasiteten, men en dårligere utnytting av sengekapasiteten.

Figur 4.5.4. **Kapasitetsutnytting av senger og rom. 1992-2010. Prosent**

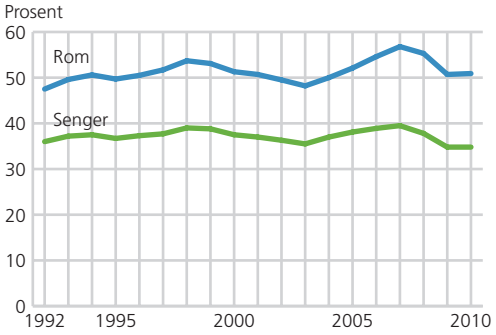

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.5.5. **Tilgjengelig overnattingskapasitet (bedrifter, rom og romdøgn), gjestetrafikk (utleide rom) og kapasitetsutnytting av rom. 1992-2010. Indeks 1992=100**

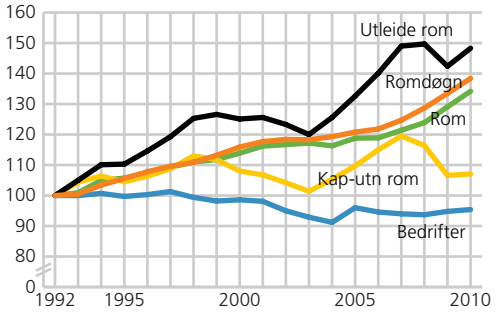

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.5.6. **Tilgjengelig overnattingskapasitet (sengedøgn), gjestetrafikk (overnattinger) og kapasitetsutnytting av senger. 1992-2010. Indeks 1992=100**

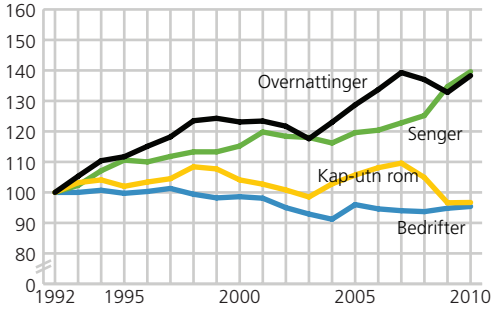

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Sesong

Utnyttingen av overnattingskapasitet varierer fra måned til måned. Utviklingen over året viser vanligvis en topp om våren, deretter litt fall før økningen fram mot sommersesongen tar til. Utover høsten faller belegget før bunnivået vanligvis nås i desember. I 2010 var for eksempel kun hver fjerde seng belagt med gjester i desember. Det vil altså si at tre av fire senger i gjennomsnitt stod tomme i julemåneden. Rommene var i samme måned utnyttet til 37,3 prosent.

Som figur 4.5.7 viser, var juni toppmåneden i 2010 for rombelegget, mens juli var toppmåneden for sengebelegget. Årsaken til at toppene ikke faller sammen i tid, er at gjestestrukturen ved hotellene er forskjellig i juli enn ellers i året. Vanligvis har hotellene om lag like stor andel yrkestrafikk som ferietrafikk. Yrkesgjester bor helst alene på dobbeltrom, og de opptar dermed en stor del av romkapasiteten, uten nødvendigvis å oppta så mye av sengekapasiteten.

I juli har om lag åtte av ti gjester ferie som formål med hotelloppholdet. Feriegjestene velger i større grad å overnatte flere personer på et rom. Dermed utnytter de hotellets sengekapasitet på en bedre måte, uten at romkapasiteten nødvendigvis utnyttes i samme grad.

Figur 4.5.7. **Kapasitetsutnytting av senger og rom, etter måned. 2010. Prosent**

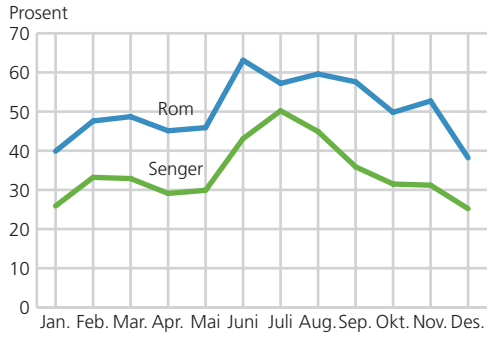

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Hotellets størrelse

Tabell 4.5.12 viser at det er en viss sammenheng mellom hotellets størrelse (målt ved antall rom) og belegg. Jo større hoteller, jo høyere belegg. For de minste hotellene var kun 25,2 prosent av sengene og 38,1 prosent av rommene belagt med gjester i 2010. Til sammenligning hadde de største hotellene et belegg som var 15 til 20 prosentenheter høyere.

Figur 4.5.8 og 4.5.9 viser utviklingen over tid. Alle tre størrelsesgrupper viser om lag samme utvikling i perioden, med økning i perioden fram mot 1998-1999, deretter en bølgedal med bunnivå i 2003 og nytt toppunkt i 2007. I perioden 2007-2009 var det klar nedgang i rombelegget, med en utflatning fra 2009 til 2010.

Tabell 4.5.9. **Kapasitetsutnytting, etter hotellets størrelse. 1992-2010. Prosent**

	Kapasitetsutnytting av senger			Kapasitetsutnytting av rom		
	-49	50-99	100-	-49	50-99	100-
	Prosent					
1992	29,3	37,6	42,4	38,7	47,7	55,0
1993	29,4	38,5	45,0	39,4	49,3	58,6
1994	29,1	38,2	45,8	39,4	49,3	60,2
1995	28,5	37,1	44,5	37,6	47,9	59,8
1996	28,3	37,0	45,8	37,9	48,1	61,3
1997	28,5	36,1	47,2	38,8	47,8	63,4
1998	29,8	37,6	48,0	41,0	50,0	64,3
1999	30,1	37,4	46,2	40,9	49,3	62,5
2000	29,3	35,3	44,7	39,5	46,8	60,3
2001	28,8	34,6	43,8	38,8	45,9	59,3
2002	28,1	34,7	42,2	37,9	45,8	56,7
2003	26,7	33,8	41,3	36,1	44,1	55,4
2004	27,4	34,8	43,3	36,9	45,3	57,7
2005	26,9	35,7	45,5	36,8	46,8	61,3
2006	26,9	36,4	46,7	37,8	49,2	64,5
2007	28,1	37,3	46,3	40,9	51,3	65,6
2008	26,9	35,9	43,9	40,8	50,2	63,1
2009	25,2	33,0	39,9	38,1	46,1	57,1
2010	25,6	32,4	39,6	37,7	46,1	57,1

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Urbanitet

Hotellene i de store byene har hatt høyere belegg de siste årene enn hotellene i resten av landet, se tabell 4.5.10. Forskjellen mellom storbyene og resten av landet er 16-18 prosentenheter, avhengig av om det er rombelegget eller sengebelegget som sammenlignes. For eksempel ble senge-kapasiteten utnyttet til 48,8 prosent i de

Figur 4.5.8. **Kapasitetsutnytting av rom, etter hotellets størrelse. 1992-2010. Prosent**

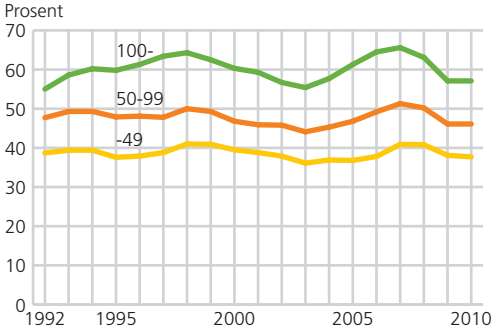

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.5.9. **Kapasitetsutnytting av senger, etter hotellets størrelse. 1992-2010. Prosent**

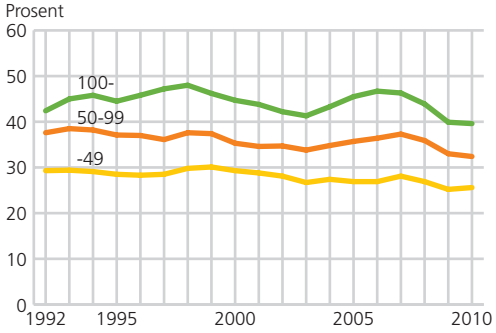

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.5.10. **Kapasitetsutnytting, etter urbanitet. 1992-2010. Prosent**

	Kapasitetsutnytting av senger		Kapasitetsutnytting av rom	
	Storbyer	Resten av landet	Storbyer	Resten av landet
	Prosent			
1992	45,3	33,4	58,7	43,6
1993	48,2	34,2	62,0	45,4
1994	51,7	33,7	65,8	45,3
1995	50,5	32,9	65,9	43,8
1996	52,4	32,9	67,8	44,1
1997	53,5	32,9	70,2	44,7
1998	53,4	34,5	70,5	47,0
1999	52,1	34,5	68,9	46,8
2000	50,8	33,2	66,9	45,0
2001	49,4	32,8	65,4	44,4
2002	48,1	32,2	62,7	43,7
2003	46,9	31,4	61,2	42,4
2004	48,9	32,6	63,4	43,9
2005	51,6	33,0	67,8	45,1
2006	53,2	33,5	71,8	47,0
2007	53,7	34,2	73,4	49,4
2008	51,6	32,6	71,5	48,0
2009	48,8	29,5	66,5	43,5
2010	48,8	29,5	67,0	43,5

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tabell 4.5.11. **Kapasitetsutnytting av rom, etter hotellets størrelse og urbanitet. 1992-2010. Prosent**

	-49 rom		50-99 rom		100- rom	
	Stor-byer	Resten av landet	Stor-byer	Resten av landet	Stor-byer	Resten av landet
	Prosent					
1992	56,4	36,9	61,6	45,4	58,4	51,8
1993	57,6	37,6	62,2	47,1	62,7	54,9
1994	60,4	37,3	66,0	46,5	66,6	54,6
1995	61,4	35,1	65,2	45,1	66,7	53,5
1996	62,6	35,3	67,4	44,8	68,6	54,5
1997	64,9	36,0	71,1	44,3	70,7	56,1
1998	64,5	38,6	72,1	46,6	70,9	57,5
1999	62,3	38,7	68,3	46,6	69,7	55,5
2000	61,3	37,4	66,1	44,1	67,5	53,4
2001	60,1	36,8	65,0	43,2	65,9	52,6
2002	57,5	36,2	62,4	43,4	63,1	50,4
2003	58,2	34,1	60,3	41,7	61,6	49,4
2004	56,9	35,0	63,4	42,5	63,8	51,7
2005	59,9	34,6	66,4	43,9	68,6	54,3
2006	64,0	35,8	71,1	45,8	72,4	56,9
2007	68,5	38,7	72,9	48,0	73,7	58,3
2008	67,8	38,8	72,1	46,9	71,7	55,2
2009	63,5	36,1	66,1	43,0	66,7	48,7
2010	66,7	35,5	66,9	42,7	67,0	48,7

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

store byene i 2010, mens tilsvarende tall for landet for øvrig var 29,5 prosent.

Sammenlignet med 1992 har belegget hotellene i storbyene økt, mens i resten av landet har hotellene hatt nedgang. Sammenligner en derimot med 1999, som på mange måter var den forrige høykonjunkturen innenfor hotellbransjen, har hotellene både i storbyene og i resten av landet fått redusert belegg.

Vi har fastslått at hotellenes kapasitetsutnytting er høyere for store hoteller enn for små. Vi har også fastslått at kapasitetsutnyttingen er høyere i storbyene enn i resten av landet. Det viser seg at gjennomsnittlig storbyhotell er mellom to og tre ganger større enn et gjennomsnittshotell i resten av landet. For eksempel var gjennomsnittlig hotellstørrelse i storbyene på 138 rom i 2010 og på 56 rom i resten av landet. Er det slik at det er beliggenheten i bymessig område eller hotellets størrelse som er årsaken til det høyere rombelegget?

I tabell 4.5.11 er størrelsesgruppe krysstabulert med urbanitet. Tabellen viser at små hoteller i storbyene har langt høyere rombelegg og sengebelegg enn småhotellene i «resten av landet». Tilsvarende gjelder for de to andre størrelsesgruppene.

Tabellen viser også at rombelegget for storbyhotellene i 2010 var om lag 66-67 prosent for alle tre størrelsesgruppene. Rombelegget for storbyhotellene ser dermed ut til å ha liten eller ingen sammenheng med hotellets størrelse. For hotellene på «landsbygda» er derimot sammenhengen mer markant.

Tabell 4.5.12. **Kapasitetsutnytting av senger, etter hotellets størrelse og urbanitet. 1992-2010. Prosent**

	-49 rom		50-99 rom		100- rom	
	Storbyer	Resten av landet	Storbyer	Resten av landet	Storbyer	Resten av landet
	Prosent					
1992	44,6	28,1	50,3	35,9	44,4	40,5
1993	45,8	28,2	51,4	36,8	47,9	42,5
1994	49,3	27,7	55,1	36,0	51,3	41,5
1995	49,6	26,9	54,1	35,0	50,0	40,2
1996	50,9	26,6	55,8	34,6	52,0	40,9
1997	51,1	26,7	58,3	33,5	53,1	42,0
1998	51,5	28,1	58,8	35,1	52,8	43,6
1999	50,1	28,6	55,0	35,4	51,9	41,4
2000	49,6	27,9	53,1	33,2	50,6	39,8
2001	48,2	27,5	52,2	32,6	49,2	39,1
2002	47,2	26,8	50,2	32,8	47,9	37,3
2003	45,8	25,3	47,8	32,1	46,8	36,6
2004	45,2	26,0	51,3	32,7	48,9	38,5
2005	46,8	25,4	52,2	33,5	52,0	40,0
2006	46,6	25,5	52,8	33,9	53,8	40,8
2007	51,4	26,5	53,9	34,8	53,9	40,3
2008	47,8	25,6	54,7	33,3	51,5	37,8
2009	45,6	23,9	51,1	30,3	48,8	33,3
2010	48,2	24,1	47,7	29,9	49,0	32,8

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Reiselivsområder

I tabell 4.5.13 er rombelegget fordelt på fylke og reiselivsområder. Blant de 10 kommuner med høyest rombelegg, er det 8 byer. Den innbyrdes kommunerangeringen varierer noe fra år til år. Oslo har for eksempel hatt høyest rombelegg hvert eneste av de årene som er vist i tabellen, med unntak av 1992 og 2004. Disse årene hadde Tromsø høyest rombelegg.

Boks 4.5.4. Reiselivsområder
Sammensetningen av reiselivsområdene som er nyttet i tabell 4.5.13, er basert på erfaringer fra Statistisk sentralbyrås salg av spesialoppdrag fra overnattingsstatistikken. Områdene er altså de som stort sett etterspørres av våre kunder. Hvilke kommuner ulike reiselivsområder består av, er vist i vedlegg.

Tabell 4.5.13. **Kapasitetsutnytting av rom, etter fylke og reiselivsområder. Utvalgte år. Prosent**

	1992	1996	2000	2004	2007	2010
			Prosent			
Norge i alt	**47,5**	**50,5**	**51,3**	**50,0**	**56,8**	**50,9**
Østfold i alt	39,1	45,9	43,8	45,5	50,6	43,8
Østfoldbyene	38,5	46,5	44,7	46,8	49,8	42,9
Østfold ellers	40,6	43,4	38,6	38,3	55,8	50,9
Akershus i alt	**49,5**	**61,6**	**56,8**	**55,2**	**65,1**	**52,2**
Oslo i alt	**61,2**	**74,6**	**69,7**	**64,6**	**76,6**	**68,3**
Hedmark i alt	**40,6**	**39,5**	**40,4**	**37,7**	**42,3**	**35,8**
Glåmdalen	28,8	34,9	38,8	39,7	38,7	28,5
Hamar	46,8	42,8	44,9	42,5	46,9	41,3
Sør-Østerdal	36,1	36,6	35,2	31,5	36,3	31,6
Tynset	33,9	34,2	33,2	32,7	39,7	35,0
Oppland i alt	**43,7**	**42,6**	**42,0**	**41,6**	**42,6**	**38,9**
Sør-Gudbrandsdal	45,1	42,8	42,8	45,2	47,2	44,1
Midt-Gudbrandsdal	42,6	39,1	40,2	41,2	40,3	31,0
Nord-Gudbrandsdal	44,6	42,1	39,8	38,6	39,7	34,1
Valdres	44,5	46,2	45,3	44,6	41,5	42,6
Gjøvik	38,9	42,2	42,9	31,7	39,3	38,5
Hadeland	39,5	39,0	37,9	38,5	46,0	42,8
Buskerud i alt	**43,8**	**45,1**	**46,8**	**43,4**	**48,1**	**40,7**
Hallingdal	47,1	45,5	48,3	44,9	46,9	40,2
Numedal/Kongsberg	35,8	39,8	43,5	43,4	49,4	43,8
Ringerike	42,1	53,5	48,4	42,9	50,5	44,9
Norefjell	35,7	37,2	33,4	27,9	33,3	32,5
Drammen	36,4	43,0	44,9	41,0	51,5	42,6

Tabell 4.5.13. (forts.) **Hoteller. Kapasitetsutnytting av rom, etter fylke og reiselivsområder. Utvalgte år. Prosent**

	1992	1996	2000	2004	2007	2010
			Prosent			
Vestfold i alt	**45,6**	**47,7**	**45,9**	**45,0**	**50,7**	**45,1**
Vestfoldbyene	46,4	49,7	47,6	46,9	53,5	47,2
Vestfold ellers	40,2	35,6	36,6	33,5	38,2	35,9
Telemark i alt	**42,6**	**43,4**	**43,2**	**37,4**	**39,3**	**36,5**
Grenland/Kragerø	45,3	54,2	49,7	44,0	51,2	42,4
Vest-Telemark	44,5	43,0	44,9	38,1	32,2	30,8
Midt og Øst-Telemark	43,4	46,0	40,2	29,4	29,5	25,5
Fjell-Telemark	37,9	32,7	38,2	36,3	37,7	39,6
Agder i alt	**44,2**	**47,3**	**46,0**	**44,2**	**50,8**	**47,0**
Setesdal	40,5	36,7	32,8	36,1	33,7	24,3
Risør/Tvedestrand	35,8	34,1	30,3	27,8	26,4	25,2
Arendal/Froland	41,4	45,3	45,2	44,4	46,8	51,1
Kristiansand	54,3	60,3	59,3	53,5	62,6	57,4
Mandal	41,3	36,6	32,8	29,3	36,6	28,0
Lister	32,7	37,5	36,7	32,6	43,7	35,2
Rogaland i alt	**51,4**	**55,9**	**53,2**	**53,2**	**67,1**	**57,3**
Egersund	37,0	36,2	34,9	33,9	49,6	40,2
Jæren	54,3	60,0	56,9	58,8	69,2	63,6
Ryfylke	29,2	27,3	31,0	27,1	34,8	34,6
Nord-Rogaland	50,9	55,0	48,8	42,8	76,6	45,8
Hordaland i alt	**48,5**	**51,9**	**56,3**	**54,1**	**62,3**	**60,0**
Bergen/Voss	55,2	59,5	64,4	62,2	69,8	67,9
Oster	55,8	61,1	55,5	51,3	59,7	57,0
Hardanger	36,8	35,5	39,3	40,1	43,0	37,8
Sunnhordland	36,1	37,3	37,1	32,1	43,5	41,2
Sotra/Øygarden	39,9	26,2	39,6	28,7	41,7	39,9
Nordhordland	24,6	39,2	33,7	26,7	37,6	30,7
Sogn og Fjordane i alt	**44,5**	**41,2**	**43,6**	**42,1**	**47,9**	**43,5**
Sognefjorden	44,2	37,7	40,4	40,7	46,0	43,6
Jensbua	38,5	30,1	25,1	20,9	26,9	29,5
Florø	38,5	37,4	43,9	37,1	40,4	42,7
Sunnfjord	41,9	44,1	45,8	44,8	53,7	43,9
Nordfjord	48,7	46,8	48,9	46,7	52,7	44,6
Møre og Romsdal i alt	**46,9**	**52,7**	**51,6**	**48,2**	**56,8**	**49,5**
Nordmøre	45,7	51,9	54,7	47,7	51,8	46,2
Molde	50,0	51,3	43,1	45,0	54,7	42,8
Geiranger/Trollstigen	52,8	51,9	53,6	49,7	53,5	50,9
Ålesund	45,2	56,4	55,8	51,2	62,9	59,3
Ørsta/Volda	38,6	38,8	42,8	41,8	52,7	34,9

Tabell 4.5.13. (forts.) **Hoteller. Kapasitetsutnytting av rom, etter fylke og reiselivsområder. Utvalgte år. Prosent**

	1992	1996	2000	2004	2007	2010
			Prosent			
Trøndelag i alt	**44,9**	**48,4**	**52,0**	**52,1**	**55,5**	**50,6**
Namdal	33,1	30,9	33,9	31,4	35,3	37,4
Innherred	42,1	37,3	41,7	47,4	55,1	41,2
Stjørdal	43,6	47,2	52,6	50,2	51,1	43,6
Røros	52,2	54,4	53,6	45,7	47,9	43,2
Ferievegen	35,8	38,3	44,4	41,1	43,8	42,6
Fosen	29,5	32,6	36,5	32,8	36,2	24,4
Midt-Norge	29,2	29,1	33,9	23,8	33,8	35,5
Trondheim	51,2	60,3	62,9	62,0	70,5	64,8
Oppdal	37,4	39,2	41,0	43,9	29,6	26,9
Nordland i alt	**48,8**	**44,6**	**44,3**	**45,5**	**50,5**	**49,5**
Brønnøysund	38,2	34,8	40,4	31,3	38,0	45,8
Mosjøen	44,6	45,2	43,3	51,3	59,5	54,1
Sand/Mo/Nesna	50,2	43,8	44,8	47,6	53,5	53,1
Bodø	56,5	62,1	54,6	56,8	66,7	62,0
Fauske	43,6	37,5	34,9	31,8	35,6	40,8
Lofoten	48,3	36,4	41,3	42,5	42,2	42,4
Narvik	44,9	42,5	45,5	41,8	50,9	51,5
Vesterålen	47,8	37,1	36,2	35,5	37,6	35,9
Troms i alt	**53,1**	**52,0**	**58,2**	**57,8**	**60,8**	**56,5**
Tromsø	64,7	64,4	68,5	67,4	72,3	61,2
Harstad	52,2	55,4	56,5	49,9	49,5	58,7
Målselv	34,1	30,8	51,6	48,2	51,9	52,9
Finnsnes	46,3	38,5	48,0	45,4	46,5	47,6
Nord-Troms	32,2	24,5	27,2	30,9	33,6	34,9
Troms ellers	36,1	34,2	36,5	37,4	36,8	40,2
Finnmark i alt	**43,3**	**38,1**	**45,8**	**49,1**	**48,8**	**38,4**
Hammerfest/Kvalsund/Hasvik	45,5	32,4	43,9	53,9	56,7	39,4
Alta/Loppa	45,2	43,5	47,0	55,6	59,3	39,3
Karasjok/Kautokeino	36,1	29,1	29,9	33,0	29,8	26,9
Sør-Varanger/Tana	50,3	42,3	51,3	61,6	50,0	38,9
Varanger	40,5	38,0	41,0	36,8	37,7	36,4
Nordkapp/Porsanger	41,7	39,2	56,4	48,5	47,9	44,2

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Økonomiske indikatorer

Datagrunnlaget for dette kapitlet om økonomiske indikatorer er hotellenes månedlig rapporter av blant annet losjiomsetning, antall utleide rom samt antall dager som bedriften har vært åpen. Ut fra disse opplysningene kan to sentrale økonomiske indikatorer beregnes, og det er rompris og RevPAR. Disse indikatorene er definert i boks 4.5.5.

Hotellene hadde en losjiomsetning på 10,69 milliarder kroner i 2010. Dette er en økning fra 2009, men en nedgang fra toppåret 2008. Fra 1992, da innsamlingen av opplysninger om hotellenes losjiomsetning startet, til 2010 har losjiomsetningen økt med 128,9 prosent. Til sammenligning økte konsumprisindeksen i samme periode med 45,4 prosent.

Bortsett fra en litt større nedgang fra 2008 til 2009 på 5,4 prosent, har losjiomsetningen mer eller mindre økt i hele perioden, riktignok avbrutt av perioder med utflatning eller sågar nedgang. Økningen var størst i perioden 2003-2008.

Tabell 4.5.14. **Losjiomsetning[1], rompris og RevPAR. 1992-2010**

	Losji-omsetning	Rompris	RevPAR
	Millioner	*Kroner*	
1992	4,67	556	264
1993	4,92	559	277
1994	5,28	572	289
1995	5,35	578	287
1996	5,70	593	299
1997	6,16	616	318
1998	6,77	643	345
1999	7,20	678	360
2000	7,16	682	350
2001	7,27	689	350
2002	7,22	698	345
2003	7,07	702	338
2004	7,39	701	351
2005	7,98	717	374
2006	8,77	746	408
2007	10,14	811	460
2008	10,91	868	480
2009	10,32	863	437
2010	10,69	859	437
		Endring i prosent	
1992-2010	128,9	54,5	65,5
1992-1999	54,2	21,9	36,4
1999-2003	-1,8	3,5	-6,1
2003-2009	45,9	22,9	29,3
2009-2010	3,6	-0,5	0,0

[1] Losjiomsetning er i løpende priser eksklusive merverdiavgift.

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Boks 4.5.5. Definisjoner

Losjiomsetning ved hotellene er omsetning fra overnattingsvirksomhet eksklusive merverdiavgift og eksklusive all omsetning for servering, selv for måltider som er inkludert i prisen for hotelloppholdet.

Losjiomsetning ble fra 1. september 2006 pålagt 8 prosent merverdiavgift etter merverdiavgiftsloven. Serveringsomsetning har til sammenligning 25 prosent merverdiavgift. Tidligere var losjiomsetning utenfor merverdiavgiftslovens virkeområde. For å lette bedriftenes arbeid med å fordele omsetning med de ulike satser har Finansdepartementets utarbeidet egne forskrifter, datert 28. november 1977.

Rompris. Opplysninger om losjiomsetning, antall utleide rom og antall tilgjenglige rom gir muligheter for å beregne både gjennomsnittlig omsetning per utleid rom (heretter noe unøyaktig kalt *rompris*). Nevnte rompris tar nemlig ikke hensyn til ulikheter i standard på de rommene som leies ut.

RevPAR er gjennomsnittlig omsetning per tilgjengelig rom. RevPAR er for øvrig en forkortelse av det engelske uttrykket revenue per available room, og er en lønnsomhetsindikator. RevPAR uttrykker potensielt overskudd og er en pekepinn på hvor dyktig hotelledelsen er til å konvertere tilgjengelige rom til omsetning.

Sammenhengen mellom rompris og RevPAR er slik at RevPAR dividert på rompris er lik kapasitetsutnytting av rom. Har et hotell full utnytting av rommene, er det ingen forskjell mellom rompris og RevPAR.

Både rompris og RevPAR er uttrykt i løpende priser og er som nevnt eksklusive merverdiavgift.

Hotellenes gjennomsnittlige rompris var i 1992 på 556 kroner. I 2010 var romprisen økt til 859, noe som er en økning på 54,5 prosent.

Som figur 4.5.11 viser, steg romprisen jevnt i hele perioden 1992-2008, som avsluttes med en nedgang fra 2008 til 2010. Sterkest var økningen i årene 2003-2008.

Hotellenes RevPAR var 264 kroner i 1992. RevPAR steg jevnt i perioden 1992-1999. Årene 1999-2003 var derimot preget av nedgang, avbrutt av en vekstperiode i årene 2003-2008. I perioden 2008-2010 gikk derimot RevPAR ned igjen, med 9,0 prosent.

Figur 4.5.10. **Utviklingen i losjiomsetning og KPI. Indeks 1992=100**

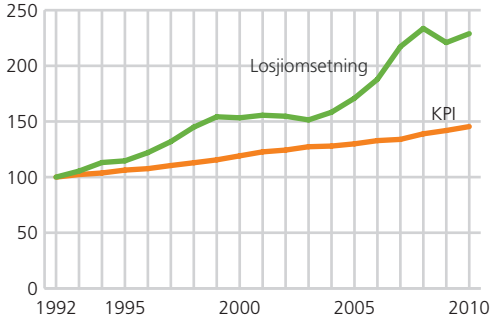

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.5.11. **Rompris og RevPAR. 1992-2010. Kroner**

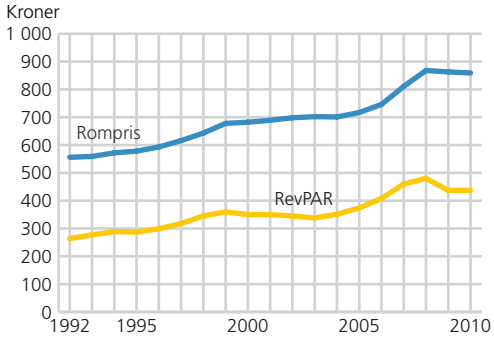

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.5.11 viser at rompris og RevPAR har utviklet seg nesten likt fra 1992 til 2010, med unntak av 2008-2009. Årsaken til denne forskjellige utviklingen er følgende:

- Romprisen er forholdet mellom losjiomsetning og antall *utleide* rom. Både losjiomsetning og antall *utleide* rom gikk om lag like mye ned fra 2008 til 2009. Dermed blir romprisen uendret.

- RevPAR er forholdet mellom losjiomsetning og antall *tilgjengelige* rom. Antall *tilgjengelige* rom økte derimot fra 2008 til 2009, noe som medførte at RevPAR gikk ned.

Sesong

Rompris og RevPAR følger to ulike forløp gjennom et år. RevPAR øker fra januar til mars, og er tilnærmet uendret gjennom vinter- og vårsesongen. Etter en topp i juni er hovedtendensen en fallende RevPAR resten av året, til bunnivået nås i desember.

Romprisen er, som figur 4.5.12 viser, stort sett uforandret i løpet av året, med unntak av en nedgang i feriemåneden juli. I juli er om lag åtte av ti overnattinger ferie. Feriegjester reagerer i større grad enn yrkesgjester på lavpris og priskampanjer, noe som medfører at hotellene vanligvis må sette ned sine priser for å trekke til seg feriegjester.

Figur 4.5.12. **Rompris og RevPAR, etter måned. 2010. Kroner**

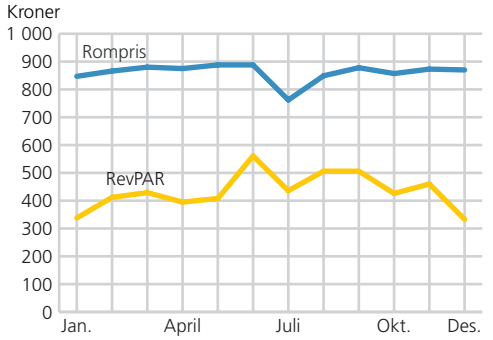

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Hotellets størrelse

Det ser ut til å være en viss sammenheng mellom et hotells størrelse og den rompris og RevPAR de klarer å oppnå i markedet. De store hotellene i 2010, det vi si hoteller med 100 rom eller mer, hadde for eksempel en rompris på 878 kroner i 2010, mens de minste hotellbedriftene (-49 rom) hadde en rompris på 806 kroner, en forskjell på 72 kroner.

Tabell 4.5.15. **Rompris og RevPAR, etter hotellets størrelse. 1992-2010. Kroner**

	Rompris			RevPAR		
	-49 rom	50-99 rom	100- rom	-49 rom	50-99 rom	100- rom
			Kroner			
1992	451	519	645	175	248	355
1993	466	521	637	184	257	373
1994	486	544	632	192	268	381
1995	503	557	624	189	267	373
1996	519	571	637	197	274	391
1997	538	586	664	209	280	421
1998	564	611	693	231	305	446
1999	599	643	724	245	317	453
2000	611	654	719	241	306	434
2001	634	664	718	246	304	426
2002	643	670	727	244	307	412
2003	652	681	724	235	301	401
2004	669	684	717	247	309	414
2005	681	702	733	250	328	449
2006	703	719	767	266	354	495
2007	733	764	847	300	392	556
2008	763	822	910	311	412	574
2009	778	837	893	296	386	510
2010	806	837	878	304	386	501
			Endring i prosent			
1992-2010	78,7	61,3	36,1	73,7	55,6	41,1
1992-1999	32,8	23,9	12,2	40,0	27,8	27,6
1999-2003	8,8	5,9	0,0	-4,1	-5,0	-11,5
2003-2009	19,3	22,9	23,3	26,0	28,2	27,2
2009-2010	3,6	0,0	-1,7	2,7	0,0	-1,8

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.5.13. **Rompris, etter hotellets størrelse. 1992-2010. Kroner**

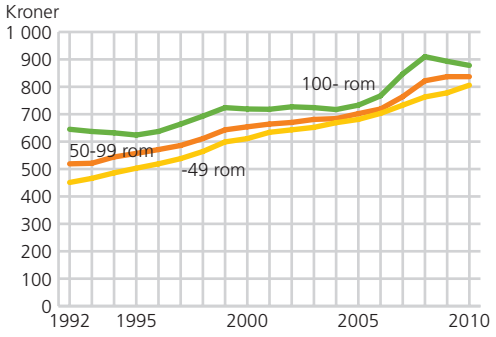

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.5.14. **RevPAR, etter hotellets størrelse. 1992-2010. Kroner**

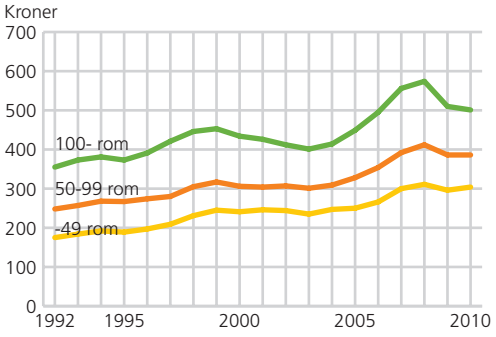

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.5.15. **Losjiomsetning, etter hotellets størrelse. 1992-2010. Milliarder kroner**

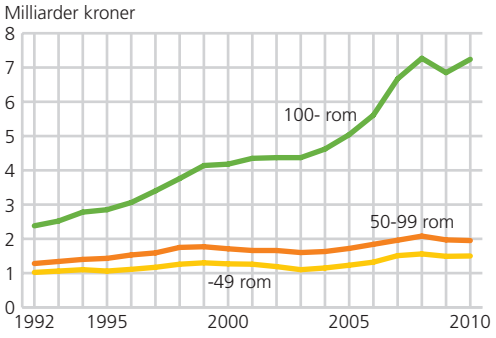

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Denne forskjellen var større før. I 1992 hadde de store hotellene en rompris på 645 kroner, mens småhotellene til sammenligning hadde en rompris på 451 kroner, altså en forskjell på 194 kroner.

Som tabell 4.5.15 viser, har de minste hotellene hatt en prisøkning på 78,7 prosent i perioden, mens prisene for de store hotellbedriftene økte med 36,1 prosent.

RevPAR har større forskjeller mellom størrelsesgruppene enn rompris. Årsaken er at RevPAR er nært knyttet til kapasitetsutnytting for rom, og som omtalt i forrige kapitel har små hoteller jevnt over lavere kapasitetsutnytting enn store.

Region

Tabell 4.5.16 viser at hotellene i de store byene jevnt over oppnår høyere gjennomsnittlig rompris og høyere RevPAR enn hotellene i landet for øvrig. Forskjellen var 61 kroner høyere rompris og 237 kroner høyere RevPAR i 2010.

Forskjellen mellom rompris i storbyene og resten av landet var større tidligere. Fra 1992 har romprisen økt med 39,2 prosent i storbyene og med 61,6 prosent i resten av landet. Denne utviklingen har medført at resten av landet har tatt igjen noe av storbyenes forsprang.

Figur 4.5.16 viser at romprisen i storbyene hatt om lag lik utvikling som i resten av landet. Det en spesielt legger merke til er at romprisen i storbyene økte mye i perioden 2005-2008, men til gjengjeld gikk den ned fra 2008 til 2010. For resten av landet har utviklingen i perioden vært jevnere, med større vekst i perioden 1992-1998.

I perioden 1992-2010 økte RevPAR med 20 prosent både i storbyene og i resten av landet. Figur 4.5.17 viser tydelig at det er stor forskjell på RevPAR i storbyene kontra resten av landet, mye større forskjell enn i rompris. Som nevnt tidligere henger RevPAR og kapasitetsutnytting for rom nøye sammen og årsaken til forskjellen er at rombelegget er høyere i storbyene enn i resten av landet.

Tabell 4.5.16. **Rompris og RevPAR, etter urbanitet. 1992-2010. Kroner**

	Rompris		RevPAR	
	Storbyer	Resten av landet	Storbyer	Resten av landet
	Kroner			
1992	643	516	377	225
1993	633	524	393	238
1994	623	546	410	247
1995	619	556	408	244
1996	635	568	430	251
1997	666	586	468	262
1998	696	612	491	288
1999	721	652	497	305
2000	721	658	483	296
2001	716	673	468	299
2002	724	682	454	298
2003	721	690	441	292
2004	715	692	453	304
2005	730	709	495	320
2006	770	730	553	343
2007	858	781	629	386
2008	924	831	661	399
2009	898	840	597	365
2010	895	834	600	363
	Endring i prosent			
1992-2010	39,2	61,6	59,2	61,3
1992-1999	12,1	26,4	31,8	35,6
1999-2003	0,0	5,8	-11,3	-4,3
2003-2009	24,5	21,7	35,4	25,0
2009-2010	-0,3	-0,7	0,5	-0,5

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.5.16. **Rompris, etter urbanitet. 1992-2010. Kroner**

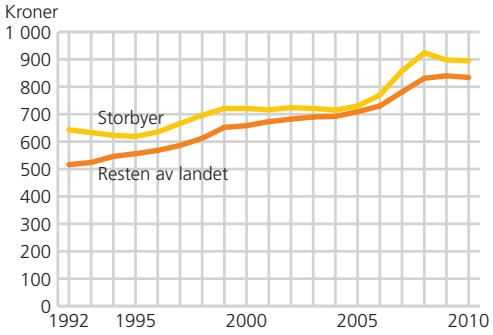

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Figur 4.5.17. **RevPAR, etter urbanitet. 1992-2010. Kroner**

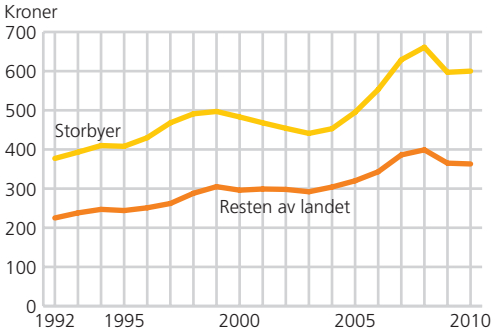

Kilde: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Tom Granseth og Eyvind Ohm

5. Økonomi

Datagrunnlaget for kapittel 5.1 om omsetning i overnattings- og serveringsnæringene er Statistisk sentralbyrås kvartalsvise omsetningsindeks[1]. Den bygger på oppgaver fra Skattedirektoratets merverdiavgiftsregister.

Datagrunnlag for kapittel 5.2 om lønnsomhet og soliditet er Statistisk sentralbyrås årlige regnskapsstatistikk[2]. Den bygger blant annet på næringsoppgave 2 som dokumenterer inntekter og kostnader overfor skattemyndighetene og er vedlegg til selvangivelsen i forbindelse med ligning av aksjeselskapene. Oppgavene innhentes elektronisk fra Skattedirektoratet.

Datagrunnlaget for kapittel 5.3 om konkurser er Statistisk sentralbyrås konkursstatistikk[3], som igjen bygger på skifterettene eller bostyrenes rapporter til Konkursregisteret.

Boks 5.1. Foretak versus bedrift
Et foretak, i dette tilfelle et aksjeselskap, kan bestå av flere avdelinger/bedrifter som dels kan være spredt geografisk, og dels kan ha virksomhet i flere næringer.

En lønnsomhetsanalyse betinger som oftest opplysninger både fra resultatregnskapet og fra balanseregnskapet. Enheten bedrift utarbeider normalt ikke balanseregnskap. Analysen av lønnsomheten er derfor basert på foretak som statistisk enhet.

Foretaket som analyseenhet har visse ulemper. Foretak med virksomhet i mange næringer vil gi en viss bransjesammenblanding ved at virksomhet utenfor hotell- og restaurantnæringen kommer med i statistikken.

Foretak som har virksomhet i flere fylker, vil få all sin virksomhet registrert i fylket hvor hovedkontoret ligger. De fylkesvise tabeller over for eksempel lønnsomhet vil derfor ikke alltid vise de reelle fylkesvise forskjeller.

Boks 5.2. Aksjeselskaper
Ikke alle foretak innenfor hotell- og restaurantbransjen driver som aksjeselskap. De foretakene som ikke er aksjeselskaper, er imidlertid små og har mindre økonomisk betydning. Aksjeselskapenes andel av totalomsetningen i bransjen er derfor såpass høy at regnskapene for aksjeselskapene gir et godt bilde av lønnsomheten og soliditeten i bransjen som helhet.

[1] http://www.ssb.no/sroi/

[2] http://www.ssb.no/regnsaksje/

[3] http://www.ssb.no/konkurs/

5.1. Omsetning i overnattings- og serveringsnæringene

I dette avsnittet brukes opplysninger om omsetning til å belyse ulike sider ved overnattings- og serveringsnæringene. Hovedkilden er Statistisk sentralbyrås kvartalsvise omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT. Denne indeksen beregnes hovedsakelig på bakgrunn av tall fra Skattedirektoratets merverdiavgiftsregister, og ble første gang publisert i 1. kvartal 2003. I tolkningen av omsetningsutviklingen trekkes også tall fra andre statistikker inn, blant annet Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk.

Boks 5.1.1. Omsetning
Omsetning defineres som salgsinntekter av varer og tjenester (eksklusive merverdiavgift) og oppgis i løpende priser.

Betegnelsen «reiseliv» i omsetningsindeksen omfatter bedrifter i næringshovedområde I etter gjeldende standard for næringsgruppering (SN2007). Boks 5.1.2 beskriver hvilken reiselivsvirksomhet som inngår i indeksen, og hva som faller utenfor.

Oversikt

Bedrifter i overnattings- og serveringsnæringene omsatte totalt for 58,7 milliarder kroner i 2010 (se tabell 5.1.1). Omsetningen har dermed vokst med 42,5 prosent fra 2002. Veksten i denne perioden var omtrent lik for overnattingsbedrifter (42,1 prosent) og serveringsbedrifter (42,7 prosent).

Målt i omsetning er serveringsnæringen betydelig større enn overnattingsnæringen, en forskjell som også gjenspeiles i antall bedrifter i disse to næringene. Tall fra Statistisk sentralbyrås strukturundersøkelse for 2009 viser at det finnes om lag 9 000 serveringsbedrifter i Norge, mot kun 3 000 overnattingsbedrifter. Det bør også nevnes at mange av disse overnattingsbedriftene tilbyr servering av mat og drikke i tillegg til losji.

Boks 5.1.2. Omfang og avgrensninger
Næringshovedområde I omfatter tilbud om korttidsovernatting (næring 55 *overnattingsvirksomhet*) og servering av måltider og drikkevarer (næring 56 *serveringsvirksomhet*) og består av følgende bedriftsgrupper:

55.1 Hotellvirksomhet (drift av hoteller, pensjonater og moteller med eller uten restaurant)

55.2 Drift av vandrerhjem og ferieleiligheter

55.3 Drift av campingplasser og turisthytter

55.9 Annen overnatting (blant annet studenthybler, internater og arbeidsbrakker)

56.1 Restaurantvirksomhet (drift av restauranter, kafeer og gatekjøkken)

56.2 Cateringvirksomhet og kantiner drevet som selvstendig virksomhet

56.3 Drift av barer (puber, nattklubber og kaffe-, te- og juicebarer)

Utleie av boliger, leiligheter og lignende på langtidsbasis regnes *ikke* som overnattingsvirksomhet og grupperes i stedet under næringshovedområde L, *omsetning og drift av fast eiendom*. Likeledes, produksjon av måltider som ikke er beregnet på umiddelbart forbruk, eller som selges gjennom uavhengige distribusjonskanaler (det vil si via engros- eller butikkhandel) regnes ikke som serveringsvirksomhet. Merk også at reisebyrå- og reisearrangørvirksomhet og lignende tjenester (guidevirksomhet, turistkontorvirksomhet med mer) grupperes under næringshovedområde N, *forretningsmessig tjenesteyting*, og inngår derfor heller ikke i reiselivsbegrepet i denne indeksen.

Tabell 5.1.1. **Overnattings- og serveringsvirksomhet. Omsetning, etter næring. 2002-2010[1]. Millioner kroner**

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Overnattings- og serveringsvirksomhet	41 175	41 271	41 871	44 057	48 541	54 403	57 694	56 943	58 667
Overnattingsvirksomhet	15 297	15 512	15 969	16 944	18 366	21 056	22 156	21 163	21 734
Serveringsvirksomhet	25 878	25 759	25 902	27 114	30 175	33 347	35 538	35 780	36 933

[1] Tall for 2010 er foreløpige.

Kilde: Statistisk sentralbyrås omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

Figur 5.1.1 viser at omsetningsutviklingen i perioden 2002-2010 ikke har vært jevn. Nær sagt hele veksten forekom i en fireårsperiode, fra 2004 til 2008, hvor omsetningen for overnattings- og serveringsnæringene totalt økte med 37,8 prosent. Med andre ord, i gjennomsnitt opplevde disse næringene en årlig vekst på nesten 10 prosent i denne perioden. Særlig 2007 var et sterkt år, med en økning på 12 prosent fra året før.

Veksten i årene før og etter denne «gullalderen» var betraktelig mer beskjeden. Omsetningen økte totalt med kun 1,7 prosent i perioden 2002-2004, mens finanskrisen i slutten av tiåret sågar bidro til en nedgang fra 2008 til 2009. Merk samtidig at finanskrisen synes å ha rammet omsetningen i overnattingsnæringen hardere enn i serveringsnæringen. Begge næringene avsluttet dog tiåret positivt og kunne i 2010 igjen vise til en moderat omsetningsvekst.

Figur 5.1.1. **Overnattings- og serveringsvirksomhet. Omsetning 2002-2010. Indeks (2002=100)**

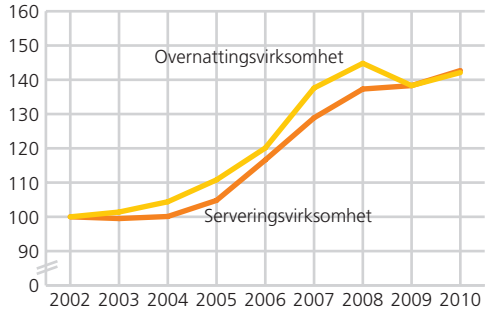

Kilde: Statistisk sentralbyrås omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

Tabell 5.1.2 viser en fylkesinndeling av omsetningen i disse to næringene. Oslo er, ikke overraskende, fylket med størst omsetning og utgjorde i 2010 henholdsvis 16 prosent og 29 prosent av omsetningen i overnattingsnæringen og serveringsnæringen på landsbasis. På plassene bak Oslo fulgte Akershus, Hordaland og Rogaland. Nord-Norge står for en relativt liten del

Tabell 5.1.2. **Overnattings- og serveringsvirksomhet. Omsetning, etter næring og fylke. 2010. Millioner kroner**

Fylke	Overnatting	Servering
I alt	**21 734**	**[1]35 264**
Østfold	473	1 171
Akershus	1 985	3 635
Oslo	3 541	10 294
Hedmark	715	748
Oppland	1 368	923
Buskerud	1 496	1 362
Vestfold	628	1 098
Telemark	604	835
Aust-Agder	347	531
Vest-Agder	706	1 101
Rogaland	1 793	3 215
Hordaland	2 156	3 318
Sogn og Fjordane	792	378
Møre og Romsdal	1 115	1 028
Sør-Trønderlag	1 216	2 469
Nord-Trønderlag	444	565
Nordland	1 100	1 131
Troms	721	1 009
Finnmark	533	456

[1] Avviket fra summen i tabell 5.1.1 skyldes et mindre antall serveringsbedrifter på kontinentalsokkelen og Svalbard som utelates fra denne fylkesoversikten.

Kilde: Statistisk sentralbyrås omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

av omsetningen i disse næringene. I 2010 omsatte overnattings- og serveringsbedrifter i de tre nordligste fylkene for 5 milliarder kroner, det vil si under 10 prosent av omsetningen i Norge.

Denne tabellen vitner også om interessante regionale forskjeller i størrelsen mellom overnattings- og serveringsnæringene. Selv om serveringsnæringen totalt omsetter for betydelig mer enn overnattingsnæringen, har flere av våre distriktsfylker mest omsetning i overnattingsnæringen. Særlig i Oppland, Buskerud og Sogn og Fjordane er overnattingsbedrifter en viktig inntektskilde, og gjenspeiler trolig betydningen av turisttilstrømningen i disse distriktsfylkene.

Til gjengjeld er serveringsnæringen desto viktigere i fylkene hvor det bor flest innbyggere. Kommunene med landets fire største byer (Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger) stod for hele 47 prosent av omsetningen i serveringsnæringen i 2010. Tilsvarende andel for overnattingsnæringen var på kun 30 prosent. Det kan altså virke som om områdene med flest innbyggere i mindre grad er avhengig av besøkende turister enn distriktsfylkene.

Overnattingsvirksomhet

I dette avsnittet beskriver vi ulike sider ved norsk overnattingsvirksomhet. Næringen omfatter en rekke ulike overnattingsformer, med hotellene som dominerende aktører. Bedrifter i næringshovedgruppen 55.1 hotellvirksomhet stod i 2010 for hele 90 prosent av omsetningen i overnattingsnæringen (se figur 5.1.2). Denne andelen har holdt seg stabil i perioden 2002-2010.

En sammenligning med tilsvarende analyse av overnattingsstatistikken (se kapittel 4.2) viser at hotellene står for en betraktelig høyere andel av omsetningen enn av antall overnattinger. Denne forskjellen henger sammen med at hotellene stort sett tilbyr en høyere grad av service og fasiliteter enn andre overnattingsbedrifter, og kan derfor ta seg bedre betalt for sine tjenester (det vil si overnatting på hotellrom er dyrere enn for eksempel på campingplasser og vandrerhjem).

Denne figuren viser også at den nest største bedriftsgruppen i overnattingsbransjen er drift av campingplasser og turisthytter (næring 55.3), tett fulgt av drift av vandrerhjem og ferieleiligheter (næring 55.2). Den resterende omsetningen stammer fra en blanding av relativt enkle og mindre utbredte overnattingsformer som blant annet leirsteder, studenthybler/internat og arbeidsbrakker (55.9 annen overnatting). Ettersom denne næringen er av beskjeden størrelse og dessuten lite homogen, utelates den fra videre analyser.

Mest omsetning i sommermånedene

Omsetningen i overnattingsnæringen er gjenstand for markante sesongvariasjoner. Figur 5.1.3 viser hvordan omsetningen i de ulike bedriftsgruppene fordeler seg ut over årets seks terminer, målt i prosent av omsetningen for 2010.

Figur 5.1.2. **Overnattingsvirksomhet. Omsetning, etter bedriftsgruppe. 2010**

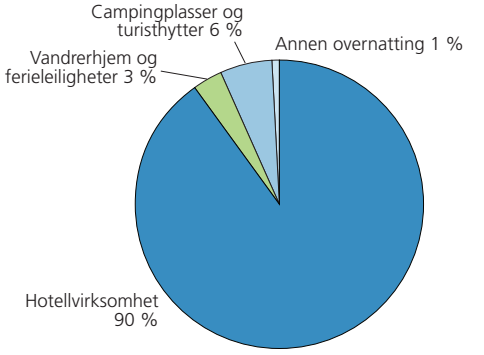

Kilde: Statistisk sentralbyrås omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

Figur 5.1.3 viser at campingplasser og turisthytter har et utpreget sesongmønster. Denne bedriftsgruppen rapporterte over halvparten av omsetningen i sommermånedene mai–august (3. og 4. termin). Dette mønsteret henger naturligvis sammen med at mange av disse bedriftene har stengt i den kaldeste sesongen. Også vandrerhjem og ferieleiligheter har et klart toppnivå i 4. termin.

Derimot har hotellnæringen en mye jevnere sesongfordeling. Selv om feriesegmentet når en topp i sommermånedene, har hotellene også gjester utenfor den varme sesongen, for eksempel fra yrkestrafikk (hele året), i påskeferien (2. termin) og under julebordsesongen (6. termin). I tillegg ligger flere norske hoteller ved typiske vinterdestinasjoner, hvor mange gjester velger å feriere i den kalde sesongen.

Boks 5.1.3. Terminvise momsdata
Skattedirektoratets merverdiavgiftsregister er en terminvis datakilde. En termin består av to måneder:

1. *termin:* januar og februar
2. *termin:* mars og april
3. *termin:* mai og juni
4. *termin:* juli og august
5. *termin:* september og oktober
6. *termin:* november og desember

Figur 5.1.3. **Omsetning, etter bedriftsgruppe og termin. 2010**

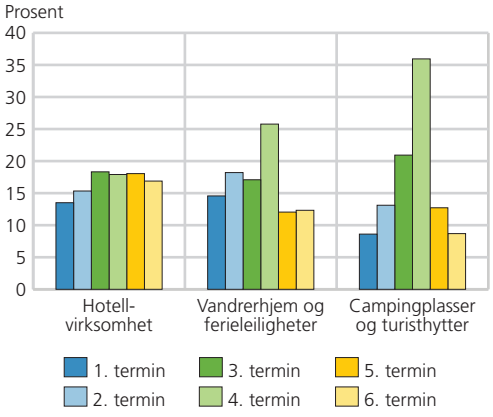

Kilde: Statistisk sentralbyrås omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

Betydelig servering på overnattingssteder

Momsdata gir også anledning til å fordele omsetning etter virksomhetstype. En slik analyse er mulig fordi det benyttes ulike satser for forskjellige varer/tjenester i beregningen av merverdiavgift (se boks 5.1.4). Etter endringen i merverdiavgiftsloven i 2006 ble omsetning på utleie av rom (det vil si losjiomsetning) pålagt 8 prosent merverdiavgift (lav sats). Dermed ble det aller meste av virksomheten til overnattings- og serveringsbedrifter omfattet av momslovgivningen.

Boks 5.1.4. Graderte momssatser
I utfyllingen av omsetningsoppgaven benyttes forskjellige poster til å skille ulik type (momspliktig) virksomhet. Omsetning fordeles etter følgende satser:

Høy/ordinær (25 prosent): standardsats, blant annet for omsetning av serveringstjenester

Middels/redusert (14 prosent): omsetning av næringsmidler (mat- og drikkevarer), omfatter også kioskvarer og «take away» fra serveringssteder

Lav (8 prosent): omsetning og formidling av persontransporttjenester, utleie av rom, kinoforestillinger, kringkastingsavgift med mer

Fritak (0 prosent): omsetning av varer og tjenester til utlandet, «tax free» salg, salg av aviser/bøker med mer

I tillegg finnes virksomhet som faller helt utenfor merverdiavgiftsområdet (*unntak fra avgiftsplikt*). Her kan nevnes helse- og undervisningstjenester (inkludert serveringstjenester fra elev- og studentkantiner) samt sosiale og kulturelle tjenester. Også enkelte turistrelaterte tjenester er unntatt avgiftsplikt (blant annet guiding og omvisning innen reiseliv og kultur).

Ifølge våre beregninger stammer en betydelig andel av omsetningen til overnattingsbedrifter fra andre inntektskilder enn losji. Totalt ble omlag 55 prosent av omsetningen i overnattingsnæringen i 2010 ført på lav sats. Mesteparten av den resterende omsetningen (ca. 40 prosent) ble ført på ordinær sats, som for overnattingsbedrifter i hovedsak trolig dreier seg om omsetning av serveringstjenester. Figur 5.1.4 viser hvordan omsetningen i 2010 fordeler seg etter graderte momssatser for de ulike bedriftsgruppene i overnattingsnæringen.

Denne figuren viser at hotellenes losjiomsetning (lav sats) utgjør en mindre andel av omsetningen enn for andre overnattingsbedrifter. Til gjengjeld er andelen som føres på ordinær sats høyere for hotellene. En sannsynlig forklaring på denne forskjellen er at de fleste hotellene har egne restauranter (eventuelt også barer) som tilbyr mat og drikke til egne overnattingsgjester og annet publikum. I tillegg blir kurs og konferanser et stadig viktigere marked for hotellnæringen, og slike arrangement blir nå ofte gjennomført uten overnatting, for eksempel på hoteller nær de store flyplassene.

Figur 5.1.4. **Omsetning, etter bedriftsgruppe og momssats. 2010**

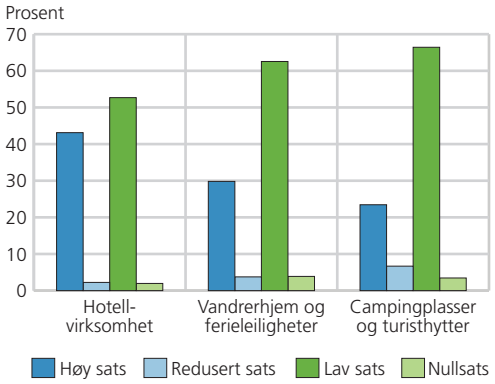

Kilde: Statistisk sentralbyrås omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

For andre overnattingssteder er derimot losji kjernevirksomheten, og serveringstilbudet både mer begrenset og av mindre betydning. Særlig er andelen av omsetningen som føres på ordinær sats, liten for vandrerhjem (21 prosent) og campingplasser (18 prosent). Slike steder vil ofte ha kun enkel matservering og/eller salg av kioskvarer, og vil i liten grad kunne tiltrekke seg andre enn overnattingsgjester.

Sammenheng med annen statistikk

Til slutt i vår omtale av overnattingsnæringen tolkes omsetningsutviklingen i lys av annen statistikk, og da hovedsaklig overnattingsstatistikken som er omtalt i kapittel 4. Men først henter vi tall fra Statistisk sentralbyrås nasjonalregnskap, i et forsøk på å sammenligne utviklingen i overnattingsnæringen med næringslivet for øvrig.

Boks 5.1.5. Produksjon og omsetning
Produksjon defineres i nasjonalregnskapet som verdien av varer og tjenester fra innenlandsk produksjonsaktivitet og inngår i beregningen av BNP (bruttonasjonalproduktet). Produksjon er ikke det samme som salg av varer og tjenester (det vil si omsetning), men kan i denne sammenheng betraktes som et inntektsbegrep[4].

[4] http://www.ssb.no/emner/09/01/begreper/

Figur 5.1.5. **Omsetning i overnattingsnæringen og produksjon for Fastlands-Norge. 2002-2010. Indeks (2002=100)**

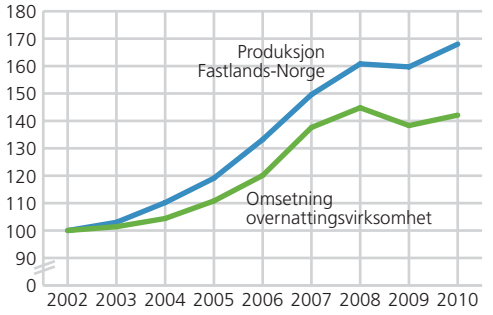

Kilder: Statistisk sentralbyrås nasjonalregnskap (årlig realregnskap) og omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

Nasjonalregnskapet gir et helhetlig bilde av norsk økonomi og måler en lang rekke økonomiske indikatorer, deriblant produksjon.

I figur 5.1.5 sammenlignes utviklingen i omsetning for overnattingsnæringen og produksjon for Fastlands-Norge. Figuren viser at overnattingsnæringen opplevde en svakere vekst i perioden 2002-2010 enn næringslivet generelt. Også i perioden med høykonjunktur (2004-2008) var veksten i overnattingsnæringen lavere enn for resten av næringslivet, samtidig som nedgangen i kjølvannet av finanskrisen (2008-2009) var mer markant.

En sammenligning med overnattingsstatistikken, derimot, viser at omsetningsveksten i perioden 2002-2010 var betydelig sterkere enn veksten i antall overnattinger. Figur 5.1.6 viser at forskjellen var særlig merkbar i årene fra 2005 til 2008, der omsetning økte med 31 prosent, mens antall overnattinger vokste med kun 9 prosent (se også kapittel 4.2).

Forskjeller mellom disse variablene kan oppstå fordi omsetningen til en bedrift er et resultat av to størrelser: volum (for eksempel antall overnattinger eller antall restaurantgjester) og pris. Omsetningsveksten i overnattingsnæringen har med andre ord vært kraftigere enn volumveksten fordi bedriftene dro nytte av de gode tidene ved å sette opp prisene på sine produkter.

Merk også at toppåret for antall overnattinger var i 2007, mens omsetningstoppen først ble nådd i 2008. Igjen kan forskjellen trolig tilskrives økte priser, som i 2008 bidro til en omsetningsvekst, selv med en nedgang i antall overnattinger. Til gjengjeld var nedgangen i 2009 sterkere for omsetning (-4,5 prosent) enn for overnattinger (-2,0 prosent). Tiåret ble avsluttet med en beskjeden vekst i både antall overnattinger og omsetning i 2010, selv om tallene fortsatt var lavere enn toppnivået fra henholdsvis 2007 og 2008.

En tolkning av forholdet mellom volum, pris og omsetning er mest egnet for hotellene, den bedriftsgruppen det samles inn flest opplysninger for i overnattingsstatistikken (se kapittel 4.1 og 4.5). Blant annet brukes hotellenes opplysninger om antall overnattinger og losjiomsetning til å beregne oppnådd pris per rom (se boks 4.5.5 for en definisjon av rompris). Figur 5.1.7 viser utviklingen for omsetning,

Figur 5.1.6. **Overnattingsvirksomhet. Utviklingen i omsetning og antall overnattinger. 2002-2010. Indeks (2002=100)**

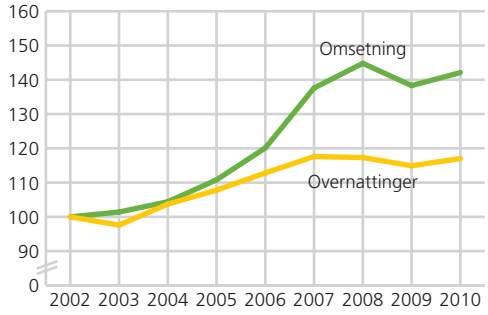

Kilder: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk og omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

Figur 5.1.7. **Hotellvirksomhet. Utviklingen i omsetning, overnattinger og rompris. 2002-2010. Indeks (2002=100)**

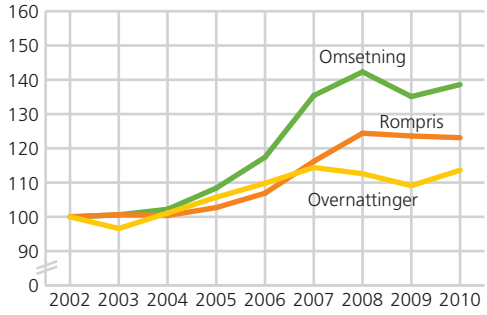

Kilder: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk og omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

overnattinger og beregnet rompris for hotellene i perioden 2002-2010.

Her ser vi tydelig at utviklingen i omsetning er et produkt av både volum og pris. Tiåret ble preget av en økning i antall overnattinger (14 prosent) og en enda sterkere vekst i rompris (23 prosent), som sammen bidro til en omsetningsvekst på 39 prosent for norske hoteller. Figuren tyder også på at hotellene justerer prisene som en følge (det vil si i etterkant) av endringer i volum, ettersom både veksten i begynnelsen av perioden, og den senere nedgangen, inntraff først for antall overnattinger.

Dette bildet kommer bedre fram av figur 5.1.8, som viser den årlige endringen i omsetning, overnattinger og rompris fra 2004 til 2010. I denne figuren ser en hvordan omsetningsutviklingen påvirkes av endringer i forholdet mellom pris og volum. I de første årene var veksten i omsetning basert primært på en økning i antall overnattinger. Etter hvert begynte også prisene å stige, og bidro i økende grad til den kraftige omsetningsveksten hotellnæringen opplevde i årene 2005-2008.

Figur 5.1.8. **Hotellvirksomhet. Endring i omsetning, overnattinger og rompris fra året før. 2004-2010. Prosent**

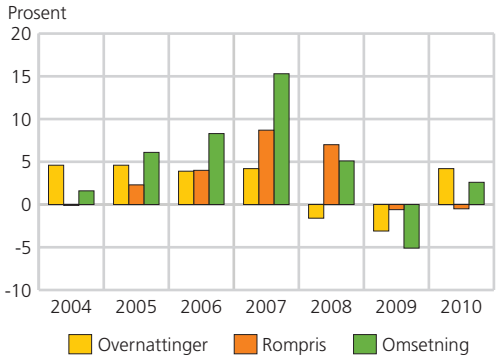

Kilder: Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk og omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

I kjølvannet av finanskrisen i 2008 begynte volumtallet å synke, men på grunn av fortsatt prisvekst klarte hotellene å utsette nedgangen i omsetning til året etter. Tiåret ble avsluttet med en ny volumbasert omsetningsvekst, og dersom syklusen fra tidligere år gjentar seg, kan en trolig forvente en prisoppgang de neste årene.

Serveringsvirksomhet

I likhet med overnattingsnæringen domineres også serveringsnæringen av en bedriftsgruppe. Figur 5.1.9 viser at næringshovedgruppen 56.1 restaurantvirksomhet (som omfatter restauranter, kafeer og gatekjøkken) stod for om lag 72 prosent av omsetning i serveringsnæringen i 2010. Resten ble fordelt på cateringvirksomhet og kantiner (næring 56.2) samt puber og barer (næring 56.3), som utgjorde henholdsvis 23 og 5 prosent av omsetningen.

Disse andelene har endret seg en del i løpet av perioden 2002-2010. Som tabell 5.1.3 viser har veksten for restaurantene vært lavere enn for de andre bedriftsgruppene, slik at andelen som restaurantnæringen utgjør av serveringsvirksomhet, har minsket med 4 prosentpoeng siden 2002. Veksten har vært spesielt dramatisk for puber og barer, hvor omsetningen fra 2002

Figur 5.1.9. **Serveringsvirksomhet. Omsetning, etter bedriftsgruppe. 2010**

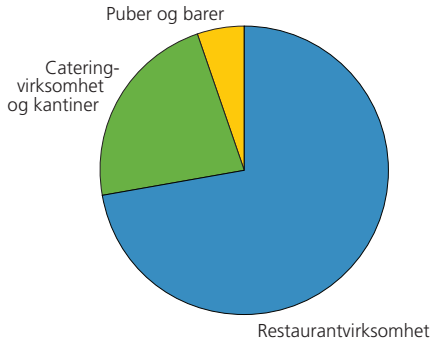

Kilde: Statistisk sentralbyrås omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

ble fordoblet på seks år. Nordmenns økende interesse i å besøke puber og kaffebarer gjenspeiles i tall fra Statistisk sentralbyrås strukturundersøkelse, som viser at antall bedrifter i denne næringsgruppen økte fra 339 til 568 i perioden 2002-2009.

En oversikt over norsk serveringsvirksomhet er ikke fullstendig uten en omtale av bensinstasjoner, som driver med omfattende matservering (salg av pølser, pizza, burgere med mer) langs våre veier. Tall fra Statistisk sentralbyrås detaljomsetningsindeks viser at omsetningen fra matservering hos landets bensinstasjoner (som næringsmessig plasseres i 47.3 detaljhandel med drivstoff til motorvogner) var på hele 2,2 milliarder kroner i 2010. Dette beløpet er til sammenligning høyere enn omsetningen fra alle Norges gatekjøkken. Matservering utgjør likevel en ganske beskjed andel (om lag 5 prosent) av den totale omsetningen til bensinstasjoner, og i motsetning til annen serveringsvirksomhet har omsetningen fra matservering hos bensinstasjoner i de siste årene gått noe ned (se figur 5.1.10).

Figur 5.1.10. **Utvikling i omsetning for serveringsvirksomhet og matservering fra bensinstasjoner. 2005-2010. Indeks (2005=100)**

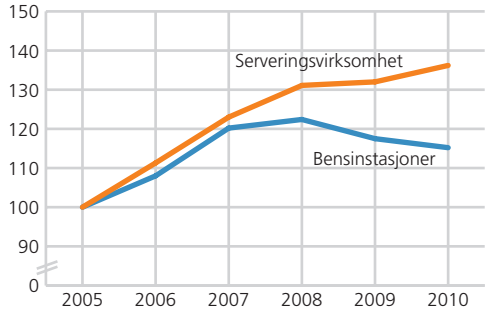

Kilde: Statistisk sentralbyrås detaljomsetningsindeks og omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

Tabell 5.1.3. **Serveringsvirksomhet. Omsetning, etter bedriftsgruppe. 2002-2010. Millioner kroner og prosent**

	I alt	Restaurant er	Catering og kantiner	Puber og barer
		Millioner kroner		
2002	25 878	19 755	5 279	844
2003	25 759	19 755	5 044	960
2004	25 902	19 729	5 147	1 027
2005	27 114	20 708	5 334	1 072
2006	30 175	22 473	6 467	1 235
2007	33 347	24 558	7 373	1 416
2008	35 538	25 584	8 140	1 814
2009	35 780	25 881	8 041	1 858
2010	36 933	26 743	8 301	1 890
		Endring i prosent		
2002-2010	42,7	35,4	57,2	123,9

Kilde: Statistisk sentralbyrås omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

Mye serveringsvirksomhet i Oslo

Som tidligere nevnt er norsk serveringsvirksomhet i mye større grad enn overnattingsvirksomhet sentralisert, i den betydning at en større andel av virksomheten finner sted i områder med flest innbyggere. Tabell 5.1.4 viser andelen av omsetningen som landets seks storbyer utgjorde i 2010 i de ulike bedriftsgruppene.

Omsetningen i disse byene utgjorde totalt over halvparten av omsetningen i serveringsnæringen på fastlandet. Spesielt Oslo har mange serveringssteder, og stod blant

Tabell 5.1.4. **Serveringsvirksomhet. Omsetning, etter bedriftsgruppe og storbyer. 2010. Andel av Fastlands-Norge. Prosent**

	I alt	Restaurant er	Catering og kantiner	Puber og barer
I alt	**51,2**	**49,5**	**55,0**	**63,4**
Oslo	29,2	27,3	35,1	35,3
Bergen	7,4	7,3	7,4	8,5
Trondheim	6,1	6,8	3,2	5,7
Stavanger	4,5	3,8	6,4	7,7
Kristiansand	2,3	2,2	2,2	3,7
Tromsø	1,8	2,0	0,7	2,6

Kilde: Statistisk sentralbyrås omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

annet for hele 60 prosent av omsetningen til landets kaffe- og tebarer i 2010.

Ellers er det verdt å nevne at et fåtall bedrifter på kontinentalsokkelen står for en betydelig andel av norsk catering- og kantinevirksomhet. Disse offshorebedriftene omsatte i 2010 for hele 1,7 milliarder kroner, som tilsvarer om lag 20 prosent av omsetningen i catering- og kantinenæringen.

Sesongvariasjoner

Serveringsvirksomhet i Norge preges også av sesongvariasjoner, dog i mindre grad enn for overnattingsnæringen. Figur 5.1.11 viser en terminvis fordeling av omsetningen for 2010 i de ulike bedriftsgruppene.

Felles for alle bedriftsgruppene er at omsetningen er lavest i vinter-/vårsesongen, det vil si 1. og 2. termin. Den beste perioden for restauranter, puber og barer er sommersesongen (3. og 4. termin), mens omsetningen er størst i høstsesongen (5. og 6. termin) for catering- og kantinevirksomhet. Sistnevnte bedriftsgruppe opplever samtidig et markant fall i 4. termin, noe som trolig kan forklares med lavere etterspørsel etter slike serveringstjenester i en periode da mange arbeidstakere tar ferie.

Mye «take away» i serveringsnæringen

Fordelingen av omsetning etter graderte momssatser viser at serveringsnæringen yter andre tjenester utenom serveringsvirksomhet (som definert i merverdiavgiftsloven). Omsetningen til serveringsbedrifter føres hovedsaklig på to momssatser: ordinær sats og redusert sats. Disse satsene tilsvarer henholdsvis omsetning av serveringstjenester og omsetning av næringsmidler (se boks 5.1.6 for en avgrensning).

Våre beregninger tyder på at om lag 67 prosent av omsetningen i serveringsnæringen i 2010 ble ført på ordinær momssats, mens resten hovedsakelig ble ført på redusert sats (27 prosent). Med andre ord, to tredjedeler av omsetningen til serveringsbedriftene regnes som omsetning av serveringstjenester, mens en fjerdedel kan betraktes som omsetning fra enten levering, «take away» eller kioskvarer. I tillegg ble noe omsetning (5 prosent) ført på nullsats (det vil si fritak for avgiftsplikt),

Figur 5.1.11. **Omsetning, etter bedriftsgruppe og termin. 2010. Prosent**

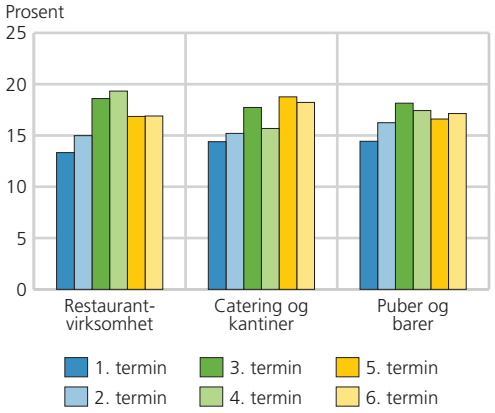

Kilde: Statistisk sentralbyrås omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

Figur 5.1.12. **Serveringsvirksomhet. Omsetning, etter bedriftsgruppe og momssats. 2010. Prosent**

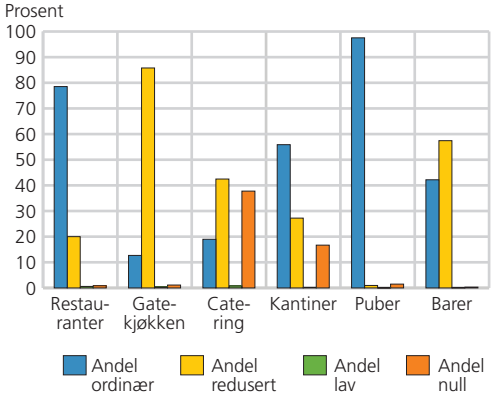

Kilde: Statistisk sentralbyrås omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

Boks 5.1.6. Merverdiavgift på omsetning av næringsmidler og serveringstjenester
Ved omsetning av næringsmidler (det vil si enhver mat- og drikkevare unntatt legemidler, vann fra vannverk, tobakksvarer og alkoholholdige drikkevarer) skal det beregnes 14 prosent merverdiavgift (redusert sats). Ved *servering* av slike varer brukes derimot ordinær momssats på 25 prosent. Det avgjørende for om mat- og drikkevarer regnes som næringsmidler eller som ledd i omsetning av serveringstjenester, er om forholdene legges til rette for fortæring på stedet og stedet slik anses som et serveringssted (i tillegg skal stedet ha serveringsbevilling fra kommunen). Omsetning av mat- og drikkevarer som leveres av bedriften eller hentes av kunden selv («take away») regnes ikke som omsetning av en serveringstjeneste, men som salg av næringsmidler. Omsetning av kioskvarer (for eksempel sjokolade, tyggegummi, emballert is og ubehandlet frukt) regnes alltid som salg av næringsmidler, også fra serveringssteder.

som skyldes serveringstjenester enkelte bedrifter yter til kontinentalsokkelen og utlandet (blant annet kantinevirksomhet på plattformer og cateringtjenester til flyselskaper).

I figur 5.1.12 vises fordelingen etter graderte momssatser for hver enkelt bedriftsgruppe i serveringsnæringen. Merk at vi her har fordelt helt ned på næringsundergruppe (for eksempel skiller vi mellom restauranter og gatekjøkken), ettersom det er på dette nivået de mest interessante forskjellene kommer til syne.

Denne figuren viser markante forskjeller i tjenestene de ulike bedriftsgruppene tilbyr. Fordelingen av omsetningen for restauranter og gatekjøkken er nesten et speilbilde av hverandre. Mens restauranter i hovedsak driver serveringsvirksomhet (ordinær sats), tilbyr gatekjøkken i stor grad levering og «take away» (redusert sats).

En sammenligning av cateringbedrifter og kantiner viser et lignende bilde. Cateringbedrifter fører en høyere andel av omsetningen på redusert sats (det vil si levering), mens kantiner i større grad utfører ordinære serveringstjenester. Dette skillet er imidlertid ikke like tydelig som for restauranter og gatekjøkken. Foruten omsetningen som føres på nullsats for disse bedriftsgruppene, yter cateringselskaper også tjenester som regnes som serveringsvirksomhet (blant annet utleie av serveringspersonale, oppdekking og rydding), mens kantiner på sin side fører en del omsetning på redusert sats (for eksempel salg av kioskvarer og varer fra automater).

Puber driver nesten utelukkende med serveringsvirksomhet. Selv om momsdata ikke skiller mellom servering av mat og drikke (all servering føres på samme momssats), er hovedvekt på drikkevarer en forutsetning for plassering i denne bedriftsgruppen. Omsetningen for barer er noenlunde likt fordelt mellom ordinær og redusert sats. Denne bedriftsgruppen består hovedsakelig av kaffe- og tebarer, hvor man som regel kan velge om man ønsker å fortære varene på stedet (servering), eller ta dem med seg (salg av næringsmidler).

Sammenheng med annen statistikk

Statistisk sentralbyrå samler inn færre opplysninger fra serveringsbedrifter enn fra overnattingsbedrifter. Derfor er mulighetene til å tolke omsetningsutviklingen i serveringsnæringen i lys av annen statistikk mer begrenset. En sammenligning av omsetningstall og utviklingen i produksjon for Fastlands-Norge viser imidlertid at norsk serveringsvirksomhet opplevde en svakere vekst i perioden 2002-2010 enn næringslivet for øvrig. Denne sammenligningen vises i figur 5.1.13.

Mens veksten i produksjon for hele næringslivet var på 68 prosent i denne perioden, økte omsetningen i serveringsnæringen med «kun» 43 prosent. Ellers er det interessant å merke at selv om næringslivet generelt opplevde en nedgang i kjølvannet av finanskrisen, var serveringsnæringen mer motstandsdyktig og kunne i 2009 vise til en beskjeden omsetningsvekst.

En annen mulighet er å sammenligne omsetnings- og prisutviklingen i serveringsnæringen. Statistisk sentralbyrå publiserer hver måned konsumprisindeksen (KPI), en statistikk hvis formål er å måle prisutviklingen for varer og tjenester etterspurt av private husholdninger. I denne statistikken er priser for restauranttjenester en av flere undergrupper. Figur 5.1.14 viser en sammenligning av omsetningen for bedrifter i næringshovedgruppen 56.1 restaurantvirksomhet og utviklingen i KPI for restauranttjenester.

Denne figuren tyder på at mye av omsetningsveksten i restaurantnæringen trolig kan tilskrives en prisvekst. Mens omsetningen i denne næringen økte med 35 prosent fra 2002 til 2010, gikk prisene på restauranttjenester opp med 31 prosent i samme periode.

Figuren viser også at prisveksten i denne perioden har vært jevnere enn økningen i omsetning. De første årene var det så godt som ingen vekst i omsetning, på tross av en stabil prisvekst. I perioden 2004-2008 økte derimot omsetning med hele 30 prosent, mens prisene på restauranttjenester kun steg med 13 prosent. De to siste årene har prisveksten igjen vært kraftigere, og forklarer altså hele omsetningsveksten i perioden etter finanskrisen.

Figur 5.1.13. **Omsetning i serveringsnæringen og produksjon for Fastlands-Norge. 2002-2010. Indeks (2002=100)**

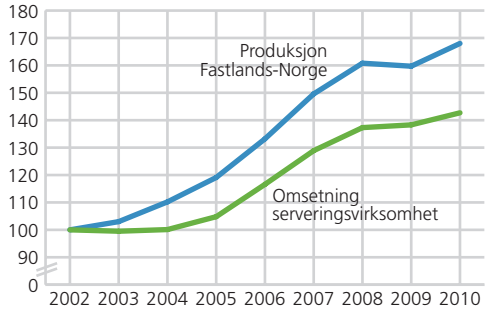

Kilde: Statistisk sentralbyrås nasjonalregnskap (årlig realregnskap) og omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

Figur 5.1.14. **Restaurantvirksomhet. Utvikling i omsetning og pris (KPI). 2002-2010. Indeks (2002=100)**

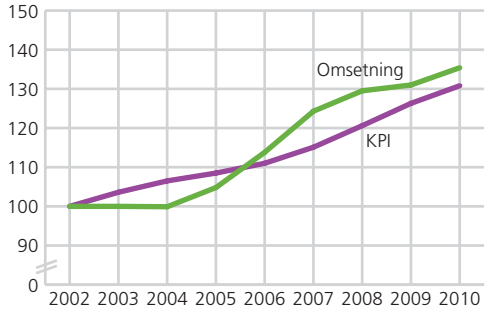

Kilde: Statistisk sentralbyrås konsumprisindeks og omsetningsindeks for transport, reiseliv og IKT.

5.2. Lønnsomhet og soliditet

Lønnsomhet angir avkastningen av den innsatsen som legges i en virksomhet, blant annet i form av penger (kapital). Det er ulike måter å måle lønnsomhet på. Driftsmargin, totalrentabilitet og egenkapitalrentabilitet er tre nøkkeltall som på ulike måter måler lønnsomheten i et foretak eller i en næring.

Begrepet soliditet innenfor regnskapsanalyse er et uttrykk for et selskaps evne til å tåle tap. Høy andel egenkapital i forhold til foretakets totalkapital kjennetegner gjerne et foretak med god soliditet. Selv et solid foretak kan komme i vanskeligheter hvis selskapet har dårlig likviditet, det vil si ikke kan betale sine økonomiske forpliktelser etter hvert som disse forfaller.

Driftsmargin

På begynnelsen av 2000-tallet hadde hotellene en driftsmargin som var negativ eller rundt null. Det vil si at hotellene ikke hadde særlig overskudd i selve hotelldriften. Driftsmarginen økte fra 2005, og nådde i 2007 et nivå på 5,9 prosent. En driftsmargin på 5,9 vil si at for hver omsatt hundrelapp sitter hotellene igjen med 5,90 kroner, et beløp som skal dekke finansielle kostnader og eventuell skatt.

Fra 2007 til 2008 falt marginen til 4,6 prosent. Dette viser at det ikke bare var ugunstig utvikling i de finansielle postene som gav forverret lønnsomhet for hotellene. Forhold som gjaldt selve driften, bidrog også, om enn i mindre grad, til forverret lønnsomhet. Overnattingsstatistikken be-

Boks 5.2.1. Driftsmargin

$$\frac{\text{Driftsresultat} \times 100}{\text{Driftsinntekter}}$$

Driftsmargin forteller hvor mye bedriften får igjen for hver omsatt krone til betaling av renter og skatt.

Tabell 5.2.1. **55.1. Hotellvirksomhet. Driftsmargin, etter fylke. 2000-2008. Prosent**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
					Prosent				
I alt	**1,1**	**-0,7**	**0,0**	**-1,6**	**0,8**	**1,8**	**3,4**	**5,9**	**4,6**
Østfold	6,3	6,5	1,2	1,5	2,9	-1,7	0,4	-2,6	-4,7
Akershus	1,9	2,9	3,2	3,3	3,1	7,4	9,1	9,2	8,1
Oslo	-1,5	-3,3	-4,0	-6,2	-1,6	0,1	3,3	7,6	7,6
Hedmark	2,6	1,8	2,3	0,2	0,4	2,2	1,3	2,9	-2,7
Oppland	2,5	-1,3	0,3	0,0	2,4	5,1	1,7	0,8	-1,1
Buskerud	3,7	0,4	1,3	0,4	3,5	2,3	0,6	2,2	2,5
Vestfold	-0,4	0,4	-0,1	-3,2	-6,9	-6,5	-3,5	-3,5	-1,0
Telemark	-2,7	-2,5	-1,5	-1,1	-0,3	3,4	4,3	6,8	-3,2
Aust-Agder	-8,3	-7,7	-3,3	-1,9	23,2	8,1	-1,7	1,8	2,2
Vest-Agder	4,5	-1,7	0,2	-1,3	0,0	1,1	1,6	4,1	3,6
Rogaland	-4,0	-3,4	-2,6	-2,6	-0,7	3,6	3,8	8,9	6,9
Hordaland	5,0	0,7	2,6	-0,7	1,5	1,9	4,7	5,0	5,8
Sogn og Fjordane	3,7	1,9	0,7	0,9	4,2	4,5	4,8	6,0	1,5
Møre og Romsdal	2,6	-3,6	-0,9	-3,0	1,7	-0,7	3,6	3,1	0,8
Sør-Trøndelag	3,4	3,0	4,8	2,8	1,6	1,9	3,1	8,5	1,9
Nord-Trøndelag	0,4	-0,4	1,7	0,2	1,2	2,1	4,0	6,7	4,6
Nordland	1,0	-0,2	2,0	0,0	-0,2	-0,5	-0,4	3,2	1,6
Troms Romsa	0,9	-1,1	-1,9	-1,4	1,4	0,1	-0,8	6,3	2,3
Finnmark Finnmárku	3,9	3,6	4,8	4,9	-0,5	2,6	6,0	6,7	3,4

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

Tabell 5.2.2. **56.1. Restaurantvirksomhet. Driftsmargin, etter fylke. 2000-2008. Prosent**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
					Prosent				
I alt	**3,0**	**2,2**	**3,1**	**2,8**	**3,1**	**3,0**	**3,3**	**3,1**	**1,8**
Østfold	0,2	0,8	1,9	2,7	2,2	1,2	-0,4	0,8	-0,5
Akershus	3,8	2,7	3,7	4,0	4,6	5,9	5,7	4,0	1,7
Oslo	4,1	3,0	4,0	2,6	3,7	2,6	3,0	3,3	1,5
Hedmark	4,6	1,6	2,3	3,1	2,4	0,6	3,2	2,1	2,7
Oppland	3,8	4,4	1,8	3,8	4,2	4,5	4,1	3,3	3,1
Buskerud	2,8	3,9	2,2	1,4	3,2	3,4	2,5	2,6	2,4
Vestfold	3,2	1,8	4,6	0,6	1,0	1,7	2,8	3,6	0,4
Telemark	0,3	1,7	2,2	1,5	1,4	1,6	1,1	1,7	1,6
Aust-Agder	4,7	2,9	1,5	1,5	0,9	0,3	0,5	1,1	0,4
Vest-Agder	0,9	-1,0	3,0	3,2	2,4	2,8	1,8	2,8	-0,8
Rogaland	2,9	2,0	3,3	2,9	1,7	2,5	4,6	3,7	2,6
Hordaland	3,6	1,6	3,2	1,7	1,6	1,5	1,8	1,7	2,5
Sogn og Fjordane	0,9	-0,4	3,3	1,9	0,7	2,9	2,4	3,3	3,1
Møre og Romsdal	0,1	0,6	-0,2	-0,1	1,0	1,9	1,4	1,6	1,5
Sør-Trøndelag	3,1	2,4	4,3	5,9	4,5	4,4	3,6	4,4	3,1
Nord-Trøndelag	2,6	-0,1	2,2	1,6	1,3	1,7	2,0	2,8	1,7
Nordland	0,6	0,7	-0,1	2,4	2,8	1,1	1,7	3,7	1,6
Troms Romsa	-0,9	0,2	-0,1	2,1	3,3	0,6	4,0	-0,5	2,3
Finnmark Finnmárku	1,4	1,5	1,8	1,2	1,5	3,9	3,0	3,2	1,7

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

krefter nedgangen fra 2007 til 2008 blant annet ved ugunstig utvikling i utnyttingen av hotellenes senge- og romkapasitet.

Driftsmarginen for restaurantene var ganske stabil i hele perioden. For hver omsatt hundrelapp i restauranten satt foretaket igjen med tre kroner til dekning av renter og skatt. Tabellene nedenfor viser utviklingen nærmere.

Totalrentabilitet

Totalrentabilitet er et mye brukt mål på lønnsomheten i et foretak eller en bransje og kanskje det nøkkeltallet som gir mest informasjon om lønnsomheten, se definisjon i boks 5.2.2. Totalrentabilitet er egnet til å sammenlignes med avkastningen på investeringer i andre næringer eller med renten en hadde fått hvis kapitalen hadde blitt satt inn på konto i bank.

I begynnelsen av 2000-tallet var lønnsomheten i hotellbransjen meget dårlig. Totalrentabiliteten var i 2000 på 1,9 prosent, og i 2001 og 2003 var den til og med negativ. Etter 2003 ble hotellbransjen gradvis mer lønnsom, og i 2007 var totalrentabiliteten for hotellene på 19,2 prosent, altså bedre enn i næringslivet generelt.

Restaurantenes lønnsomhet fulgte langt på vei samme utvikling, men var i perioden 2000-2006 bedre enn hotellenes. Restaurantene hadde også et lønnsomhetsmessig toppår i 2007, med en totalrentabilitet på 14,2 prosent, litt bedre enn næringslivet generelt, men dårligere enn hotellenes.

Fra 2007 til 2008 gikk imidlertid lønnsomheten ned, og denne nedgangen gjaldt både hoteller, restauranter og næringslivet generelt. Med en nedgang fra 14,6 prosent i 2007 til -4,6 prosent i 2008 er det vel riktigere å si at restaurantenes lønnsomhet stupte.

Tabell 5.2.3. **55.1. Hotellvirksomhet. Totalrentabilitet, etter fylke. 2000-2008. Prosent**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
					Prosent				
I alt	**1,9**	**-0,6**	**0,1**	**-2,6**	**4,4**	**5,0**	**6,0**	**19,2**	**8,7**
Østfold	7,8	7,8	1,8	-6,8	-0,9	-3,4	1,5	-2,8	-6,2
Akershus	2,6	4,3	4,6	4,4	4,1	8,8	13,8	19,5	22,7
Oslo	-1,5	-4,0	-5,0	-9,0	5,3	4,8	4,8	24,6	10,5
Hedmark	4,0	2,7	4,2	0,6	1,0	9,7	2,4	5,1	21,5
Oppland	2,9	-1,2	0,9	-0,1	2,2	9,4	2,5	12,7	-1,8
Buskerud	4,7	2,2	2,7	1,1	7,5	3,5	1,2	4,6	2,4
Vestfold	-1,3	1,2	2,7	-2,8	1,3	5,5	3,5	5,3	-0,1
Telemark	-2,1	-3,7	-1,4	-1,6	-0,4	5,1	3,9	8,0	-11,8
Aust-Agder	8,6	-5,3	-14,8	3,6	27,7	9,0	14,5	4,2	2,0
Vest-Agder	3,5	-3,1	-1,2	-3,1	0,3	1,0	3,9	10,0	6,4
Rogaland	-3,4	-4,8	-5,2	-4,4	2,3	6,7	15,4	8,1	6,3
Hordaland	7,9	1,1	5,0	-0,6	3,4	5,4	8,6	11,6	7,5
Sogn og Fjordane	2,6	0,7	-0,2	-0,1	3,2	3,6	4,3	8,0	2,4
Møre og Romsdal	4,2	-5,3	-0,3	-6,0	3,5	-1,8	9,0	4,3	-6,6
Sør-Trøndelag	5,9	5,6	8,8	8,6	2,8	2,7	4,5	11,8	4,8
Nord-Trøndelag	1,4	0,0	4,0	1,0	3,4	6,6	12,1	16,7	11,9
Nordland	1,3	0,9	5,6	0,0	0,1	-0,2	-0,6	6,6	2,4
Troms Romsa	0,6	-1,8	-3,8	-3,4	2,7	0,0	-2,7	11,9	4,0
Finnmark Finnmárku	2,6	1,4	3,5	8,8	0,2	3,9	8,8	10,5	5,0

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

Årsaken til den lønnsomhetsmessige nedgangen fra 2007 til 2008 er dårligere årsresultat, som igjen er forklart med stor økning i andre finansielle kostnader enn rentekostnader. Denne forklaringen gjelder også for hotellene og restaurantene. Restaurantenes årsresultat ble for eksempel redusert fra et overskudd på 2,4 milliarder kroner i 2007 til et underskudd på nesten 1,8 milliarder kroner i 2008. Hotellenes overskudd ble til sammenligning redusert fra 4,7 milliarder kroner i 2007 til 1,2 milliarder kroner i 2008.

Utviklingen i lønnsomheten for hotellene fra 2003 til 2008 støttes av Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk. Fra 2003 til 2007 økte både gjestetrafikken og kapasitetsutnyttelsen. Hotellenes priser per tilgjengelig rom (RevPAR), som er definert i boks 4.5.5, økte mer enn konsumprisindeksen.

Fra 2007 til 2008 viste overnattingsstatistikken nedgang i antall overnattinger samt lavere utnytting av hotellenes senge- og romkapasitet. Hotellenes RevPAR steg ifølge overnattingsstatistikken. Det er imidlertid ingen motsetning mellom økt RevPAR og svekket lønnsomhet. RevPAR

Boks 5.2.2. Totalrentabilitet

$$\frac{\text{Resultat før ekstraordinære poster + finanskostnader x 100}}{\text{Totalkapital per 31. desember}}$$

Totalrentabiliteten sier noe om avkastningen på bedriftens kapital og er egnet som sammenligning med for eksempel investeringer i andre prosjekter eller med renten en får i bank.

Tabell 5.2.4. **56.1. Restaurantvirksomhet. Totalrentabilitet, etter fylke. 2000-2008. Prosent**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
					Prosent				
I alt	**6,5**	**5,1**	**6,6**	**6,2**	**7,9**	**7,5**	**13,7**	**14,6**	**-4,6**
Østfold	2,0	3,7	7,6	9,1	7,3	4,6	-1,1	2,3	-1,0
Akershus	7,1	6,3	7,9	8,9	11,2	12,4	13,0	21,3	-12,6
Oslo	8,4	5,3	7,2	4,3	9,1	7,2	21,1	8,7	0,0
Hedmark	12,4	5,8	7,7	11,6	7,0	2,2	8,7	7,0	9,6
Oppland	8,6	10,6	4,7	9,6	10,9	10,8	11,2	11,2	14,4
Buskerud	8,9	10,6	7,3	4,7	8,8	9,7	9,4	6,5	7,1
Vestfold	8,7	10,4	11,8	3,0	3,9	4,5	7,8	7,8	3,6
Telemark	0,8	4,3	7,8	5,4	3,2	3,3	2,1	4,7	4,2
Aust-Agder	7,9	7,7	4,0	5,0	2,2	3,4	4,8	5,2	-0,8
Vest-Agder	2,2	-2,8	5,4	6,7	5,6	6,4	4,1	8,0	-0,5
Rogaland	5,4	5,2	8,9	7,6	4,6	6,4	12,6	12,1	7,0
Hordaland	6,8	4,3	4,6	2,5	1,9	3,6	3,7	4,8	5,4
Sogn og Fjordane	1,4	-1,1	4,2	3,2	1,3	4,7	4,7	6,7	10,4
Møre og Romsdal	0,7	1,5	-0,4	0,0	4,1	4,6	3,6	3,7	3,6
Sør-Trøndelag	8,3	6,9	11,8	14,5	11,5	10,5	9,6	13,3	9,8
Nord-Trøndelag	5,6	0,1	4,9	3,2	2,4	4,5	5,0	6,5	2,6
Nordland	1,0	1,1	-0,6	5,2	7,4	3,0	5,6	9,8	3,8
Troms Romsa	-1,2	0,6	1,5	4,1	6,5	-5,7	11,0	2,2	3,3
Finnmark Finnmárku	3,2	3,0	3,4	3,1	3,6	7,7	6,9	7,5	4,3

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

uttrykker kun muligheter for lønnsom drift og tar ikke hensyn til hotellenes kostnader.

Figur 5.2.1 viser utviklingen i totalrentabilitet for hotellene, restaurantene og for næringslivet generelt.

Egenkapitalrentabilitet

Egenkapitalrentabiliteten for både hotellene og restaurantene svingte mer i perioden enn totalrentabiliteten, noe som vises med all tydelighet i figurene 5.2.1 og 5.2.2. De store svingninger til tross, egenkapitalrentabiliteten viser om lag samme utvikling som totalrentabiliteten.

Figur 5.2.1. **Totalrentabilitet, etter næring. 2000-2008. Prosent**

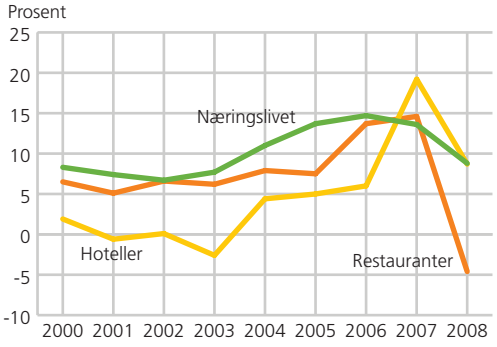

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

Figur 5.2.2. **55.1 Hotellvirksomhet. Lønnsomhet. 2000-2008. Prosent**

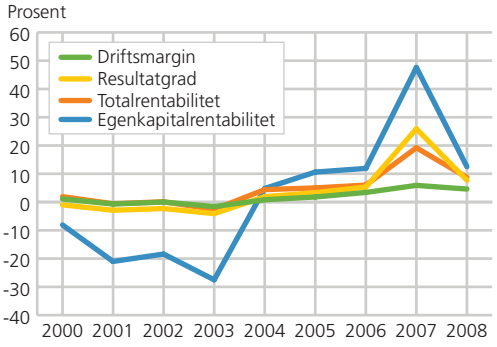

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

Egenkapitalrentabiliteten økte fra -27,5 prosent i 2003 til en positiv avkastning på nesten 50 prosent i 2007. Tilsvarende utvikling hadde også restaurantene, med negativ avkastning på egenkapitalen på -0,6 prosent i 2001, som steg til en positiv avkastning på 37,1 prosent i 2006 og 29,6 prosent i 2007.

Fra 2007 til 2008 falt også egenkapitalrentabiliteten dramatisk for både hotellene og restaurantene. Mest dramatisk var det for restaurantene, der egenkapitalrentabiliteten falt fra nevnte 29,6 prosent i 2007 til -25,5 prosent i 2008. Årsaken til denne nedgangen er omtalt ovenfor.

Egenkapitalandel

I perioden 2000-2004 hadde restaurantene en egenkapitalandel på om lag 10 prosent. Lavest var egenkapitalandelen i 2001, da den var på 8,4 prosent. Fra 2004 steg den fra nevnte 10 prosent til 38,3 prosent i 2007, nesten på nivå med næringslivet generelt.

Boks 5.2.4. Egenkapitalandel

$$\frac{\text{Egenkapital per 31. desember x 100}}{\text{Totalkapital per 31. desember}}$$

Egenkapitalandel viser hvor mye av totalkapitalen som er egenkapital. Det sier noe om soliditeten i en virksomhet. Ved lav egenkapitalandel er mye av foretakets eiendeler eller kapital belånt.

Boks 5.2.3. Egenkapitalrentabilitet

$$\frac{\text{Resultat før ekstraordinære poster - skattekostnad x 100}}{\text{Egenkapital per 31. desember}}$$

Egenkapitalrentabilitet viser avkastningen på egenkapitalen, der egenkapitalen er den delen av eiendelene som innehaverne eier selv.

I en del tilfeller har foretak negativt årsresultat og samtidig negativ egenkapitalandel. Egenkapitalrentabiliteten vil da framstå som positiv og tilsynelatende vise lønnsomhet.

I andre tilfeller har et foretak positivt årsresultat og samtidig negativ egenkapitalandel. Egenkapitalrentabiliteten vil da fremstå som negativ som indikerer ulønnsom virksomhet.

I begge disse tilfellene er egenkapitalrentabiliteten anonymisert, se tabellene 5.2.5 og 5.2.6 nedenfor.

Figur 5.2.3. **55.3. Restaurantvirksomhet. Lønnsomhet. 2000-2008. Prosent**

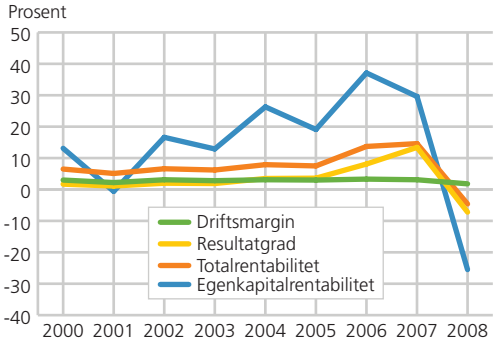

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

Figur 5.2.4. **Egenkapital, etter næring. 2000-2008. Prosent**

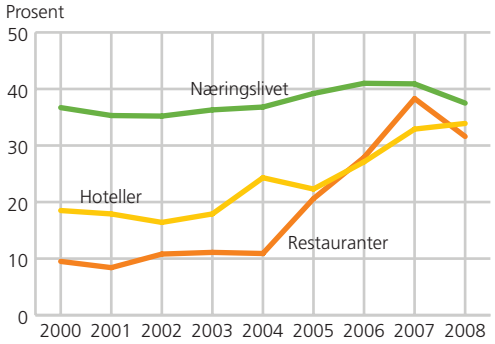

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

Tabell 5.2.5. **55.1. Hotellvirksomhet. Egenkapitalrentabilitet, etter fylke. 2000-2008. Prosent**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
					Prosent				
I alt	**-8,1**	**-21,0**	**-18,4**	**-27,5**	**4,8**	**10,6**	**11,9**	**47,6**	**12,5**
Østfold	13,2	14,8	-19,6	-125,6	-41,7	-53,6	-3,8	-340,8	98,3
Akershus	-10,0	-2,4	1,2	6,0	3,4	17,3	37,5	48,9	46,3
Oslo	-18,1	-24,7	-28,7	-43,1	8,6	10,2	7,2	59,2	14,4
Hedmark	-3,1	-7,7	-2,5	-14,9	-4,8	21,1	0,6	8,5	38,4
Oppland	-7,7	-35,3	-27,7	-18,8	3,0	27,8	-0,5	26,5	-13,7
Buskerud	0,2	-15,6	-12,6	-23,4	29,4	3,6	-6,1	3,5	-6,8
Vestfold	-36,1	-18,4	:	:	-80,3	11,3	2,4	8,4	-29,2
Telemark	-14,1	-25,2	-20,1	-37,8	-23,7	9,9	5,0	16,5	-100,7
Aust-Agder	15,0	-17,6	-193,2	8,0	66,7	15,5	34,3	6,0	-2,6
Vest-Agder	3,9	-25,5	-12,7	-18,1	-7,3	-1,5	8,4	29,4	11,8
Rogaland	-35,5	-57,7	-55,4	-57,7	3,9	17,6	31,0	8,9	8,1
Hordaland	17,3	-20,5	4,7	-36,2	1,6	25,6	21,6	34,5	8,2
Sogn og Fjordane	-4,6	-15,8	-16,0	-19,1	5,2	9,8	6,6	14,3	-4,1
Møre og Romsdal	1,5	-21,0	-12,2	-153,4	-4,7	-25,4	22,8	5,7	-25,2
Sør-Trøndelag	10,2	4,1	26,8	43,0	-9,7	0,5	8,7	30,9	5,1
Nord-Trøndelag	-16,9	-15,8	2,9	-6,4	2,8	12,3	30,4	43,1	21,5
Nordland	-28,3	-72,6	11,9	-24,0	-23,6	-40,4	-28,6	15,0	-9,8
Troms Romsa	-8,8	-36,3	-61,6	-58,4	0,0	-9,7	-16,4	64,8	3,5
Finnmark Finnmárku	0,3	-6,3	-0,5	13,2	-5,7	7,3	17,3	17,4	6,7

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

Tabell 5.2.6. **56.1. Restaurantvirksomhet. Egenkapitalrentabilitet, etter fylke. 2000-2008. Prosent**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
					Prosent				
I alt	**13,1**	**-0,6**	**16,6**	**12,9**	**26,3**	**19,1**	**37,1**	**29,6**	**-25,5**
Østfold	:	:	:	:	317,1	12,4	-33,3	-1,6	-53,4
Akershus	12,1	12,7	22,7	18,7	34,5	36,2	31,8	38,1	-41,8
Oslo	17,4	2,5	19,1	4,4	22,3	13,1	38,0	12,1	-6,6
Hedmark	33,5	-1,4	40,6	44,7	45,7	-16,3	49,3	21,4	34,5
Oppland	18,0	33,8	-11,1	63,4	65,8	46,9	41,5	46,8	63,4
Buskerud	50,7	28,0	22,7	-24,4	:	94,2	50,0	16,0	16,6
Vestfold	:	:	116,8	:	:	49,4	458,6	29,5	0,5
Telemark	:	:	66,4	14,6	:	-10,2	-24,1	1,5	242,0
Aust-Agder	31,2	27,1	-47,2	-41,0	-22,9	-3,8	14,3	9,4	-27,9
Vest-Agder	-92,1	:	42,6	:	:	55,9	:	35,9	-449,2
Rogaland	3,5	-3,9	53,4	34,3	-0,6	31,1	59,9	52,1	13,9
Hordaland	14,6	-2,3	-0,7	-69,3	:	-5,7	5,7	6,3	-16,5
Sogn og Fjordane	-25,2	-118,8	-18,2	-21,1	-19,4	12,3	7,1	18,2	35,8
Møre og Romsdal	-75,0	-48,8	-152,1	:	-23,2	-3,1	-4,1	-4,4	-8,5
Sør-Trøndelag	39,1	17,3	128,8	127,6	123,4	35,8	50,5	71,6	35,8
Nord-Trøndelag	-5,3	-95,4	-23,4	-28,6	:	14,3	15,5	18,8	-6,8
Nordland	:	:	:	:	201,5	-89,6	25,1	98,9	-54,3
Troms Romsa	-389,9	:	-290,7	-18,9	47,3	:	142,4	139,1	50,9
Finnmark Finnmárku	-8,5	-10,5	-25,0	-17,4	-22,8	32,2	13,3	18,5	-18,8

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

Tabell 5.2.7. **55.1. Hotellvirksomhet. Egenkapitalandel, etter fylke. 2000-2008. Prosent**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
					Prosent				
Hele landet	**18,5**	**17,9**	**16,4**	**17,9**	**24,3**	**22,3**	**27,1**	**32,9**	**33,9**
Østfold	18,7	18,5	22,1	9,7	12,6	10,6	12,3	2,0	-10,8
Akershus	13,7	12,6	14,6	32,7	33,6	34,6	29,5	31,9	39,6
Oslo	21,9	21,3	22,7	22,7	29,8	22,5	27,7	35,6	37,6
Hedmark	26,8	23,8	23,8	22,3	26,8	34,8	38,7	33,4	51,1
Oppland	17,0	18,6	12,0	15,2	17,4	21,2	15,1	39,1	32,4
Buskerud	16,3	14,6	12,6	11,8	14,2	20,5	21,0	19,1	14,9
Vestfold	10,7	9,4	-19,5	-11,3	16,4	17,7	16,7	18,9	16,8
Telemark	30,1	24,1	20,8	12,9	12,1	17,7	17,2	22,1	14,5
Aust-Agder	4,0	38,0	7,9	5,0	29,6	36,0	38,3	38,5	28,5
Vest-Agder	27,5	20,0	22,2	24,9	21,9	17,7	17,8	20,0	13,0
Rogaland	13,9	11,9	9,8	11,3	14,9	19,8	41,1	41,7	37,0
Hordaland	16,4	13,0	14,0	11,3	9,1	11,7	22,4	23,7	21,4
Sogn og Fjordane	18,5	16,2	18,8	16,5	14,0	15,0	28,8	29,2	28,8
Møre og Romsdal	30,6	31,3	24,7	5,5	19,6	17,2	22,4	15,5	34,1
Sør-Trøndelag	12,9	9,9	10,9	8,6	9,5	27,3	22,3	24,9	23,9
Nord-Trøndelag	16,4	17,5	18,8	19,8	22,8	26,1	26,1	25,3	27,0
Nordland	8,3	5,1	11,6	11,3	7,4	6,8	9,0	11,1	12,1
Troms Romsa	18,7	12,5	11,4	10,1	13,7	18,1	19,8	16,1	29,1
Finnmark Finnmárku	23,3	24,9	26,8	31,4	30,6	36,0	32,0	30,8	25,5

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

Tabell 5.2.8. **56.1. Restaurantvirksomhet. Egenkapitalandel, etter fylke. 2000-2008. Prosent**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
					Prosent				
Hele landet	**9,5**	**8,4**	**10,8**	**11,1**	**10,9**	**20,6**	**27,9**	**38,3**	**31,6**
Østfold	-6,7	-14,7	-11,3	-0,7	0,4	5,7	9,2	10,7	8,1
Akershus	14,2	10,3	16,2	27,2	21,7	23,3	27,4	48,9	36,6
Oslo	17,6	15,0	17,6	12,8	15,6	36,2	49,7	49,6	45,5
Hedmark	17,6	6,2	4,2	8,2	1,4	8,8	8,8	9,0	10,3
Oppland	15,0	12,5	8,8	6,0	7,1	11,7	13,8	14,7	13,9
Buskerud	6,9	19,9	9,2	4,6	0,3	4,8	10,1	8,1	10,8
Vestfold	-41,7	-25,7	4,0	-1,6	-1,6	0,6	0,4	13,5	12,5
Telemark	0,2	-4,1	2,3	3,3	-2,0	3,2	3,0	0,7	-0,9
Aust-Agder	6,6	8,2	4,0	3,8	5,2	9,0	6,6	10,8	18,8
Vest-Agder	2,5	-1,1	2,7	-0,1	-1,6	2,6	-2,0	8,0	1,5
Rogaland	9,0	6,7	5,5	8,2	6,3	7,8	12,8	14,7	16,7
Hordaland	11,0	13,1	14,1	4,7	-0,1	2,7	1,6	3,6	3,2
Sogn og Fjordane	13,5	4,9	8,2	8,7	12,7	12,8	11,8	12,5	15,4
Møre og Romsdal	5,5	6,2	3,1	-0,4	1,7	6,7	10,2	8,6	9,3
Sør-Trøndelag	7,4	8,3	3,9	6,2	4,7	16,6	11,4	10,6	9,5
Nord-Trøndelag	10,8	5,4	5,2	5,8	-0,1	8,1	8,5	12,1	9,7
Nordland	-9,0	-11,0	-8,2	-2,4	1,3	1,4	4,9	4,7	3,1
Troms Romsa	1,7	0,1	1,6	3,1	5,1	-0,6	4,0	-3,1	-3,2
Finnmark Finnmárku	20,3	21,0	12,1	12,3	7,4	12,9	14,9	13,8	9,7

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

Hotellenes egenkapital var i perioden 2000-2003 stabil på et nivå på 16-18 prosent. Fram til 2008 økte egenkapitalandelen til 33,9 prosent.

Som figur 5.2.4 viser, ble egenkapitalandelen både for hotellene og restaurantene styrket fra 2004 til 2008. Denne perioden var kjennetegnet med bedring i lønnsomheten for begge bransjene, og god lønnsomhet kan jo blant annet nyttes til å styrke egenkapitalen i form av nedbetaling av gjeld.

Likviditetsgrad

I begynnelsen av 2000-tallet hadde både hotellene og restaurantene en likviditetsgrad 1 på om lag 0,8. Fra bransjehold påpekes at en sunn likviditet krever en likviditetsgrad 1 på over 2,0. En likviditetsgrad 1 på 0,8 må derfor kunne betraktes som dårlig, siden foretakene i en slik situasjon, enkelt sagt, har større kortsiktig gjeld enn betalingsevne.

Figur 5.2.5 viser at likviditetsgrad 1 for hotellene økte mye fra 2004 til 2007, og var i 2007 på 1,80 og 1,57 året etter. Dette er nivåer som da var langt bedre enn næringslivet generelt.

Likviditetsgrad 1 for restaurantene hadde langt på veg samme utvikling som hotellene. Økningen kom imidlertid to år senere og nådde et nivå på 1,22 i 2007 og 1,19 i 2008. Figuren nedenfor viser at likviditetsgrad 1 for restaurantene var på om lag på samme nivå som næringslivet.

Boks 5.2.5. Likviditetsgrad 1

$$\frac{\text{Omløpsmidler per 31. desember}}{\text{Kortsiktig gjeld per 31. desember}}$$

Nøkkeltallet likviditetsgrad måler foretakets evne til å dekke sine betalingsforpliktelser etter hvert som disse forfaller. Omløpsmidler er eiendeler som enten er likvide slik som kontanter og bankinnskudd, eller som relativt raskt kan gjøres likvide, slik som kundefordringer, aksjer og varebeholdning.

Figur 5.2.5. **Likviditetsgrad 1, etter næring. 2000-2008**

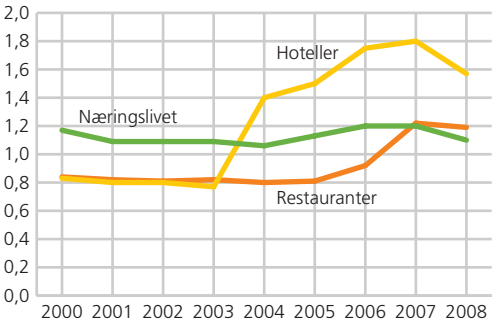

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

5.3. Konkurser

Det er mange årsaker til at et foretak går konkurs. Som omtalt i boks 5.3.1 er den endelige begjæringen om konkurs til sjuende og sist basert på kreditors avgjørelse. En skal derfor være forsiktig med å forklare mulige sammenhenger med statistikk. I dette kapitlet har en likevel tatt sjansen på å vise utviklingen i åpnede konkurser og likviditeten for aksjeselskapene i hotell- og restaurantnæringen.

I figurene 5.3.1 og 5.3.2 er utviklingen i likviditetsgrad 1 sammenlignet med utviklingen i antall åpnende konkurser i hotell- respektive restaurantnæringen. Året 2000 er basisår.

En vedvarende svak likviditet i hotellnæringen i perioden 2000 -2003 kan ha bidratt til et økende antall åpnede konkurser utover i perioden. Antall åpnede konkurser ble mer enn fordoblet i denne perioden.

Fra og med 2004 ble likviditetsgraden for hotellene sterkt forbedret, fra 0,77 i 2003 til 1,40 i 2004. Samtidig med bedringen i likviditet gikk antall åpnede konkurser ned fra 50 i 2003 til 18 i 2005.

Boks. 5.3.1. Konkurs
Virksomheter som mangler evne til å betale sine regninger i tide, og i tillegg har høyere gjeld enn eiendeler samt at disse problemene ikke er av forbigående karakter, står absolutt i fare for å bli slått konkurs. En ytterligere forutsetning må være til stede, nemlig at kreditor ønsker å slå virksomheten konkurs. En håpløs økonomisk situasjon trenger derfor ikke nødvendigvis ende med konkurs. Noen greier kanskje å redde virksomheten, mens andre avvikler sin virksomhet på andre måter nettopp fordi kreditor ikke er tjent med at virksomheten slås konkurs.

Som tidligere omtalt hadde restaurantnæringen svak likviditet i begynnelsen av 2000-tallet.

Figur 5.3.2 viser at likviditeten for restaurantene var konstant, og tabell 5.3.1 viser at likviditetsgraden var om lag på 0,8-0,85 for disse årene. Antall konkurser økte ganske sterkt i perioden, fra 177 i 2000 til 258 i 2003.

Fra 2005 til 2007 bedret likviditeten seg fra 0,81 til 1,22 eller med 50 prosent. Denne bedringen kommer tydelig til syne i figur 5.3.2. Antall konkurser gikk i denne periode ned ganske mye.

Figur 5.3.1. **55.1. Hotellvirksomhet. Utviklingen i konkurser og likviditet. 2000-2008. Prosent**

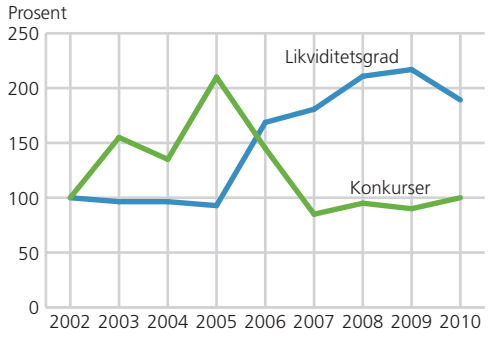

Kilde: Statistisk sentralbyrås konkursstatistikk.

Figur 5.3.2. **56.1. Restaurantvirksomhet. Utviklingen i konkurser og likviditet. 2000-2008. Prosent**

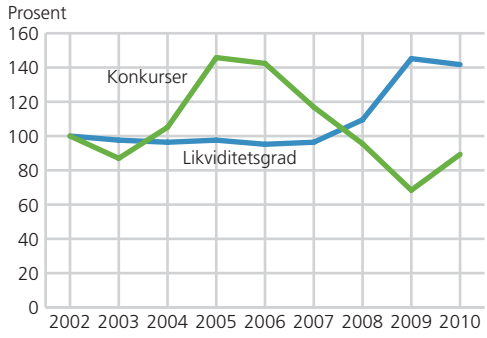

Kilde: Statistisk sentralbyrås konkursstatistikk.

Tabell 5.3.1. **55.1. Hotellvirksomhet. Likviditetsgrad 1, etter fylke. 2000-2008**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hele landet	**0,83**	**0,80**	**0,80**	**0,77**	**1,40**	**1,50**	**1,75**	**1,80**	**1,57**
Østfold	0,94	0,86	0,74	0,56	0,64	0,61	0,81	0,78	0,55
Akershus	0,76	0,73	0,73	0,58	0,82	0,73	1,18	0,99	1,05
Oslo	0,79	0,79	0,78	0,72	1,96	1,98	2,31	2,25	2,15
Hedmark	0,75	0,80	0,60	0,59	0,68	1,00	1,05	1,55	1,87
Oppland	0,77	0,86	0,74	0,98	0,92	1,21	0,97	1,41	1,05
Buskerud	1,00	0,75	0,73	0,78	0,79	1,02	0,85	0,97	0,57
Vestfold	0,62	0,72	1,28	1,13	1,17	0,78	1,06	1,06	0,88
Telemark	1,55	1,12	0,76	0,89	0,89	0,83	0,94	1,49	1,15
Aust-Agder	0,51	1,63	1,13	0,81	0,99	1,04	1,50	1,62	2,75
Vest-Agder	0,88	0,87	0,77	0,78	0,86	0,99	1,02	1,15	1,04
Rogaland	0,92	0,79	0,78	0,80	0,79	0,87	2,16	1,39	1,18
Hordaland	0,91	0,79	0,92	0,83	0,77	0,80	0,85	0,80	0,77
Sogn og Fjordane	0,84	0,89	0,92	0,87	0,88	1,05	1,21	1,09	1,18
Møre og Romsdal	1,10	0,88	0,84	0,67	0,84	0,77	0,98	1,03	0,89
Sør-Trøndelag	0,58	0,57	0,66	0,68	0,75	0,83	0,78	0,83	0,81
Nord-Trøndelag	0,89	0,93	0,92	0,89	0,76	0,80	1,00	0,99	0,99
Nordland	0,68	0,70	0,71	0,84	0,83	0,84	1,16	1,15	0,74
Troms Romsa	1,06	0,88	0,88	0,94	0,82	0,92	1,15	1,41	1,42
Finnmark Finnmárku	0,72	0,66	0,93	1,21	1,14	1,28	1,79	0,91	0,88

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

Tabell 5.3.2. **56.1. Restaurantvirksomhet. Likviditetsgrad 1, etter fylke. 2000-2008**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hele landet	**0,82**	**0,81**	**0,82**	**0,80**	**0,81**	**0,92**	**0,95**	**1,22**	**1,19**
Østfold	0,73	0,67	0,72	0,85	0,78	0,90	0,89	0,88	0,90
Akershus	0,79	0,78	0,74	0,74	0,76	0,84	0,82	1,76	1,54
Oslo	0,84	0,87	0,86	0,81	0,86	1,03	1,05	1,12	1,29
Hedmark	0,97	0,90	0,88	0,88	0,83	0,88	0,83	0,91	0,93
Oppland	0,85	0,85	0,76	0,77	0,77	0,89	0,88	0,89	0,82
Buskerud	0,79	0,49	0,89	0,81	0,74	0,89	0,97	0,84	0,94
Vestfold	0,71	0,97	0,80	0,75	0,77	0,75	0,90	0,92	0,88
Telemark	0,85	0,79	0,85	0,86	0,76	0,86	0,85	0,85	0,85
Aust-Agder	0,90	0,89	0,74	0,80	0,78	0,96	1,10	1,33	1,34
Vest-Agder	0,73	0,73	0,83	0,79	0,68	0,75	0,73	0,85	0,77
Rogaland	0,84	0,83	0,82	0,83	0,75	0,76	0,93	0,97	0,92
Hordaland	0,74	0,69	0,76	0,70	0,77	0,95	1,03	0,96	1,06
Sogn og Fjordane	0,90	0,73	0,67	0,85	0,83	0,91	1,42	1,04	1,14
Møre og Romsdal	0,79	0,75	0,75	0,69	0,75	0,80	1,01	0,96	0,96
Sør-Trøndelag	0,88	0,85	0,83	0,85	0,87	1,13	1,02	0,98	0,93
Nord-Trøndelag	0,92	0,75	0,86	0,87	0,77	0,88	1,01	0,97	0,75
Nordland	0,78	0,81	1,02	0,85	0,87	0,74	0,83	0,92	0,87
Troms Romsa	0,84	0,86	0,95	0,92	0,87	0,89	0,92	1,07	0,87
Finnmark Finnmárku	0,94	0,91	0,90	1,01	0,84	1,10	1,13	0,84	0,81

Kilde: Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk.

Anne Mari Auno

6. Satellittregnskapet for turisme

Turisme kan være en viktig kilde for inntekter og sysselsetting for privatpersoner, næringsliv og land. De siste årene har turistenes konsum i Norge utgjort mer enn 100 milliarder kroner, og reiselivsnæringenes andel av bruttonasjonalproduktet i Fastlands-Norge har utgjort om lag 4,5 prosent. Sysselsettingen i de samme næringene utgjorde om lag 6,5 prosent. Disse tallene er hentet fra satellittregnskapet for turisme[1].

Satellittregnskapet for turisme er et verktøy som måler turismens økonomiske rolle i et samfunn samt sier noe om hvordan turismen henger sammen med andre deler av økonomien. Dette vil myndigheter og næringslivet gjerne vite mer om når de legger planer og fatter beslutninger.

Statistisk sentralbyrå har beregnet tall for turistenes konsum i Norge og verdiskapingen målt i bruttoprodukt for en rekke årganger. Som en oppfølging av regjeringens nasjonale reiselivsstrategi fra 2007, har Statistisk sentralbyrå også gjennomført to prosjekter basert på satellittregnskapet for turisme på vegne av Nærings- og handelsdepartementet og Forskningsrådet. Det første består av en analyse av reiselivet i Norge med fokus på verdiskaping og ringvirkninger. Det andre prosjektet er en fordeling av turismen etter fylke. Denne artikkelen vil sammenstille hovedresultatene fra disse prosjektene.

[1] http://www.ssb.no/turismesat/

6.1. Hva er turisme?

Turisme er noe de fleste av oss har stiftet nærmere bekjentskap med. Hva som legges i begrepet, er det like fullt ikke lett å enes om. Er det turisme å gå på teater i egen by? Er bensinen jeg kjøpte på vei til hytta del av en turists forbruk? Er sykkelen og sekken jeg kjøpte for å sykle Rallarvegen, del av turistens forbruk? Er alle som overnatter på hotell, turister? Hovedprinsippet er at det ikke er hva man kjøper, men hvorfor man kjøper som er utslagsgivende for om det er turisme eller ei.

Boks 6.1.1. Definisjoner

En *turist* er en person som reiser til eller oppholder seg på et sted som ligger utenfor det området personen normalt ferdes i. Reisen skal ikke være av rutinemessig karakter, og oppholdet må ikke vare over et år. Reisene kan være privatreiser og forretningsreiser, se for øvrig punkt 1.2.

Reiselivsnæringer er næringer hvor salget til turister utgjør en markant andel av produksjonen i næringen.

Reiselivsprodukter er varer og tjenester som turistene er store brukere av, for eksempel hotelltjenester, serveringstjenester og transporttjenester.

Samlet *turistkonsum* i Norge er definert som norske og utenlandske turisters samlede turistrelaterte utgifter innenfor norsk område. Hvordan det fordeles på *turisttyper*, kan illustreres som følger:

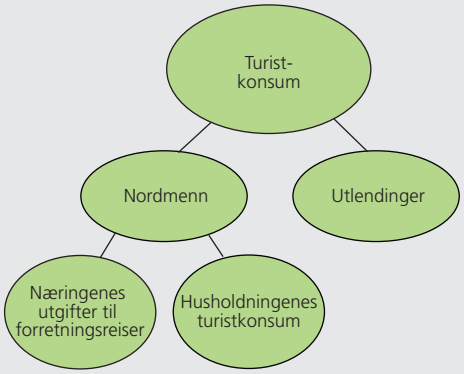

I nasjonalregnskapet følger man derimot produktene og hvem som lager og selger disse. En eggprodusent er en del av landbruksnæringen, og kjøpmannen som selger eggene, er del av varehandelsnæringen. Men er det turisme? Er det en tysker på påskeferie i Norge som har kjøpt og fortært egget, så er svaret ja. Er det en nordmann som spiser sitt sedvanlige kokte egg en søndag morgen i hjemmet sitt, så er svaret nei. Produksjonen har uansett ikke skjedd i en reiselivsnæring da både landbruket og varehandelen produserer mest varer og tjenester som andre enn turistene kjøper.

I nasjonalregnskapet deles også anvendelsen av produktene etter brukere som husholdninger, bedrifter, offentlig sektor og ideelle organisasjoner som idrettslag og Røde Kors. Utfordringen her er at turistene kommer fra alle disse brukergruppene.

Turismen er med andre ord et etterspørselsbasert fenomen som går på tvers av næringer, produkter og brukere, og man kan ikke lese direkte ut fra det ordinære nasjonalregnskapet hva omfanget av turismen er. Til det trengs det andre verktøy. Et slikt verktøy er satellittregnskapet for turisme, hvor retningslinjene er utviklet av FN, OECD og EU[1]. Her defineres det hva som menes med turisme, og hvordan det kan måles i nasjonalregnskapssammenheng.

6.2. Sammenliknbarhet

Ved sammenlikning av tallene i denne artikkelen må man merke seg at turistkonsum for landet totalt og summen av det fylkesfordelte turistkonsumet ikke er like.

[1] Eurostat, OECD, FN og UNWTO (2010): 2008 Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA: RMF 2008) og FN (2010): International Recommendations for Tourism Statistics 2008.

Forskjellene skyldes hovedsakelig at turoperatørtjenester i de fylkesvise beregningene er nettoført, det vil si at pakketurenes komponenter er fordelt på produktene som er inkludert, og ikke samlet i en post. En annen betydelig forskjell er at norske husholdningers konsum av dagligvarer og andre varer og tjenester mens de er på tur, er inkludert i de fylkesfordelte tallene. I det nasjonale satellittregnskapet anses det at slike dagligvarer er noe husholdningene ville ha brukt uavhengig av om de var på reise eller ei, og dermed tas de ikke med som turistkonsum.

Forskjellene skyldes også at noen av tallene og metodene er reviderte etter at de nasjonale tallene ble publisert i 2009 i rapporten *Norsk reiselivs økonomiske rolle* (Auno og Sørensen 2009). Disse endringene er tatt inn i de fylkesfordelte tallene som ble publisert i 2011. Om man summerer disse til landsnivå, gir dette dermed noen forskjeller sammenliknet med de nasjonale tallene.

Videre er det verdt å merke seg at referanseårene varierer i analysen. Dette henger sammen med hvilke data som var tilgjengelig da prosjektene ble gjennomført. Dette er normalt ikke nevneverdig til hinder for sammenliknbarheten da det sjelden er store endringer over noen få år.

Når man sammenlikner, må man derimot være forsiktig med å trekke for bastante konklusjoner på bakgrunn av de mest detaljerte tallene. Dette skyldes at nasjonalregnskapet, og dermed satellittregnskapet for turisme, er bygget opp med tanke på å gi en meningsfull og konsistent oversikt over hovedstørrelser i norsk økonomi.

For mer informasjon om dette, henvises til prosjektrapportene (Auno 2011 og Auno og Sørensen 2009) og temasiden om nasjonalregnskap[2] på Statistisk sentralbyrås hjemmeside.

6.3. Hvor mye penger bruker turistene …

6.3.1. … i hele Norge?

Til sammen brukte turistene 108 milliarder kroner i Norge i 2008. Turister i Norge er personer fra inn- og utland som reiser i Norge på privat- eller forretningsreiser.

Det er de norske husholdningens privatreiser som bidrar mest til samlet turistkonsum i Norge. De står for halvparten av turistkonsumet.

Den andre halvparten fordeler seg på utenlandske turister som bidrar med rundt 30 prosent til samlet turistkonsum, og norske forretningsreisende som bidrar med om lag 20 prosent. Dette er andeler som har holdt seg stabile i årene 2004-2009.

I det samlede turistkonsumet i Norge inkluderes også nordmenn som er på vei ut av landet, og deres utgifter på transport og pakkereiser. Dette utgjorde om lag 25-30 milliarder kroner i 2007. Det vil si at om lag en tredel av nordmenns turistkonsum

Figur 6.3.1. **Samlet turistkonsum, etter turisttyper. 2008*. Millioner kroner**

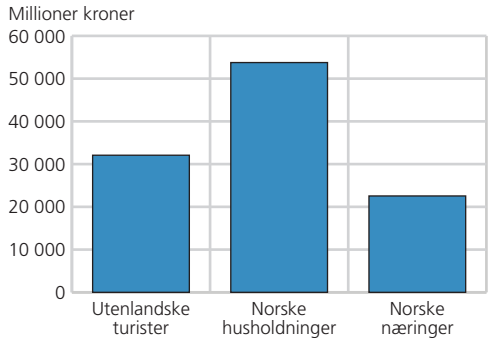

Kilde: Satellittregnskap for turisme, Statistisk sentralbyrå.

[2] http://www.ssb.no/emner/09/01/regnskap/

i Norge brukes på å reise utenlands. Hvor mye de bruker på reisene mens de er i utlandet, er ikke med i tallene i satellittregnskapet.

6.3.2. … og i de enkelte fylkene?

Det er store variasjoner i turistkonsumet mellom fylkene. Akershus og Oslo er de to fylkene som mottok mest av turistkonsumet i 2007. Da ble nærmere tre av ti kroner brukt her.

Fylkene Finnmark, Aust-Agder og Østfold mottok minst. Her beløp turistkonsumet seg til vel 2 milliarder kroner i hvert fylke. Samlet betyr det at 6 prosent av turistkonsumet kom disse fylkene til gode.

Figur 6.3.2. **Turistkonsum, etter fylke[1]. 2007. Millioner kroner**

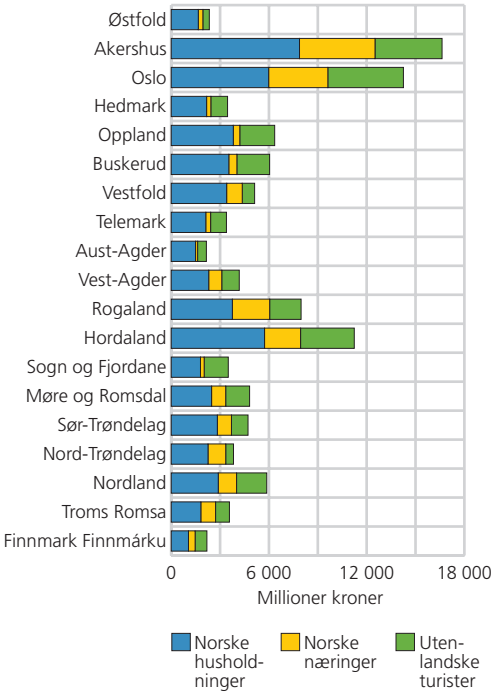

[1] Nettoføring av turoperatørtjenester.

Kilde: Fylkesfordelt satellittregnskap for turisme, Statistisk sentralbyrå.

Om man sammenlikner med de fylkesfordelte tallene for 2007 med 1997 (Brændvang og Sørensen 2002), så er fordelingene temmelige like. Det mest markante unntaket er i Vestfold hvor andelene av samlet turistkonsum har økt med 50 prosent. Denne endringen kan i stor grad tilskrives en kraftig vekst i flytrafikken ved Sandefjord Lufthavn Torp.

I samtlige fylker var det de norske turistene, inklusive forretningsreisende, som konsumerte mest. Tre av fire kroner ble brukt av nordmenn. De utenlandske turistenes betydning i forhold til de norske i de enkelte fylkene varierte fra om lag 10 til 40 prosent. Sogn og Fjordane var det fylket der utenlandske turister relativt sett hadde det største konsumet. Nord-Trøndelag var det fylket der utlendingene hadde lavest andel av samlet turistkonsum.

6.4. Hva kjøper turistene?

Turistene brukte i 2008 aller mest på typiske turismeprodukter som overnatting, servering og transport. 70 prosent av turistkonsumet gikk med til disse postene. Av dette igjen var det transporttjenestene som utgjorde den største utgiftsposten. Transportutgiftene utgjorde om lag halvparten av konsumet av reiselivsprodukter og en tredel av samlet turistkonsum.

Figur 6.4.1. **Samlet turistkonsum i Norge, etter varer og tjenester kjøpt. 2008***

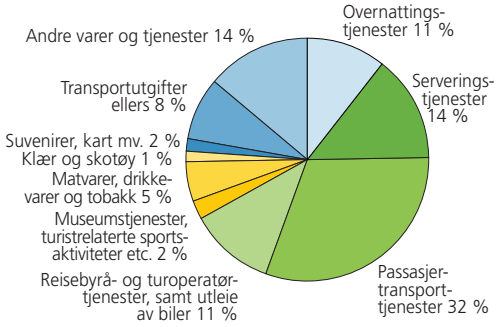

Kilde: Satellittregnskap for turisme, Statistisk sentralbyrå.

Hvem som kjøper hva, varierer mellom turisttypene som illustrert i figur 6.4.2. Dette skyldes delvis at de har ulike forbruksmønster, men det skyldes også prinsipper i beregningene. For norske forretningsreisende er kun arbeidsgivers utgifter i forbindelse med reise og opphold inkludert. Private utgifter den forretningsreisende har i løpet av turen, er inkludert i norske husholdningers turistkonsum.

I de norske husholdningers turistkonsum er kun det konsumet som er direkte knyttet til reisen inkludert. Dette kalles merkonsum. Det vil si at utgifter man uansett ville ha hatt på for eksempel dagligvarer og klær, ikke er inkludert. Dette er utelatt fra beregningene da det ikke har noen betydning for norsk økonomi hvor i landet dette er kjøpt.

For nordmennene er alle billettutgifter for å reise til og fra Norge, uavhengig av om transportselskapet er norsk eller utenlandsk, også inkludert. For utenlandske turister er disse utgiftene kun inkludert om transporten skjer med norsk transportselskap.

For de utenlandske turistene er alle andre turistrelaterte utgifter inkludert uavhengig av hvilke tjenester og produkter de har kjøpt i Norge, og uavhengig av om de er på privat- eller forretningsreise. Det skyldes at alle deres utgifter påvirker norsk økonomi.

Når man skal se på turistkonsumet etter fylke, er det derimot av betydning hvor i landet man har handlet brød, tannkrem og sandaler. I disse tallene er derfor alt turistrelatert konsum i Norge for de norske husholdningene inkludert. Samtidig er det ikke av betydning hvor mye man har betalt

Figur 6.4.2. **Samlet turistkonsum i Norge, etter produkter kjøpt og turisttyper. 2008*. Millioner kroner**

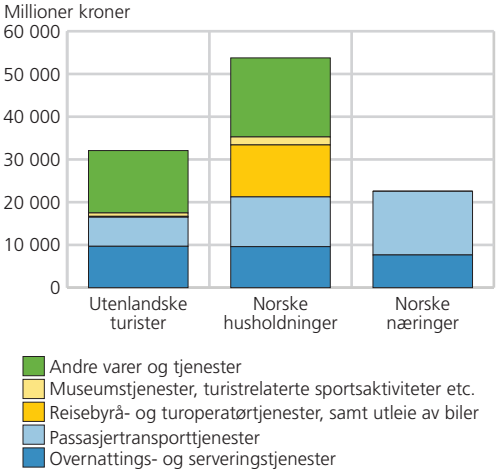

Kilde: Satellittregnskap for turisme, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.4.3. **Turistkonsum, etter produkt og fylke[1]. 2007. Millioner kroner**

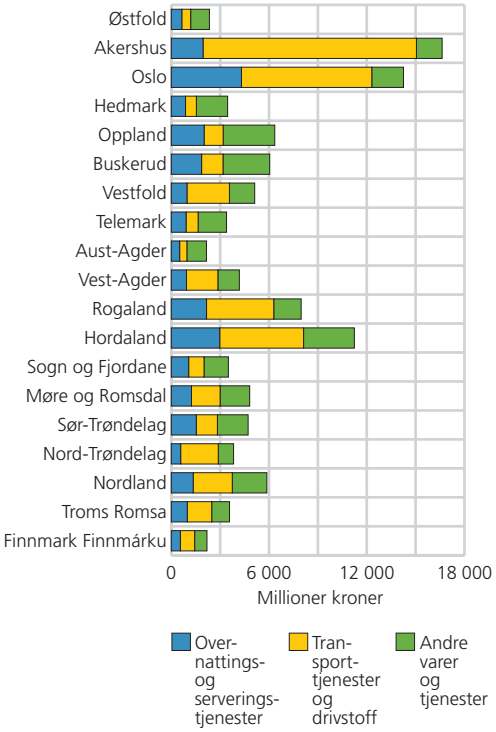

[1] Nettoføring av turoperatørtjenester.

Kilde: Fylkesfordelt satellittregnskap for turisme, Statistisk sentralbyrå.

for hotelloppholdet som del av en pakketur til Hellas. Av den grunn er utgifter til tjenestene som man benytter i utlandet i en pakkereise, ekskludert fra tallene.

Disse prinsippene gjør at nasjonale tall for samlet turistkonsum er noe lavere enn summen av de fylkesvise.

Som for de nasjonale tallene er utgifter til transport den største utgiftsposten også når man fordeler dem etter fylke. Hele 45 prosent av de turistrelaterte utgiftene ble brukt på transport i 2007. Mye av dette ble brukt i Akershus, Oslo, Hordaland og Rogaland som alle er fylker med flyplasser og havner, som er med på å tiltrekke seg turister.

Det var de samme fire fylkene samt Oppland og Buskerud som mottok mest fra turistene for overnattings- og serveringstjenester. Over 55 prosent av turistenes utgifter på disse tjenestene tilfalt de nevnte seks fylkene i 2007.

Fra 1997 til 2007 var Akershus det fylket som hadde sterkest vekst i turistkonsumet av overnattings- og serveringstjenester. Dette gjenspeiles i overnattingsstatistikkene som viser kraftig økning i antall hotellsenger og gjestedøgn. Mye av denne økningen kan tilskrives hotellutbyggingen rundt den nye hovedflyplassen på Gardermoen.

Overnattings- og serveringstjenester er tjenester alle de tre turisttypene norske husholdninger, norske næringer/forretningsreisende og utlendinger benytter seg av. I 2007 utgjorde disse om lag 27 milliarder i følge fylkesfordelte tall. Det fordelte seg temmelig likt mellom norske husholdninger, norske næringers utgifter til forretningsreiser og utenlandske turister. Det samme var tilfellet i 2008 som illustrert i figur 6.4.2.

6.5. Hvem lager det turistene kjøper?

Turistene bruker mest penger på tjenester. Tjenester må benyttes på stedet de lages, mens de lages. Det er derfor en tett sammenheng mellom produksjon av reiselivsprodukter og turistkonsum. Dette er illustrert i figur 6.5.1.

Som for turistkonsumet var produksjonen i reiselivsnæringene hotell, restaurant og transport høyest i Akershus, Oslo, Rogaland og Hordaland. Der det er stor avstand mellom produksjon og konsum, tyder det på at det er flere brukere, som for eksempel lokalbefolkningen som går på restaurant og tar drosje som del av hverdagen sin.

Figur 6.5.1. **Konsum av overnattings-, serverings- og transporttjenester og -varer (i kjøperverdi) og produksjon i hotell-, restaurant- og transportnæringene (i basisverdi)[1]. 2007. Millioner kroner**

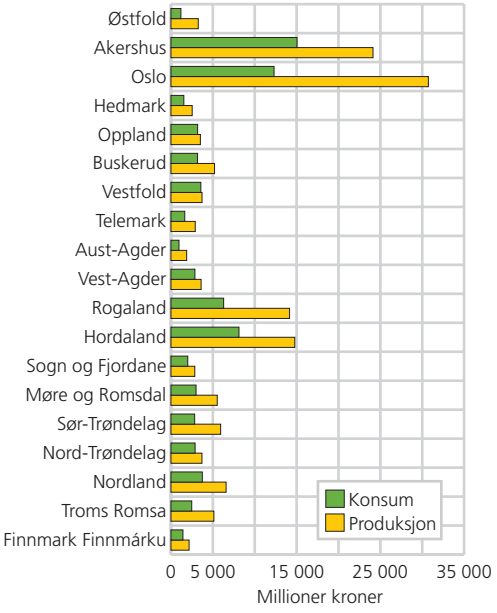

[1] Nettoføring av turoperatørtjenester i turistkonsumet, mens bruttoført i produksjonstallene.

Kilde: Fylkesfordelt satellittregnskap for turisme, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.5.2. **Produksjon i reiselivsnæringene av all produksjon. 2007. Prosent**

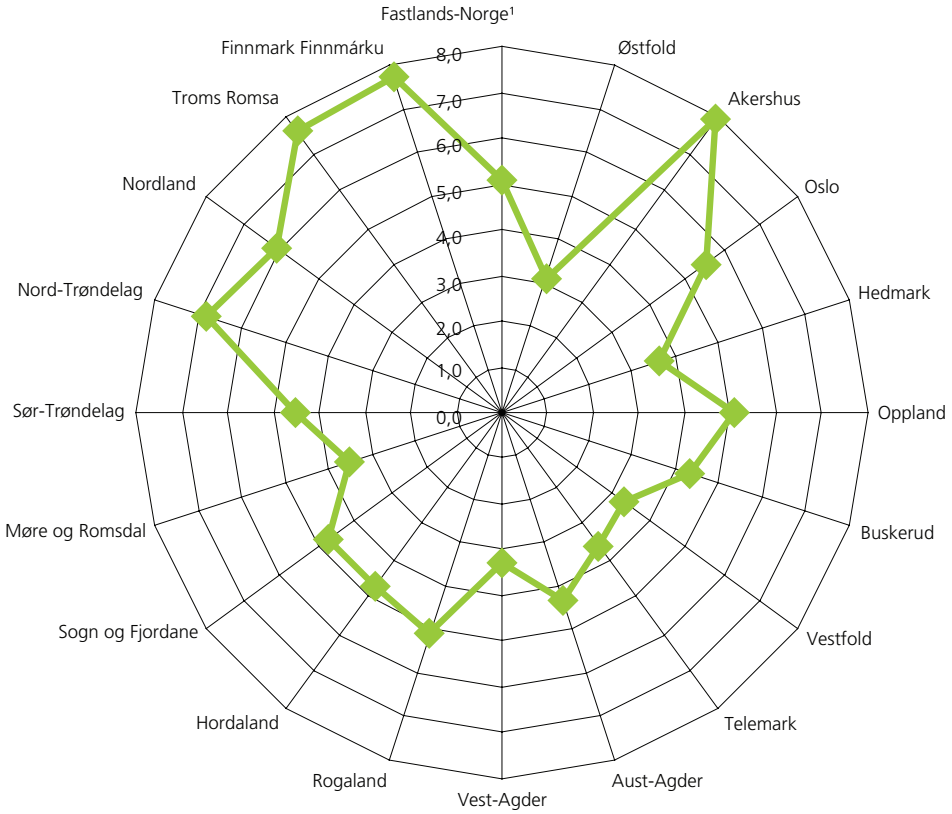

¹ Eksklusiv Svalbard.

Kilde: Fylkesfordelt satellittregnskap for turisme, Statistisk sentralbyrå.

I Vestfold var produksjonen og konsumet nesten like i 2007. Det betyr ikke at turistene konsumerer alt de nevnte næringene produserer i dette fylket, men at en del av tilgangen av disse varene og tjenestene kommer fra import av flytjenester, som ikke er inkludert i sammenlikningen.

Akershus og Oslo har totalt sett mest turisme målt i konsum og produksjon, men produksjonen i reiselivsnæringen utpeker seg ikke særskilt i disse fylkene sammenliknet med de andre næringene. I Finnmark, som er blant fylkene med lavest turistproduksjon og -forbruk, har turismen mye å si sammenliknet med annen næringsvirksomhet i fylket. Her utgjorde produksjonen i reiselivsnæringene nesten 8 prosent i 2007. Sammen med Akershus og Troms er det der andelen av produksjonen i reiselivsnæringene av all produksjon i de respektive fylkene var høyest i 2007.

Rogaland og Hordaland som mottok mye av turistkonsumet havnet nært landsgjennomsnittet som var på 5,1 prosent av all produksjon i Fastlands-Norge i 2007.

Det er en utfordring når man analyserer tallene at reiselivsproduktene kan konsumeres av andre enn turister. Det er videre en utfordring at de kan produseres av andre enn reiselivsnæringene. Et eksempel er en bondegård som leier ut rom på

stabburet sitt eller driver campingplass på jordene sine etter at innhøstingen er unnagjort. Dette er produksjon av overnattingstjenester som turister kjøper, men som i eksempelet med eggene i avsnitt 6.1 blir ikke landbruket en reiselivsnæring av den grunn.

I figur 6.5.3 illustreres sammenhengen mellom produksjonen av reiselivsproduktene og samlet produksjon i næringene disse hovedsakelig produseres. Tettest sammenheng er det i reisebyrå- og reisearrangørvirksomhet og utenriks sjøfart med passasjerer. Dette er produkter som sjelden benyttes av andre enn turister, og produksjonen i disse næringene kan derfor knyttes tett til konsumet av disse tjenestene.

Det er også sterk sammenheng mellom produksjonen av overnattings- og serveringstjenester og samlet produksjon i hotell- og restaurantnæringene. Da flere enn turister benytter seg av restauranttjenester, er det derimot ikke like enkelt å knytte produksjonen til turistkonsumet.

Av reiselivsnæringene er det produksjonen i hotell- og restaurantnæringene som er størst, og den vokser. Figur 6.5.4 viser

Figur 6.5.3. **Produksjon av reiselivsprodukter etter næringer. 2006. Millioner kroner**

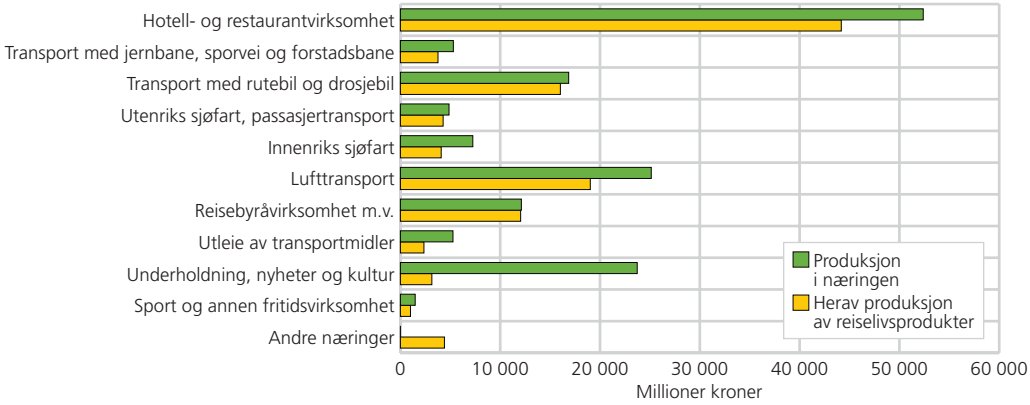

Kilde: Satellittregnskap for turisme, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.5.4. **Produksjon i reiselivsnæringene. 1996 og 2006. Millioner kroner, faste 2006-priser**

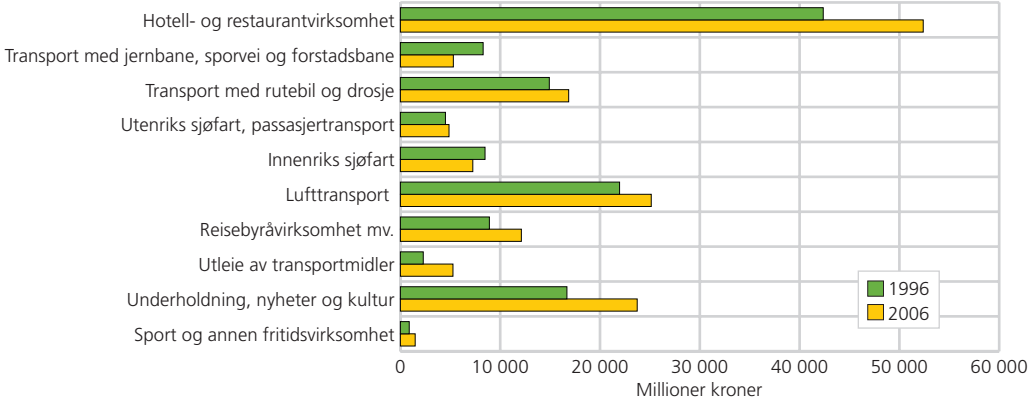

Kilde: Satellittregnskap for turisme, Statistisk sentralbyrå.

at det mellom 1996 og 2006 var størst endring i absolutte 2006-kroner for hotell- og restaurantvirksomhet samt underholdning, nyheter og kultur. Produksjonen innenfor hotell- og restaurantvirksomhet utgjorde i 2006 om lag 52 milliarder kroner og 24 milliarder kroner innenfor underholdning, nyheter og kultur.

Som andre sammenlikninger over tid i denne artikkelen er bildet like fullt temmelig stabilt. De absolutte tallene vokser som regel jevnt og trutt, mens forholdet mellom dem har endret seg lite.

6.6. Hvor store er reiselivsnæringene?

Hvor store reiselivsnæringene er, og hvor mye de bidrar til verdiskapingen, kan måles på forskjellige vis. Tidligere i artikkelen har målene vært konsum og produksjon. I figur 6.6.1 vises flere av de andre mulige indikatorene. To årganger er inkludert for å vise utviklingen fra 2001 til 2006.

Her ser man at det er færre sysselsatte målt i årsverk i 2006 enn i 2001 sammenliknet med Fastlands-Norge for øvrig. I 2006 var andelen på 6,6 prosent. Andelen av bruttoproduktet viser samme tendens, mens andelen av driftsresultatet har økt markant. I 2006 var disse andelene henholdsvis 4,4 prosent og 5,8 prosent.

Figur 6.6.1. **Reiselivsnæringene som andel av Fastlands-Norge i alt**

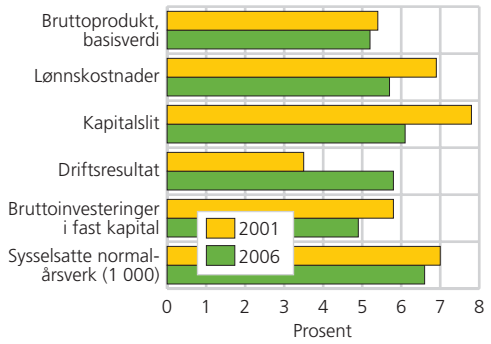

Kilde: Satellittregnskap for turisme, Statistisk sentralbyrå.

Fastlands-Norge benyttes i sammenlikningene med økonomien i alt. Med det menes hovedsakelig all produksjonsaktivitet i Norge med unntak av olje- og shippingrelaterte aktiviteter. Dette er veldig dominerende aktiviteter i norsk økonomi, og selv små endringer i disse vanskeliggjør en analyse av resten av økonomien. Av den grunn holdes dette utenfor her.

Ifølge fylkesfordelt satellittregnskap for turisme for 2007 varier omfanget og betydningen av verdiskapingen i reiselivsnæringene fra fylke til fylke. Det samme så vi tidligere at gjelder turistkonsumet og produksjonen også.

Bruttoproduktet i reiselivsnæringene var størst i Oslo og Akershus, og bidro i underkant av 28 milliarder kroner i 2007. Det utgjorde nesten 40 prosent av samlet bruttoprodukt i reiselivsnæringene. Det tilsvarer andelen av produksjonen i reiselivsnæringene i disse fylkene. Andelen av turistkonsumet i Oslo og Akershus var nesten 10 prosentpoeng lavere.

Merk at det i den fylkesvise sammenlikningen er brukt bruttoprodukt og ikke bruttonasjonalprodukt som er en mer utbredt størrelse å forholde seg til på nasjonalt plan. Grunnen er at bruttonasjonalproduktet ikke fordeles etter fylke, så for å ha sammenliknbare størrelser er bruttoproduktet benyttet i andelsberegningene. Forskjellen på bruttoprodukt og bruttonasjonalprodukt er at sistnevnte også inkluderer skatter og avgifter. For reiselivsnæringene vil det hovedsakelig si merverdiavgiften.

En annen måte å måle størrelsen på en næring på er å se på antall sysselsatte og sysselsatte målt i årsverk. En sysselsatt er

en person som er i et arbeidsforhold enten som lønnstaker eller som selvstendig næringsdrivende i innenlandsk produksjonsaktivitet uavhengig av stillingsprosenten. Dette kan konverteres til årsverk, og dette gjøres for nasjonale tall som omtalt ovenfor.

I 2007 var det totalt 165 000 sysselsatte personer i reiselivsnæringene. 35 000 av disse arbeidet i Oslo, det vil si 7,4 prosent av alle sysselsatte i dette fylket, og dette er det fylket som har nest høyest andel av sysselsatte personer i reiselivsnæringene. Høyest var andelen i Nordland hvor 9 000 personer var sysselsatt i reiselivsnæringene i 2007.

For fire fylker, Akershus, Nord-Trøndelag, Troms og Finnmark, var andelen sysselsatte lavere enn andelen av produksjonen. For alle de andre fylkene var andelen sysselsatte høyere. Den største forskjellen var i Vest-Agder hvor andelen av produksjonen var 3,3 prosent, mens andelen av sysselsatte personer var 6,1 prosent.

Tabell 6.6.1. **Reiselivsnæringenes bruttoprodukt og deres andel av fylkets totale bruttoprodukt. 2007**

	Millioner kroner	Andel. Prosent
Akershus	10 082	6,8
Finnmark Finnmárku	1 052	6,0
Nord-Trøndelag	1 596	5,6
Troms Romsa	2 090	5,5
Rogaland	7 885	5,4
Oslo	18 070	5,3
Nordland	3 077	5,2
Fastlands-Norge	**75 731**	**5,0**
Sogn og fjordane	1 405	4,9
Oppland	2 115	4,8
Hordaland	7 290	4,7
Sør-Trøndelag	3 927	4,7
Buskerud	3 115	4,6
Aust-Agder	1 063	4,2
Vest-Agder	2 118	4,2
Vestfold	2 170	3,9
Telemark	1 785	3,9
Møre og Romsdal	2 831	3,8
Hedmark	1 607	3,6
Østfold	2 198	3,4

Kilde: Fylkesfordelt satellittregnskap for turisme, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.6.2. **Andel sysselsatte personer i reiselivsnæringene. 2007. Prosent**

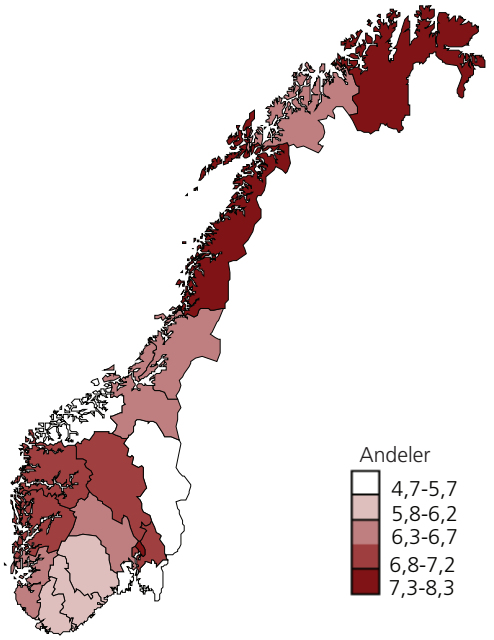

Kilde: Fylkesfordelt satellittregnskap for turisme, Statistisk sentralbyrå.

Referanser

Auno, Anne Mari (2011): *Fylkesfordelt satellittregnskap for turisme 2007 – TOURIMPACT rapport nr. 3*, Rapporter 2011/37, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/09/01/rapp_201137/)

Auno, Anne Mari og Sørensen, Knut Ø. (2009): *Norsk reiselivs økonomiske rolle*, Rapporter 2009/32, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/09/01/rapp_200932/)

Brændvang, Ann-Kristin og Sørensen, Knut Ø. (2002): *Fylkesfordelt satellittregnskap for turisme*, Rapporter 2002/9, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/09/01/rapp_200209/)

Eurostat, OECD, FN og UNWTO (2010): 2008 Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA: RMF 2008), Luxembourg, Madrid, New York, Paris.

FN (2010): International Recommendations for Tourism Statistics 2008, New York.

Statistisk sentralbyrå, Temaside – Nasjonalregnskap (http://www.ssb.no/emner/09/01/regnskap/).

Litteratur

Auno, Anne Mari (2011): *Fylkesfordelt satellittregnskap for turisme 2007 – TOURIMPACT rapport* nr. 3, Rapporter 2011/37, Statistisk sentralbyrå (http://www.ssb.no/emner/09/01/rapp_201137/)

Lie, Einar og Roll-Hansen, Hege (2001): *Faktisk talt. Statistikkens historie i Norge,* Universitetsforlaget.

Jakobsen, Jens Kr. Steen og Viken, Arvid (1997): *Turisme. Fenomen og næring*, Universitetsforlaget.

Taylor, Bayard (2009): *En reise i Norge i 1857*, Frifant Forlag.

Bjørnland, Dag (1989): *Vegen og samfunnet*, Boksentret AS.

Hagen, Sølvi og Kjell (2001): *Den norske vandrerbevegelsens historie 1930-2000*, Boksentret AS.

Lyngø, Inger Johanne og Schiøtz, Aina (1993): *Tarvelig, men gjestfritt. Den norske Turistforening gjennom 125 år*, Eget forlag.

Thon, Sverre (1999): *Vertskap i Norge – norsk hotell- og restaurantvirksomhet gjennom tidene.*

Wollstonecraft, Mary (1796): *Letters Written During a Short Residence in Sweden, Norway, and Denmark*. (Min nordiske reise).

Clarke, Edward Daniel: *Travels in Various Countries* Bind III.

Christensen, Trygve (2002): *Skogfinner og finnskoger*, Eget forlag.

Lindtorp, Olaf (1947): *Fra Finnskogene i Solør og Vermland*, Nordli.

Jean Hansen, Viggo (1987): *Etterspørsel etter reiselivstjenester*, Transportøkonomisk Institutt notat.

St.meld. nr. 16 (2008-2009): *Nasjonal transportplan 2010–2019*, Samferdselsdepartementet, Akademika AS.

St.meld. nr. 15 (1999-2000). *Lønnsomme og konkurransedyktige reiselivsnæringer*, Nærings- og handelsdepartementet. Akademika AS.

NOU (1978:31): *Arbeidsoppgaver i reiselivet*, Universitetsforlaget 1978. Samferdselsdepartementet.

NOU (1990:14): *Norsk Bygdeturisme. Ei næring med fremtid*, Landbruksdepartementet.

Statistisk sentralbyrå (1993): *Veiviser i norsk reiselivsstatistikk*.

Statistisk sentralbyrå (1992): *Norsk hotellnæring 1950-1990,* Sosialøkonomiske studier nr. 77.

Statistisk sentralbyrå (1995): *Camping i Norge 1984-1994*, Rapporter 95/17.

Statistisk sentralbyrå (2007): *Årsmelding. Internasjonalt samarbeid,* Planer og meldinger. 2008/9.

Statistisk sentralbyrå (1968): *Historisk statistikk 1968,* Norges offisielle statistikk XII 245.

Statistisk sentralbyrå (1994): *Historisk statistikk 1994,* Norges offisielle statistikk C 188.

Statistisk sentralbyrå (1964): *Hotellstatistikk 1963,* Norges offisielle statistikk A 104.

Statistisk sentralbyrå (1965): *Hotellstatistikk 1964,* Norges offisielle statistikk A 122.

Statistisk sentralbyrå (1966): *Hotellstatistikk 1965,* Norges offisielle statistikk A 154.

Statistisk sentralbyrå (1967): *Hotellstatistikk 1966*, Norges offisielle statistikk A 186.

Statistisk sentralbyrå (1968): *Hotellstatistikk 1967*, Norges offisielle statistikk A 224.

Statistisk sentralbyrå (1969): *Hotellstatistikk 1968*, Norges offisielle statistikk A 267.

Statistisk sentralbyrå (1970): *Hotellstatistikk 1969*, Norges offisielle statistikk A 331.

Statistisk sentralbyrå (1971): *Hotellstatistikk 1970*, Norges offisielle statistikk A 398.

Statistisk sentralbyrå (1972): *Hotellstatistikk 1971*, Norges offisielle statistikk A 475.

Statistisk sentralbyrå (1973): *Hotellstatistikk 1972*, Norges offisielle statistikk A 553.

Statistisk sentralbyrå (1974): *Hotellstatistikk 1973*, Norges offisielle statistikk A 627.

Statistisk sentralbyrå (1975): *Hotellstatistikk 1974*, Norges offisielle statistikk A 718.

Statistisk sentralbyrå (1976): *Hotell- og pensjonatstatistikk 1974-1975*, Norges offisielle statistikk A 812.

Statistisk sentralbyrå (1977): *Hotell- og pensjonatstatistikk 1975-1976*, Norges offisielle statistikk A 891.

Statistisk sentralbyrå (1978): *Reiselivsstatistikk 1977*, Norges offisielle statistikk A 993.

Statistisk sentralbyrå (1979): *Reiselivsstatistikk 1978*, Norges offisielle statistikk B 76.

Statistisk sentralbyrå (1980): *Reiselivsstatistikk 1979*, Norges offisielle statistikk B 171.

Statistisk sentralbyrå (1981): *Reiselivsstatistikk 1980*, Norges offisielle statistikk B 238.

Statistisk sentralbyrå (1982): *Reiselivsstatistikk 1981*, Norges offisielle statistikk B 324.

Statistisk sentralbyrå (1983): *Reiselivsstatistikk 1982*, Norges offisielle statistikk B 412.

Statistisk sentralbyrå (1984): *Reiselivsstatistikk 1983*, Norges offisielle statistikk B 506.

Statistisk sentralbyrå (1987): *Reiselivsstatistikk 1984-1986*, Norges offisielle statistikk B 732.

Statistisk sentralbyrå (1988): *Reiselivsstatistikk 1987*, Norges offisielle statistikk B 807.

Statistisk sentralbyrå (1989): *Reiselivsstatistikk 1988*, Norges offisielle statistikk B 866.

Statistisk sentralbyrå (1990): *Reiselivsstatistikk 1989*, Norges offisielle statistikk B 953.

Statistisk sentralbyrå (1991): *Reiselivsstatistikk 1990*, Norges offisielle statistikk B 992.

Statistisk sentralbyrå (1993): *Reiselivsstatistikk 1991*, Norges offisielle statistikk C 63.

Statistisk sentralbyrå (1994): *Reiselivsstatistikk 1992*, Norges offisielle statistikk C 147.

Statistisk sentralbyrå (1995): *Reiselivsstatistikk 1993*, Norges offisielle statistikk C 238.

Statistisk sentralbyrå (1996): *Reiselivsstatistikk 1994*, Norges offisielle statistikk C 309.

Statistisk sentralbyrå (1997): *Reiselivsstatistikk 1995*, Norges offisielle statistikk C 346.

Statistisk sentralbyrå (1997): *Reiselivsstatistikk 1996*, Norges offisielle statistikk C 410.

Statistisk sentralbyrå (1998): *Reiselivsstatistikk 1997*, Norges offisielle statistikk C 486.

Statistisk sentralbyrå (1999): *Reiselivsstatistikk 1998*, Norges offisielle statistikk C 558.

Statistisk sentralbyrå (2000): *Reiselivsstatistikk 1999*, Norges offisielle statistikk C 610.

Statistisk sentralbyrå (2002): *Overnattingsstatistikk 2001*, Norges offisielle statistikk C 732.

Statistisk sentralbyrå (2006): *Overnattingsstatistikk 2005*, Norges offisielle statistikk D 345.

Statistisk sentralbyrå (2006): *Reiseundersøkelsen 2005*, Norges offisielle statistikk D358.

Statistisk sentralbyrå (1997): *Turismens økonomiske betydning for Norge. Belyst ved nasjonalregnskapets satellittregnskap for turisme*, Rapporter 97/22.

Statistisk sentralbyrå (1999): *Turismens betydning for Norsk økonomi. Satellittregnskap for turisme 1988-1995*, Rapporter 99/21.

Statistisk sentralbyrå (2009): *Norsk reiselivs økonomiske rolle. En analyse basert på satellittregnskapet for turisme*, Rapporter 2009/32.

Figurregister

1. Definisjoner
1.1.1. Reisevirksomhet 9
1.2.1. Hva er turisme? 10
1.3.1. Ulike former for turisme 12

2. Historikk
2.3.1. Antall overnattinger ved norske hoteller. 1960-2010. Millioner 19
2.3.2. BNP per innbygger i faste 2000-priser. 1946-2009 21

3. Nordmenns reisevirksomhet
3.1.1. Antall reiser, etter reisemål. 2004-2010. Millioner 33
3.1.2. Antall feriereiser, etter reisemål. 2004-2010. Millioner 33
3.1.3. Antall yrkesreiser, etter reisemål. 2004-2010. Millioner 33
3.2.1. Grunner for ikke å reise på ferie 38
3.2.2. Grunner for ikke å reise på ferie. Menn 38
3.2.3. Grunner for ikke å reise på ferie. Kvinner 38
3.2.4. Grunner for ikke å reise på ferie. 16-24 år 39
3.2.6. Grunner for ikke å reise på ferie. 45-64 år 39
3.2.5. Grunner for ikke å reise på ferie. 25-44 år 39
3.2.7. Grunner for ikke å reise på ferie. 65-79 år 39
3.3.1. Antall utenlandsreiser. 2004-2010. Millioner 41
3.3.2. Andel overnattingsreiser til Sverige, etter reisens varighet 45
3.3.3. Antall reiser til Sverige, etter reisens formål og avreisemåned 46
3.3.4. Andel overnattingsreiser til Danmark, etter reisens varighet 48
3.3.5. Andel overnattingsreiser til Danmark, etter overnattingsmåte 48
3.3.6. Antall reiser til Danmark, etter reisens formål og avreisemåned 48
3.3.7. Andel overnattingsreiser til Spania, etter reisens varighet 50
3.3.8. Andel overnattingsreiser til Spania, etter overnattingsmåte 50
3.3.9. Antall overnattingsreiser til Spania, etter reisens formål og avreisemåned 50
3.3.10. Andel overnattingsreiser til Tyskland, etter reisens varighet 53
3.3.11. Andel overnattingsreiser til Tyskland, etter overnattingsmåte 53
3.3.12. Antall overnattingsreiser til Tyskland, etter reisens formål og avreisemåned 53
3.4.1. Andel personer på ferietur, etter sesong. 1992-2007. Prosent 54
3.4.2. Andel overnattingsreiser i påsken, etter reisens formål 54
3.4.3. Andel feriereiser i påsken, etter reisemål 54
3.4.4. Andel overnattingsreiser om sommeren, etter reisemål og reisens varighet 57
3.4.5. Andel overnattingsreiser i julen, etter reisens formål 60

4. Overnattingsvirksomhet
4.2.1. Antall overnattinger. 2000-2010. Millioner 65
4.2.2. Andel overnattinger, etter bedriftsgruppe. 2010. Prosent 66
4.3.1. Hoteller. Utvikling i overnattingskapasitet. Indeks 2000=100 67
4.3.2. Antall bedrifter, etter måned. 2000 og 2010 68
4.3.3. Antall rom, etter måned. 2000 og 2010 68
4.4.1. Andel overnattinger fra de viktigste markedene. 2000-2010. Prosent 70

4.4.2. Antall overnattinger fra de viktigste markedene. 2000-2010 70
4.4.3. Andel overnattinger fra de viktigste markedene. 2000-2010. Prosent 70
4.4.4. Antall tyske overnattinger, etter sesong. 2000-2010 71
4.4.5. Antall tyske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010 71
4.4.6. Antall tyske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010 73
4.4.7. Antall tyske overnattinger, etter region. 2000-2010 74
4.4.8. Antall tyske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010 74
4.4.9. Antall danske overnattinger, etter sesong. 2000-2010 75
4.4.10. Antall danske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010 76
4.4.11. Antall danske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010 76
4.4.12. Antall danske overnattinger, etter region. 2000-2010 78
4.4.13. Antall danske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010 78
4.4.14. Antall svenske overnattinger, etter sesong. 2000-2010 79
4.4.15. Antall svenske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010 80
4.4.16. Antall svenske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010 81
4.4.17. Antall svenske overnattinger, etter region. 2000-2010 82
4.4.18. Antall svenske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010 82
4.4.19. Antall nederlandske overnattinger, etter sesong. 2000-2010 83
4.4.20. Antall nederlandske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010 84
4.4.21. Antall nederlandske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010 85
4.4.22. Antall nederlandske overnattinger, etter region. 2000-2010 86
4.4.23. Antall nederlandske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010 86
4.4.24. Antall overnattinger fra USA, etter sesong. 2000-2010 87
4.4.25. Antall overnattinger fra USA, etter overnattingsmåte. 2000-2010 88
4.4.26. Antall overnattinger fra USA, etter landsdel. 2000-2010 89
4.4.27. Antall overnattinger fra USA, etter region. 2000-2010 90
4.4.28. Antall overnattinger fra USA, etter urbanitet. 2000-2010 90
4.4.29. Antall overnattinger fra Asia, etter sesong. 2000-2010 91
4.4.30. Antall overnattinger fra Asia, etter overnattingsmåte. 2000-2010 92
4.4.31. Antall overnattinger fra Asia, etter landsdel. 2000-2010 93
4.4.32. Antall overnattinger fra Asia, etter region. 2000-2010 94
4.4.33. Antall overnattinger fra Asia, etter urbanitet. 2000-2010 94
4.5.1. Antall overnattinger, etter formål. 1992-2010. Millioner 96
4.5.2. Andel ferie- og fritidsovernattinger. 1992-2010. Prosent 96
4.5.3. Gjennomsnittlig oppholdstid, etter gjestenes nasjonalitet. 1992-2010 98
4.5.4. Kapasitetsutnytting av senger og rom. 1992-2010. Prosent 101
4.5.5. Tilgjengelig overnattingskapasitet (bedrifter, rom og romdøgn), gjestetrafikk (utleide rom) og kapasitetsutnytting av rom. 1992-2010. Indeks 1992=100 101
4.5.6. Tilgjengelig overnattingskapasitet (sengedøgn), gjestetrafikk (overnattinger) og kapasitetsutnytting av senger. 1992-2010. Indeks 1992=100 101
4.5.7. Kapasitetsutnytting av senger og rom, etter måned. 2010. Prosent 102
4.5.8. Kapasitetsutnytting av rom, etter hotellets størrelse. 1992-2010. Prosent 103
4.5.9. Kapasitetsutnytting av senger, etter hotellets størrelse. 1992-2010. Prosent 103
4.5.10. Utviklingen i losjiomsetning og KPI. Indeks 1992=100 109
4.5.11. Rompris og RevPAR. 1992-2010. Kroner 109

4.5.12. Rompris og RevPAR, etter måned. 2010. Kroner 109
4.5.13. Rompris, etter hotellets størrelse. 1992-2010. Kroner 110
4.5.14. RevPAR, etter hotellets størrelse. 1992-2010. Kroner 110
4.5.15. Losjiomsetning, etter hotellets størrelse. 1992-2010. Milliarder kroner 110
4.5.16. Rompris, etter urbanitet. 1992-2010. Kroner 112
4.5.17. RevPAR, etter urbanitet. 1992-2010. Kroner 112

5. Økonomi
5.1.1. Overnattings- og serveringsvirksomhet. Omsetning 2002-2010. Indeks (2002=100) 115
5.1.2. Overnattingsvirksomhet. Omsetning, etter bedriftsgruppe. 2010 116
5.1.3. Omsetning, etter bedriftsgruppe og termin. 2010 117
5.1.4. Omsetning, etter bedriftsgruppe og momssats. 2010 118
5.1.5. Omsetning i overnattingsnæringen og produksjon for Fastlands-Norge. 2002-2010. Indeks (2002=100) 118
5.1.6. Overnattingsvirksomhet. Utviklingen i omsetning og antall overnattinger. 2002-2010. Indeks (2002=100) 119
5.1.7. Hotellvirksomhet. Utviklingen i omsetning, overnattinger og rompris. 2002-2010. Indeks (2002=100) 119
5.1.8. Hotellvirksomhet. Endring i omsetning, overnattinger og rompris fra året før. 2004-2010. Prosent 120
5.1.9. Serveringsvirksomhet. Omsetning, etter bedriftsgruppe. 2010 120
5.1.10. Utvikling i omsetning for serveringsvirksomhet og matservering fra bensinstasjoner. 2005-2010. Indeks (2005=100) 121
5.1.11. Omsetning, etter bedriftsgruppe og termin. 2010. Prosent 122
5.1.12. Serveringsvirksomhet. Omsetning, etter bedriftsgruppe og momssats. 2010. Prosent 122
5.1.13. Omsetning i serveringsnæringen og produksjon for Fastlands-Norge. 2002-2010. Indeks (2002=100) 124
5.1.14. Restaurantvirksomhet. Utvikling i omsetning og pris (KPI). 2002-2010. Indeks (2002=100) 124
5.2.1. Totalrentabilitet, etter næring. 2000-2008. Prosent 128
5.2.2. 55.1 Hotellvirksomhet. Lønnsomhet. 2000-2008. Prosent 128
5.2.3. 55.3. Restaurantvirksomhet. Lønnsomhet. 2000-2008. Prosent 129
5.2.4. Egenkapital, etter næring. 2000-2008. Prosent 129
5.2.5. Likviditetsgrad 1, etter næring. 2000-2008 132
5.3.1. 55.1. Hotellvirksomhet. Utviklingen i konkurser og likviditet. 2000-2008. Prosent 133
5.3.2. 56.1. Restaurantvirksomhet. Utviklingen i konkurser og likviditet. 2000-2008. Prosent 133

6. Satellittregnskapet for turisme
6.3.1. Samlet turistkonsum, etter turist-typer. 2008*. Millioner kroner 137
6.3.2. Turistkonsum, etter fylke. 2007. Millioner kroner 138
6.4.1. Samlet turistkonsum i Norge, etter varer og tjenester kjøpt. 2008* 138
6.4.2. Samlet turistkonsum i Norge, etter produkter kjøpt og turisttyper. 2008*. Millioner kroner 139
6.4.3. Turistkonsum, etter produkt og fylke[1]. 2007. Millioner kroner 139
6.5.1. Konsum av overnattings-, serverings- og transporttjenester og -varer (i kjøperverdi) og produksjon i hotell-, restaurant- og transportnæringene (i basisverdi). 2007. Millioner kroner 140

6.5.2. Produksjon i reiselivsnæringene av all produksjon. 2007. Prosent.....141
6.5.3. Produksjon av reiselivsprodukter etter næringer. 2006. Millioner kroner.....142
6.5.4. Produksjon i reiselivsnæringene. 1996 og 2006. Millioner kroner, faste 2006-priser.....142
6.6.1. Reiselivsnæringene som andel av Fastlands-Norge i alt 143
6.6.2. Andel sysselsatte personer i reiselivsnæringene. 2007. Prosent 144

Tabellregister

3. Nordmenns reisevirksomhet

3.1.1. Antall reiser, etter reisens formål og reisemål. 2004-2010 32
3.2.1. Antall personer på reise, etter reisemål, avreisekvartal og den reisendes kjønn 34
3.2.2. Antall personer på reise, etter reisemål, avreisekvartal og den reisendes alder 35
3.2.3. Antall personer på reise, etter reisemål, avreisekvartal og den reisendes bostedslandsdel 36
3.2.4. Andel som ikke har vært på ferietur, i grupper av befolkningen 37
3.2.5. Grunner for ikke å reise på ferie, i grupper av befolkningen 40
3.3.1. Antall utenlandsreiser, etter reisens varighet. 2004-2010 41
3.3.2. Antall dagsturer til utlandet og grensehandel 42
3.3.3. Antall dagsturer til utlandet og grensehandel, etter handlested 42
3.3.4. Antall dagsturer til utlandet og grensehandel, etter IOs bostedslandsdel 43
3.3.5. Grensehandel, etter varegrupper, og den reisendes kjønn 44
3.3.6. Antall utenlandsreiser, etter reisemål og reisens varighet 45
3.3.7. Antall overnattingsreiser til Sverige, etter reisens varighet og avreisekvartal 45
3.3.8. Antall overnattingsreiser til Sverige, etter overnattingsmåte og reisens varighet 46
3.3.9. Antall overnattingsreiser til Sverige, etter overnattingsmåte og avreisekvartal 46
3.3.10. Antall overnattingsreiser til Sverige, etter reisens formål og avreisekvartal 46
3.3.11. Antall overnattingsreiser til Sverige, etter reisens formål og varighet 46
3.3.12. Antall overnattingsreiser til Danmark, etter reisens varighet og avreisekvartal 47
3.3.13. Antall overnattingsreiser til Danmark, etter overnattingsmåte og reisens varighet 47
3.3.14. Antall overnattingsreiser til Danmark, etter overnattingsmåte og avreisekvartal 47
3.3.15. Antall overnattingsreiser til Danmark, etter reisens formål og avreisekvartal 48
3.3.16. Antall overnattingsreiser til Danmark, etter reisens formål og varighet 48
3.3.17. Antall overnattingsreiser til Spania, etter reisens varighet og avreisekvartal 49
3.3.18. Antall overnattingsreiser til Spania, etter overnattingsmåte og reisens varighet 49
3.3.19. Antall overnattingsreiser til Spania, etter overnattingsmåte og avreisekvartal 49
3.3.20. Antall overnattingsreiser til Spania, etter reisens formål og avreisekvartal 50
3.3.21. Antall overnattingsreiser til Spania, etter reisens formål og varighet 50
3.3.22. Antall overnattingsreiser til Tyskland, etter reisens varighet og avreisekvartal 52
3.3.23. Antall overnattingsreiser til Tyskland, etter overnattingsmåte og reisens varighet 52
3.3.24. Antall overnattingsreiser til Tyskland, etter overnattingsmåte og avreisekvartal 52
3.3.25. Antall overnattingsreiser til Tyskland, etter reisens formål og avreisekvartal 53
3.3.26. Antall overnattingsreiser til Tyskland, etter reisens formål og varighet 53
3.4.1. Antall overnattingsreiser i påsken, etter reisemål og reisens formål 55
3.4.2 Antall personer på reise i påsken, i grupper av befolkningen 55
3.4.3. Antall feriereiser i påsken, etter reisemål og overnattingsmåte 56
3.4.4. Antall overnattinger på ferietur i påsken, etter reisemål i grupper av befolkningen 56
3.4.5. Antall reiser om sommeren, etter varighet og reisens formål 57
3.4.6. Reisevirksomhet om sommeren, i grupper av befolkningen 58
3.4.7. Reisevirksomhet om sommeren, etter reisemål og i grupper av befolkningen 59
3.4.8. Antall feriereiser om sommeren, etter reisemål og overnattingsmåte 59
3.4.9. Antall reiser i julen, etter reisemål ogreisens formål 60

3.4.10. Reisevirksomhet i julen, i grupper av befolkningen 61
3.4.11. Antall feriereiser i julen, etter reisemål og overnattingsmåte 61

4. Overnattingsvirksomhet
4.1.1. Innsamlede variabler, etter bedriftsgruppe 64
4.2.1. Antall overnattinger, etter bedriftsgruppe. 2000-2010. Millioner 65
4.3.2. Overnattingskapasitet, etter måned. 2000 og 2010 67
4.3.1. Overnattingskapasitet. 2000-2010 67
4.4.1. Antall overnattinger, etter gjestenes nasjonalitet. 2000-2010. Millioner 69
4.4.2. Antall tyske overnattinger, etter sesong. 2000-2010 71
4.4.3. Antall tyske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010 72
4.4.4. Antall tyske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010 72
4.4.5. Antall tyske overnattinger, etter region. 2000-2010 73
4.4.6. Antall tyske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010 73
4.4.7. Tyske overnattinger. De ti mest besøkte norske kommunene. Gjennomsnitt 2000-2010 74
4.4.8. Antall danske overnattinger, etter sesong. 2000-2010 75
4.4.9. Antall danske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010 77
4.4.10. Antall danske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010 77
4.4.11. Antall danske overnattinger, etter region. 2000-2010 77
4.4.12. Antall danske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010 78
4.4.13. Danske overnattinger. De ti mest besøkte norske kommunene. Gjennomsnitt 2000-2010 78
4.4.14. Antall svenske overnattinger, etter sesong. 2000-2010 79
4.4.15. Antall svenske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010 80
4.4.16. Antall svenske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010 81
4.4.17. Antall svenske overnattinger, etter region. 2000-2010 82
4.4.18. Antall svenske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010 82
4.4.19. Svenske overnattinger. De ti mest besøkte norske kommunene. Gjennomsnitt 2000-2010 82
4.4.20. Antall nederlandske overnattinger, etter sesong. 2000-2010 83
4.4.21. Antall nederlandske overnattinger, etter overnattingsmåte. 2000-2010 84
4.4.22. Antall nederlandske overnattinger, etter landsdel. 2000-2010 85
4.4.23. Antall nederlandske overnattinger, etter region. 2000-2010 86
4.4.24. Antall nederlandske overnattinger, etter urbanitet. 2000-2010 86
4.4.25. Nederlandske overnattinger. De ti mest besøkte norske kommunene . Gjennomsnitt 2000-2010 86
4.4.26. Antall overnattinger fra USA, etter sesong. 2000-2010 87
4.4.27. Antall overnattinger fra USA, etter overnattingsmåte. 2000-2010 88
4.4.28. Antall overnattinger fra USA, etter landsdel. 2000-2010 89
4.4.29. Antall overnattinger fra USA, etter region. 2000-2010 90
4.4.30. Antall overnattinger fra USA, etter urbanitet. 2000-2010 90
4.4.31. Overnattinger fra USA. De ti mest besøkte norske kommunene . Gjennomsnitt 2000-2010 90
4.4.32. Antall overnattinger fra Asia, etter sesong. 2000-2010 91
4.4.33. Antall overnattinger fra Asia, etter overnattingsmåte. 2000-2010 92

4.4.34. Antall overnattinger fra Asia, etter landsdel. 2000-2010 93
4.4.35. Antall overnattinger fra Asia, etter region. 2000-2010 94
4.4.36. Antall overnattinger fra Asia, etter urbanitet. 2000-2010 94
4.4.37. Overnattinger fra Asia. De ti mest besøkte norske kommunene. Gjennomsnitt 2000-2010 94
4.5.1. Antall overnattinger, etter formål. 1992-2010. Millioner 95
4.5.2. Andel ferie- og fritidsovernattinger, etter måned. 1992-2010. Prosent 96
4.5.3. Andel ferie- og fritidsovernattinger, etter landsdel. 1992-2010. Prosent 97
4.5.4. Andel ferie- og fritidsovernattinger, etter landsdel og måned. 2010. Prosent 97
4.5.5. Gjennomsnittlig oppholdstid, etter gjestenes nasjonalitet. 1992-2010 98
4.5.6. Gjennomsnittlig oppholdstid, etter gjestenes nasjonalitet. 1992 og 2010 99
4.5.7. Gjennomsnittlig oppholdstid, etter gjestenes nasjonalitet, sesong og landsdel. 2010 100
4.5.8. Kapasitetsutnytting. 1992-2010. Prosent 100
4.5.9. Kapasitetsutnytting, etter hotellets størrelse. 1992-2010. Prosent 102
4.5.10. Kapasitetsutnytting, etter urbanitet. 1992-2010. Prosent 103
4.5.11. Kapasitetsutnytting av rom, etter hotellets størrelse og urbanitet. 1992-2010. Prosent 103
4.5.12. Kapasitetsutnytting av senger, etter hotellets størrelse og urbanitet. 1992-2010. Prosent 104
4.5.13. Kapasitetsutnytting av rom, etter fylke og reiselivsområder. Utvalgte år. Prosent 105
4.5.14. Losjiomsetning, rompris og RevPAR. 1992-2010 108
4.5.15. Rompris og RevPAR, etter hotellets størrelse. 1992-2010. Kroner 110
4.5.16. Rompris og RevPAR, etter urbanitet. 1992-2010. Kroner 111

5. Økonomi
5.1.1. Overnattings- og serveringsvirksomhet. Omsetning, etter næring. 2002-2010. Millioner kroner 115
5.1.2. Overnattings- og serveringsvirksomhet. Omsetning, etter næring og fylke. 2010. Millioner kroner 115
5.1.3. Serveringsvirksomhet. Omsetning, etter bedriftsgruppe. 2002-2010. Millioner kroner og prosent 121
5.1.4. Serveringsvirksomhet. Omsetning, etter bedriftsgruppe og storbyer. 2010. Andel av Fastlands-Norge. Prosent 121
5.2.1. 55.1. Hotellvirksomhet. Driftsmargin, etter fylke. 2000-2008. Prosent 125
5.2.2. 56.1. Restaurantvirksomhet. Driftsmargin, etter fylke. 2000-2008. Prosent 126
5.2.3. 55.1. Hotellvirksomhet. Totalrentabilitet, etter fylke. 2000-2008. Prosent 127
5.2.4. 56.1. Restaurantvirksomhet. Totalrentabilitet, etter fylke. 2000-2008. Prosent 128
5.2.5. 55.1. Hotellvirksomhet. Egenkapitalrentabilitet, etter fylke. 2000-2008. Prosent 130
5.2.6. 56.1. Restaurantvirksomhet. Egenkapitalrentabilitet, etter fylke. 2000-2008. Prosent 130
5.2.7. 55.1. Hotellvirksomhet. Egenkapitalandel, etter fylke. 2000-2008. Prosent 131
5.2.8. 56.1. Restaurantvirksomhet. Egenkapitalandel, etter fylke. 2000-2008. Prosent 131
5.3.1. 55.1. Hotellvirksomhet. Likviditetsgrad 1, etter fylke. 2000-2008 134
5.3.2. 56.1. Restaurantvirksomhet. Likviditetsgrad 1, etter fylke. 2000-2008 134

6. Satellittregnskapet for turisme
6.6.1. Reiselivsnæringenes bruttoprodukt og deres andel av fylkets totale bruttoprodukt. 2007 144

B

NORGE P.P. PORTO BETALT

DISTRIBUERT AV POSTEN NORGE

posten

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
NO-2225 Kongsvinger

Innledningsvis i *Norsk turisme* har en forsøkt å sette fenomenet reising i et visst historisk lys. De siste 60 årene har folk flest fått bedre råd og bedre tid. I tillegg har infrastrukturen i Norge i form av veg, jernbane og fly blitt sterkt forbedret. Dette har gitt en nærmet eksplosjonsartet utvikling i nordmenns reiseaktivitet.

Målsettingen med publikasjonen har vært å gi et så helhetlig bilde av reiselivet som mulig. Den inneholder seks kapitler som bygger på data fra egne statistikker. De ulike statistikkene er presentert på en annerledes måte enn det som er publisert på Statistisk sentralbyrås hjemmesider på Internett. Blant annet er datagrunnlaget for Statistisk sentralbyrås reisestatistikker styrket for å kunne gi mer detaljerte tall. Ved presentasjonen av overnattingsstatistikkene er det vektlagt tidsserier med noen andre variabler og litt andre vinklinger enn det som til vanlig publiseres.

Statistisk sentralbyrå

Oslo:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo
Telefon: 21 09 00 00
Telefaks: 21 09 49 73

Kongsvinger:
NO-2225 Kongsvinger
Telefon: 62 88 50 00
Telefaks: 62 88 50 30

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no

ISBN 978-82-537-8275-1 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-8276-8 Elektronisk versjon
ISSN 0804-3321

Pris kr 210,- inkl. mva.

ISBN 978-82-537-8275-1
9 788253 782751

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway